

Львівський державний університет внутрішніх справ
Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ
Міністерство внутрішніх справ України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ВАСИЛЬЄВА СОЛОМІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 658.14:65.012.8

ДИСЕРТАЦІЯ

**ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ**

073 – Менеджмент

07 – Управління та адміністрування

Подається на здобуття ступеня
доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ С. М. Васильєва
(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник
Мельник Степан Іванович,
доктор економічних наук, професор

Львів – 2024

АНОТАЦІЯ

Васильєва С. М. Інноваційні підходи у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – «Менеджмент». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2024.

Дисертаційна робота присвячена вирішенню наукового завдання, що полягає в теоретичному обґрунтуванні і розробці інноваційних підходів у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств.

У вступі обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, сформульовано мету, завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження, викладено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, окреслено особистий внесок здобувачки, наведено дані про апробацію результатів дослідження і публікації.

У першому розділі «Теоретичні та методичні аспекти забезпечення інвестиційної безпеки підприємств» обґрунтовано власну позицію, яка полягає в розумінні безпеки як стану певної системи, який характеризується захищеністю від негативного впливу будь-яких форм небезпеки (внутрішніх і зовнішніх), що уможливорює збереження цілісності та розвиток. Поглиблено понятійно-категоріальний апарат безпеки на основі вивчення існуючих підходів та формування власного трактування таких понять як «небезпека», «розвиток», «економічна безпека підприємства», «фінансова безпека підприємства». Запропоновано трактувати інвестиційну безпеку підприємства як стан системи, що характеризується формуванням у необхідних обсягах і захищеністю інвестиційних ресурсів від будь-яких зовнішніх і внутрішніх форм небезпеки задля створення належних умов ефективного функціонування й розвитку.

Поглиблено трактування ієрархічно взаємопов'язаних понять «система економічної безпеки підприємства», «система фінансової безпеки підприємства» та «система інвестиційної безпеки підприємства», зміст

останньої з яких запропоновано розуміти як множину елементів, які у сукупності спрямовані на захист капіталовкладень (внутрішніх й зовнішніх), створення безпечних умов для інвестиційних процесів та досягнення інтересів підприємства як інвестиційного об'єкта та інвестора. В межах розробленого теоретичного підходу конкретизовано складові системи інвестиційної безпеки підприємства, які різняться від існуючих позицій уточненням складу суб'єктів безпеки, до яких віднесено й працівників профільних лінійних підрозділів, які визначають характер інвестиційної діяльності підприємства, об'єктів безпеки, в межах яких виділено три групи (інвестиційні ресурси, інвестори (потенційні та реальні), інше підприємство як об'єкт інвестування), змістом мети, системних цілей, завдань, принципів, забезпечення та внутрішньосистемних зв'язків.

Сформовано концептуальні засади забезпечення інвестиційної безпеки підприємств, основою чого послуговували результати уточнення міжрівневих зв'язків із інвестиційною безпекою держави та поглиблення змістового наповнення таких понять як «інвестиційний ризик», «загроза інвестиційній безпеці», «інвестиційна привабливість» та «інвестиційний потенціал», що в сукупності створило підстави для окреслення сфери активності суб'єктів безпеки стосовно процесів залучення інвестора, отримання позикових інвестицій, самофінансування та здійснення зовнішнього інвестування задля підтримання необхідного для подальшого функціонування й розвитку рівня інвестиційної безпеки.

У другому розділі «Аналітичне підґрунтя забезпечення інвестиційної безпеки підприємств» досліджено аспекти інноваційної діяльності підприємств загалом у національній економіці, промисловості та стосовно тих, що здійснюють економічну діяльність у сфері машинобудування та виготовлення харчової продукції. Встановлено, що промислові підприємства незмінно спрямовують інвестиції в матеріальні активи, що суперечить практиці економічно розвинутих країн, де більше уваги надається нематеріальним активами; найбільш інвестиційно активними залишаються великі виробники, при критично малій їх частці у загальній кількості; в структурі джерел

фінансування вагому частку охоплюють власні кошти підприємств; темпи оновлення основних засобів, за їх значного зносу, не можуть забезпечити розширення виробництва, а лише слугують підтриманню в робочому стані наявних засобів.

Сформовано теоретико-методичне підґрунтя створення й розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства, в межах якого таке забезпечення повинно послугувати наданням суб'єктам безпеки інформації, яка поєднує обліково-аналітичні дані із відомостями, що отримані з інших внутрішніх і зовнішніх джерел, які загалом становлять основу прийняття управлінських рішень у сфері інвестиційної безпеки підприємства. Застосування методу діаграмного проектування інформаційних систем дало змогу побудувати діаграму потоку даних та функціонально-структурну діаграму із подальшим створенням мультиплощинної моделі та механізму інформаційно-аналітичного забезпечення, які в сукупності забезпечують високу деталізацію процесів, умов і засад задоволення інформаційних потреб суб'єктів безпеки та інших учасників інвестиційної діяльності.

Розроблено технологію оцінювання інвестиційної безпеки підприємства, особливістю якої є поєднання наявної інформаційної бази, котра формується на підставі оцінювання інвестиційної привабливості та інвестиційного потенціалу, із результатами моделювання впливу ключових зовнішніх і внутрішніх загроз, що дозволяє отримувати необхідне аналітичне підґрунтя для розроблення й реалізації заходів стосовно ризиків й загроз та нових можливостей в інвестиційній діяльності. Відбулася апробація розробленої технології в умовах підприємств машинобудівної та харчової промисловості, результати чого стали підставою для формування інноваційних підходів у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств.

У третьому розділі «Інноваційні засади забезпечення інвестиційної безпеки підприємств» доведено, що в поточних складних умовах ведення бізнесу в Україні актуальності набуває висока гнучкість у здійсненні безпекової діяльності через більш високу динамічність у виникненні інвестиційних ризиків

та зміну суттєвості впливу загроз. На основі поглиблення змісту таких понять як «адаптація», «адаптивність», «адаптивне управління», із врахуванням специфіки забезпечення інвестиційної безпеки підприємства, запропоновано перехід до адаптаційної моделі забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. Така модель, будучи інноваційною в безпекознавстві, полягає у домінуванні стратегічного бачення активності суб'єктів безпеки через вибір одного із видів адаптивного управління (реактивне або ініціативне) та застосування найбільш доцільної стратегії, що в сукупності дозволяють підтримати достатність інвестиційних ресурсів та збільшити ефективність інвестиційної діяльності загалом. Візуалізацію процедури вибору одного із видів адаптивного управління проведено із використанням методу функціонального моделювання IDEF3.

Сформовано теоретичне підґрунтя створення та застосування організаційно-економічного механізму забезпечення інвестиційної безпеки підприємства, під яким запропоновано розуміти систему, в межах якої на основі наявних ресурсів, послуговуючись методами та важелями організаційно-економічного характеру, створюються сприятливі умови для інвестиційної діяльності в умовах певного підприємства. Розроблено організаційно-економічний механізм забезпечення інвестиційної безпеки підприємства, в структурі якого дієвими повинні бути організаційна, що передбачає внесення змін в організаційну структуру та часткову перебудову безпекової діяльності, та економічна, що визначає порядок формування ресурсної основи. Деталізовано процес створення й функціонування такого механізму, реалізація якого спрямована на підтримку, поліпшення та досягнення необхідного для розвитку підприємства рівня інвестиційної безпеки.

Розроблено науково-практичний підхід до формування інноваційно-орієнтованої системи інвестиційної безпеки підприємства, в основі якого покладена актуальна на сьогодні необхідність впровадження інновацій в усі складові такої системи. Обґрунтовано, що інновації стосовно суб'єктів безпеки полягають у розвитку креативного середовища та покращення мотивування

креативно активних співробітників, котрі мають генерувати ідеї для пошуку нових варіантів вирішення нетипових і складно досліджуваних проблем в умовах обмеженої інформативності.

Ключові слова: інвестиційна безпека підприємства, інвестиційна діяльність, інноваційно-орієнтована система інвестиційної безпеки підприємства, інвестиційний ризик, загроза інвестиційній безпеці, інвестиційна привабливість, інвестиційний потенціал, інформаційно-аналітичне забезпечення, адаптація, адаптивність.

ANNOTATION

Vasylieva S. M. Innovative approaches in ensuring investment security of enterprises. – Qualification scientific work as a manuscript.

Thesis stands for a Doctor of Philosophy degree in Economic Sciences, specialty 073 – «Management». – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2024.

The dissertation work is dedicated to the solution of the scientific task, which consists in the theoretical substantiation and development of innovative approaches in ensuring the investment security of enterprises.

The introduction substantiates the relevance of the dissertation work, formulates the goal, task, subject, object and research methods, outlines the scientific novelty and practical significance of the obtained results, outlines the personal contribution of the researcher, provides data on the approval of the research results and publication.

In the first chapter, «Theoretical and Methodological Aspects of Ensuring Investment Security of Enterprises», one's own position is substantiated, which consists in understanding security as the state of a certain system, which is characterized by protection from the negative impact of any forms of danger (internal and external), which enables the preservation of integrity and development. The conceptual and categorical apparatus of security is deepened based on the study of existing approaches and the formation of one's own interpretation of such concepts as

«danger», «development», «economic security of the enterprise», «financial security of the enterprise». It is proposed to interpret the investment security of the enterprise as a state of the system, which is characterized by the formation in the necessary volumes and protection of investment resources from any external and internal forms of danger in order to create proper conditions for effective functioning and development.

The interpretation of the hierarchically interrelated concepts «system of economic security of the enterprise», «system of financial security of the enterprise» and «system of investment security of the enterprise» was deepened, creating safe conditions for investment processes and achieving the interests of the enterprise as an investment object and investor. Within the framework of the developed theoretical approach, the components of the enterprise's investment security system are specified, which differ from the existing positions by clarifying the composition of security entities, which include employees of specialized line divisions that determine the nature of the enterprise's investment activity, security objects, within which are allocated three groups (investment resources, investors (potential and real), another enterprise as an object of investment), the content of the goal, system goals, tasks, principles, support and intra-system connections.

The conceptual principles of ensuring the investment security of enterprises were formed, which was based on the results of clarifying the inter-level relations with the investment security of the state and deepening the content of such concepts as «investment risk», «threat to investment security», «investment attractiveness» and «investment potential», which as a whole, created grounds for delineating the sphere of activity of security subjects regarding the processes of attracting investors, obtaining loan investments, self-financing and carrying out external investment in order to maintain the level of investment security necessary for further functioning and development.

In the second chapter «Analytical basis for ensuring the investment security of enterprises» the aspects of innovative activity of enterprises in general in the national economy, industry and in relation to those carrying out economic activities in the

field of mechanical engineering and manufacturing of food products are investigated. It has been established that industrial enterprises invariably direct investments in tangible assets, which is contrary to the practice of economically developed countries, where more attention is paid to intangible assets; large manufacturers remain the most investment-active, with a critically small share of them in the total number; in the structure of sources of financing, own funds of enterprises have a significant share; the rate of renewal of fixed assets, with their significant wear and tear, cannot ensure the expansion of production, but only serves to maintain the existing assets in working condition.

The theoretical and methodological basis for the creation and development of information and analytical support for investment security of the enterprise has been formed, within the limits of which such support should serve to provide security subjects with information that combines accounting and analytical data with information obtained from other internal and external sources, which in general serve as the basis for making management decisions in the field of investment security of the enterprise. The application of the method of diagrammatic design of information systems made it possible to build a data flow diagram and a functional-structural diagram, followed by the creation of a multi-plane model and an information-analytical support mechanism, which together provide a high level of detail in the processes, conditions and principles of meeting the information needs of security subjects and other participants investment activity.

A technology for assessing the investment security of an enterprise has been developed, the feature of which is the combination of the existing information base, which is formed on the basis of the assessment of investment attractiveness and investment potential, with the results of modeling the impact of key external and internal threats, which allows obtaining the necessary analytical basis for the development and implementation of measures regarding risks and threats and new opportunities in investment activity. The developed technology was tested in the conditions of machine-building and food industry enterprises, the results of which

became the basis for the formation of innovative approaches in ensuring the investment security of enterprises.

In the third section «Innovative principles of ensuring the investment security of enterprises» it is proved that in the current difficult conditions of conducting business in Ukraine, high flexibility in the implementation of security activities is gaining relevance due to higher dynamism in the emergence of investment risks and changes in the significance of the impact of threats. On the basis of deepening the content of such concepts as «adaptation», «adaptability», «adaptive management» taking into account the specifics of ensuring the investment security of the enterprise, a transition to the adaptation model of ensuring the investment security of the enterprise is proposed. Such a model, being innovative in security science, consists in the dominance of a strategic vision of the activity of security subjects through the choice of one of the types of adaptive management (reactive or proactive) and the application of the most appropriate strategy, which together allow to support the sufficiency of investment resources and increase the efficiency of investment activities in general. Visualization of the procedure for choosing one of the types of adaptive management was carried out using the IDEF3 functional modeling method.

The theoretical basis for the creation and application of the organizational and economic mechanism for ensuring the investment security of the enterprise is formed, under which it is proposed to understand the system within which, on the basis of available resources, using methods and levers of an organizational and economic nature, favorable conditions are created for the implementation of investment activities in the conditions of a certain enterprise. An organizational and economic mechanism for ensuring the investment security of the enterprise has been developed, in the structure of which the organizational, which involves making changes to the organizational structure and partial restructuring of security activities, and the economic, which determines the order of formation of the resource base, should be effective. The process of creating and functioning of such a mechanism, the implementation of which is aimed at supporting, improving and achieving the level of investment security necessary for the development of the enterprise, is detailed.

A scientific and practical approach to the formation of an innovation-oriented system of investment security of the enterprise has been developed, which is based on the urgent need to introduce innovations into all components of such a system. It is substantiated that innovations in relation to security subjects consist in the development of a creative environment and improvement of the motivation of creatively active employees, who must generate ideas for finding new options for solving atypical and difficult-to-research problems in conditions of limited information.

Keywords: investment security of the enterprise, investment activity, innovation-oriented system of investment security of the enterprise, investment risk, threat to investment security, investment attractiveness, investment potential, information and analytical support, adaptation, adaptability.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Васильєва С. М. Теоретичні засади забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 9. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/564/571>. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.9.39>.
2. Васильєва С. М. Аналіз сутності системи інвестиційної безпеки підприємства. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. Вип. 3 (03). С. 3–7. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/94/88>. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.3-1>.
3. Мельник С. І., Васильєва С. М. Інформаційне підґрунтя забезпечення інвестиційної безпеки машинобудівних підприємств. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2023. Вип. 2 (39). С. 41–46. URL: http://www.easterneurope-bm.in.ua/journal/39_2023/9.pdf. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.39-7>.

Особистий внесок здобувачки: охарактеризовано інформаційне підґрунтя для подальшого розроблення адекватних й результативних заходів зі сторони суб'єктів безпеки.

4. Васильєва С. М. Дослідження характеризуючих структурних елементів інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. Вип. 12 (26). С. 181–188. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/6706/6741>. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12\(26\)-181-188](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12(26)-181-188).

5. Мельник С. І., Васильєва С. М. Характеристика адаптивного управління інвестиційною безпекою підприємства. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. Вип. 1 (29). С. 500–507. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/8465>. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-1\(29\)-500-507](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-1(29)-500-507)

Особистий внесок здобувачки: визначено основні завдання й функції адаптивного управління інвестиційною безпекою підприємства.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Мельник С. І., Васильєва С. М. Сутність інвестиційної безпеки підприємства. *Наукові дослідження: парадигма, інноваційного розвитку*: матер. IV міжнар. наук. конф. (м. Прага, Чехія, 27 листопада 2020 р.). Прага: ГО МНЦРНТ, 2020. С. 28–31.

Особистий внесок здобувачки: виділено основні рівні інвестиційної діяльності.

7. Васильєва С. М. Деструктивний вплив явищ і процесів при реалізації інвестиційної безпеки підприємств. *Механізм функціонування громадянського суспільства (осінні читання)*: матер. Всеукр. наук. конф. (м. Львів, 19 листопада 2021 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2021, С. 51–53.

8. Melnyk S.I., Vasyliieva S.M. The essence and place of investment security in the system of economic security. Scientific center of innovative researches.

International conference on economics, accounting and finance-2021. URL: <https://conf.scnchub.com/index.php/ICEAF/ICEAF-2021/paper/view/302>.

Особистий внесок здобувачки: проаналізовано різні нормативні акти щодо сутності інвестиційної безпеки.

9. Васильєва С. М. Сучасні підходи у розумінні інвестиційної безпеки підприємств. *Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення*: матер. Всеукр. наук.-прак. конф. (м. Львів, 20–22 травня 2022 р.). Львів: УАД, 2022. С. 119–122.

10. Васильєва С. М. Пріоритети в забезпеченні інвестиційної безпеки підприємства. *Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни (осінні читання)*: матер. Всеукр. наук. конф. здобувачів вищої освіти (м. Львів, 18 листопада 2022 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2022. С. 50–52.

11. Васильєва С. М. Пріоритетність формування системи інвестиційної безпеки підприємства. *Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні*: матер. VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24–26 листопада 2022 р.). Львів: УАД, 2022. С. 24–26.

12. Васильєва С. М. Загрози інвестиційній безпеці підприємства: теоретичні засади визначення. *Modern research in world science*: матер. XII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 26–28 лютого 2023 р.). Львів, 2023. С. 810–813.

13. Васильєва С. М. Інвестиційний потенціал як об'єкт в процесі забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Соціально-економічний розвиток і безпека України: стан та перспективи*: матер. міжвузів. наук.-практ. конф. здобув. вищої освіти і молодих вчених (м. Львів, 23 березня 2023 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2023. С. 23–25.

14. Мельник С. І., Васильєва С. М. Інвестиційна безпека підприємств: інформаційна основа забезпечення. *Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи вирішення*: матер. X Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 25–27 травня 2023 р.). Львів: УАД, 2023. С. 61–63.

Особистий внесок здобувачки: розглянуто абсолютні та відносні показники, що визначають динаміку капітальних інвестицій в Україні.

15. Васильєва С. М. Основні аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матер. XXXVII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ольборг (Данія) 07 жовтня 2023 р.). Київ: ГО «ВАДНД», 2023. С. 234–236.

16. Васильєва С. М. Сутність адаптивного підходу до забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні*: матер. ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 23–25 листопада 2023 р.). Львів: УАД, 2023. С. 37–38.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЕБ – економічна безпека

ЕБП – економічна безпека підприємства

ІАЗ – інформаційно-аналітичне забезпечення

ІБД – інвестиційна безпека держави

ІБЗ – інвестиційна безпека підприємства

ОЕМЗІБП – організаційно-економічний механізм забезпечення інвестиційної безпеки підприємства

СЕБП – система економічної безпеки підприємства

СІБП – система інвестиційної безпеки підприємства

СФБП – система фінансової безпеки підприємства

ФБП – фінансова безпека підприємства

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ	24
1.1. Позичювання інвестиційної безпеки у системі економічної безпеки підприємства.....	24
1.2. Система інвестиційної безпеки підприємства: ієрархічне підпорядкування та параметри формування	41
1.3. Концептуальні засади забезпечення інвестиційної безпеки підприємств	53
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	73
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ	76
2.1. Детермінанти забезпечення інвестиційної безпеки підприємств	76
2.2. Формування й розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства	100
2.3. Технологія оцінювання інвестиційної безпеки підприємства.....	116
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	138
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ	141
3.1. Адаптаційна модель забезпечення інвестиційної безпеки підприємства	141
3.2. Організаційно-економічний механізм забезпечення інвестиційної безпеки підприємства.....	159
3.3. Формування інноваційно-орієнтованої системи інвестиційної безпеки підприємства.....	177
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	201
ВИСНОВКИ	203
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	206
ДОДАТКИ	235

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. COVID-19, наслідки якого ще відчутні, та військові дії суттєво змінили фінансово-господарську діяльність українських підприємств, загостривши питання ресурсного забезпечення, зокрема фінансового. Збитковість, гальмування економічних процесів у національній економіці, обмеженість у зовнішньоекономічній діяльності тощо знизили інвестиційну активність підприємств, а відтак сформували підстави для припинення ними діяльності, що із врахуванням масштабності провокує погіршення безпекової ситуації як на мікро-, так і на макрорівнях. Існуюча на сьогодні практика забезпечення економічної безпеки підприємства не передбачає приділення належної уваги питанням інвестиційної безпеки, а також орієнтована на авторитарне управління із жорстким дотриманням режиму реагування на типові ризики й загрози, що в умовах високого динамізму зміни умов функціонування й зрушень у пріоритетності впливу окремих факторів не забезпечує необхідний рівень результативності безпекової діяльності. Поточна ситуація актуалізує виконання завдання не лише щодо формування теоретико-методичних засад забезпечення інвестиційної безпеки в умовах кожного підприємства, але фокусування уваги на розробленні й впровадженні інноваційних підходів, які б забезпечили внесення змін в активність суб'єктів безпеки задля зменшення інвестиційних ризиків, протидії загрозам та визначення й створення безпекової основи для використання нових можливостей у взаємодії із об'єктами та суб'єктами інвестиційного процесу.

Питання забезпечення безпеки підприємств актуалізували в наукових публікаціях такі вітчизняні та закордонні вчені: Г. Аніловська, І. Бінько, Н. Вавдіюк, З. Варналій, О. Власюк, Т. Васильців, В. Геєць, З. Герасимчук, Л. Гнилицька, В. Гобела, Н. Демчишак, В. Духов, І. Єпіфанова, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, З. Живко, О. Захаров, С. Кавун, Г. Козаченко, М. Копитко, О. Ляшенко, В. Мартинюк, С. Мельник, І. Мойсеєнко, Т. Момот, В. Мунтіян,

Г. Пастернак-Таранушенко, В. Пономаренко, Я. Пушак, І. Ревак, Є. Рудніченко, М. Флейчук, В. Франчук, М. Швець, Л. Шемаєва, Т. Шира, В. Шлемко та інші. Наукові напрацювання зазначених дослідників стосуються загальних принципів, засад, методів побудови механізмів забезпечення економічної безпеки підприємств.

Попри те, в економічній літературі на обмеженому рівні розглядалися особливості забезпечення інвестиційної безпеки підприємств. Таким чином, у поточних складних умовах ведення підприємницької діяльності актуалізується питання розроблення теоретичних засад створення і функціонування системи інвестиційної безпеки підприємства, методів оцінювання та механізмів забезпечення дієвості. Зокрема, важливим завданням є розробка інноваційних підходів, впровадження яких дозволить надати системі інвестиційної безпеки вищої гнучкості для адаптації до швидко змінних умов здійснення інноваційної діяльності, а суб'єктам безпеки – генерувати ідеї для пошуку нових варіантів виконання поставлених завдань.

Наукове завдання дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні і розробці інноваційних підходів у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планами наукових досліджень Львівського державного університету внутрішніх справ у межах науково-дослідної роботи «Економічна безпека соціально-економічних систем: проблеми теорії та практики» (номер державної реєстрації 0121U112498, 2021–2024 р.), в якій здобувачка розробила науково-практичний підхід до формування інноваційно-орієнтованої системи інвестиційної безпеки підприємства.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є наукове обґрунтування теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо формування інноваційних підходів у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств.

Для досягнення обраної мети визначено та вирішено такі *завдання*:

- запропонувати теоретичний підхід до формування системи інвестиційної безпеки підприємства;
- сформувані концептуальні засади забезпечення інвестиційної безпеки підприємств;
- створити теоретико-методичне підґрунтя формування й розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства;
- розробити технологію оцінювання інвестиційної безпеки підприємства;
- розробити адаптаційну модель забезпечення інвестиційної безпеки підприємства;
- побудувати організаційно-економічний механізм забезпечення інвестиційної безпеки підприємства;
- розробити науково-практичний підхід до формування інноваційно-орієнтованої системи інвестиційної безпеки підприємства.

Об’єкт дослідження – процес формування інноваційних підходів у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств.

Предмет дослідження – теоретико-методичні, наукові та прикладні положення формування інноваційних підходів у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств.

Методи дослідження. В основу методології дисертаційної роботи покладено системний підхід, у межах якого застосовано такі методи: *індукції та дедукції, порівняння і систематизації* – при дослідженні сутнісних характеристик та еволюції базових понять дисертаційної роботи; *аналізу та синтезу* – для характеристики інвестиційної активності підприємств; *непараметричні статистичні* – для встановлення детермінантів забезпечення інвестиційної безпеки підприємств машинобудівної та харчової промисловості; *анкетування та експертного аналізу* – для визначення переліку ключових загроз інвестиційній безпеці підприємств; *моделювання* – для розробки мультиплосчинної моделі інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства та механізму інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства; *діаграмного проектування*

інформаційних систем – для розробки діаграми потоку даних та функціонально-структурної діаграми інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства; *функціонального моделювання IDEF3* – для моделювання процедури вибору одного із варіантів адаптивного управління інвестиційною безпекою підприємства; *морфологічного аналізу* – для уточнення понятійно-категоріального апарату за проблемою; *графічний* – під час наочного подання теоретичного та методичного матеріалу; *абстрактно-логічний* – задля теоретичних узагальнень і формулювання висновків дослідження.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України, вітчизняна і зарубіжна наукова література, статистичні дані Державної служби статистики України, звітність та первинна документація підприємств, результати анкетування менеджменту підприємств машинобудівної та харчової промисловості, ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в узагальненні і обґрунтуванні науково-теоретичних засад та формуванні інноваційних підходів у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств. У процесі дослідження одержано такі найсуттєвіші результати:

удосконалено:

– науково-практичний підхід до формування інноваційно-орієнтованої системи інвестиційної безпеки підприємства, який, порівняно із відомими, передбачає впровадження інновацій в усі її складові на засадах розвитку креативного середовища, що покращує мотивування креативно активних співробітників до генерування ідей для пошуку нових варіантів вирішення нетипових і складно досліджуваних проблем в умовах обмеженої інформативності;

– концептуальні засади забезпечення інвестиційної безпеки підприємств, які відрізняються уточненим змістом таких понять як: «інвестиційна безпека держави», «інвестиційний ризик», «загроза інвестиційній безпеці», «інвестиційна привабливість», «інвестиційний потенціал» та міжрівневими зв'язками, що в сукупності уточнює сферу активності суб'єктів безпеки щодо

процесів залучення інвестора, отримання позикових інвестицій, самофінансування та здійснення зовнішнього інвестування задля підтримання необхідного рівня інвестиційної безпеки;

– організаційно-економічний механізм забезпечення інвестиційної безпеки підприємства, який, на відміну від відомих, передбачає попередження та ліквідацію загроз стосовно інвестиційної діяльності підприємства на основі застосування сформованих організаційної та економічної складових та деталізації процесу створення й функціонування такого механізму, реалізація якого спрямована на підтримку, покращення та досягнення необхідного для розвитку підприємства рівня інвестиційної безпеки;

– адаптаційну модель забезпечення інвестиційної безпеки підприємства, яка, на відміну від відомих, реалізована шляхом уточнення змісту відповідних складових понятійно-категоріального апарату («адаптація», «адаптивність», «адаптивне управління») із врахуванням специфіки забезпечення інвестиційної безпеки підприємства та застосування методу функціонального моделювання IDEF3 для візуалізації процедури вибору одного із видів адаптивного управління (реактивного або ініціативного), що в цілому дає змогу суб'єктам безпеки гнучко реагувати на випередження зміни інвестиційного клімату в країні та внутрішніх інвестиційних процесів;

набули подальшого розвитку:

– теоретичний підхід до формування системи інвестиційної безпеки підприємства, у рамках якого, на відміну від інших, структуровано її складові з урахуванням трьох груп об'єктів безпеки (інвестиційні ресурси; інвестори (потенційні та реальні); інші підприємства як об'єкт інвестування) та узгодженості взаємодії між внутрішніми та зовнішніми суб'єктами безпеки, що створює необхідні передумови для забезпечення її ефективності;

– теоретико-методичне підґрунтя формування й розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства, яке відрізняється від наявних застосуванням методу діаграмного проектування інформаційних систем, що дозволяє будувати діаграму потоку даних та

функціонально-структурну діаграму із подальшим створенням мультиплощинної моделі та механізму інформаційно-аналітичного забезпечення, які в сукупності забезпечують високу деталізацію процесів, умов та засад задоволення інформаційних потреб суб'єктів безпеки та інших учасників інвестиційної діяльності;

– технологія оцінювання інвестиційної безпеки підприємства, яка відрізняється від існуючих можливістю використання інформаційної бази, котра формується за результатами оцінювання інвестиційної привабливості, інвестиційного потенціалу та моделювання впливу ключових зовнішніх і внутрішніх загроз, що дозволяє максимально раціонально визначати й ресурсно підтримувати активність суб'єктів безпеки.

Практичне значення отриманих результатів полягає в обґрунтуванні рекомендацій щодо застосування інноваційних підходів у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств. Теоретичні висновки, науково-практичні рекомендації та інші результати наукових досліджень, викладені в дисертаційній роботі, безпосередньо використані такими підприємствами: ПП «Градiєнт ПлюсБуд» у частині запропонованого науково-практичного підходу до формування інноваційно-орієнтованої системи інвестиційної безпеки підприємства, який взято за основу при здійсненні трансформацій у безпековій діяльності, з огляду на актуальність гнучкішого реагування на нестабільність інвестиційного клімату в національній економіці (довідка від 12.02.2024 р. № 21/2024); ТзОВ «ВІФА Проект Буд» відповідно до розробленого організаційно-економічного механізму забезпечення інвестиційної безпеки підприємства у встановлені терміни здійснені необхідні зміни в організаційній структурі служби безпеки та її ресурсному забезпеченні (довідка від 21.02.2024 р. № 09/01).

Наукові розробки та теоретичні узагальнення дисертаційної роботи впроваджені в освітній процес та наукову діяльність, зокрема:

– під час викладання навчальних дисциплін «Основи безпекознавства», «Фінансова безпека» та «Бюджетно-податкова безпека», у процесі підготовки

навчально-методичних і дидактичних матеріалів, а також рекомендовані до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти (акт впровадження в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ від 02.01.2024 р. № 04);

– для проведення подальших наукових досліджень з проблем: формування теоретичного базису забезпечення інвестиційної безпеки підприємства; розроблення комплексної теоретичної моделі системи інвестиційної безпеки підприємства; обґрунтування концептуальних засад забезпечення інвестиційної безпеки підприємства; розроблення методичних засад формування й розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства; розроблення технології оцінювання інвестиційної безпеки підприємства; створення адаптаційної моделі забезпечення інвестиційної безпеки підприємства; розроблення організаційно-економічного механізму забезпечення інвестиційної безпеки підприємства (акт впровадження у наукову діяльність Львівського державного університету внутрішніх справ від 04.01.2024 р. № 3).

Особистий внесок здобувачки полягає у розробці й обґрунтуванні наукових положень, висновків і рекомендацій щодо формування й застосування інноваційних підходів у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств.

Дисертаційна робота є самостійно виконаним дослідженням, у якому викладено інноваційні підходи та практичні рекомендації щодо забезпечення інвестиційної безпеки підприємств. Внесок у роботах, виконаних у співавторстві, відображено у публікаціях [3, 5, 6, 8, 14] за списком праць.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертації доповідалися та обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: IV Міжнародній науковій конференції «Наукові дослідження: парадигма, інноваційного розвитку» (м. Прага, Чехія, 27 листопада 2020 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Механізм функціонування громадянського суспільства (осінні читання)» (м. Львів, 19 листопада 2021 р.); International conference on economics, accounting and finance-2021 «Scientific center

of innovative researches» (м. Таллінн, Естонія, 05 листопада 2021 р.); IX Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення» (м. Львів, 20–22 травня 2022 р.); Всеукраїнській науковій конференції здобувачів вищої освіти «Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни (осінні читання)» (м. Львів, 18 листопада 2022 р.); VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні» (м. Львів, 24–26 листопада 2022 р.); XII Міжнародній науково-практичній конференції «Modern research in world science» (м. Львів, 26–28 лютого 2023 р.); Міжвузівській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Соціально-економічний розвиток і безпека України: стан та перспективи» (м. Львів, 23 березня 2023 р.); X Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення» (м. Львів, 25–27 травня 2023 р.); XXXVII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Ольборг, Данія, 07 жовтня 2023 р.); IX Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні» (м. Львів, 23–25 листопада 2023 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 16 наукових праць: 5 із них – у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України категорії «Б», 11 тез доповідей за результатами участі у конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (309 найменувань на 29 сторінках) і 4 додатків, розміщених на 27 сторінках. Загальний обсяг наукової роботи становить 261 сторінку, з яких основний текст – 190 сторінок, які містять 15 таблиць і 48 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Позичювання інвестиційної безпеки у системі економічної безпеки підприємства

Останні тридцять років ознаменувалися поступовим усвідомленням представників бізнесу необхідності приділення максимальної уваги питанню забезпечення безпеки. На зміну вузькоспеціалізованим виключно на питаннях фізичного захисту підрозділам були створені служби, де основну увагу почали приділяти проблематиці протидії загрозам і створенню умов для досягнення інтересів в економічній площині. Попри суттєвий поступ і теоретичне обґрунтування необхідності деталізації ЕБ за основним функціональними складовими практична реалізація була пригальмована, зокрема через відсутність необхідних напрацювань щодо розуміння технології виокремлення факторів, які спричиняють зміну безпеки підприємства, із відповідним механізмом розроблення й реалізації захисних заходів не за фактом виникнення втрат і збитків, а на випередження. Застосування превентивного управління вимагає зосередження уваги на проблематиці кожної окремої функціональної складової, що потребує першочергового формування відповідного теоретичного базису. Забезпечення інвестиційної безпеки є актуалізованим, але і в теоретичному значенні, окрім загального уявлення про її зміст, немає необхідного методичного підґрунтя. Зважаючи на ці аргументи, в межах цього підрозділу будуть ретельно розглянуті базові засади забезпечення ІБП на основі з'ясування суті таких понять як «безпека», «небезпека», «розвиток», ЕБ, ФБП та ІБП, що в подальшому дозволить конкретизувати завдання суб'єктів безпеки в питаннях залучення, захисту й ефективного використання інвестиційних ресурсів.

Поняття «безпека» є одним із найпоширеніших у дослідженнях. Йому присвячена не одна сотня наукових робіт. Безпека бере своє коріння ще з стародавніх часів. Аристотель згадував безпеку громадян, коли формував певні критерії для управління суспільством [10, с. 509]. Філософ Платон розглядав цю категорію в контексті людини і вважав, що неможливо мати державу (в розумінні тих часів) без забезпечення безпеки кожного члена суспільства [171, с. 37].

Поступ у розвитку безпекознавства довгий час забезпечувався філософами завдяки формуванню ними уявлення про зв'язок між людиною й навколишнім природним середовищем. В основі їх міркувань лежало переконання про необхідність збереження життя людини, зокрема через об'єднання у громаду. Проте, не можемо не погодитися, що навіть сьогодні вкрай актуальним є тезис про те, що держава існує тоді, коли забезпечується безпека громадянина.

Період середньовіччя не лише розвинув сутність поняття «безпека», але й почав розкривати поняття «небезпека». Так, більшість науковців цього часу під безпекою розуміли «...стан людини, яка захищена від небезпеки» [121, с. 69]. Окрім цього, в періоді середньовіччя чітко прослідковується залежність від християнства. Релігія виходила на найвищий рівень впливу. І тут теж згадувалася безпека в контексті задоволення всіх потреб через праведне служіння [133, с. 139]. Цей період нашої історії ознаменувався поступальним розвитком науки, відтак, більшість понять розглядалися поверхнево або ж у контексті духовності людини.

Значна частина науковців [260, с. 15] згадують саме XVII ст., де активізувався розгляд поняття «безпека». Практично усі країни Європи переходили через трансформаційні процеси, і в цей період поняття «безпека» вже активно використовували в контексті держави. До прикладу, в цей період Дю Локк стверджував, що роль держави найперше полягає в забезпеченні безпеки реалізації інтересів громадян [8, с. 174]. Також почалося використання цього поняття і в різних наукових напрямках, від психології до соціології.

У ХІХ ст. визначальними стали слова президента США Т. Рузвельта про те, що безпека – це «...в першу чергу, умови, які забезпечують надійність національного суверенітету та захист стратегічних інтересів» [252, с. 120].

Історичний аналіз визначення сутності поняття «безпека» лише підтверджує тезис про те, що це поняття ніколи не втрачало актуальності. Історія яскраво демонструє, як людство постійно розвивається, і його потреби зростають в геометричній прогресії. В такому ритмі постійно слід думати про власну безпеку. Сучасні погляди щодо сутності поняття «безпека» вийшли далеко за рамки міркувань своїх попередників. Зараз можна зустріти десятки, і навіть сотні нових визначень цього поняття.

Спершу слід зауважити, що, згідно з тлумаченням словника, безпека – це «...стан коли нічого не загрожує комусь або чомусь» [39, с. 155]. Тут лаконічно описується основне завдання забезпечення безпеки, а саме – мінімізація загроз. Подібне бачення має і О. Трескунов, який також вважає, що безпека – «...це стан захищеності суб'єкта від загроз» [254, с. 111]. Слід зазначити, що загрози – це не єдина проблема забезпечення безпеки, і захищеність виключно від загроз не завжди дозволяє говорити про досягнення «абсолютної» безпеки. До прикладу, У. Павлюк вважає безпекою «...такий собі тип рівноваги, який характеризується складною саморегулюючою системою, яка представлена певними стабільними параметрами» [188, с. 126].

Цікавою є думка І. Белоусової, яка стверджує, що безпека – це «...ні що інше, як умова, при якій зберігаються власні цінності» [14, с. 15]. Ми вважаємо, що складно розуміти під безпекою умову, оскільки це більше виглядає як якийсь абстрактне поняття, коли безпека є реальним і конкретним станом.

Г. Ситник розглядає безпеку, як «...фундаментальну систему сталого розвитку, при якому забезпечується ефективна та структурна визначеність» [238, с. 495]. Із цим твердженням не можемо повністю погодитися, оскільки часто можна зустріти тези про забезпечення безпеки соціально-економічної системи і створення умов для сталого розвитку. Це два різні стратегічні напрями, які можуть передбачати досягнення спільної мети.

Нерідко можна зустріти наукові підходи, в яких із правової точки зору пояснюють визначення сутності поняття «безпека». Так, як зазначає В. Ліпкан, безпека існує як «...захищеність, яка передбачається законодавством та відповідними практичним заходами» [148, с. 57]. Ю. Кунєв стверджує, що забезпечення безпеки повинно передбачати «...недопущення появи небезпеки та будь-яких проявів шкоди від неї для тої чи іншої системи, на яку діє цей стан» [135, с. 3]. На жаль, на нашу думку, повністю не допустити появу небезпеки неможливо. Якщо говорити про загрозу, яка є формою небезпеки, то така існує завжди. Виникає лише питання, який вплив вона здійснює.

Узагальнюючи бачення багатьох науковців і виявивши основні аспекти цього поняття (рис. 1.1), слід зазначити, що під безпекою ми розуміємо стан певної системи, який характеризується захищеністю від негативного впливу будь-яких форм небезпеки (внутрішніх і зовнішніх), що уможливорює збереження її цілісності та розвиток.

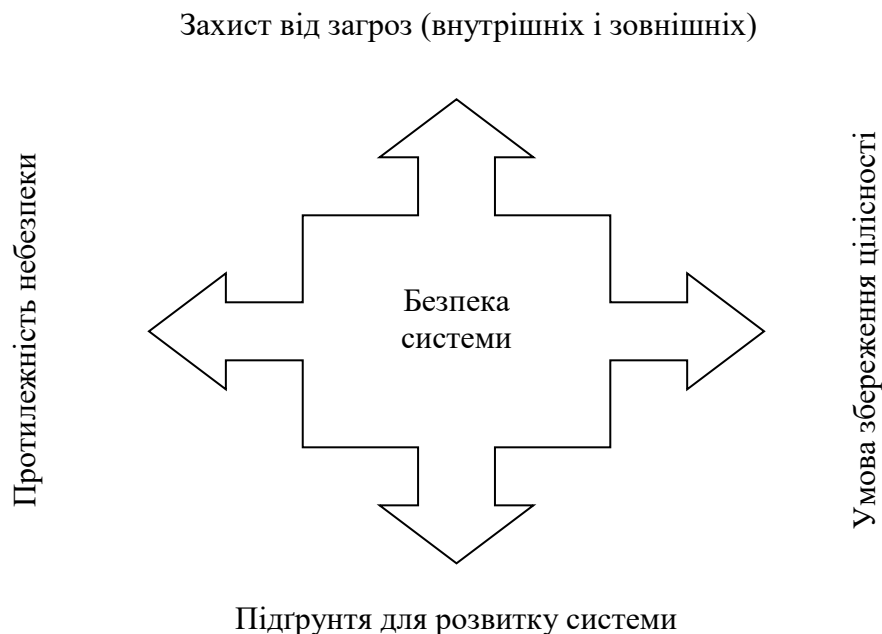

Рис. 1.1. Основні аспекти наукового бачення сутності поняття «безпека», сформовано автором на основі [254; 188; 14; 238; 135; 227]

Слід відмітити, що більшість науковців дослідження питання безпеки пов'язують із з'ясуванням змісту поняття «небезпека». Так, як певну послідовність дій в системі, через які знищується економічний потенціал і відбувається його занепад та кризовий стан, розглядає поняття «небезпека» Г. Пазєєва [189, с. 91]. Доволі влучним є бачення О. Ляшенко щодо сутності поняття «небезпека», яка зазначає, що це «...не фатальна можливість нанести шкоду, проте вона об'єктивно є наявною і являється основним джерелом виникнення загроз» [152, с. 215]. Цікавою є думка О. Чорної, яка стверджує, що небезпека «...не має як такого статистичного характеру» [270, с. 162]. На думку авторки, небезпека завжди є подією минулого, теперішнього або ж майбутнього, але в жодному разі її не можна розглядати такою, яка наявна завжди і всюди. Як поточну реальність негативного впливу на діяльності підприємства, розглядають поняття «небезпека» В. Притис, Н. Гавловська та Є. Рудніченко [211, с. 24].

На нашу думку, поняття «небезпека», в контексті забезпечення економічної безпеки підприємства, слід розуміти як протилежність безпеки, що реалізується через негативний вплив зовнішнього та/або внутрішнього середовища функціонування підприємства у формі ризиків та загроз, що провокує втрату системою цілісності, унеможлиблює її розвиток та може спричинити припинення існування.

Динамічність середовища існування кожної системи змушує її трансформуватися, тобто розвиватися, зберігаючи контроль над усіма змінами. Згідно зі словником під розвитком доцільно розуміти «...процес, який націлений на зміну певних об'єктів в кращу сторону» [224]. Як якісна зміна зв'язків та способів реалізації системи та її складових, розглядає поняття «розвиток» С. Єрохін [85, с. 98].

Узагальнюючи різні погляди щодо сутності поняття «розвиток» (рис. 1.2, Додаток А, табл. А.1), на нашу думку, його слід трактувати як процес трансформації системи, результатом чого є зміна її структури та окремих елементів через набуття нових властивостей, що уможлиблює подальше

існування та досягнення поставлених цілей попри високу динаміку навколишнього середовища.

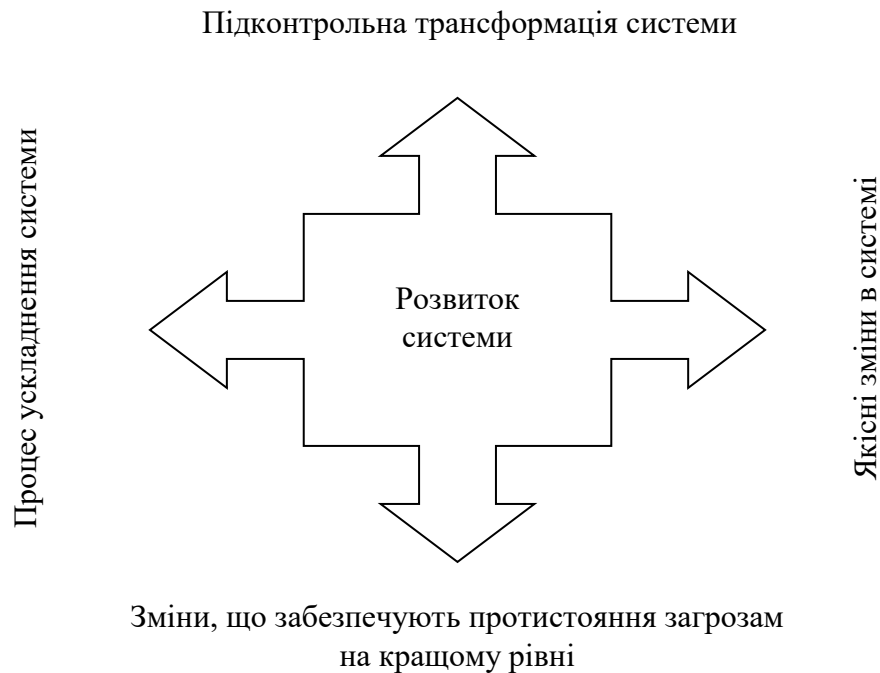

Рис. 1.2. Основні аспекти наукового бачення сутності поняття «безпека», сформовано на основі [224; 242; 222; 85; 119; 76]

Слід наголосити на тому, що поняття «розвиток» вже в сучасних умовах це зміни, які призводять до певного результату. До прикладу, ті ж підприємства, як окремо взяті соціально-економічні системи, повинні змінюватися в темп до зрушень середовища функціонування, в іншому випадку буде відбуватися відставання та невідповідність. Розвиток є комбінацією багатьох елементів, це, зокрема, ініціатива разом з ресурсною спроможністю, яку вкрай важко отримати без інвестицій.

Поглиблення розуміння безпеки, небезпеки та розвитку створюють необхідну основу для розгляду ЕБ, яка наближена до об'єкта нашого дослідження.

Ф. Рузвельт спричинився до розвитку сутності поняття ЕБ. Він у період кризи 1929-1933 рр., будучи президентом США, згадував у своїй промові про таке поняття як ЕБ. У 1934 році створено відповідний Комітет. Ф. Рузвельт

[305] бачив у цьому понятті стан стабілізації економічної і соціальної сфери в державі. Не можна не згадати і правління президента США Г. Трумена, який у 1947 році сформував і підписав «Акт про національну безпеку», який описував перелік аспектів, характерних для ЕБ.

Звичайно, не можливо досліджувати історію розвитку сутності поняття ЕБ без відповідної міжнародної резолюції ООН у 1985 році [296, с. 9]. Ця резолюція була призначена для широкого висвітлення потреби у забезпеченні міжнародної ЕБ. Ключові аспекти стосувалися саме соціально-економічного розвитку та прогресу для країн світу.

Після створення Європейського Союзу питання ЕБ одразу стало порушуватися практично усіма країнами-членами. Можливо, однією з найбільш відомих організацій з питань забезпечення безпеки, зокрема економічної, є Організація з Безпеки і Співробітництва в Європі (ОБСЄ). Наукова спільнота теж не залишила без уваги поняття ЕБ і активно досліджували проблематику її забезпечення на усіх можливих рівнях.

В цілому, в розрізі часових рамок існування даного поняття І. Голіков розглядає ЕБ як «...динамічну складову економіки в цілому, яка адаптується до вимог свого часу» [54, с. 312]. О. Собкевич та інші під ЕБ розуміли «...систему з кількісними та якісними характеристикам, яка здатна до виживання і розвитку в будь-яких умовах» [100, с. 11].

Наше розуміння ЕБ, виходячи з проведеного аналізу наукової літератури, передбачає, що це поняття слід розглядати на фундаментально високому рівні, де воно посідає важливе місце на фоні неможливості вирішувати проблеми виключно військовим і політичним шляхом. ЕБ сьогодні – це ефективний інструмент боротьби на міжнародному рівні, який становить метафоричний образ щита, що дозволяє захищати суверенітет і національні інтереси.

Як вже ми зазначали тезисно, ЕБ – це поняття багаторівневе. І значною мірою його розглядають у розрізі одного з рівнів ієрархії. Одне з ключових місць у загальній ієрархії рівнів ЕБ належить ЕБП, яка сприяє регіональному розвитку і як наслідок – безпеці держави в цілому.

Можливо, одним із небагатьох понять у безпекознавстві, якому приділяють таку велику увагу науковці і практики, є саме ЕБП. Один із найпопулярніших підходів становить дефініція поняття ЕБП як певного стану. До прикладу, Т. Кузенко розглядає ЕБП як стан «...ефективного використання ресурсів і ринкових можливостей для запобігання загрозам й забезпечення розвитку» [131, с. 35]. Н. Євдокімова наголошує на тому, що ЕБП слід розглядати як стан «...оптимального рівня використання економічного потенціалу» [79, с. 65]. М. Камлик, своєю чергою, вважає, що ЕБП – це «...ніщо інше, як стан його розвитку з відповідними характеризуючими елементами стабільності» [101, с. 38].

Як можна побачити з нашого дослідження сутності понять «безпека» та ЕБ, ми також вважаємо, що найкраще термін ЕБП розкривається саме як певний стан. Дотичного погляду дотримується Н. Подлужна, яка подає ЕБП як стан системи, що «...самоорганізується та саморозвивається» [197, с. 8].

Заслуговує уваги трактування ЕБП групою науковців у складі Г. Козаченко, В. Пономарьова і О. Ляшенко. Вони вважають, що ЕБП слід розглядати як «...міру гармонізації в часі й просторі економічних інтересів даної соціально-економічної системи із інтересами навколишнього середовища, де ця система функціонує» [115, с. 26]. На нашу думку, таке трактування має надто багато рамок, в які не включають перелік інших важливих елементів означеного поняття.

Як комплекс заходів, що забезпечують фінансову стійкість та захист комерційних інтересів підприємства, розглядає ЕБП О. Рудницька [226, с. 150]. На нашу думку, ЕБП не замикається виключно на фінансовій стійкості і має ряд інших показників з інших складових, які слід брати до уваги.

Також, варто зауважити, що більшість науковців під час визначення сутності поняття ЕБП наголошують на протидії негативному впливу тих чи інших зовнішніх і внутрішніх загроз або ж інших форм небезпеки.

Узагальнюючи основні наукові погляди щодо сутності поняття ЕБП, ми сформуваємо матрицю сутнісних частин цього поняття, представлену у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Морфологічна матриця сутнісних частин поняття ЕБП

Матричний показник	Частинові елементи поняття	Матричний показник	Частинові елементи поняття
Ключова сутність поняття	стан [131; 79; 178; 37; 55; 68; 101]	Метоутворююче значення поняття	забезпечення розвитку [131; 65; 47; 272; 68; 61; 101]
	захищеність [72; 302; 112]		забезпечення стабільності [25; 178; 37]
	характеристика системи [197]		здатність до відтворення [72; 302]
	сукупність чинників [272]		здатність до самоорганізації [197]
	комплекс заходів [226]		підвищення фінансової стійкості [226]
	забезпечення [25; 42]		
	міра гармонізації [115]		
Матричний показник	Частинові елементи поняття	Матричний показник	Частинові елементи поняття
Основний об'єкт трактування	ресурси [131; 25; 65]	Сутність ціленаправленої заходів	протиція загрозам [131; 302; 112; 37; 68; 61]
	економічний потенціал [79; 72]		запобігання загрозам [25]
	діяльність [302; 112; 75]		стійкість до загроз [25; 72; 197; 55]
	економічні інтереси [115]		
	стійкість [197; 272; 50]		нейтралізація негативних факторів [272; 68; 101]
	відносини [178]		
	продукція [37]		
	економіка підприємства [55]		
економічний розвиток [61; 101]			

Сформовано автором на основі Додатку А (табл. А.2)

Таким чином, за результатами сформованої матриці ми пропонуємо розглядати ЕБП як стан системи, що характеризується захищеністю завдяки безпековій діяльності стосовно будь-яких зовнішніх і внутрішніх форм небезпеки, що уможливує розвиток задля досягнення визначених соціально-економічних цілей.

Узагальнюючи проведений аналіз наукових поглядів щодо складових ЕБП (Додаток А, табл. А.3) [163; 270; 91; 73; 197; 50; 150; 59; 256], було з'ясовано, що однастайність присутня стосовно: фінансової, кадрової, технічної, правової, виробничої та інформаційної, серед яких найвищим пріоритетом характеризується перша із перелічених, тобто фінансова.

На думку О. Барановського, поняття ФБП можна визначити як «...певний ступінь протекції фінансових інтересів підприємства на різних рівнях фінансових відносин, які виникають у процесі функціонування підприємства, а також як рівень забезпеченості фінансовими ресурсами суб'єкта підприємницької діяльності, які необхідні для реалізації покладених на підприємство зобов'язань, а також на задоволення всіх його потреб» [12, с. 33]. Ми частково погоджуємося з думкою автора щодо захисту фінансових ресурсів як основи сутності даного поняття.

Як ключову складову ЕБП, поняття ФБП визначає І. Чібісова та Є. Івашина, зазначаючи, що сутність окресленої наукової категорії полягає в «...існуванні певного фінансового стану, що характеризується збалансованістю та існуванням дієвих фінансових інструментів, механізмів та технологій, які забезпечують стійкість фінансової системи від загроз» [268, с. 159].

На думку Н. Реверчука, поняття ФБП слід трактувати «...з точки зору міри протекції фінансової системи підприємства від фінансових видатків, а також як засіб превенції від банкрутства» [223, с. 209]. Водночас, на думку цього науковця, сутність даної категорії також полягає в забезпеченні найбільш раціонального використання корпоративних ресурсів підприємства.

Своєю чергою, вчені-економісти Ю. Кракос та Р. Разгон поняття ФБП подають як «...здатність суб'єкта підприємницької діяльності розробляти та реалізовувати власну стратегію управління фінансовими ресурсами, у відповідності до раніше встановлених цілей корпоративної стратегії підприємства, за різних умов його функціонування» [127, с. 88].

На основі сформованої таблиці 1.2 аналізу концептуального змісту поняття ФБП, яка виступає узагальненим бачення різних наукових думок, ми пропонуємо розглядати це поняття як стан системи, що характеризується захищеністю наявних фінансових ресурсів та тих, що надходять у вигляді інвестицій, від будь-яких зовнішніх і внутрішніх форм небезпек для формування належних умов подальшого розвитку.

Таблиця 1.2

Аналіз концептуального змісту поняття ФБП

Концепція балансу			Концепція захисту		
збалансованість фінансових інструментів	збалансованість фінансових інтересів	збалансованість розвитку	стан захищеності	захист фінансових інтересів і ресурсів	захист від загроз
Л. Мартюшева, Т. Петровська, Н. Трихліб В. Каркачук І. Чібісова, Є. Івашина О. Пономаренко			В. Ортинський, І. Керницький, З. Живко О. Барановський Н. Самбуріна Н. Реверчук З. Васильченко, І. Васильченко		
Концепція управління ресурсами			Концепція контролю та спроможності		
управління ресурсами	використання ресурсів	контроль за ресурсами	спроможність діяти	здатність оптимізувати	реалізація контрольних заходів
О. Ареф'єва, Т. Кузенко С. Покропивний О. Нікіфоров, С. Куперівська			Журавка, Є. Бондаренко М. Бердар Ю. Кракос, Р. Разгон		
Концепція незалежності			Концепція системи		
незалежність фінансів	стратегія фінансової незалежності	самостійність використання ресурсів	окрема система	сукупність підсистем	системний розвиток
М. Погосова, В. Лебедева О. Судакова			С. Мельник Ю. Лаврова Ж. Кудрицька		

Сформовано автором на основі дослідження даних Додатку А (табл. А.4)

Як можна було побачити вище, під час дослідження основних складових ЕБП, деякі науковці вважають, що важливе місце в цьому переліку посідає саме ІБП. Проте активне її згадування міститься саме у визначенні складових ФБП.

Практично більшість науковців, цілісно погоджуються, що місце ІБП саме серед складових ФБП. До прикладу С. Мельник подає, змістовний варіант основних складових ФБП, виділяючи такі як: «...бюджетна, грошово-кредитна, інвестиційна, банківська, фондова, страхова і інноваційна безпека» [165, с. 122].

Подібної думки дотримується і Х. Мандзіновська, А. Штангрет, Я. Котляревський та О. Мельников, які виділяють такі складові ФБП: «...бюджетна, грошово-кредитна, банківська, інвестиційна, фондова, страхова, зовнішньо-економічна і інноваційна безпека» [260, с. 23]. Проте не всі погоджуються з таким поділом. Деякі наукові бачення характеризуються об'єднанням декількох складових в одну цілісну, не знижуючи її вагомість для системи забезпечення ФБП. Скажімо, О. Силкін пропонує розглядати такі складові ФБП: «...інноваційно-інвестиційна, бюджетно-податкова, фондова, грошово-кредитна, страхова» [236, с. 65]. Проте, на нашу думку, об'єднувати інноваційну й інвестиційну складові не слід, це окремі самостійні системи, які в індивідуальному порядку можуть забезпечити високий рівень ФБП.

Існують і думки про те, що взагалі не слід включати в список складових ФБП інвестиційну як таку. Наприклад, Т. Меліхова і С. Салига, виключаючи ІБП, до складових ФБП відносять: «...фондову, страхову, кредитну, грошову, валютну, податкову» [163, с. 114].

На основні проведеного дослідження можна визначити наукові погляди щодо переліку основних складових ФБП (Додаток А, табл. А.5).

Узагальнюючи проведений аналіз, ми пропонуємо виділити такі складові ФБП: інвестиційну, грошово-кредитну, фондову, страхову, бюджетну. З огляду на це, зосередимося на ІБП, попередньо з'ясувавши суть інвестиції як об'єкта безпеки.

Неможливо говорити про розвиток і тим паче про ЕБ без належного ресурсного забезпечення. Саме інвестиції дозволять підприємству вижити,

розвиватися та зміцнювати власну конкурентоспроможність. Протягом тривалого часу поняття «вкладення» було поступово замінено на поняття «інвестування».

Активне зародження інвестиційної теорії припадає на XV-XVI ст., коли почалися масові географічні відкриття, які стали свого роду підґрунтям для інвестиційної політики того часу. Це період охоплює епоха меркантилізму, від її початку, коли вважали єдиний спосіб збагатитися – це нагромадити великий обсяг грошей, і до формування економічної теорії інвестицій, в якій Дж. Кейнс наголошував на проблемах збалансування обігу грошей та інвестування у розвиток торгівлі й виробництва. В період фізіократії інвестиції вважали необхідними витратами для виробничого процесу, які визначали саму вартість товарів [246, с. 18].

Сьогодні ситуація щодо сутності поняття «інвестиції» розглядається у всьому світі і, як наслідок, думки науковців та практиків не завжди сходяться. Узагальненого бачення, окрім того, що з латинської мови термін означає «вкладення коштів», немає.

Як і у випадку з безпекою, можна зустріти як стислий варіант трактування сутності поняття «інвестиції», так і його розгляд у широкому сенсі. До прикладу, Р. Костирко розглядає інвестиції як «...вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення.., оскільки інвестиції повинні передбачати вкладення чогось для подальшого його збільшення» [126, с. 139]. У ширшому спектрі поняття «інвестиції» трактує Ю. Лисенко, наголошуючи, що такі активи є «...частиною суспільних ресурсів, які вилучаються з поточного споживання і вкладаються у об'єкти інвестування з метою отримати позитивний ефект у майбутньому» [143, с. 74]. Цікавим є бачення С. Фішера, який під інвестиціями розуміє «... скоріше за все не вкладення, а витрати на створення нових потужностей з виробництва машин» [262, с. 69].

На нашу думку, під терміном «інвестиції» слід розуміти ресурси, які стають вкладенням у певний об'єкт або суб'єкт з метою отримання бажаного соціально-економічного ефекту через певний період часу. В цьому контексті

інвестування становитиме процес безпосереднього вкладення в той чи інший об'єкт або ж суб'єкт для отримання бажаного соціально-економічного ефекту в майбутньому.

Інвестиції – це не лише поділ на зовнішні й внутрішні. Як зазначає Т. Майорова, інвестиції слід розділяти за: «...об'єктом вкладення; характером участі; періодом інвестування; формою власності; регіональною ознакою» [153, с. 15]. На нашу думку, класифікувати інвестиції необхідно так, як представлено в Додатку А (табл. А. 6).

Слід наголосити, що в системі забезпечення ЕБП, інвестиції – це не стан стабільності. Інвестиції в цьому контексті становлять збурення, зміну параметрів діяльності підприємства з метою досягнення нових цілей. Стабільність і розвиток формують безпечні умови для інвестування.

Інвестиції самі собою є змінами, але тими, які збурюють підприємством і виводять його зі стану динамічної рівноваги, і це може формувати загрози, на чому завжди зосереджується увага при розгляді системи забезпечення ЕБ. Нерідко виникає так звана інвестиційна пасивність, яка повинна бути об'єктом уваги суб'єктів безпеки на підприємстві. Саме тому сьогодні важливо досліджувати ІБП і все, що з нею пов'язано. Водночас для початку слід розібратися з уточненням сутності ІБП.

В розрізі рівневого оцінювання ІБП розглядає О. Барановський, зазначаючи, що «...говорити про саме безпеку можливо лише тоді, коли рівень інвестицій задовольняє поточні інвестиційні потреби з урахуванням ефективного використання їх» [12, с. 49]. Подібної думки і М. Крупка, стверджуючи, що ІБП досягається лише при «...належному забезпеченні високого рівня інвестицій як за обсягом, так і за структурою [128, с. 77]. Ми не вважаємо, що лише від високого рівня інвестицій залежить ІБП, адже є немало інших факторів, які визначають сутність цього поняття.

Як спроможність до інвестування, розглядає ІБП Д. Остапчук [185, с. 218], проте ми вважаємо, що однієї здатності інвестувати не достатньо, щоб говорити саме про безпеку. О. Лаговська та Г. Берляк трактують ІБП як «... форму

механізму, який залучає гроші і забезпечує реалізацію нових інвестиційних проектів з мінімальним рівнем ризику» [138, с. 184]. На нашу думку, ІБП некоректно називати механізмом, оскільки механізми є її частиною в контексті забезпечення, тому цей термін слід застосовувати саме тоді коли йдеться про такий процес.

Не лише в рівневому еквіваленті розглядають ІБП. Так, наприклад, А. Мещеряков та Л. Новікова вважають, що ІБП – це «...стан ефективного використання ресурсів в процесі інвестиційної діяльності для забезпечення стійкого розвитку» [170, с. 26]. С. Мошенський розглядає сутність ІБП в контексті забезпечення ЕБ у процесі здійснення й реалізації інвестиційних проектів [177, с. 67]. Проте, як нами було доведено вище у тексті, що ІБП не є елементом ЕБП, вона є однією з ключових складових ФБП. Цікавою є думка Н. Караєво та А. Межевича про те, що ІБП є «...одночасно і станом і процесом, який характеризується високим рівнем ресурсів і процесом їх ефективного використання» [102, с. 17]. Проте вкрай складно чітко поєднати декілька сутнісних елементів, це лише погіршує зрозумілість поняття.

На основні результатів дослідження основних поглядів щодо сутності поняття ІБП було сформовано дефініційну таблицю сутнісних характеристик даного поняття (табл. 1.3).

На нашу думку, під ІБП слід розуміти стан системи, що характеризується формуванням у необхідних обсягах і захищеністю інвестиційних ресурсів від будь-яких зовнішніх й внутрішніх форм небезпеки задля створення належних умов ефективного функціонування й розвитку.

Наше тлумачення сутності поняття ІБП передбачає акцентування на формуванні стану захищеності інвестицій в підприємство і які можуть створити належні умови для того, щоб відбувався той самий розвиток. Попри те, основна роль ІБП у системі забезпечення ЕБ полягає в наданні поштовху для розвитку і як наслідок – для досягнення високого рівня безпеки.

Таблиця 1.3

**Дефініційна таблиця сутнісних характеристик
поняття ІБП**

№	Дефініційна характеристика сутності	Науковий погляд
1	Типологія основи трактування	
	як вид окремої безпеки	І. Москаль Г. Данилюк
	як економічна безпека	С. Мошенський
	як підсистема економічної безпеки	Н. Побережна
	як механізм економічної безпеки	О. Лаговська, Г. Берляк
2	Форма представлення поняття	
	у вигляді стану підприємства	О. Кириченко, М. Денисенко, В. Сідак
	у вигляді міри узгодженості економічних інтересів	О. Анісімова, О. Картечева
	у вигляді стану забезпечення	А. Макух, Л. Руснак
	у вигляді стану ефективного використання ресурсів	В. Гордієнко
		А. Мещеряков, Л. Новікова
	у вигляді стану захищеності	О. Яковлєва О. Юркевич
у вигляді стану організації інвестування	І. Губенко	
3	Вид процесу, що закладається в трактуванні	
	процес досягнення високого рівня інвестицій	М. Крупка
		О. Барановський
		О. Власюк
		Н. Караєва, А. Межевич
процес підтримки виробництва	В. Кириленко	
процес збалансування рівня інвестицій	О. Єрмак	
процес інвестування	Д. Остапчук	
процес залучання фінансових ресурсів	М. Недашківський, К. Подгорна	

Сформовано автором на основі дослідження даних Додатку А (табл. А.7)

Слід зазначити, що на ІБП покладено низку завдань протягом усього життєвого циклу підприємства (рис. 1.3).

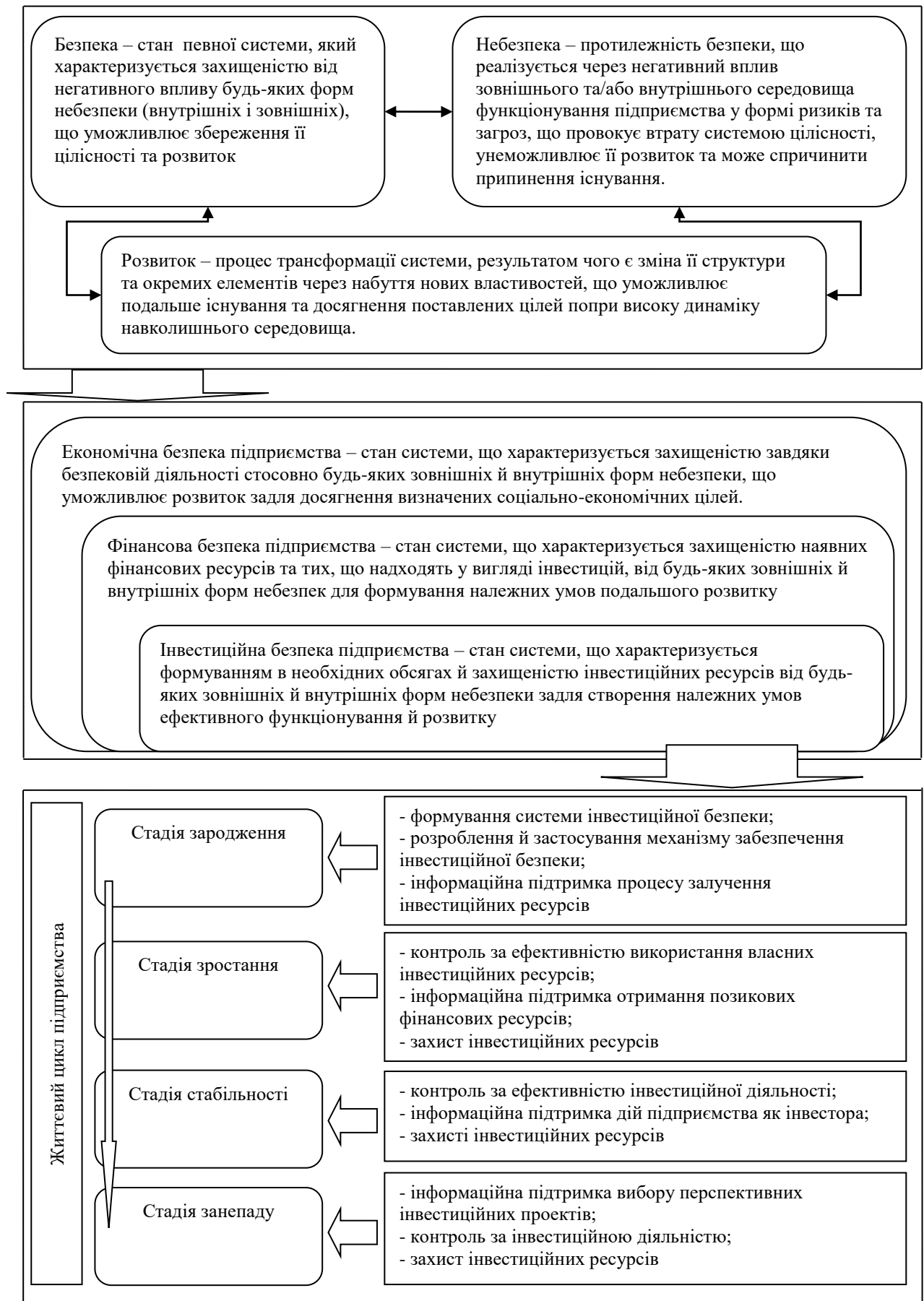

Рис. 1.3. Теоретичний базис забезпечення ІБП, сформовано автором

В графічному вигляді нами не лише узагальнено результати дослідження сутності розглянутих вище базових понять, а сконцентровано увагу на завданнях суб'єктів безпеки стосовно забезпечення ІБП, які пов'язані із основними етапами життєвого циклу підприємства. Наголосимо, що кожен етап характеризується відмінною інвестиційною активністю підприємства, що й визначає характер безпекової діяльності. В межах наступних підрозділів ми конкретизуємо кожне із завдань, наголосивши на цьому етапі лише на тому, що безпекова діяльність здійснюється, зважаючи на необхідність розгляду підприємства, залежно від етапу життєвого циклу, як інвестиційного об'єкта та/або інвестора, що вимагає розроблення відповідного методичного забезпечення для досягнення поставлених цілей стосовно усієї вертикалі, тобто ІБП, ФБП та ЕБП.

1.2. Система інвестиційної безпеки підприємства: ієрархічне підпорядкування та параметри формування

Інвестиційна пасивність на кожному етапі життєвого циклу не лише гальмує розвиток, але в умовах критично високої нестабільності позбавляє підприємство необхідного ресурсного забезпечення для стабілізації ситуації й підтримання необхідного рівня життєдіяльності. Інвестиційна активність, яка орієнтована на досягнення тактичних й стратегічних цілей, може бути реалізована за рахунок безпекової діяльності, основу якої складає відповідна СІБП. Потрібно визнати, що сьогодні в наукових колах й на практиці основна увага зосереджена на створенні базової СЕБП із подальшою конкретизацією функціональних завдань стосовно специфіки функціонування. Попри те, що інвестиційна діяльність створює необхідне підґрунтя для підтримання темпу господарських процесів та отримання доступу до ресурсної бази розвитку, питання розгляду СІБП залишається малодослідженим. Виходячи з цих

аргументів в межах цього підрозділу наша увага буде сконцентрована на питаннях розрблення теоретичного підходу до формування системи СІБП.

Поняття «система» давно увійшло до академічного обігу, застосовується в багатьох наукових дослідженнях. Ці обставини свідчать, з одного боку, про важливість цієї категорії, з іншого – про те, що їхнє застосування стало «спільним місцем», і в науковій літературі не приділяється належної уваги розкриттю її сутності. Апріорі передбачається, що вченій спільноті немає сенсу пояснювати загальноприйняті речі, оскільки вони ніби і так усім відомі. Такий підхід має два недоліки. По-перше, немає єдиного трактування «системи» у різних науках. По-друге, для розкриття його сутнісної природи треба враховувати різноманіття видів систем (наприклад, при всій тотожності в розумінні біологічної та технічної системи, вони можуть характеризуватись різною структурою тощо). Також, слід зазначити, що саме поняття «система» універсальне, проте кожен її вид по-своєму унікальний і не може характеризуватись єдиною структурою. Специфіка соціально-економічних систем у тому, що, згідно з описом їх структури, кожен елемент може бути кількісно виміряний і порівняний як один з одним, так і з усією цілісністю сукупності. Такий підхід у статистиці та економічному аналізі називається вертикальним аналізом і полягає у розрахунку відносних величин структури та координації.

На думку О. Правдивеця, систему потрібно трактувати як «...універсальну дефініцію, яка використовується по відношенню до різноманітних предметів, явищ і процесів» [207, с. 38]. Інша наукова позиція ґрунтується на твердженні, що система являє собою «...сукупність елементів, одиниць частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням» [245, с. 54]. На нашу думку, такі трактування є більш теоретикоповерхневими і їм не вистачає конкретизації опису самої структури системи.

В. Кузьмін чітко наголошує на формуванні цілісності та єдності елементів будь-якої системи [133, с. 11]. Як стверджує К. Сорока, система – це «...цілісність множини елементів, які мають зв'язки та визначають її» [184, с.

24]. Проте не завжди обов'язково усі елементи системи в її структурі, або ж підсистеми, повинні мати взаємозалежність й бути цілісними.

Система передбачає структуру, яка є індивідуальною, залежно від типу самої системи (до прикладу, якщо говорити про СЕБП, то її структуру становить система фінансової і т. д.). На нашу думку, під поняттям «система» слід розуміти сукупність підсистем та їх елементів, що пов'язані між собою певними зв'язками та/або ізольовані один від одного (за певним параметром), але спрямовані на те, щоб формувати єдине ціле та досягати спільної мети.

Ключове місце в діяльності підприємства посідає СЕБП, в структуру якої входять різноманітна кількість інших систем або ж підсистем, узгоджене функціонування яких уможливорює виконання поставлених завдань.

У науковців різне бачення щодо сутності такого поняття як СЕБП (Додаток А, табл. А.8). Наприклад, стисло СЕБП розглядають Г. Єфімова й С. Марушак [86, с. 78], наголошуючи на важливості управління нею в процесі її існування. На думку О. Ілляшенко, СЕБП є «...цілісним комплексом процесів, явищ й дій, які направлені на те, щоб захистити його об'єкти» [97, с. 162]. Подібної думки дотримуються й Г. Пухальська, яка стверджує, що така система становить «...комплекс заходів та дій з метою забезпечення захисту основних інтересів підприємства» [219, с. 199]. На нашу думку, такі визначення добре розкривають сутність самої ЕБ, проте не повністю підходять щодо її системи.

Як зауважує К. Камлик, СЕБП – це «...не тільки суб'єкти й об'єкти, але й механізми реалізації й забезпечення цієї безпеки» [101, с. 15]. Акцентує на стратегічних, тактичних й оперативних заходах В. Вовк [44], зазначаючи, що слід формувати унікальні за характером здібності протидіяти загрозам. На нашу думку, оригінальні та унікальні здібності для СЕБП не завжди повинні мати місце. Так, вони мають бути в пріоритеті, але на постійній основі це не є обов'язковим.

Узагальнюючи проведений теоретичний аналіз наукових поглядів (Додаток А, Таблиця А.8) щодо сутності СЕБП, ми вважаємо, що під цим поняттям слід розуміти множину структурних елементів, які дозволяють

ефективно й комплексно протидіяти будь-яким формам небезпеки та створюють необхідні за рівнем безпеки умови для реалізації стратегії розвитку підприємства й досягнення корпоративних інтересів.

На думку С. Дуб, об'єктом СЕБП є його «...стійкий економічний поточний та майбутній стан» [67, с. 6]. На нашу думку, таке твердження слід розширити. Ми вважаємо, що об'єктом СЕБП виступають усі наявні ресурси, процеси, що пов'язані із фінансово-господарською діяльністю (внутрішньогосподарські та ті, що виникають через взаємодію із суб'єктами зовнішнього середовища), та корпоративні інтереси.

Щодо суб'єктів СЕБП, то більшість науковців [123, с. 70] поділяє їх на зовнішні і внутрішні. Ми погоджуємося з таким поділом і вважаємо, що до внутрішніх суб'єктів СЕБП слід віднести власні служби безпеки та відповідні підрозділи, керівництво та власників, потенційних інвесторів й акціонерів. Зовнішні суб'єкти безпеки визначимо як: сторонні організації, державні структури та окремі установи, що можуть впливати на функціонування підприємства та його безпеку.

В структуру СЕБП входить цілий ряд підсистем за кожною з її складових. Отже, згідно з результатами проведеного дослідження у попередньому розділі, можна сформулювати мережу структурних елементів СЕБП (рис. 1.4).

На нашу думку, центральне місце в структурі СЕБП посідає СФБП. У цілому розуміння її сутності відрізняється залежно від бачення того чи іншого науковця. До прикладу, В. Сусіденко та О. Сусіденко наголошують, що СФБП становить «...сукупність елементів, які спроможні надати належний рівень захисту фінансовій сфері від негативного впливу загроз» [244, с. 191].

Як зазначає Н. Пойда-Носик, СФБП можна подати як «...сукупність процесів, які передбачають опис й моделювання її рівня як частини фінансової стратегії» [198, с. 100]. На нашу думку, таке трактування частково не охоплює усіх ключових аспектів сутності СФБП. О. Шишкіна та О. Панченко вбачають у СФБП «...систему прогнозування і попередження можливих загроз, а також

протидію їх впливу» [275]. Акцентування виключно на загрозах значно звужує ключові аспекти сутності такого поняття.

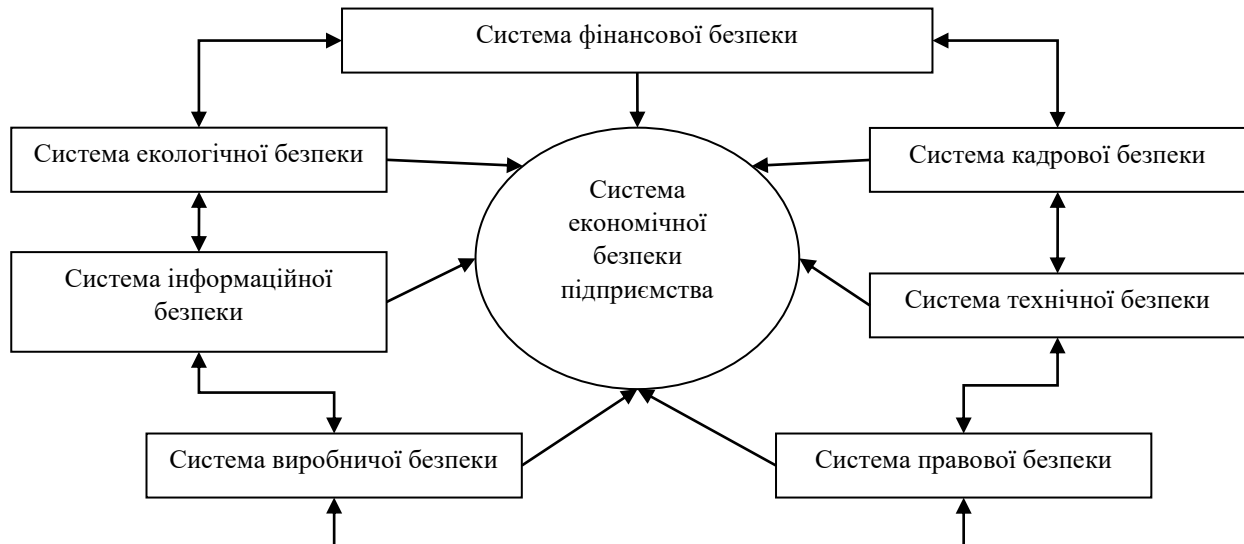

Рис. 1.4. Структурна мережа СЕБП, сформовано автором

Узагальнюючи проведений аналіз (Додаток А, табл. А.9), ми вважаємо, що під СФБП слід розуміти множину структурних елементів, які у поєднанні дозволяють забезпечити захист усіх фінансових ресурсів, що є в розпорядженні підприємства, процесів й інтересів від будь-яких зовнішніх і внутрішніх форм небезпеки, та створити передумови для досягнення цілей стосовно інших складових ЕБП.

На думку Т. Кузенко й Н. Сабліни, об'єктом СФБП є «...його фінансова діяльність, активи, капітал і зобов'язання» [131, с. 54]. Вважаємо, що слід більш специфічно підійти до вивчення цього питання, визначаючи об'єктами СФБП фінансові ресурси, процеси й інтереси в межах фінансової діяльності. Щодо суб'єктів, то ми погоджуємося з думкою Х. Мандзіновської, А. Штангрета й Я. Котляревського, які визначили, що, як і у випадку з СЕБП, їх слід розділити як на «...зовнішні (організації чи окремі фахівці, які здатні надати консультації чи виконати певні роботи, необхідні для досягнення визначених фінансових інтересів), та внутрішні (працівники служби економічної безпеки; працівники

напівспеціалізованих підрозділів; працівники, які опосередковано є учасниками даного процесу)» [260, с. 21].

Аналогічно до СЕБП, СФБП також має власну структуру, ключове місце в якій посідає СІБП (рис. 1.5).

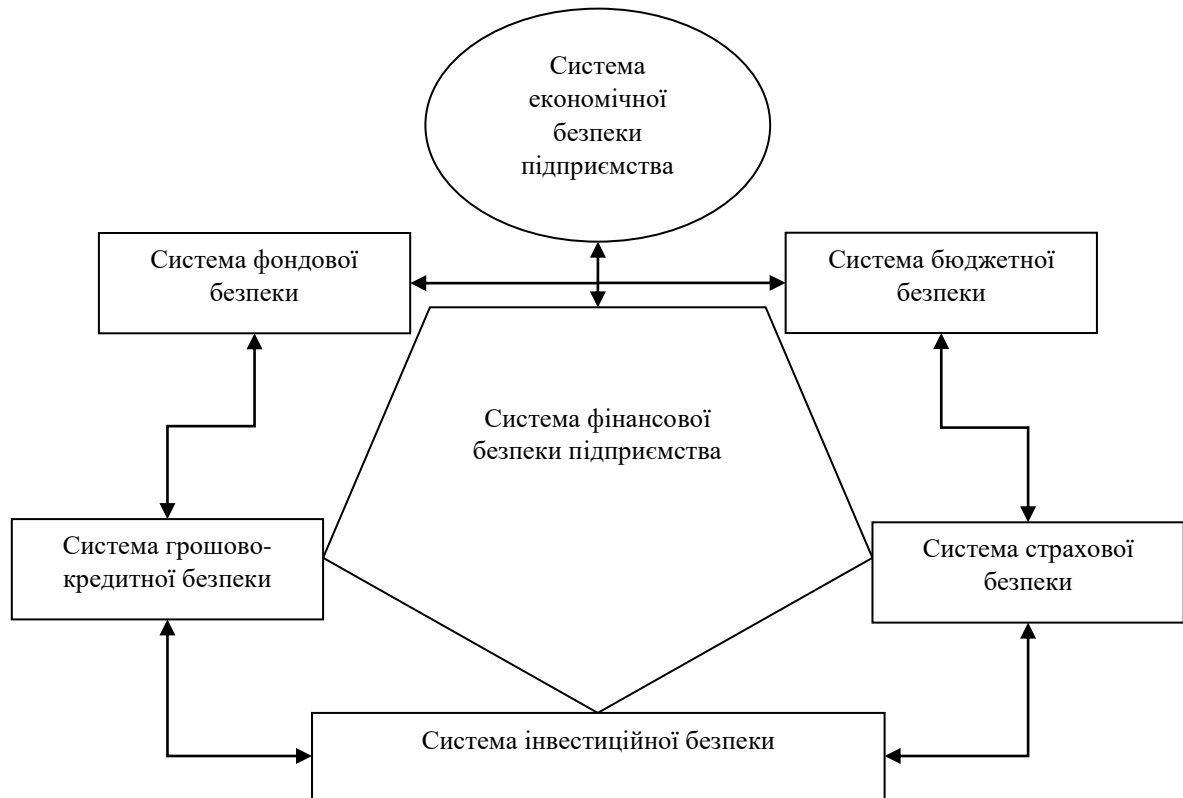

Рис. 1.5. Структурна мережа СФБП, сформовано автором

На думку О. Наконечної й В. Ніколаюка, СІБП можна подати як «...середовище, яке постійно повинно протидіяти деструктивним факторам впливу та ефективно використовувати позитивні фактори для підвищення рівня інвестиційної діяльності» [180, с. 206]. Ю. Мауї й Н. Будріга дотримуються позиції, що СІБП необхідно трактувати у вигляді «...сукупності заходів оптимізації інвестиційного процесу і недопущення негативного впливу загроз на нього» [300]. Іншої думки А. Захедані, котрий визначає СІБП як «...комплекс заходів діагностування й реагування на негативний вплив зовнішнього середовища з метою захисту інвестицій» [309]. На нашу думку, за такої позиції втрачається елемент системності й широкого розуміння сутності

СІБП. Як зазначає Г. Блакіта і Т. Ганущак, СІБП є «...тісною частиною фінансової та відповідає за інвестиційні проекти» [287]. Цікавою є думка про те, що СІБП можна розглядати як «...сферу впливу на інвестування, яка через комплекс заходів, процесів й елементів може їх захистити» [288].

Використовуючи функціональний підхід, СІБП розглядає інша група науковців [292]. З їхньої точки зору, саме через функцію управління слід трактувати це поняття. Вони наголошують, що СІБП – це сукупність елементів, які дозволяють здійснювати ефективне управління інвестиційними проектами на підприємстві. Проте, зауважимо, що СІБП – це окрема структурна одиниця зі своєю множиною елементів.

Узагальнюючи різні наукові погляди щодо сутності СІБП, було сформовано модель дефініційних елементів для даного поняття (рис. 1.6).

Розглядаючи різні наукові точки зору щодо сутності поняття СІБП, ми маємо змогу побачити, що у трактуванні даного терміну, має місце як відхід від системного підходу із тяжінням до загального розуміння пріоритетів в забезпеченні цієї складової ФБП, так й нечіткість у визначенні основних елементів, зокрема об'єктів й суб'єктів безпеки. Згідно з нашими міркуваннями, під СІБП слід розуміти множину елементів, які у сукупності спрямовані на захист капіталовкладень (внутрішніх і зовнішніх), створення безпечних умов для інвестиційних процесів та досягнення інтересів підприємства як інвестиційного об'єкта та інвестора.

ІБП виконує повноцінну системну роль на підприємстві, а отже має власні суб'єкти та об'єкти, які взаємопов'язані із елементами систем вищого порядку, тобто ФБП та ЕБП. С. Мошенський наголошує, що об'єктом ІБП є «...саме активна інвестиційна діяльність» [188, с. 32]. І. Ясіновська й С. Ситник розглядають об'єктом ІБП інвестиційну політику підприємства [308, с. 305].

Сутність системи інвестиційної безпеки підприємства

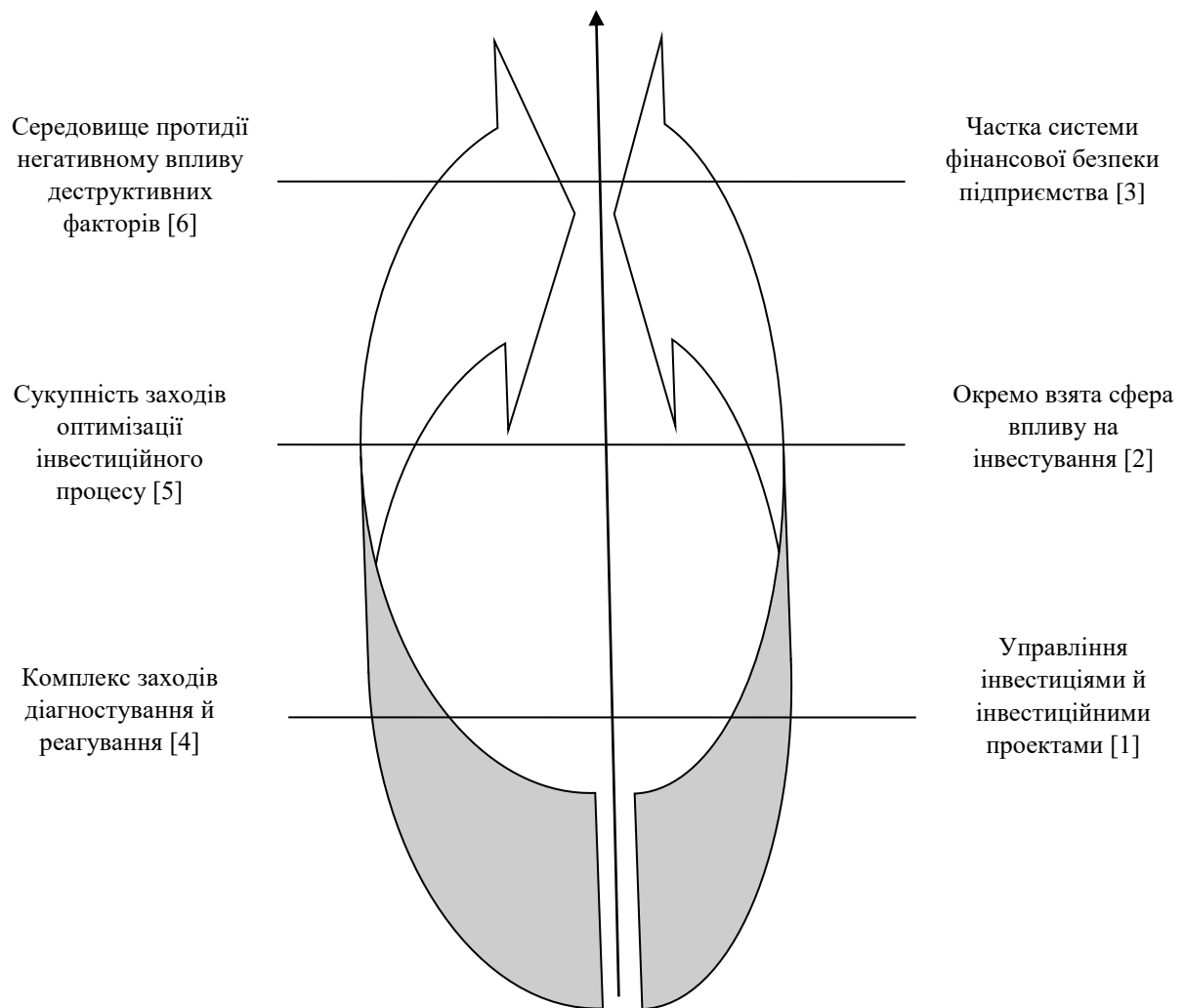

Рис. 1.6. Модель дефініційних елементів сутності СІБП, сформовано автором на основі: [292; 287–288; 309; 300; 180]

На думку К. Колеговіч [293, с. 112], суб'єкти СІБП – це фахівці із забезпечення безпеки й інвестори. Проте, ми вважаємо, що суб'єкти СІБП слід розділяти. Необхідно класифікувати суб'єкти ІБП на дві окремі, але взаємопов'язані категорії: зовнішні та внутрішні. Таким чином, ми отримуємо:

1. Внутрішні суб'єкти ІБП. До них віднесемо: працівників служби ЕБ, в обов'язки яких входить моніторинг інвестицій; співробітників таких підрозділів як бухгалтерія, фінансово-економічний відділ, відділ внутрішнього аудиту, відділ роботи з інвесторами, відділ інноваційної політики тощо.

2. Зовнішні суб'єкти ІБП. На нашу думку, до цієї групи доцільно включити інвесторів, а також організації, або окремо взятих фахівців, які спроможні здійснити певні види зовнішніх робіт, необхідні для забезпечення ІБП.

Щодо об'єктів ІБП, то, на нашу думку, їх слід розділити на три групи: інвестиційні ресурси; інвестори (потенційні та реальні); інше підприємство як об'єкт інвестування. Така позиція відрізняється від загальноприйнятої, згідно якої акцент ставиться на залученні інвестицій та контролі за ефективністю їх використання. У нашому трактуванні більш глибоко розглядаються інвестиційні процеси, виходячи з реалій національної економіки, коли підприємство здійснює цілеспрямовані кроки щодо залучення й позики необхідних для поточної діяльності й розвитку ресурсів, повинно забезпечити ефективність внутрішніх інвестицій, виходячи із домінування їх частки в загальній структурі, а також розглядати можливість покращення своєї конкурентної позиції за рахунок участі в інших суб'єктах господарювання, які дотичні в межах певного ланцюга створення доданої вартості.

Відкритим в науковій дискусії залишається питання визначення мети СІБП. На думку Ю. Фенга [289, с. 68], метою СІБП є розроблення та реалізація сукупності заходів для формування безпечних умов ефективного використання інвестицій. Частково погоджуємося з такою думкою, але вважаємо, що її слід розширити. Ми, базуючись на здійсненні вище узагальнення й уточнення, вважаємо, що метою СІБП є розроблення й створення необхідної множини елементів й реалізація цілеспрямованого комплексу заходів в межах СФБП для забезпечення захисту інвестицій від будь-яких форм небезпеки задля підтримання й покращення ресурсного балансу шляхом формування безпечних умов для розвитку й досягнення корпоративних інтересів.

Сформована мета конкретизується в системних цілях, перелік яких в найбільш загальному вигляді можна представити як:

- підтримання й покращення стійкості підприємства як соціально-економічної системи;

- сприяння збереженню ресурсного балансу в СЕБП;
- захист інвестицій шляхом реалізації адаптаційних процедур стосовно зміни внутрішньогосподарських процесів та зовнішнього середовища функціонування підприємства;
- виявлення нових можливостей щодо більш ефективного використання інвестиційних ресурсів підприємства;
- забезпечення підконтрольності інвестиційних процесів на підприємстві;
- захист фінансових інтересів підприємства;
- досягнення цілей та завдань СФБП.

Щодо принципів, то, на думку С. Євтушенко, СІБП повинна включати принцип «...тривалості горизонту дослідження, системності, актуальності, достовірності, економічності та оперативності» [80].

В. Токар і С. Ткаленко зазначають, що важливими принципами ІБП є такі: «...дотриманості граничної норми, гарантованості, відновленості ресурсів, розширення, підтримки конкурентоспроможності» [253, с. 205].

Таким чином, сформуємо перелік основних принципів організації СІБП (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Основні принципи організації СІБП, сформовано автором

Принцип	Сутність принципу
Принцип системності	Врахування та дотичність до усіх елементів, що впливають на забезпечення безпеки
Принцип структурності	СІБП повинні враховувати інші складові елементи ФБП, узгоджуватися задля виконання поставлених завдань
Принцип доцільності	Розроблення й здійснення захисних заходів у відповідності до прогнозу стосовно можливих наслідків певних бажаних/небажаних змін та необхідного ресурсного забезпечення для його досягнення або уникнення завдяки діям суб'єктів безпеки
Принцип інноваційності	Забезпечення ІБП повинно передбачати застосування інноваційних підходів
Принцип компетенції	Систематичне покращення суб'єктами безпеки професійних та цифрових компетенцій
Принцип законності	Заходи із забезпечення ІБП формуються й реалізуються в рамках чинного законодавства
Принцип адаптивності	Узгодженість із зміною середовища функціонування, адаптація під сучасні реалії

В цілому, розглядаючи сутність ІБП, пропонуємо представити її через модель типу «чорний ящик».

На перший погляд, модель типу «чорний ящик» – це найпростіша, формальна модель, в якій прямокутник є безпосередньо системою з границями, входами й виходами. При усій своїй простоті, модель типу «чорний ящик» передбачає [161, с. 37] відображення в стислому вигляді, як працює система, на що вона спирається і чого прагне досягнути (рис. 1.7).

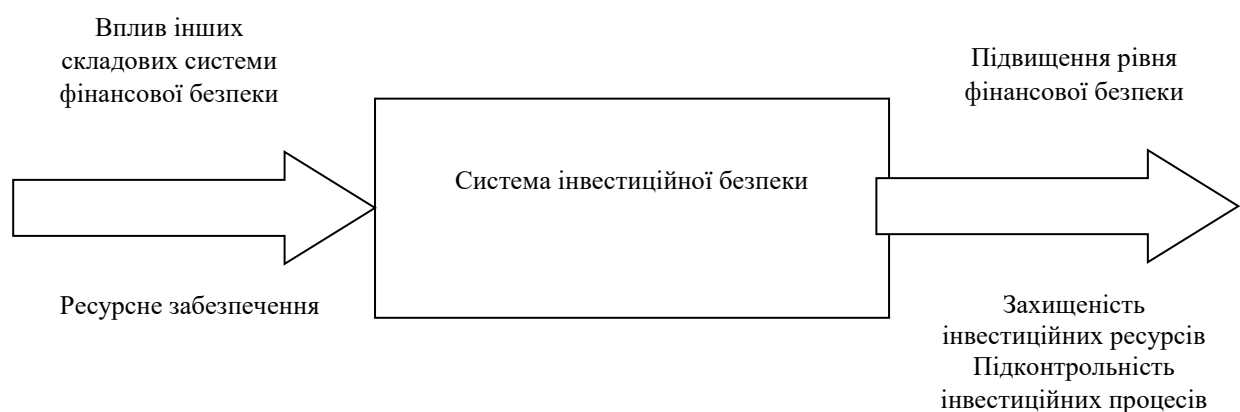

Рис. 1.7. СІБП за типом моделі «чорний ящик», сформовано автором

Попри зручність використання моделі «чорний ящик», СІБП є більш комплексною і потребує додаткового, деталізованішого відображення.

Одним із основних етапів комплексного аналізу теоретичних підходів у забезпеченні ІБП є формування відповідної моделі системи, яка за цей процес відповідає. Враховуючи й комбінуючи усі елементи, сформуємо теоретичну модель СІБП (рис. 1.8).

В графічному вигляді нами здійснена спроба не лише цілісно представити результати проведеного узагальнення й уточнення ієрархічно впорядкованих й взаємопов'язаних СЕБП, СФБП й СІБП, але закласти основи подальшого дослідження, які полягають в уточненні змісту форм небезпеки, якими є внутрішні і зовнішні ризики й загрози.

Система економічної безпеки підприємства – множина структурних елементів, які дозволяють ефективно й комплексно протидіяти будь-яким формам небезпеки та створюють необхідні за рівнем безпеки умови для реалізації стратегією розвитку підприємства й досягнення корпоративних інтересів

Система фінансової безпеки підприємства – множина структурних елементів, які у поєднанні дозволяють забезпечити захист усіх фінансових ресурсів, що є в розпорядженні підприємства, процесів й інтересів від будь-яких зовнішніх і внутрішніх форм небезпеки, та створити передумови для досягнення цілей стосовно інших складових економічної безпеки

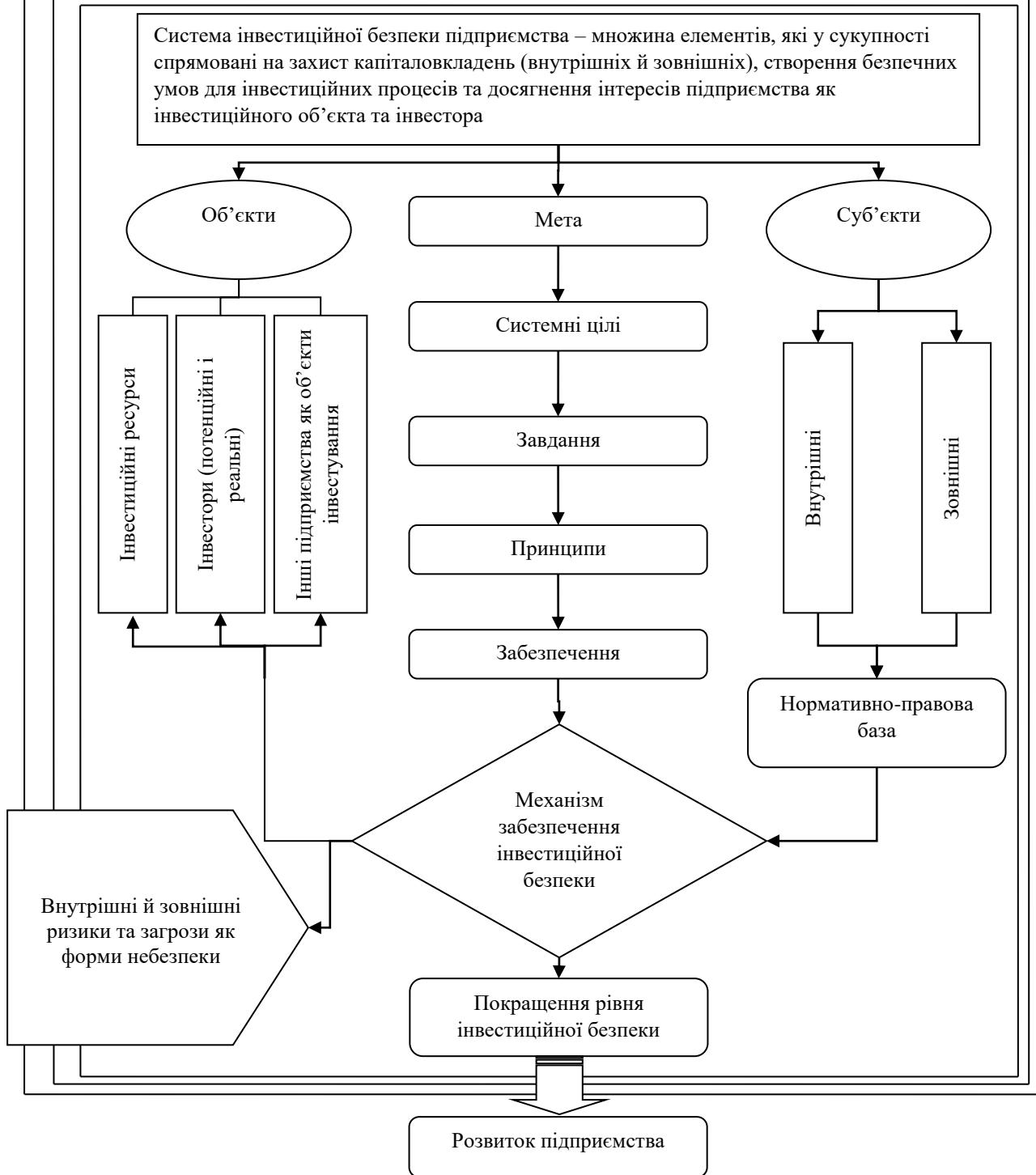

Рис. 1.8. Комплексна теоретична модель СІБП, сформовано автором

Нами цей елемент не поданий суто стосовно ІБП, а наскрізно в межах усієї ієрархічної побудови для підкреслення того, що більшість ризиків і загроз не мають вузького спеціалізованого спрямування, а розроблення й реалізація захисних заходів здійснюється суб'єктами безпеки, ядро яких складають співробітники служби безпеки. Це ж графічне подання покликано підкреслити необхідність застосування комплексного підходу до розроблення заходів у межах СФБП і на вищому рівні, тобто стосовно ЕБП, шляхом унеможливлення провокування виникнення загроз для ІБП як результату недостатньо обґрунтованих рішень стосовно будь-якої іншої функціональної складової. Також нами підкреслено наявність чіткого зв'язку між усіма розглянутими вище складовими системи. В подальшому буде представлено методичні засади створення й застосування механізму забезпечення ІБП, який сприяє: виконанню завдань стосовно об'єктів безпеки за рахунок ініціативних дій суб'єктів безпеки в межах безпекової діяльності на основі наявного забезпечення; протидії та зменшенню ймовірності негативних наслідків від реалізації внутрішніх і зовнішніх ризиків й загроз; покращенню рівня ІБП із подальшим ланцюговим ефектом на вищих рівнях у межах ієрархії, що загалом створює безпечні умови для розвитку підприємства. Таке трактування змісту СІБП є багатоаспектним та таким, що створює необхідний базис для розроблення необхідних методичних засад забезпечення цієї складової ФБП.

1.3. Концептуальні засади забезпечення інвестиційної безпеки підприємств

В управлінні українськими підприємствами домінує консервативний підхід, що полягає в реактивній реакції на зміни зовнішнього середовища із спробами адаптуватися шляхом обмеження окремих менш ефективних напрямів діяльності. Так, подальші трансформаційні зміни в національній економіці, посилення тиску іноземних конкурентів, COVID-19 та нова фаза військової агресії з боку Російської Федерації провокують ускладнення умов,

реакція на які в більшості полягає у зменшенні обсягів виробництва продукції, скороченні витрат, зокрема за рахунок зниження заробітної плати, звільнення частини персоналу, реалізації тимчасово незадіяних основних засобів із передачею в оренду виробничих й складських приміщень. Водночас поза увагою залишається поява нових можливостей для розвитку, які полягають як мінімум в утворенні часткового вакууму на внутрішньому ринку, який можна заповнити за рахунок пропозиції конкурентної продукції. Інвестування в інших товаровиробників може сприяти посиленню позицій в межах ланцюга доданої вартості. Оминаючи згадування інших можливостей, доцільно підкреслити, що інвестиційна активність на фоні загальноекономічної кризи можлива за відповідних безпечних умов, які повинні створюватися в результаті безпекової діяльності за наявності сформованого теоретичного базису. В межах цього підрозділу будуть представлені розроблені концептуальні засади забезпечення ІБП, в основу яких покладено інноваційний підхід до визначення сфери діяльності суб'єктів безпеки. Авторський підхід відрізняється від існуючих цілісним зосередженням уваги на інвестиційній діяльності підприємства в усіх реальних на сьогодні для українських підприємствах проявах. Поруч з цим в площину завдань суб'єктів безпеки, окрім уточнення змісту внутрішніх і зовнішніх ризиків й загроз, вноситься питання забезпечення інвестиційної привабливості та контролю за інвестиційним потенціалом. Відмінністю й є наголошення на зв'язку між ІБП та ІБД, що буде розглянуто в подальшому першочергово.

Найперше зосередження на ІБД пов'язано як із актуальністю ієрархічної підпорядкованості, так із подальшим розглядом зовнішніх ризиків і загроз, виникнення, ступінь впливу та нейтралізація яких безпосередньо залежить від ефективності застосування фінансових інструментів на макрорівні. Уже традиційно можна відзначити наявність певним чином відмінних підходів у розумінні суті поняття ІБД, що нами пов'язується як із наступним поступом безпекознавства, так із посиленням тенденцій у розвитку світової економіки на основі більш активного застосування наукових розробок і цифрових

технологій, що потребує значних інвестиційних ресурсів, а відтак перегляду засад забезпечення інвестиційної безпеки. Здійснене узагальнення дозволило виділити серед наявних підходів три, які найбільшою мірою вирізняються за пріоритетами. В межах першого підходу науковці вбачають необхідність спрямування процесу забезпечення ІБД на задоволення потреб в інвестиційних ресурсах. Така позиція чітко прослідковується у визначенні О. Барановського, на думку якого, під ІБД потрібно розуміти «...досягнення рівня інвестицій, що дозволяє оптимально задовольняти поточні інвестиційні потреби національної економіки за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються, оптимального співвідношення між розмірами внутрішніх і зовнішніх інвестицій, іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за кордон, підтримання позитивного національного балансу» [12, с. 366]. В основі цього підходу ІБД покликана сформувати безпечні умови стабільного розвитку й структурованої перебудови національної економіки через задоволення існуючих потреб в інвестиційних ресурсах, тобто ключовим є здійснення державної політики, орієнтованої на внутрішню активізацію й залучення іноземних інвестицій.

Другий підхід об'єднав прихильників розуміння ІБД як необхідної передумови для розвитку. Доволі ретельно ці моменти виписані у позиції Л. Ліпич, яка розглядає сутність цієї складової ЕБ держави як «...такий рівень національних та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку за належного рівня фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів» [147, с. 28]. Поруч із відзначеною вище орієнтацією на зростання обсягів інвестування, відмінністю є розгляд необхідності створення безпечних умов для довготривалого розвитку національної економіки, що в сучасних умовах неможливо без активного створення й широкого застосування інновацій.

В межах третього підходу домінуючими є безпекові аспекти щодо протидії загрозам. Н. Побережна пропонує розуміти ІБД як «...стан ефективного

використання ресурсів та ринкових можливостей для запобігання загроз зовнішнього та внутрішнього середовища, які виникають у процесі інвестиційної діяльності, що сприяє його стійкому розвитку» [196, с. 184]. Відмінністю цього підходу є наголошення на необхідності не лише задоволення інвестиційних потреб й ефективного використанню інвестиційних ресурсів, але приділення уваги питанням виявлення й ліквідації загроз.

У межах кожного підходу наявні й певні особливості, які нами проаналізовані та узагальнені і графічно зображені на рис. 1.9.

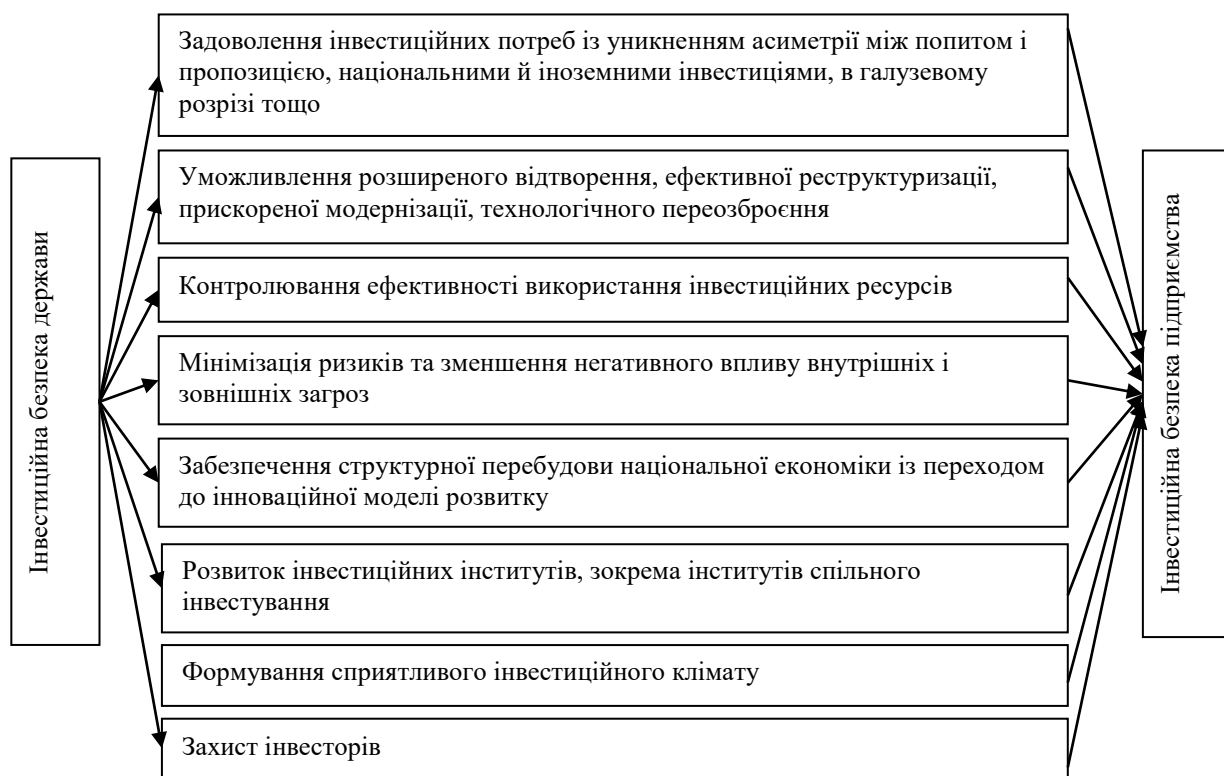

Рис. 1.9. Пріоритети в забезпеченні ІБД, сформовано автором

Ретельне ознайомлення із пріоритетами в забезпеченні ІБД дозволяє дійти висновку, що усі вони хоча б частково пов'язані із ІБП. Йдеться як про необхідність створення сприятливих умов для інвестиційної діяльності на мікрорівні, так й ліквідацію загроз на вищому рівні, що сприяє більш якісному виконанню завдань суб'єктами безпеки кожного окремого підприємства. Водночас недосягнення поставлених пріоритетів та/або лише декларація

намірів без створення відповідних діючих механізмів провокують виникнення нових загроз для ІБП, джерелом яких виступає сама держава, на чому нами буде акцентовано увагу в подальшому.

В Україні триває поступове вдосконалення процесу забезпечення ІБД. Серед реально діючих інструментів, застосування яких сприяє створенню нових можливостей для підтримки інвестиційної безпеки в межах окремих підприємств, доцільно назвати амортизаційну політику, розроблення й реалізація програм пільгового кредитування, спомагання надходженню іноземних інвестицій, розвиток інвестиційної інфраструктури тощо. Зазначене, як і визначені вище пріоритети, є підставою вважати обов'язковим компонентом у концептуальних засадах забезпечення ІБП міжрівневі зв'язку в межах безпекової ієрархії.

Наступним елементом, що нами покладено в основу формування концептуальних засад забезпечення ІБП, є ризик, зокрема інвестиційний. Зважаючи на те, що попередньо нами було обґрунтовано необхідність розгляду ризику й загрози як форм небезпеки, то коротко визначимо сутність поняття «ризик», зокрема з позиції безпекознавства.

У ретроспективному вимірі розуміння ризику сформувалося у людей в процесі усвідомлення непередбачуваності зміни навколишнього середовища, що неочікувано впливало на їх здатність досягати цілей, зокрема стосовно задоволення первинних потреб. В основі сучасного терміна «ризик» лежить поєднання грецьких (скеля, гора, перешкода), італійських, французьких і латинських (небезпека, загроза) слів. Фактичне підсвідоме уявлення людей про ризик фіксується ще з періоду 7-9 тис. до н. е., коли його наукове пізнання почалося суттєво пізніше. В економічній сфері одним із перших про ризик заявив Р. Кантільйон, розуміючи його як «...властивість будь-якої господарської діяльності, яке ведеться за правилами конкуренції» [19, с. 123]. В межах проведеного дослідження науковець розглядав ризик у поєднанні із невизначеністю та прибутком.

Представники класичної школи, зокрема А. Сміт, визначали сутність ризику як ймовірність недосягнення очікуваних результатів через виникнення певних обставин, які частково чи повністю не залежать від підприємця, а відтак уможливають збільшення доходу на певну величину, яка б покривала очікувані втрати. Вагомим внеском можна вважати концепцію І. фон Тюнена, який обґрунтовував наявність зв'язку між ризиком та прибутком, згідно з яким величина прибутку зростає відповідно до розміру ризику, що супроводжує вибір одного із альтернативних варіантів досягнення цілі. Ф. Найт у науковій публікації «Ризик, невизначеність та прибуток» доводив, що отримання доходу залежить не лише від величини безпосередніх витрат, але також пов'язано з самою ідеєю, якістю підготовки управлінських рішень, що повинна зменшити невизначеність та знизити ризик можливих втрат. Подальші дослідження були перенесені уже у площину діяльності окремих підприємств і в більшості стосувалися їх інвестиційної діяльності як сфери, що була пов'язана як з можливістю отримання більшого прибутку, але й супроводжувалася невизначеністю у можливих результатах. В цьому контексті доцільно згадати про Дж. Кейнса, який першим класифікував ризик, виділивши «...ризик підприємця або постачальника; ризик кредитора; ризик можливого зменшення цінності грошової одиниці» [225, с. 156], а також обґрунтував необхідність ретельного оцінювання кожного ризику відповідно до обставин його виникнення із обов'язковим прогнозуванням можливих наслідків. Результати його досліджень стали в подальшому основою для розуміння меж синхронного збільшення ризику та прибутку. Після проходження критичної точки збільшення ризику не сприяє зростанню прибутку, а призводить до виникнення втрат, що актуалізує важливість попереднього з'ясування усіх обставин, визначення суттєвості впливу основних факторів та прогнозування можливих наслідків, тобто потребує в межах окремого підприємства ретельної роботи суб'єктів безпеки.

Зважаючи на те, що значна частина ризиків пов'язана на мікрорівні із інвестиційною діяльністю, то в подальшому увага буде приділена питанню

прийняття рішення стосовно можливості здійснення капіталовкладень. Як і стосовно ризику загалом, в інвестиційній діяльності можливі різні результати: позитивний, що полягає в досягненні поставлених цілей у вигляді збільшення інвестиційної вартості та отримання інвестором очікуваного доходу; негативний, що виражається у збитках підприємства та неможливості інвестора повернути інвестовані ресурси; нейтральний, коли не досягнуто бажаного результату, але й відсутні втрати. Реалізація одного із варіантів ризику залежить від результуючого впливу значної кількості факторів, вплив на які обмежені на рівні окремого підприємства. Тут доцільно лише контекстно згадати про високу нестабільність у розвитку національної економіки, яка відштовхує іноземних інвесторів, та відсутність сприятливого інвестиційного клімату, котра гальмує інвестиційну активність українських підприємств, що ще раз підкреслює зв'язок між ІБД та ІБП. В основі прийняття рішень, зважаючи на реалії інвестиційної діяльності в Україні, лежить ретельне оцінювання інвестиційної привабливості й інвестиційного потенціалу інвестиційного об'єкта із прогнозуванням можливого результату та окресленням розміру інвестиційного ризику. В подальшому нами буде розширено склад ризиків, які виникають в процесі інвестиційної діяльності, але першочергової уваги заслуговує саме інвестиційний ризик, який сьогодні повинен бути об'єктом уваги суб'єктів безпеки.

В наукових колах поширені різні погляди щодо суті інвестиційного ризику, хоча в більшості з них прослідковуються моменти, які притаманні загальному розумінню ризику. В окремих випадках йдеться про інвестиційний ризик як суто негативну обставину, що супроводжує процес інвестування. Для прикладу, Б. Щукін визначає зміст цього поняття як «...потенційну можливість недосягнення запланованих цілей інвестування (у вигляді прибутку або соціального ефекту)» [277, с. 94]. Зважаючи на те, що вище нами були окреслені можливі наслідки реалізації ризику, то з такою позицією можна погодитися лише частково. Доволі значна частина науковців у своїх міркуваннях акцентують увагу на зв'язку між ризиком та невизначеністю. Н.

Хрущ, як представниця такої групи, доводить доцільність розуміння інвестиційного ризику як «...ситуативної характеристики суб'єкта економічної діяльності, за якою існують альтернативи його розвитку, які мають ймовірнісний характер і таким чином відображають невизначеність кінцевого результату його діяльності» [267, с. 159]. Загалом погоджуючись із такими міркуваннями, вважаємо за необхідне підкреслення того, що невизначеність характеризується об'єктивністю виникнення, коли ризик – суб'єктивністю і з'являється в процесі прийняття рішення через наявність альтернативних варіантів. Певна комплексність присутня в позиції О. Вишневської, яка розглядає інвестиційний ризик з позиції прояву впливу «...суб'єктивних та об'єктивних факторів.., пов'язаних із результативністю господарської діяльності, та таких, що характеризуються: економічною природою, альтернативністю, невизначеністю результатів, коливанням рівня, постійністю» [41, с. 234]. Загалом усі виділені підходи передбачають подання інвестиційного ризику як характеристику інвестиційного процесу, при цьому залишаючи поза увагою його специфічні якості. Йдеться про існування значної кількості відмінних за змістом ризиків, які виникають на різних етапах здійснення інвестиційної діяльності. Відмінність виникає перш за все через динаміку умов прийняття рішення, невизначеність щодо можливого подальшого перебігу подій та й особистісні здібності особи, що робить вибір. Множинність інвестиційного ризику проявляється і в ситуації, коли приймається рішення щодо реалізації типового інвестиційного проекту в умовах певного підприємства, але в різні періоди, оскільки йдеться про вагомість впливу як кожного окремого фактору, так і їх поєднання на конкретний момент. Так, у сукупності усі ризики, які пов'язані із інвестиційною діяльністю, можуть бути об'єднані, але, з позиції безпекової діяльності, їх оцінювання потребує максимальної деталізації для зниження рівня невизначеності й створення необхідного інформаційного підґрунтя для прийняття рішення. Лише частково цю проблему можна вирішити шляхом застосування загальноприйнятої класифікації на «загальні» та «специфічні». Під загальними інвестиційними

ризиками прийнято розуміти ті, на які інвестор та підприємство як інвестиційний об'єкт не мають впливу. Для українських підприємств такі інвестиційні ризики виникають через: складно прогнозований розвиток національної економіки; політичну, соціальну й військову нестабільність; непослідовність в державній політиці регулювання інвестиційної діяльності; вагому частку тіньової економіки; корупцію та активність злочинних угруповань; посилення тиску на внутрішньому ринку з боку ТНК тощо. Особливості інвестиційної діяльності кожного окремого підприємства провокує виникнення специфічних ризиків, які в більшості пов'язані як із активністю, так і пасивністю капіталовкладень. Як приклад, активність виявляється у недоліках інвестиційної політики, а пасивність – в інвестиційній безініціативності менеджменту. Вважаємо, що така класифікація не сприяє прийняттю зважених та обґрунтованих рішень, а вирішення проблеми лежить у площині удосконалення ІАЗ як складової СІБП.

Не лише для українських підприємств, а загалом інвестиційні ризики фактично є однією із обов'язкових складових інвестиційного процесу, які не можна абсолютно виключити, але існує цілий ряд методів, застосування яких уможливорює їх зменшення до прийняттого рівня. В науковій публікації Ю. Барташевської ретельно розглядається перелік таких методів, до складу якого включено «...страхування, диверсифікація, лімітування, хеджування, придбання додаткової інформації» [13, с. 31]. Оскільки усі, окрім останнього із перелічених, методів загальновідомі, то сконцентруємо увагу на ньому. На думку авторки, цей метод повинен сприяти зниженню рівня невизначеності за рахунок придбання додаткових обсягів інформації. Вважаємо, це завдання можна виконати із більш раціональним використанням ресурсів в межах безпекової діяльності за рахунок покращення системи ІАЗ. Попередньо сформоване співробітниками служби безпеки поле інвестиційних ризиків буде враховувати не лише загальні, але й специфічні, із необхідним рівнем деталізації у розрізі об'єктів ІБП та щодо кожного етапу життєвого циклу усіх інвестиційних проектів. Окрім того, йдеться не про разове отримання

інформаційних даних, а систематичне сканування таким чином побудованого поля, що буде служити постійно активним інформаційним підґрунтям для збільшення ефективності інвестиційної діяльності.

Підводячи підсумки у виконанні чергового завдання в межах підрозділу, доцільно підкреслити, що у нашому розумінні інвестиційні ризики виникають у процесі інвестиційної діяльності через існування невизначеності внаслідок відсутності необхідного за обсягом й достовірністю інформаційного підґрунтя та наявності альтернативних варіантів капіталовкладень із відмінними наперед складно прогнозованими результатами, що за низької результативності безпекової діяльності може спровокувати погіршення рівня ІБП. Важливим завданням служби безпеки є формування інформаційного поля інвестиційних ризиків для задоволення інформаційних потреб менеджменту, які безпосередньо приймають управлінські рішення стосовно інвестиційної діяльності підприємства.

Якщо стосовно ризику в питаннях забезпечення ІБП наявним є певний поступ, зокрема за рахунок розгляду суті інвестиційного ризику, то проблематика загроз у межах цієї складової ФБП характеризується фактичним вакуумом. З огляду на ці обставини, необхідним є з'ясування суті загрози в безпекознавстві із подальшою конкретизацією її специфіки в сфері забезпечення ІБП.

Високі темпи розвитку безпекознавства спричинили відсутність узгодженого розуміння загрози. Має місце одночасно існування кількох підходів, які заслуговують на увагу, але водночас створюється певний хаос і додаткові труднощі під час практичної організації захисту інвестиційних ресурсів в умовах підприємства. Певним чином розрізнені погляди нами згруповані в кілька ключових підходів. Зважаючи на те, що у підрозділі 1.1 нами розглядалася сутність поняття «небезпека», то в межах першого підходу нами акцентовано увагу на існуванні зв'язку між небезпекою та загрозою. Є. Рудніченко обґрунтовує необхідність розуміти загрозу як «...наслідок небезпеки у вигляді об'єктивізованого чинника потенційно негативної дії» [228,

с. 190], тобто він вважає, що небезпека передує загрозі. Майже протилежного погляду дотримується О. Ляшенко, яка розглядає загрозу як «...розмаїття...суперечностей, які створюють небезпеку для системи безпеки, життєзабезпечення її системоутворюючих елементів» [152, с. 49]. Варіант О. Ляшенко є прийнятним, зважаючи на попередньо обумовлену позицію щодо розуміння небезпеки як протилежності безпеки. Тобто загроза провокує зростання небезпеки із відповідним зменшенням безпеки. Завданням суб'єктів безпеки є попередження, зниження негативного впливу та ліквідація наслідків реалізації ключових загроз задля підтримання необхідного для ефективного функціонування та розвитку рівня безпеки.

В межах другого підходу об'єднано точки зору науковців, де увага зосереджена на зовнішніх джерелах виникнення загрози. В. Ячменьова пропонує розуміти під загрозою «...наслідки неконтрольованого збігу обставин, умов та подій зовнішнього середовища, що сприймаються суб'єктами ринкової економіки (підприємства) як реальність, та безвихідні обставини, які при наявності резервів ресурсів необхідно усунути або навчитися з ними співіснувати, якщо не можна цьому запобігати» [283, с. 112]. Попри сформовану спрямованість безпекової діяльності на ліквідацію та/або адаптацію до загроз, вважаємо хибною обмеженість таких дій лише зовнішніми загрозами. Безперечно, зовнішнє середовище суттєво впливає на діяльність українських підприємств, але ІБП не може бути забезпечена без виявлення та відповідних дій суб'єктів безпеки стосовно внутрішніх процесів, зокрема щодо ефективності використання інвестиційних ресурсів.

Третій підхід сформований на основі міркувань науковців щодо зв'язку між ризиком і загрозою. Н. Пойда-Носик стосовно процесу забезпечення ФБП доводить, що «...ризик є джерелом загроз» [198, с. 21]. К. Горячева цю думку обґрунтовує шляхом деталізації суті та здійснення порівняння зазначених понять, зокрема доводячи, що «...ризик по відношенню до загрози – категорія первинна, тоді як загроза – вторинна і впливає з ризику; ризик – категорія загальна, неконкретна, це те, що не виявлено, загроза – це те, що виявлено,

тобто категорія конкретна; ризик – наявний завжди, коли є фінансова діяльність, тимчасом як загроза – виникає лише за певних умов» [55, с. 8]. Такий підхід є підставою для зосередження уваги суб'єктів безпеки на питаннях управління інвестиційними ризиками задля недопущення виникнення загроз. Йдеться про застосування методів, які сприятимуть уникненню негативного результату реалізації інвестиційного ризику, які і є джерелом загроз.

В науковій публікації В. Франчука доводиться необхідність розуміти під загрозою «...дію дестабілізуючих і (або) суб'єктивних факторів, що спричиняє збитки соціальній системі чи конкретній фізичній особі» [264, с. 68]. Ця ідея підтримана ще одним представником Львівської безпекової школи – М. Копитко, яка конкретизує зміст загрози відповідно до четвертого підходу як «...впливу зовнішнього середовища, його суб'єктів чи внутрішніх елементів системи, що може призвести до втрат» [120, с. 6]. Важливою відмінністю цього підходу є те, що суб'єкти безпеки повинні ідентифікувати зовнішні й внутрішні джерела загроз задля унеможливлення втрат в діяльності підприємства, що, своєю чергою, ще раз підкреслює пріоритетність формування системи ІАЗ для своєчасного відстеження інвестиційних ризиків та виявлення можливих фактів їх негативної реалізації із подальшим виникненням загроз для ІБП.

Шляхом узагальнення суті кожного із виділених підходів нами було встановлено ключові параметри загрози як форми небезпеки, яка повинна бути об'єктом у процесі забезпечення ІБП (рис. 1.10).

Зроблені узагальнення можна доповнити власними міркуваннями, що під загрозою ІБП доцільно розуміти реальний процес або явище, що дестабілізує інвестиційну діяльність підприємства, як інвестиційного об'єкта та інвестора, із зниженням захищеності інвестиційних ресурсів, порушенням інвестиційного процесу та ускладненням досягнення інвестиційних інтересів. Така позиція нами підсилюється визначенням кількох зовнішніх і внутрішніх загроз, які можна вважати типовими для українських підприємств.

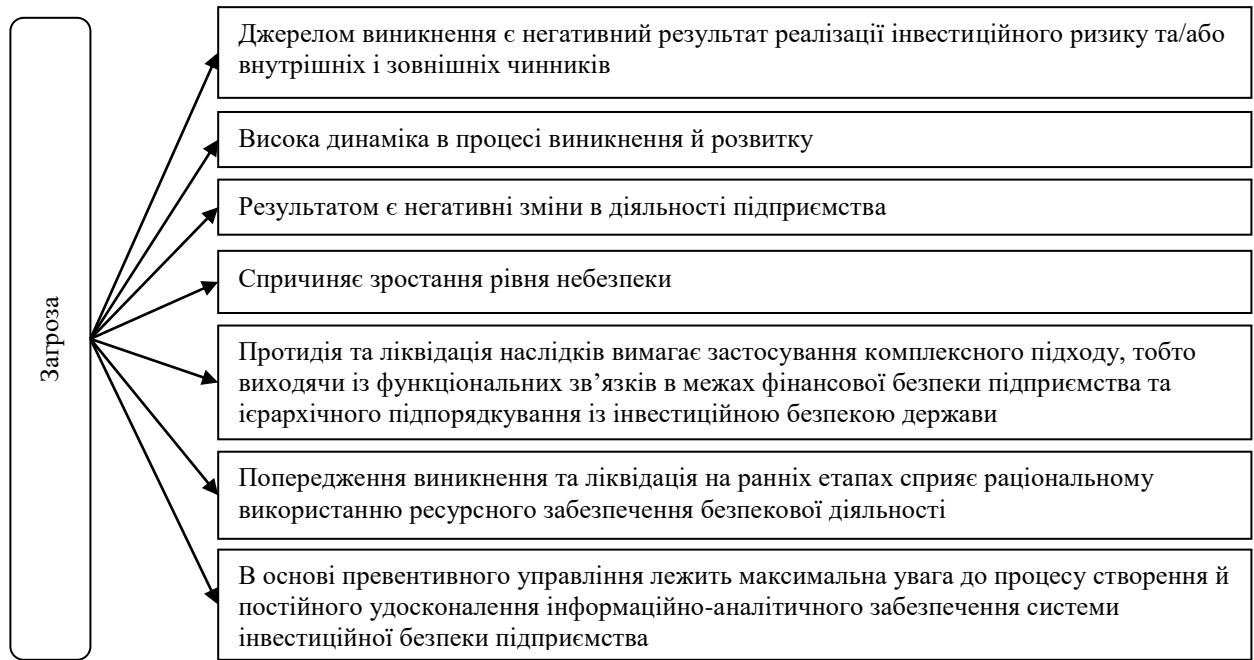

Рис. 1.10. Параметри загрози як об'єкта в процесі забезпечення ІБП, сформовано автором

Серед зовнішніх загроз наявні такі, що пов'язані із:

- слабким розвитком фондового ринку;
- посиленням інфляційних процесів;
- зниженням надійності функціонування банківського сектору.

Типовими внутрішніми загрозами можна вважати:

- недоліки в розробленні й реалізації інвестиційної стратегії;
- незадовільні результати діяльності, що обмежує внутрішні джерела інвестицій;
- невикористання існуючих можливостей в амортизаційній політиці для формування інвестиційних ресурсів;
- пасивність інвестиційної діяльності, що дозволяє конкурентам діяти на випередження.

Наявність цих загроз не може залишатися поза увагою суб'єктів безпеки, що потребує розроблення концептуальних засад із подальшою їх адаптацією до умов функціонування певного підприємства.

Наступний компонент концептуальних засад забезпечення ІБП нами був визначений як «інвестиційний потенціал», якому в безпекознавстві загалом не приділяється належна увага. В основі зазначеного поняття лежить термін «потенціал», сучасне розуміння якого пов'язується із його походженням від латинського *potential*, що означає «приховані можливості». В широкому розумінні потенціал визначають як «...джерело, можливості, засоби, запаси, які можуть бути використані для вирішення якого-небудь завдання, досягнення певної мети; можливості окремої особи, суспільства, держави в певній області та підприємств в певній галузі» [144, с. 52]. Безперечно, інвестиційна діяльність характеризується специфікою, але й таке загальне розуміння підштовхує до формування уявлення про необхідність виявлення усіх наявних і потенційних можливостей, тобто інвестиційних ресурсів, для забезпечення розвитку підприємства. Науковці доволі багато уваги приділяють виявленню параметрів формування й використання інвестиційного потенціалу, що прослідковується і в наявності частково відмінних поглядів щодо суті цього поняття. Нами були виділені лише окремі позиції, зміст яких у подальшому дозволить більш чітко визначити коло завдань суб'єктів безпеки стосовно цієї складової ФБП.

Серед дослідників є група прихильників розуміння інвестиційного потенціалу як такого, що формується виключно за рахунок внутрішніх резервів. Так, М. Туріянська вбачає в інвестиційному потенціалі «...сукупність накопичених у результаті господарської діяльності власних ресурсів, які можуть бути використані для інвестицій без порушення поточної роботи» [257, с. 45]. Фактично сьогодні основним джерелом інвестиційних ресурсів виступають внутрішні джерела, але вважаємо, що не можна ігнорувати можливість залучення інвесторів, зокрема іноземних, чи отримання пільгового кредиту під виробництво соціально-важливої продукції. Фактично протилежної позиції дотримується Т. Макух, адже йдеться про «...сукупність наявних матеріальних та нематеріальних, трудових та організаційно-управлінських ресурсів підприємства, що характеризують його спроможність прийняти й освоїти інвестиційні кошти» [156, с. 68]. Орієнтація виключно на формування

умов для освоєння капіталовкладень є доволі обмеженою не лише з позиції фактичної інтенсивності залучення інвестицій в умовах українських підприємств, але й значного звуження інвестиційних інтересів. Зазначені відмінності знаходять узгодження в доволі широкому трактуванні авторства І. Бережної. На її думку, інвестиційний потенціал становить «...відповідним чином організовану динамічну сукупність інвестиційних ресурсів власне підприємства та залучених ззовні, що перебувають у його розпорядженні та можуть бути на певних умовах задіяні в інвестиційній діяльності задля досягнення стратегічних й тактичних цілей підприємства у майбутньому, враховуючи при цьому стан і характеристики макроекономічного середовища, в якому безпосередньо функціонує підприємство» [16, с. 255]. Узагальнення не лише розглянутих вище підходів, але й інших, дозволяє конкретизувати сферу завдань суб'єктів безпеки стосовно формування й ефективного використання інвестиційного потенціалу, що містить: реалізацію інвестиційних проектів у межах підприємства; залучення інвестицій та отримання позикових інвестицій; інвестиційну активність як інвестора за межами підприємства. Така позиція відрізняється від існуючої цілісністю можливих варіантів прояву інвестиційної діяльності українських підприємств.

Доповненням до цільової орієнтації безпекової діяльності стосовно інвестиційного потенціалу повинно стати й уточнення класифікації його складових. Сьогодні поширеними є два суттєво відмінні варіанти класифікації інвестиційного потенціалу. В першому випадку йдеться про виділення «...фінансової, майнової, кадрової та виробничої складових» [81, с. 40]. Загалом така класифікація заслуговує на увагу, але, на нашу думку, потребує доповнення за рахунок інформаційної складової із одночасним вилученням виробничого потенціалу через його спорідненість із майновим. Відтак викласти суть кожного елементу інвестиційного потенціалу можна так: фінансовий (усі фінансові ресурси, які можуть бути застосовані в інвестиційній діяльності для досягнення поставлених цілей), майновий (підконтрольні підприємству матеріальні активи, які можуть бути застосовані для провадження інвестиційної

діяльності), кадровий (робоча сила, яка володіє необхідними компетентностями й залучена до виконання інвестиційних проектів), інформаційний (інформаційні ресурси та засоби їх отримання, опрацювання та зберігання, які у сукупності створюють інформаційну основу для здійснення інвестиційної діяльності). Таке поєднання елементів характеризується чіткістю й можливістю формування необхідного високого рівня інвестиційного потенціалу.

В. Здреник висунув ідею виділення зовнішнього й внутрішнього інвестиційних потенціалів [93, с. 365]. На нашу думку дискусійним, є не класифікаційна ознака, а зміст, який вкладає в неї науковець. На думку В. Здреника, зовнішній інвестиційний потенціал пов'язаний із активністю інвестора, а внутрішній – із діями підприємства щодо розвитку власного виробництва та інвестування в проекти поза його межами. Дотримуючись логіки виникнення й застосування, пропонуємо під зовнішнім інвестиційним потенціалом розуміти усе, що виникло у зовнішньому середовищі підприємства із відповідною прив'язкою внутрішнього виду до внутрішньогосподарських процесів.

Як проміжний підсумок представлено власні міркування щодо суті інвестиційного потенціалу як поєднання фінансових, майнових, кадрових та інформаційних власних та залучених ресурсів, застосування яких уможливило досягнення цільових орієнтирів в інвестиційній діяльності підприємства. Така позиція дозволяє конкретизувати завдання суб'єктів безпеки в процесі формування й розвитку інвестиційного потенціалу:

- відстеження змін в інвестиційному потенціалі із встановленням його відповідності стратегічним цілям розвитку підприємства, активності конкурентів та динаміці інвестиційного ринку;

- здійснення адаптаційних процедур стосовно складових інвестиційного потенціалу задля задоволення інвестиційних потреб за рахунок наявних інвестиційних можливостей;

- захист інвестиційного потенціалу від внутрішніх і зовнішніх загроз;

- виявлення нових інвестиційних можливостей в результаті зміни інвестиційного клімату;
- покращення ефективності використання інвестиційного потенціалу шляхом оцінювання його використання у розрізі інвестиційних проектів із перерозподілом інвестиційних ресурсів для більш раціонального їх застосування;
- відстеження структури інвестиційних ресурсів з метою зниження ризиків втрати фінансової стійкості;
- інформаційна підтримка прийняття управлінських рішень, що пов'язані із управлінням інвестиційним потенціалом.

Останнім із попередньо визначених компонентів концептуальних засад забезпечення ІБП стала інвестиційна привабливість. Зазначимо, що безпекознавці його загалом не розглядають, що, на наше переконання, формує прогалину, яка ускладнює процес забезпечення ІБП в умовах кожного підприємства. Виходячи з цього, для розгляду безпекових аспектів інвестиційної привабливості попередньо розглянемо існуючі ключові підходи до її розуміння. Потрібно визнати, що стосовно досліджуваного поняття існує певна асиметрія, коли стосовно загального певним чином узгодженого розуміння виникають відмінності через акцент на окремих параметрах. О. Андраш визначає сутність інвестиційної привабливості як «...відносного поняття, що відображає думку певної групи інвесторів відносно співвідношення рівня ризику, рівня прибутковості і вартості фінансових ресурсів в тій або іншій державі, регіоні, галузі, підприємстві» [6, с. 4], тобто кожен інвестор формує власні критерії, за якими оцінює доцільність капіталовкладень стосовно певного підприємства. Н. Брюховецька конкретизує інструменти, які застосовуються для оцінювання об'єкта інвестування, подаючи інвестиційну привабливість як «...збалансовану систему інтегральних та комплексних показників доцільності вкладення капіталу інвестором в об'єкт інвестування, які відображають об'єктивні та суб'єктивні умови, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування» [21]. Якщо в попередніх

визначеннях увага була сфокусована виключно на внутрішньому середовищі підприємства, зокрема через регламентування процедури оцінювання його інвестиційної активності, то Н. Макарій розширює межі у встановленні інвестиційної привабливості, розуміючи її як «...справедливу кількісну та якісну характеристику зовнішнього та внутрішнього середовища об'єкта» [154, с. 52]. Такий підхід поглиблено в позиції Г. Козаченко, яка вказує на необхідність вивчення «об'єктивних і суб'єктивних умов, сприяючих або перешкоджаючих процесу інвестування» [113, с. 23]. Виходячи із суті кожного підходу, можна стверджувати, що йдеться про чергову актуалізацію ІАЗ СІБП, яка повинна бути орієнтована на ретельне вивчення внутрішнього й зовнішнього середовища самого підприємства та об'єкта можливих інвестицій за його межами. У нашому розумінні інвестиційна привабливість являє собою комплексну характеристику, яка формується на основі ретельного вивчення зовнішніх і внутрішніх параметрів інвестиційної діяльності підприємства задля встановлення фактів спроможності забезпечити досягнення інтересів інвестора та об'єкта інвестування. Відмінність авторського тлумачення від процитованих визначень можна пояснити наступним чином:

- у своїх міркуваннях ми спиралися не лише на позицію інвестора, який хоче отримати достовірну інформацію про об'єкт інвестування, але й підприємства, яке орієнтується на залучення інвестицій та отримання позики, що вимагає попереднього виявлення усіх слабких місць в інвестиційній діяльності із їх своєчасною ліквідацією;

- сьогодні основним джерелом капіталовкладень в умовах українських підприємств залишаються власні ресурси, що також повинно передбачати встановлення рівня інвестиційної привабливості як критерій вибору певного напрямку в інвестуванні;

- нами вказується на необхідність вивчення внутрішніх й зовнішніх параметрів, що значно ширше за розрахунок обмеженої кількості фінансових показників. Суб'єкти безпеки спроможні і повинні отримувати інформацію з

усіх доступних джерел для створення цілісного уявлення, зменшення невизначеності, а відтак і мінімізації інвестиційних ризиків.

Серед науковців, які приділяють значну увагу питанню вивчення інвестиційної привабливості, поширена думка про необхідність виділення зовнішніх та внутрішніх факторів. Критичний огляд відомих на сьогодні позицій засвідчив, що більшість із факторів, що беруться до уваги загалом відповідають тим, які впливають на інвестиційну безпеку. Для прикладу, серед зовнішніх факторів виділяють такі як «...економічна стабільність, темп інфляції, конкуренція в галузі тощо» [235, с. 900]. Відтак цей момент недоцільно виокремлювати як додаткове завдання для суб'єктів безпеки, які повинні загалом сканувати зовнішнє й внутрішнє середовище інвестиційної діяльності підприємства.

Оцінювання інвестиційної привабливості полягає не лише в ретельному вивченні інвестиційного потенціалу та результатів інвестиційної діяльності в межах тривалого періоду, а у розробленні прогнозів та здійсненні порівняльного аналізу у площині основних конкурентів, що загалом може бути реалізовано лише в межах ІАЗ ІБП.

Уточнення змісту інвестиційної привабливості, виходячи з пріоритетів безпекової діяльності, суттєво розширює коло завдань суб'єктів безпеки щодо інформаційного супроводу як ліквідації слабких місць в об'єкті інвестування та посиленні конкурентних переваг, так і зниженні інвестиційних ризиків для підприємства як інвестора при розгляді варіантів капіталовкладень в інший суб'єкт господарювання. Загалом введення інвестиційної привабливості до складових концептуальних засад створює цілісність у процесі забезпечення ІБП та конкретизацію в діях суб'єктів безпеки.

Поєднання послідовно розглянутих вище понять, які в сукупності суттєво розширюють сферу завдань суб'єктів безпеки стосовно забезпечення ІБП, дозволило сформулювати відповідні концептуальні засади (рис. 1.11).

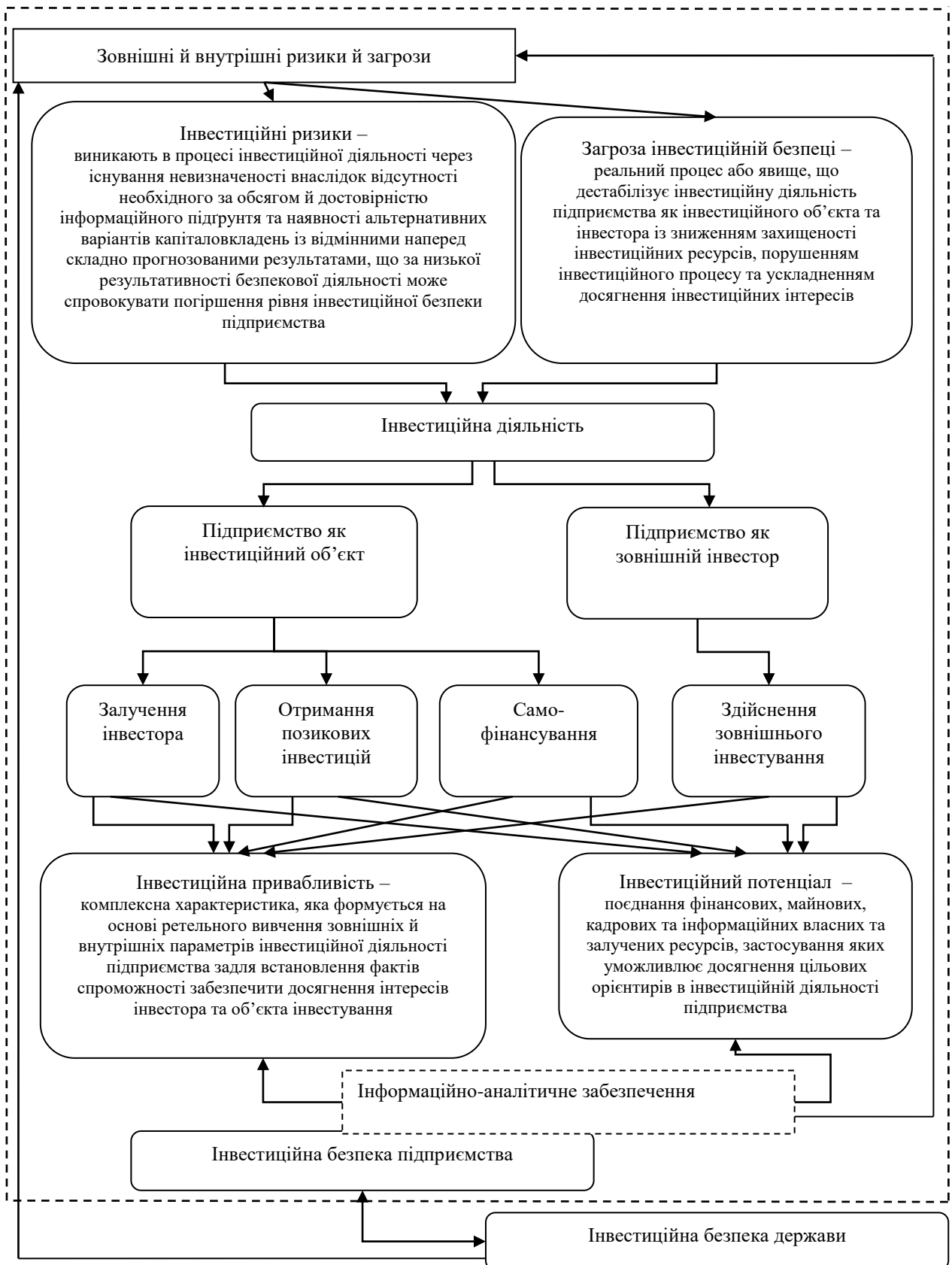

Рис. 1.11. Концептуальні засади забезпечення ІБП, сформовано автором

Окрім традиційного зосередження уваги на питаннях виявлення, протидії, мінімізації та ліквідації наслідків негативного впливу ризиків й загроз, нами обґрунтовано важливість дій суб'єктів безпеки стосовно інформаційного забезпечення підтримання інвестиційної привабливості та контролю за ефективністю використання інвестиційного потенціалу. Окремо потрібно наголосити, що наша увага була сконцентрована на інвестиційних ризиках та загрозах для ІБП, але в графічному варіанті та в тексті підкреслюється цілісність СЕБП в її здатності реагувати на усі форми небезпеки стосовно усіх функціональних складових в межах безпекової ієрархії. Загалом сформовані концептуальні засади також виступають необхідною основою для подальшого поступу в удосконаленні теоретичного базису забезпечення ІБП, зокрема в частині формування та покращення ІАЗ, чому буде приділено увагу в наступних розділах дисертаційної роботи.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Поглиблено понятійно-категоріальний апарат безпеки на основі вивчення існуючих підходів та формування власного трактування таких понять як «небезпека» (протилежність безпеки, що реалізується через негативний вплив зовнішнього та/або внутрішнього середовища функціонування підприємства у формі ризиків та загроз, що провокує втрату системою цілісності, унеможлиблює її розвиток та може спричинити припинення існування), «розвиток» (процес трансформації системи, результатом чого є зміна її структури та окремих елементів через набуття нових властивостей, що уможлиблює подальше існування та досягнення поставлених цілей попри високу динаміку навколишнього середовища) та ЕБП (стан системи, що характеризується захищеністю завдяки безпековій діяльності стосовно будь-яких зовнішніх й внутрішніх форм небезпеки, що уможлиблює розвиток задля досягнення визначених соціально-економічних цілей).

2. Виявлено суттєві відмінності в структуризації ЕБП, що обумовило необхідність встановлення суті в межах ієрархічного підпорядкування ФБП, яка

в авторському трактуванні становлять стан системи, що характеризується захищеністю наявних фінансових ресурсів та тих, що надходять у вигляді інвестицій, від будь-яких зовнішніх й внутрішніх форм небезпек для формування належних умов подальшого розвитку, та ІБП, яку запропоновано тлумачити як стан системи, що характеризується формуванням в необхідних обсягах й захищеністю інвестиційних ресурсів від будь-яких зовнішніх й внутрішніх форм небезпеки задля створення належних умов ефективного функціонування й розвитку. Отримані результати послугували основою вибудовування теоретичного базису забезпечення ІБП, в межах якого конкретизовано пріоритетні завдання для суб'єктів безпеки відповідно до стадій життєвого циклу підприємства.

3. Побудовано модель дефініції елементів сутності СІБП, що стало підставою обґрунтування авторської позиції щодо її змісту як множини елементів, які у сукупності спрямовані на захист капіталовкладень (внутрішніх й зовнішніх), створення безпечних умов для інвестиційних процесів та досягнення інтересів підприємства як інвестиційного об'єкта та інвестора. Конкретизовано складові СІБП, які різняться від існуючих позицій уточненням складу суб'єктів безпеки, до яких віднесено й працівників профільних лінійних підрозділів, які визначають характер інвестиційної діяльності підприємства, об'єктів безпеки, в межах яких виділено три групи (інвестиційні ресурси, інвестори (потенційні та реальні), інше підприємство як об'єкт інвестування), змістом мети, системних цілей, завдань, принципів, забезпечення та внутрішньосистемних зв'язків, що в цілому дозволило побудувати, в межах розробленого теоретичного підходу, комплексну теоретичну модель СІБП.

4. З'ясовано, що в безпекознавстві існує суттєва прогалина в питаннях забезпечення ІБП через відсутність належної уваги до таких понять як «інвестиційний потенціал» та «інвестиційна привабливість». Критичний огляд існуючих підходів дав змогу запропонувати своє бачення, яке відмінне врахуванням безпекових аспектів. Авторське бачення полягає у розумінні інвестиційного потенціалу як поєднання фінансових, майнових, кадрових та

інформаційних власних та залучених ресурсів, застосування яких уможлиблює досягнення цільових орієнтирів в інвестиційній діяльності підприємства. Інвестиційну привабливість запропоновано тлумачити як комплексну характеристику, яка формується на основі ретельного вивчення зовнішніх й внутрішніх параметрів інвестиційної діяльності підприємства задля встановлення фактів спроможності забезпечити досягнення інтересів інвестора та об'єкта інвестування. Обґрунтована авторська позиція щодо змісту інвестиційного потенціалу та інвестиційної привабливості дозволила сформулювати концептуальні засади забезпечення ІБП, в межах яких визначено пріоритети в активності суб'єктів безпеки.

Основні наукові результати опубліковані в працях: [26; 32–33; 35–36]

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Детермінанти забезпечення інвестиційної безпеки підприємств

У межах останніх тридцяти років діяльність українських товаровиробників визначалася низкою подій та процесів, починаючи від приватизаційних процесів, земельної реформи, посилення відкритості внутрішнього ринку, продовжуючи військовими діями тощо, які послідовно вибудували конкурентне середовище, виживання в якому вимагає приділення максимальної уваги отриманню й ефективному використанню інвестиційних ресурсів. Сьогодні не внутрішня конкуренція, а висока активність іноземних компаній, створює критерії продовження діяльності певного підприємства. Складність ситуації визначається тим, що протистояння відбувається із транснаціональними компаніями, які, широко використовуючи результати четвертої промислової революції, пропонують ринку, зокрема українським споживачам, високотехнологічну продукцію, коли українська економіка надалі спирається на розвиток третього технологічного устрою, а вітчизняні підприємства, зокрема через недостатність інвестицій, залишаються інноваційно пасивними, а відтак програють конкуренту боротьбу, в подальшому поглиблюючи економічну кризу в країні. Покращення ситуації, тобто скорочення уже явного технологічного відставання України від економічно розвинутих країн та забезпечення вигідніших конкурентних позицій національним виробникам на внутрішньому та світовому ринках, повинно розглядатися першочергово в ракурсі удосконалення методичного забезпечення ІБП в межах кожного підприємства задля отримання необхідних інвестиційних ресурсів, їх ефективному використанню та здійсненню капіталовкладень з метою розвитку конкурентних переваг. Специфіка функціонування українських підприємств обмежує використання іноземного досвіду, що актуалізує створення власних

методичних розробок виходячи із характеру інвестиційних процесів в національній економіці. Зазначене обумовлює завдання, яке буде виконано в межах цього підрозділу і полягає у ретельному аналізі інвестиційної активності промислових підприємств, зокрема машинобудівної та харчової промисловості, із подальшим встановленням детермінантів, які повинні першочергово враховуватися в процесі забезпечення їх ІБП.

Вважаємо за необхідне розпочати із розгляду абсолютних та відносних показників, що визначають динаміку капітальних інвестицій в Україні упродовж 2010–2022 рр. (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Динаміка обсягів капітальних інвестицій, сформовано на основі [241]

Графічно чітко прослідковуються дві низхідні хвилі. Хоча традиційно вважається, що 2014 р. став кризовим для української економіки через початок військової агресії Російської Федерації, але статистичні дані вказують на початок першої хвилі задовго до моменту анексії Криму та захоплення окремих територій Донецької і Луганської областей. Фактично політична нестабільність, що проявлялася у дотриманні принципу багатовекторності, а реально невизначеності в орієнтирах розвитку, яка в подальшому проявилася у соціальному вибуху 2013-го, пригальмувала інвестиційні процеси, коли обсяги інвестиційних ресурсів у 2014 р. були нижчими за рівень 2012 р. на 19,7%. На зниження обсягів капітальних інвестицій також вплинуло посилення інфляційних процесів через безперервну емісію задля покриття дефіциту

державного бюджету, коли темпи інфляції у 2014-му збільшилися до 24,9%, а у 2015-му сягнули 43,3%. Друга низхідна хвиля була викликана COVID-19 через загальносвітові заходи щодо обмеження поширення смертоносного вірусу, що спровокувало часткове руйнування логістичних ланцюгів та обмеження роботи бізнесу, який передбачав фізичний контакт із споживачами. Реальною є і третя низхідна хвиля, яка тепер уже породжена широкомасштабною агресією Російської Федерації, коли кількість біженців з України в ЄС станом на 2 травня 2023 р., у відповідності до даних порталу UNHCR [307], сягнула 8,1 млн осіб, з яких 5,1 млн отримали офіційний статус. Додатково потрібно зважити, що ще 4,8 млн осіб вважалися внутрішньо переміщеними, а майже 50% підприємств повністю або частково припинили свою діяльність через перебування в зоні бойових дій та/або внаслідок атак на енергетичну інфраструктуру, суттєве зниження купівельної спроможності населення, а також обмеження зовнішньоекономічної діяльності з огляду на блокування морських портів.

Окрім зміни величини капітальних інвестицій, становить інтерес, зокрема в ракурсі забезпечення ІВП, і їх структура. У 2010 р. найбільша частка припадала на промисловість (30,67%) та будівництво (16,48%). У 2020-му, під час COVID-19, відбулося зростання частки промисловості до 35,52% та скорочення будівництва до 7,79%. 2021-ий ознаменувався подальшим покращенням позицій промисловості у загальній структурі капітальних інвестицій (36,05%) та незначним прогресом в будівництві (8,27%). У 2022-му мали місце наступні зміни, коли частка промисловості та будівництва скоротилася, відповідно, до 30,78% та 7,96%, що в більшості можна вважати коливаннями спровокованими військовими діями, які мають скоріше короткострокові перспективи. Поруч із зростанням частки промисловості в межах 2010–2021 рр. на 5,38 пункти потрібно відзначити такий суттєвий поступ сільського господарства, відносно якого такий приріст становив 4,25 пункти і пояснюється посиленням орієнтації на виробництво й експорт зернових культур через сприятливу кон'юнктуру на світових ринках та наявність двох

базових конкурентних переваг (менші витрати на оплату праці та оренду орних земель), які забезпечують нижчу ціну при зростаючому попиті внаслідок приросту народонаселення на планеті та ускладнення задоволення його потреб у продуктах харчування. У 2022 р., попри блокування морських портів, що ускладнило експорт зерна, приріст капітальних інвестицій становив 2,1%.

В межах промисловості упродовж 2010–2022 рр. величина капітальних інвестицій у розрізі основних секторів змінювалася синхронно, але із відмінними темпами приросту та перерозподілом часток у структурі (рис. 2.2).

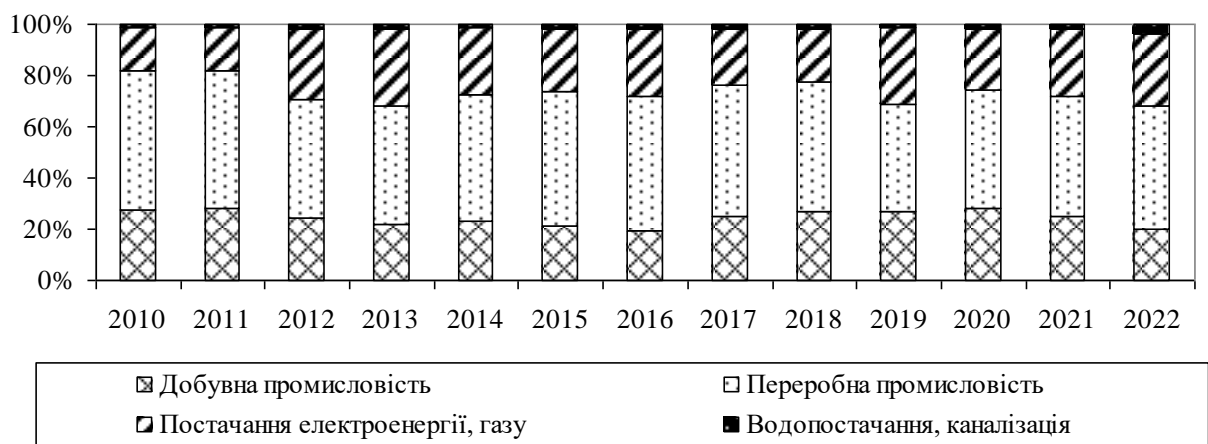

Рис. 2.2. Структура капітальних інвестицій в промисловості,
сформовано на основі [241]

Потрібно відзначити, що темпи приросту інвестиційних ресурсів у 2021 р. відносно 2010-го були найвищими стосовно водопостачання, каналізації та поводження із відходами (625,5%) та постачання електроенергії, газу (582,4%), коли в переробній промисловості – найнижчі, тобто 275,7%. У 2022 р. відбулося скорочення в переробній промисловості на 46,63%, стосовно водопостачання – на 10,4% та постачання електроенергії – 43,52%. Занепокоєння викликає і факт зниження частки переробної промисловості із 54,4% у 2010 р. до 46,6% у 2021-му, коли протилежна тенденція помітна стосовно постачання електроенергії й газу, відповідно 16,76% та 26,07%. Загалом ці факти, а також домінування пріоритетів у розвитку сільського господарства, вказують на посилення тенденції деіндустріалізації національної

економіки, що поглиблює технологічне відставання від країн-лідерів. Доволі схожий висновок можна зробити за результатами аналізу структури капітальних інвестицій у розрізі матеріальних та нематеріальних активів. На відміну від економічно розвинутих країн, де фактично триває четверта промислова революція через збільшення ваги нематеріальних активів, що дозволяє більш раціонально використовувати природні ресурси для задоволення потреб споживачів, в Україні інвестиції незмінно спрямовуються не в технології та програмне забезпечення, а в матеріальні активи. Так, загалом в економіці частка капіталовкладень в матеріальні активи становила у 2012 р. – 96,85%, 2020 р. – 94,84% та у 2021-му – 95,0%, тобто без суттєвих змін. В промисловості (за аналогічними періодами), відповідно, 98,63%, 98,3% та 97,15% та в переробній промисловості: 98,8%, 97,8% та 96,3%, що доводить відсутність зрушень для використання кращих світових практик та подальшу спрямованість на виготовлення технологічно простої, енерго- й матеріаломісткої продукції із обмеженою конкурентоспроможністю і на внутрішньому ринку через поступову зміну споживацьких запитів на користь технологічно просунутих товарів.

Для чіткості окреслення процесу інвестування в умовах національної економіки, нами пропонується взяти до уваги ще один важливий ракурс, який передбачає розгляд структури капітальних інвестицій відповідно до масштабів діяльності підприємств (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Структура капітальних інвестицій у 2022 р. відповідно до масштабів діяльності підприємств, %, сформовано на основі [241]

	Великі підприємства		Середні підприємства		Малі підприємства	
	Капітальні інвестиції	Кількість підприємств	Капітальні інвестиції	Кількість підприємств	Капітальні інвестиції	Кількість підприємств
Усього	44,56	0,2	39,19	5,6	16,25	94,2
Промисловість	56,7	0,7	37,78	11,6	5,7	87,7
Переробна промисловість	39,2	0,5	53,0	11,1	7,8	88,4

Додатково представлені дані щодо структури кількості підприємств за масштабами діяльності формують чітке уявлення, що незалежно від рівня (економіка, промисловість чи переробна промисловість) найбільшу інвестиційну активність проявляють великі виробники, попри їх малу чисельність. Така ситуація є незмінною, адже, для прикладу, у 2012-му на великі підприємства припадало 50,0% усіх капітальних інвестицій (частка за кількістю становила 0,2%), на середні, відповідно – 33,9% (5,5%) та малі – 16,1% (94,3%). Водночас ця інформація є основою як потреби активізації інвестиційної діяльності на середніх та малих підприємствах, так і врахування цього параметру у розробленні методичних засад забезпечення ІБП.

Пасивність українських підприємств можна пояснити структурою капітальних інвестицій за джерелами фінансування, яка в межах 2010–2022 рр. зазнала мінімальних змін. У 2010-му найбільшу частку становили власні кошти підприємств, тобто прибуток та амортизаційні відрахування – 61,68%, коли кредити банків та інші позики – 12,68%, а кошти державного бюджету – лише 5,66%. В межах 2020–2021 рр. частка власних коштів залишається найбільшою, відповідно 66,5% та 68,6%. Попри домінування в структурі джерел інвестицій власних коштів, науковці вважають їх недостатніми в абсолютному виразі, що «...призводить до суттєвого зниження обсягів виробництва, старіння основних фондів, стрімкого погіршення фінансового стану суб'єктів господарювання» [194, с. 26]. Через високі позикові ставки кредити банків стали менш доступними для більшості підприємств, що реалізувалося у зменшенні частки цього джерела до 6,7% та 5,0. Участь держави є незначною, але в межах 2015–2021 рр. наявна позитивна динаміка: 2015 р. – 2,5%, 2017 р. – 3,4%, 2018 р. – 3,9%, 2019 р. – 4,9%, 2020 р. – 8,7%, 2021 р. – 9,2%, що пояснюється необхідністю у 2020–2021 рр. відновлення й забезпечення функціональності системи охорони здоров'я. COVID-19 спровокував падіння частки коштів інвесторів-нерезидентів до критичного рівня, тобто у 2020-му – 0,4% та 2021-му – 0,1%. О. Злотенко та Є. Рудніченко пояснюють зміни в структурі джерел інвестицій «...спробою підтримати рівень капітальних інвестицій за рахунок

коштів бюджету в умовах зменшення кількості іноземних інвесторів, що вказує на зменшення інвестиційної привабливості національної економіки та погіршення інвестиційного клімату всередині країни та недоотримання переваг зовнішнього фінансування» [95, с. 68].

Додатково доцільно приділити увагу питанню динаміки прямих іноземних інвестицій, виходячи, з однієї сторони, із важливості їх збільшення через нагальну потребу та обмеженість внутрішніх інвестиційних ресурсів, а з іншої – беручи до уваги зміну інтересів інвесторів-нерезидентів під впливом тенденцій на світових ринках та складність політичної, економічної й військової ситуації в Україні. Стосовно першого аспекту ґрунтовними можна вважати аргументи О. Алімова, О. Амоші та інших науковців, які доводять, що приплив прямих іноземних інвестицій сприяє «...вирішенню проблем обмеженості національних іноземних інвестицій; залученню нових знань, практик корпоративного управління, новітніх технологій та обладнання; підвищення кваліфікації місцевих фахівців, набуття ними нових навиків та компетенцій; зростання продуктивності та збільшення частки продукції із вищою доданою вартістю; підвищення прибутковості та покращення конкурентоспроможності підприємств» [193, с. 28]. Безпековий же аспект, що не повинен втрачати актуальності, полягає у посиленні ряду загроз, які виникають через збільшення залежності від іноземного капіталу та можливої реалізації дій стосовно ліквідації національного виробника як прямого чи потенційного конкурента іноземної компанії-інвестора.

В межах 2010–2021 рр. наявні періоди критичного спаду прямих іноземних інвестицій, зокрема у 2014-му на 236,1% та 2015-му – на 236,1%, а також стрімкого зростання у 2016-му – на 1032,2% та в 2021-му – на 824,7%. Окрім цього, важливим параметром є те, що основна частина прямих іноземних інвестицій спрямовується на низькотехнологічні і менш наукоємні галузі, зокрема в сфері послуг (оптова та роздрібна торгівля), попри її суттєво меншу потребу в капітальних інвестиціях, але більш високі темпи окупності та вищу віддачу інвестиційних вкладень, що не сприяє технологічному оновленню

національної економіки. В цьому контексті актуальним є твердження Л. Федулової про те, що «...фактично економіка України продовжує інвестуватись переважно за рахунок реінвестування доходів підприємств...домінування частки власних коштів підприємств у фінансуванні їх інвестицій в основний капітал фактично означає закритий характер економічного відтворення» [215, с. 36]. Н. Карачина розглядає такі переваги інвестування за рахунок власних коштів як «...підвищення фінансової стійкості; стабільність використання коштів; мінімізація витрат на обслуговування боргу за кредит; спрощення процедури прийняття рішень; більш висока сума прибутку» [104]. Водночас такі міркування доцільно доповнити констатацією факту щодо обмеженості власних ресурсів підприємства через незадовільні результати діяльності, що в подальшому буде конкретизовано стосовно машинобудування та харчової промисловості.

Для підведення проміжних підсумків можна скористатися результатами аналітичних досліджень С. Колосок, яка, порівнюючи інноваційну активність України, США та ЄС, стверджує, що «...Україна загрозово наближається до стану відсталого держави...неприпустимо затягується процес інституційних перетворень системи науково-технічного і кадрового забезпечення економіки України відповідно до світового ринку» [117, с. 23]. З такими узагальненням можна погодитися і відштовхуючись від фактичних низьких темпів оновлення основних засобів на рівні 4-5% при їх зносі у 60%, що не забезпечує не лише розширення, але й загалом підтримання функціональності та здатності виготовляти конкурентоспроможну продукцію для внутрішнього ринку.

У відповідності до поставленого в межах цього підрозділу завдання, в подальшому наша увага буде зосереджена на розгляді основних параметрів інвестиційної активності підприємств машинобудівної промисловості з метою створення необхідного інформаційного підґрунтя для забезпечення ІВП.

Динаміку обсягу капітальних інвестицій машинобудівних підприємств проаналізовано, зважаючи на їх групування за видами економічної діяльності (рис. 2.3).

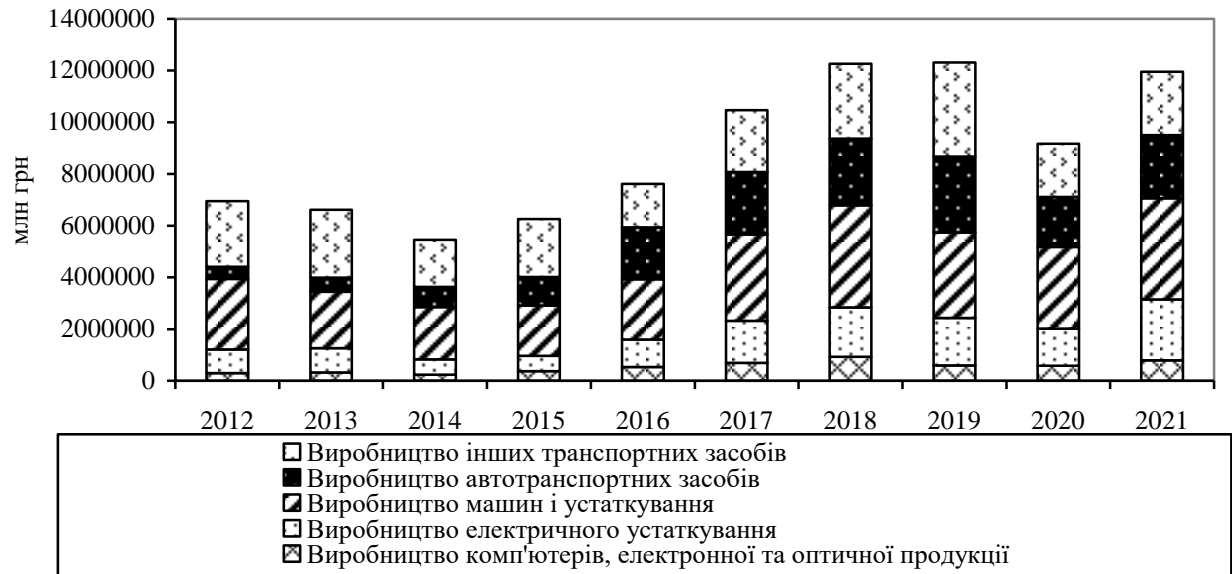

Рис. 2.3. Обсяги капітальних інвестицій підприємств машинобудівної промисловості, сформовано на основі [241]

Зважаючи на чіткість параметрів визначених вище трьох низхідних хвиль, наша увага приділена розгляду динаміки обсягів інвестицій у періоди зростання, тобто 2014–2019 рр. та 2020–2021 рр., що демонструє інвестиційну привабливість підприємств певної спеціалізації та опосередковано й спрямованість розвитку національної економіки в умовах подальших трансформаційних змін. В межах першого періоду найвищі темпи приросту у крайніх часових точках, тобто у 2019-му порівняно з 2014-им були визначені стосовно виробництва автотранспортних засобів (273,18%), що можна пов'язати із збільшенням попиту бізнесу в автомобільному транспорті, який повинен був забезпечити покращення логістичних зв'язків. Водночас потрібно пояснити, що такий приріст став можливим завдяки активізації іноземних автомобілебудівників, які інвестували у крупновузлове збирання їх продукції на території України задля отримання додаткових конкурентних переваг, на основі зменшення митних платежів, і входження на новий регіональний ринок. Також певний поштовх для збільшення інвестицій у автомобілебудування надала військова агресія Російської Федерації через необхідність покращення мобільності українських військ, а відтак відновлення роботи машинобудівних

підприємств в межах військово-промислового комплексу, зокрема за відносно активної підтримки держави.

Найнижчим приростом характеризувалася інвестиційна діяльність підприємств, що здійснювали виробництво машин і устаткування (64,56%), причинами чого можна вважати нижчий технологічний рівень їх продукції у порівнянні з іноземними аналогами та зростаючу деіндустріалізацію національної економіки, тобто відсутність попиту у суб'єктів бізнесу на засоби виробництва та/або невідповідність пропозиції реальному попиту через інноваційну пасивність та відсутність маркетингових досліджень. Вимагає уваги й недостатньо високий, порівняно із іншими видами економічної діяльності, темп приросту інвестицій у підприємств, що спеціалізуються на виробництві комп'ютерної, електронної та оптичної продукції, який становив лише 154,6%. В цьому контексті О. Злотенко та Є. Рудніченко розглядають таку динаміку як «...свідчення переваги сировинного вектору вітчизняної промисловості над високотехнологічним» [95, с. 68]. В умовах збільшення частки цифрового сектору національної економіки такі результати створюють загрозу для економічної безпеки держави у вигляді посилення технологічної залежності від іноземного устаткування й програмного забезпечення.

Приріст обсягу інвестицій у післяпандемічному 2021-му році також дає цінні дані для розуміння тенденцій у розвитку українського машинобудування. Хоча у зазначеному періоді ще залишалися актуальними більшість обмежень, але відбувалося відновлення роботи бізнесу, що й сприяло приросту інвестицій. Найвищими темпами приросту капіталовкладень відзначилися виробники електричного устаткування (63,26%) та комп'ютерних і оптичних пристроїв (37,16%), що можна пояснити відмінними темпами стабілізації ситуації й покращенням очікувань бізнесу першочергово стосовно короткострокової перспективи.

В офіційних даних присутня лише частково інформація стосовно інвестиційної активності машинобудівних підприємств у 2022 р., що пов'язано

із складністю узагальнення даних під час військових дій. Використання ж фрагментарних даних не дозволяє робити чіткі узагальнення.

Доповненням до проведеного аналізу, яке об'єднує два відновлювальні періоди в інвестиційній діяльності машинобудівних підприємств, можуть стати результати розрахунку показників структури. У 2014 р. найбільшу частку в загальному обсязі капіталовкладень займали виробники машин і устаткування (39,12%), а найменшу – комп'ютерної й оптичної продукції (4,21%). У 2021 р. ситуація певним чином змінилася шляхом скорочення частки перших на 6,42 пункти та збільшення других на 2,42 пункти. Попри це, найбільш вагомими зміни стосувалися виробництва автотранспортних засобів (у 2014 р. – 6,79%, а у 2021 р. – 20,43%) та інших транспортних засобів (відповідно, 36,35% та 20,54%). В цілому на інвестиційну активність українських машинобудівних підприємств мають вплив не лише внутрішні економічні процеси, а відкритість національної економіки й світові тенденції, зокрема інтереси транснаціональних компаній щодо виходу на регіональні ринки, використовуючи уже наявні потужності.

Ще один ракурс розгляду інвестиційної активності машинобудування нами сформовано виходячи із структури капітальних інвестицій в промисловості. Попередньо нами наголошувалося на низькій частці переробної промисловості. Водночас потребує уваги той факт, що частка машинобудування є критичною і має тенденцію до зниження. Для прикладу, цей показник, відповідно до розглянутих видів економічної діяльності, найвищим був стосовно виробництва машин і устаткування та складав у 2016 р. 2,0% у загальній структурі капітальних інвестицій в промисловості, із подальшим скороченням у 2020-му до 1,8%. Ще складніша ситуація спостерігається стосовно виробництва комп'ютерів та оптичних приладів, де має місце скорочення в тих же часових періодах із 0,5% до 0,3% [216, с. 46]. Ці дані потрібно враховувати виходячи перш за все з того, що ступінь зносу основних засобів у 2020 р. при виробництві комп'ютерів та оптичних приладів складав 51,0%, машин і устаткування – 63,7%, але автотранспортних й інших транспортних засобів – 84,4% та електричного устаткування – 92,5%. Окрім цього, Н. Карачина

наголошує, що «...вітчизняні машинобудівні підприємства мають застарілі структуру виробництва і технології, що провокує значну технологічну відсталість продукції, за винятком окремих її видів, а відтак їх низьку конкурентоспроможність як на зовнішньому, так і внутрішньому ринках» [104, с. 66]. В сукупності ці дані актуалізують здійснення заходів в контексті забезпечення ІБП першочергово для продовження функціонування, а уже в подальшому з метою покращення конкурентної позиції.

В структурі капітальних інвестицій машинобудівних підприємств в межах 2012–2021 рр. домінуючу частку із мінімальними структурними зрушеннями посідають як об'єкти матеріальні активи. Для прикладу, стосовно виробництва інших транспортних засобів частка таких активів складала у 2021 році 96,03%. Аналогічна ситуація характерна для усіх інших досліджуваних видів економічної діяльності, як і те, що в структурі матеріальних активів домінують інвестиції в машини та обладнання. Так, стосовно згаданого виробництва інших транспортних засобів у 2021 році інвестиції в машини та обладнання становили 74,04%. В цілому такі відомості засвідчують відсутність зрушень у технології виробництва, де пріоритетним залишається матеріало- та енергомістке виробництво, ігноруючи сучасні тенденції до зростання значення ІКТ.

Важливою характеристикою інвестиційної діяльності в машинобудуванні є структура капітальних інвестицій стосовно масштабів діяльності підприємств (рис. 2.4).

Додатковим параметром при розгляді такої структури є кількість підприємств кожного типу. Так, великих машинобудівних підприємств у 2021 р. нараховувалося лише 22 одиниці, що складало 0,4% в загальній сукупності, коли середніх – 686 (132,0%) та малих – 4556 (86,8%). За такої суттєвої відмінності в кількості найбільш інвестиційно активними залишаються великі підприємства, зокрема ті, що спеціалізуються на виробництві автотранспортних та інших транспортних засобів. В динаміці простежується як збільшення обсягів капітальних інвестицій, так і скорочення кількості великих підприємств,

що в цілому опосередковано знижує інвестиційну активність українських товаровиробників, виходячи із середнього обсягу інвестицій.

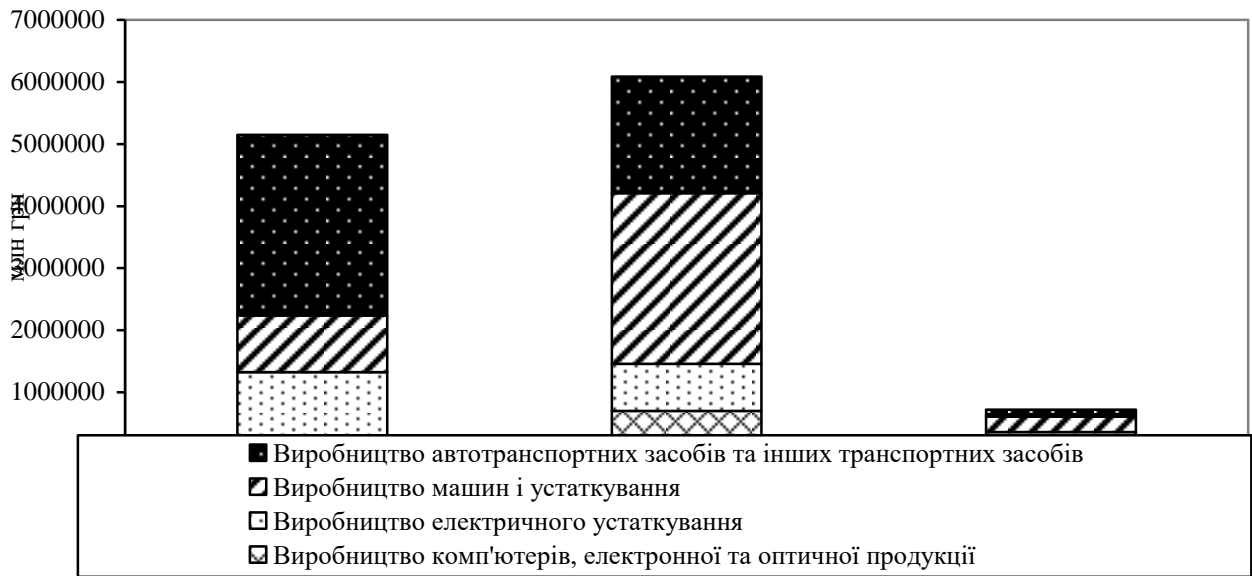

Рис. 2.4. Структура обсягу капітальних інвестицій у відповідності до типів підприємств в машинобудуванні у 2021 р., сформовано на основі [241]

З'ясування підґрунтя змін в капітальних інвестиціях машинобудування потребує короткої характеристики ключових параметрів діяльності відповідних підприємств в межах тривалого часу. Такими параметрами можна вважати перш за все зміну кількості підприємств (рис. 2.5) та чисельності зайнятих працівників (рис. 2.6).

Загалом у 2010–2021 рр. в межах основних видів економічної діяльності машинобудування відзначається певна стабільність щодо кількості підприємств, а стосовно виробництва машин і устаткування – й позитивне зростання (у 2010 р. – 2273 одиниць, а у 2021-му – 2690 одиниць). Деталізація за типами підприємств дозволяє виявити, що ця відносна стійкість забезпечена активністю малого бізнесу, коли стосовно великих та середніх підприємств наявні факти негативної динаміки. Так, відносно згаданого виробництва машин і устаткування кількість великих підприємств скоротилася із 22 одиниць у 2010-му до 5 у 2020-му, із певним відновленням до 9 одиниць у 2021-му.

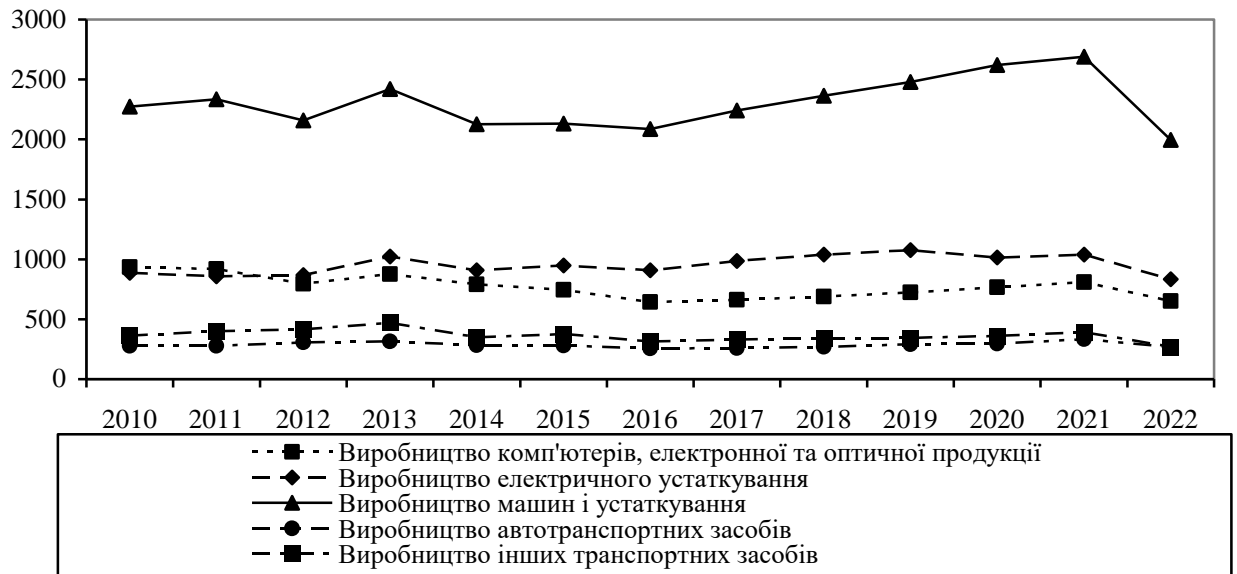

Рис. 2.5. Динаміка кількості підприємства в машинобудуванні, сформовано на основі [241]

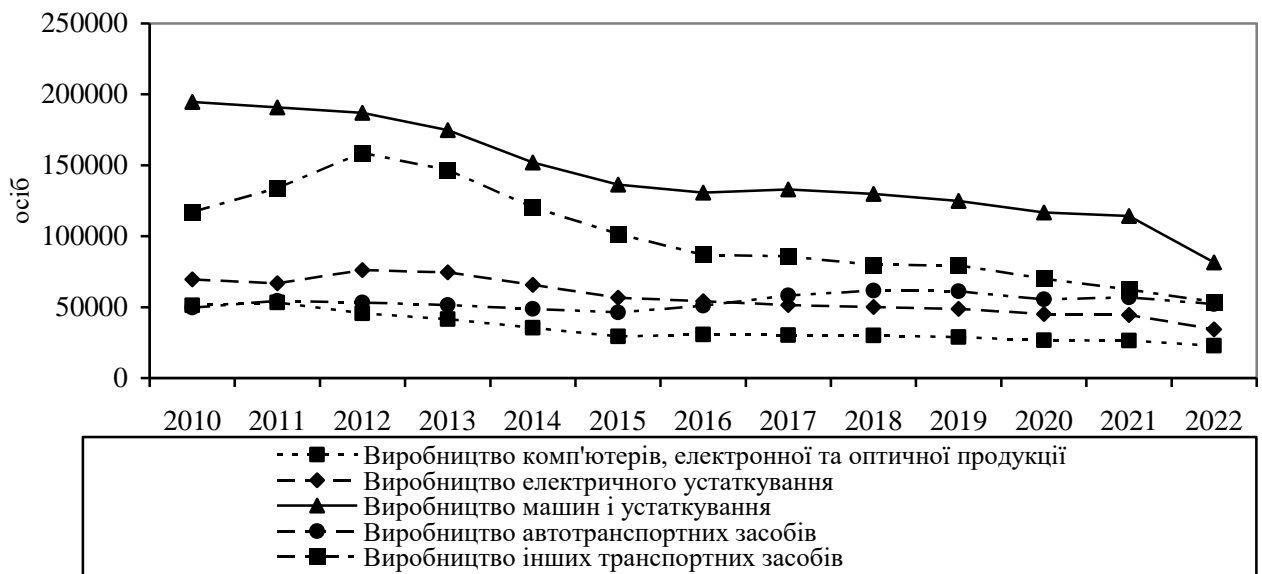

Рис. 2.6. Динаміка чисельності зайнятих працівників в машинобудуванні, сформовано на основі [241]

Схожі тенденції характерні і для середніх підприємств за цим видом діяльності, тобто зменшення із 438 у 2010-му до 295 у 2021-му. Загалом наявні чіткі тенденції до зменшення кількості великих та середніх підприємств, що в технічному ракурсі засвідчує факт ліквідації виготовлення технологічно складної продукції у великих обсягах. Дрібносерійне виробництво –

максимальний поточний рівень українського машинобудування, що без приділення належної уваги питанням ІБП загрожує подальшим зниженням частки вітчизняної продукції на внутрішньому ринку.

Загальна кількість зайнятих працівників в машинобудуванні, виходячи із більшості суто негативних тенденцій, у 2021 р. порівняно із 2010-им скоротилася на 36,86%, але у 2022-му порівняно із 2021-им цей спад склав 19,7%. Ці дані необхідно доповнити кількома важливими моментами. О. Люльов наголошує, що у період 2001–2008 рр. кількість зайнятих працівників в машинобудуванні загалом уже скоротилося на більш як 200 тис. осіб, що було спричинено «...відносно невеликим рівнем заробітної плати, яка була нижчою ніж у цілому по промисловості, у зв'язку з чим відбувалося перетікання кадрів в інші, «привабливіші» галузі, що негативно відбилося на комплектації підприємств кадрами» [151, с. 23]. В сучасних умовах критичне скорочення фіксується стосовно усіх видів економічної діяльності, окрім виробництва автотранспортних засобів, зокрема стосовно виробництва комп'ютерів та оптичних пристроїв на 48,39%. В найбільшій мірі ці скорочення стосувалися великих та середніх підприємств, зокрема щодо виробництва машин і устаткування відповідне зменшення становило 65,74% та 31,62%. Безпековий аспект цих процесів полягає у зниженні ефективності використання інвестицій через втрату людського капіталу, зважаючи на супутні процеси щодо старіння кадрового складу машинобудівних підприємств, високу плінність та недостатню увагу до покращення кваліфікованого рівня.

Для українських підприємств, зокрема й машинобудівних, основним джерелом капітальних інвестицій виступають власні кошти. Відтак доречною буде характеристика кінцевого фінансового результату діяльності підприємств (рис. 2.7).

Окрім критично незадовільного рівня чистого прибутку та певної синхронності у зміні його величини, що загалом відповідає характеру раніше визначених низхідних хвиль, необхідно взяти до уваги й значну частку підприємств, що були збитковими.

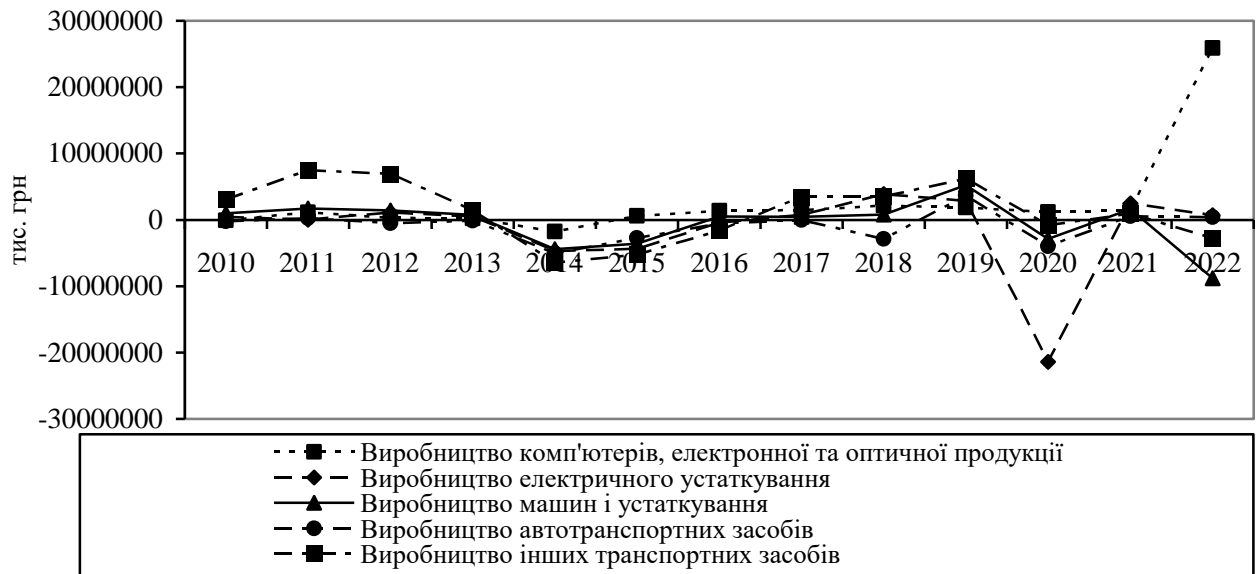

Рис. 2.7. Кінцевий фінансових результат діяльності підприємств в машинобудуванні, сформовано на основі [241]

Загалом в машинобудуванні збитковими були у 2020 р. 26,4%, у 2021-му – 25,2% та у 2022-му – 33,0% підприємств. В розрізі окремих видів економічної діяльності кризова ситуація виникає у виробництві інших транспортних засобів, де в межах зазначених періодів збитковими були, відповідно, 34,5%, 34,4% та 39,0%. При обмеженому фінансуванні з державного бюджету та високих позикових ставках на банківські кредити незадовільні фінансові результати діяльності машинобудівних підприємств вагомо гальмують їх інвестиційну активність, що не може залишатися поза увагою суб'єктів безпеки. Обмеженість власних інвестиційних ресурсів можна пов'язати із низькою рентабельністю усієї діяльності, а в окремих періодах – її збитковістю. Для прикладу, загалом в машинобудуванні рівень цього показника був критично низьким у 2014 р. – (-13,3%) та 2020-му – (-3,6%), коли максимальним у 2019-му – 8,0%. Суттєво гірші результати фіксувалися під час COVID-19 стосовно виробництва автотранспортних засобів – (-10,6%). М. Будзиган конкретизує причини незадовільних фінансових результатів діяльності машинобудівних підприємств у 2014 р., виділяючи серед них такі як «...втрата ринків збуту продукції; зменшення внутрішнього ринку; зниження грошових надходжень

через скорочення платоспроможності споживачів; недостатній рівень власних обігових коштів; труднощі з одержанням кредитів; політичну нестабільність» [22, с. 32]. Відтак без комплексного підходу до забезпечення ФБП в межах кожного машинобудівного підприємства загрози для ІБП будуть загострюватися через локалізацію наслідків, а не ліквідацію першопричин виникнення.

Якщо продукція машинобудування створює основу для підтримання технічного базису розвитку усіх сфер національної економіки, то харчова промисловість орієнтована на задоволення першочергових потреб населення у продуктах харчування, що певним чином впливає на інвестиційну активність відповідних виробників (рис. 2.8).

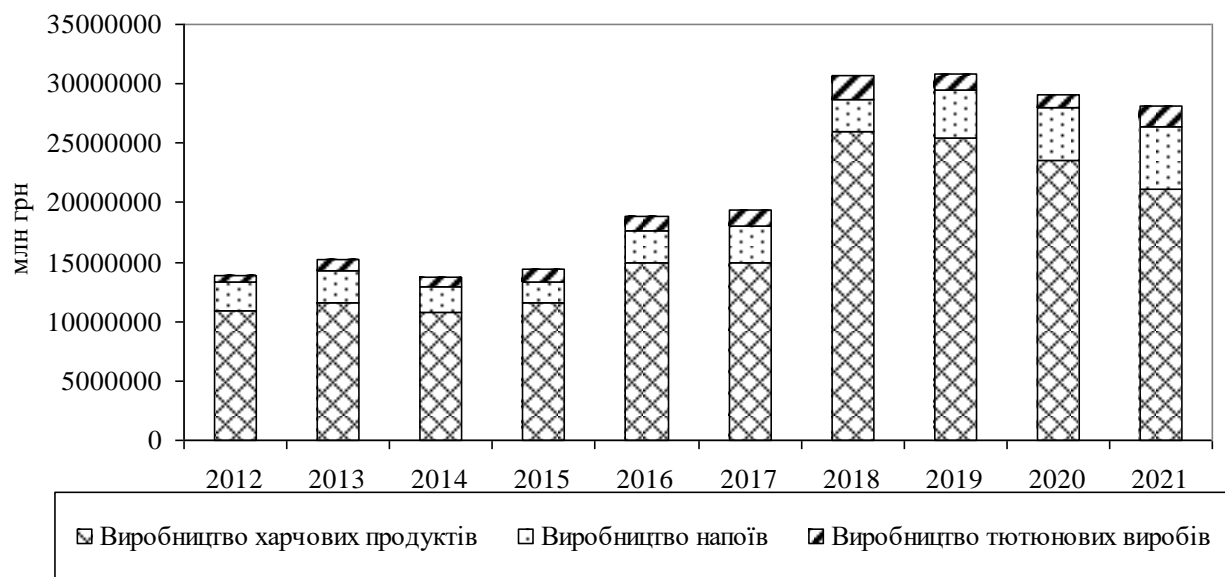

Рис. 2.8. Обсяги капітальних інвестицій підприємств харчової промисловості, сформовано на основі [241]

Поточна пріоритетність у задоволенні первинних потреб в їжі проявляється в обсягах інвестицій. У 2012 р. частка підприємств машинобудування в складі капітальних інвестицій переробної промисловості складала 14,89%, коли харчової промисловості – 29,75%, аналогічні дані за 2021-ий визначені як 10,55% та 24,81%. Фактично дворазова тривала перевага

не може вважатися позитивним фактом у розвитку національної економіки, яка параметрами є в усе більшій мірі споживацькою, а не такою, що спрямована на створення досконаліших засобів праці для подальшого повнішого й якісного задоволення потреб населення.

Динаміку обсягу капітальних інвестицій підприємствами харчової промисловості доцільно охарактеризувати із акцентом на кількох моментах: частка в структурі інвестицій переробної промисловості характеризується незначною зміною, зокрема у 2015 р. вона збільшувалася до 30,52%, а в 2020-му – до 34,32%; друга низхідна хвиля розпочалася у 2019 році під тиском COVID-19 і проявилася у зменшенні інвестицій в абсолютному виразі (порівняно із попереднім періодом) у 2020-му на 5,94% та у 2021-му – на 3,16%; незміно високою є частка підприємств, що виробляють харчові продукти, зокрема у 2012 р. – 78,46%; 2015 р. – 80,28%; 2020 р. – 81,33%; 2021 р. – 75,0%. Необхідно погодитися із твердженням Ю. Терещенко, що COVID-19 спровокував виникнення ряду викликів, основними з яких стали «...порушення процедури поставок, зниження ефективності торгівлі на міжнародній арені, труднощі в управлінні робочою силою» [249].

У структурі об'єктів інвестування підприємств харчової промисловості, аналогічно до ситуації загалом в промисловості, стабільно найбільшу частку посідають матеріальні активи, зокрема у 2012 р. – 98,77% та у 2021 р. – 97,93, що характерно для усіх видів економічної діяльності. Інвестиції спрямовуються на поновлення парку наявного устаткування, на що вказує частка групи «машини і обладнання» у 2021 р. при виробництві харчових продуктів (67,7%), напоїв (76,5%) та тютюнових виробів (95,0%). Можна вважати, що така активність підприємств харчової промисловості є вимушеною, оскільки близько половини наявного устаткування експлуатується більше 20 років, а відтак має місце нагромадження застарілої техніки, що знижує продуктивність праці та послаблює конкурентні позиції. Ці ж дані актуалізують раніше зроблені узагальнення стосовно машинобудування про відсутність тенденцій до надання переваги нематеріальним активам під час розвитку вітчизняного

виробництва. О. Тищенко та С. Кушнір обґрунтовують, що негативні процеси в інвестиційній діяльності підприємств харчової промисловості також пов'язані із «...розпорошенням інвестицій, відсталості їх технологічної структури, тривалості інвестиційного циклу, скороченням інвестицій, що пов'язані із застосуванням нової технології й прогресивної техніки, що у довгостроковій перспективі закріплює технологічне відставання України від розвинутих країн світу» [250, с. 22].

Певною відмінністю у порівнянні із машинобудуванням є інвестиційна активність підприємств харчової промисловості різних масштабів діяльності. Попри те, що частка великих і середніх підприємств є доволі низькою (відповідно, 2012 р. – 1,7% та 20,5%, 2015 р. – 1,0% та 17,4%, 2021 р. – 1,3% та 15,0%), відсутнє домінування першого типу. Для прикладу, у 2012 р. на великі підприємства в загальному обсязі інвестицій припадало 50,99%, на середні – 44,71% та малі – 4,3%, коли у 2015-му: 34,18%, 61,32% та 4,5%, а у 2021-му: 50,28%, 38,33% та 10,89%. Інша особливість простежується під час розгляду інвестицій за масштабами діяльності у розрізі основних видів економічної діяльності (рис. 2.9).

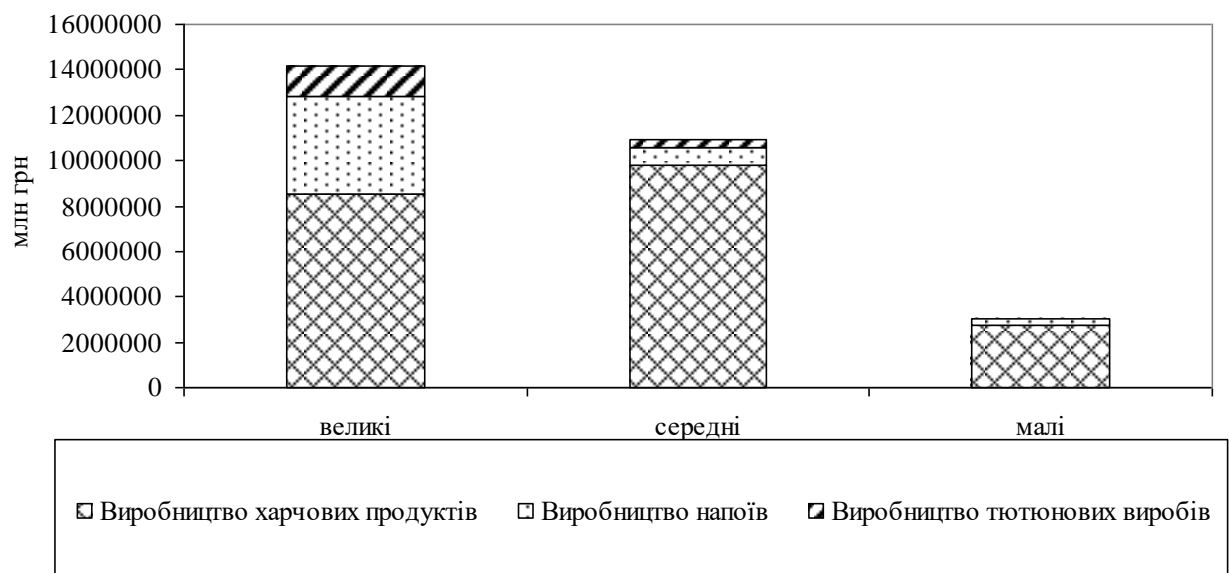

Рис. 2.9. Структура обсягу капітальних інвестицій у відповідності до типів підприємств харчової промисловості у 2021 р., сформовано на основі [241]

Основна частка інвестицій у 2021 р. припадала на підприємства, що спеціалізуються на виготовленні харчових продуктів, зокрема на такі, що віднесено до груп «великі» – 60,44%, «середні» – 89,6% та «малі» – 90,17%. Зазначене можна частково пояснити ще й тим, що під час виробництва напоїв та тютюнових виробів щорічно зростає конкуренція з боку іноземних виробників, зокрема ТНК, які переважають українські підприємства в інтенсивності реклами, ширині асортиментного ряду, співвідношенні ціна-якість тощо. Водночас помічена активність середніх підприємств вказує на їх спроможність більш швидше реагувати на зміну попиту споживачів й здатність задовольняти потреби на основі серійного виробництва в масштабах як мінімум регіону, а не окремого населеного пункту, як малі виробники. Такі параметри повинні враховуватися в процесі розроблення методичних засад забезпечення ІБП як відмінні та достатньо важливі для раціональнішого використання ресурсного забезпечення для протидії загрозам та отримання нових можливостей.

За аналогією із попередньо проведеним аналізом основних показників функціонування машинобудування, такі ж дії нами здійснено і щодо харчової промисловості, зокрема зміни кількості підприємств (рис. 2.10).

В межах 2010–2021 рр., на відміну від машинобудування, зміни в харчовій промисловості стосовно кількості підприємств були незначними, що можна пояснити постійною потребою в продовольстві. У 2022-му відбувся різкий спад з 6351 до 4808 підприємств. Якщо вище ми акцентували увагу на кризових процесах, які пов'язані із припиненням діяльності, або подрібненні великих товаровиробників, то щодо харчової промисловості відсутні ознаки таких процесів. Більш того, кількість великих товаровиробників коливається, певним чином повторюючи траєкторію висхідних та низхідних хвиль, що були спровоковані військовою агресією та COVID-19, зокрема щодо виробництва харчових продуктів: 2010 р. – 44; 2011 р. – 63; 2012 р. – 76; 2015 р. – 45; 2019 р. – 55; 2020 р. – 54; 2021 р. – 62; 2022 р. – 53.

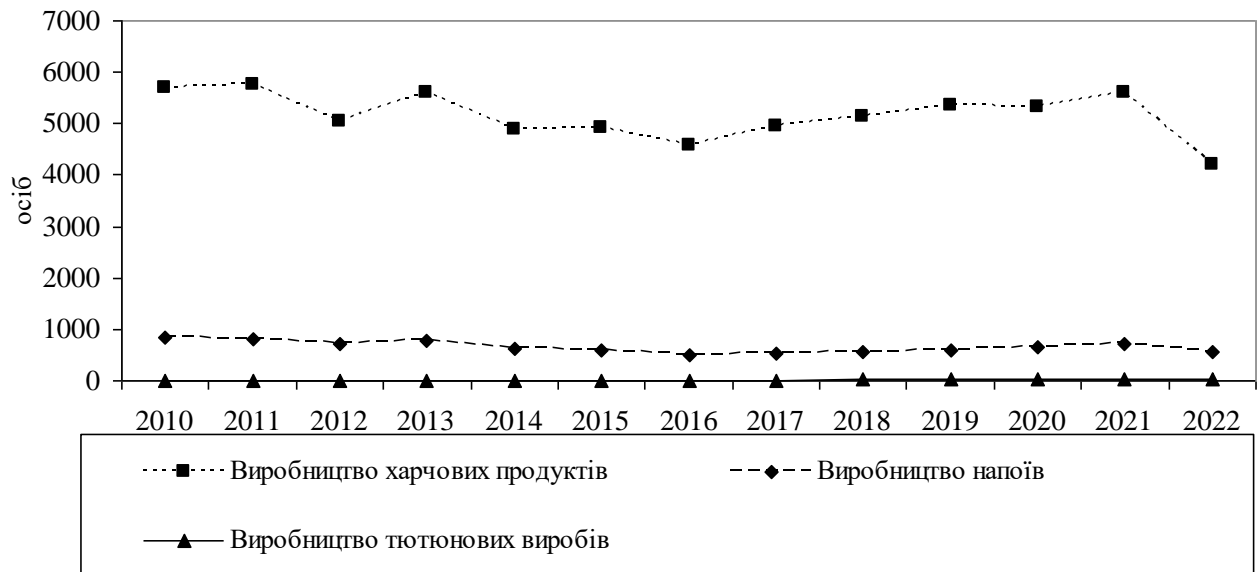

Рис. 2.10. Динаміка кількості підприємств харчової промисловості, сформовано на основі [241]

Відносно виробництва тютюнових виробів можна констатувати певну сталість щодо кількості великих та середніх підприємств та позитивні зміни стосовно малих: 2010 р. – 7; 2019 р. – 16; 2020 р. – 28; 2021 р. – 37; 2022 р. – 30. В цьому контексті цікавою особливістю є й структура реалізованої продукції за типами підприємств, коли у 2021 р. частка великих та середніх підприємств щодо харчових продуктів складала, відповідно, 52,7% та 41,1%, напоїв – 73,1% та 23,7%, тютюнових виробів – 95,4% та 4,5%. О. Семененко доводить, що вагомими перешкодами для збільшення обсягів реалізації продукції незалежно від масштабів діяльності підприємств харчової промисловості є «...недостатня ефективність ринків сільськогосподарської продукції, невідповідність системи державного регулювання безпечності харчових продуктів європейській та міжнародній практиці, неефективна система надання кредитних ресурсів, високий ступінь зношеності матеріально-технічної бази і низький рівень інноваційних впроваджень» [233, с. 171].

Чисельність зайнятих працівників на підприємствах харчової промисловості в межах 2010–2021 рр. демонструє доволі чітку тенденцію до скорочення (рис. 2.11). У 2021 р. величина цього показника була меншою за

2010-ий на 23,68%, зокрема стосовно виробництва харчових продуктів – (-21,2%), напоїв – (-40,09%) та тютюнових виробів – (-20,3%). У 2022 р. порівняно із 2021-им загалом кількість зайнятих в харчовій промисловості скоротилася на 13,65%.

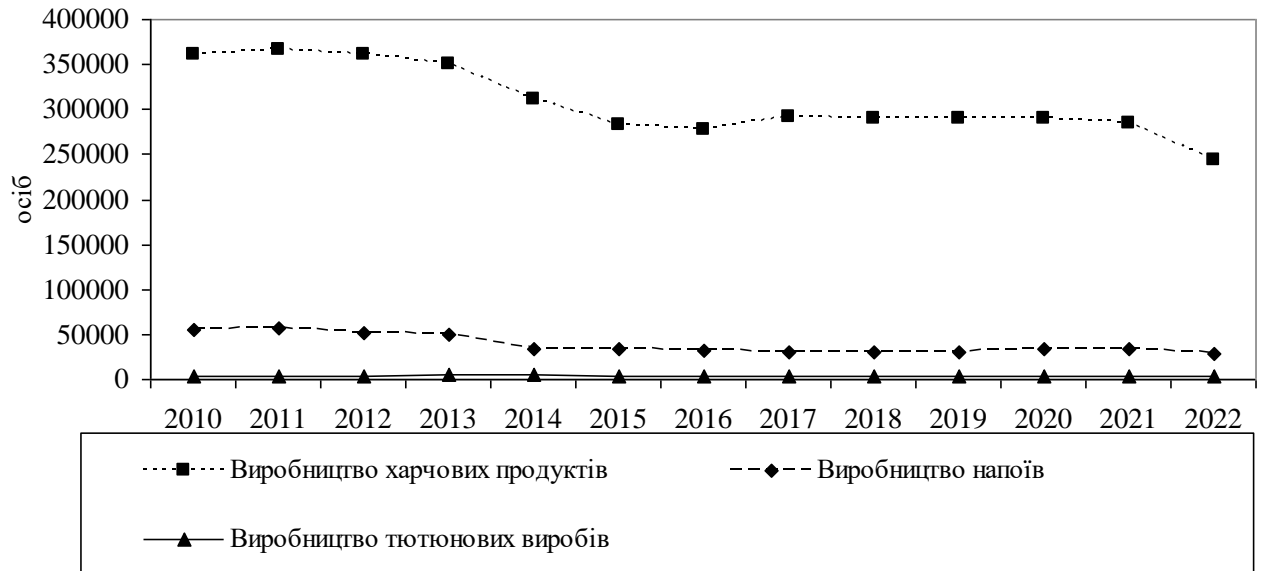

Рис. 2.11. Динаміка чисельності зайнятих працівників на підприємствах харчової промисловості, сформовано на основі [241]

Важливою специфікою харчової промисловості є те, що основна чисельність працівників зайнята на великих та середніх підприємствах: виробництво продуктів харчування, відповідно, 27,3% та 60,0%, напоїв – 42,9% та 43,7%, тютюнових виробів – 66,4% та 27,3%. Зазначене скорочення чисельності зайнятих працівників в більшості стосувалося середніх підприємств, коли великі покращували свій чисельний склад робочої сили.

Зважаючи на існуючу залежність між інвестиційною активністю українських промислових підприємств та фінансовим результатом діяльності, нами в графічному вигляді відображено динаміку чистого прибутку (збитку) за основними видами економічної діяльності (рис. 2.12).

Перші два кризові моменти пов'язані із початком військової агресії (2014–2015 рр.) та COVID-19, а третій, масштаби якого ще складно осягнути, розпочався 24 лютого 2022 р. Не лише військові дії у 2014 році та втрата

частини території спричинили збитки для підприємств харчової промисловості, але й заходи, що були запроваджені Російською Федерацією стосовно імпорту українських продуктів харчування.

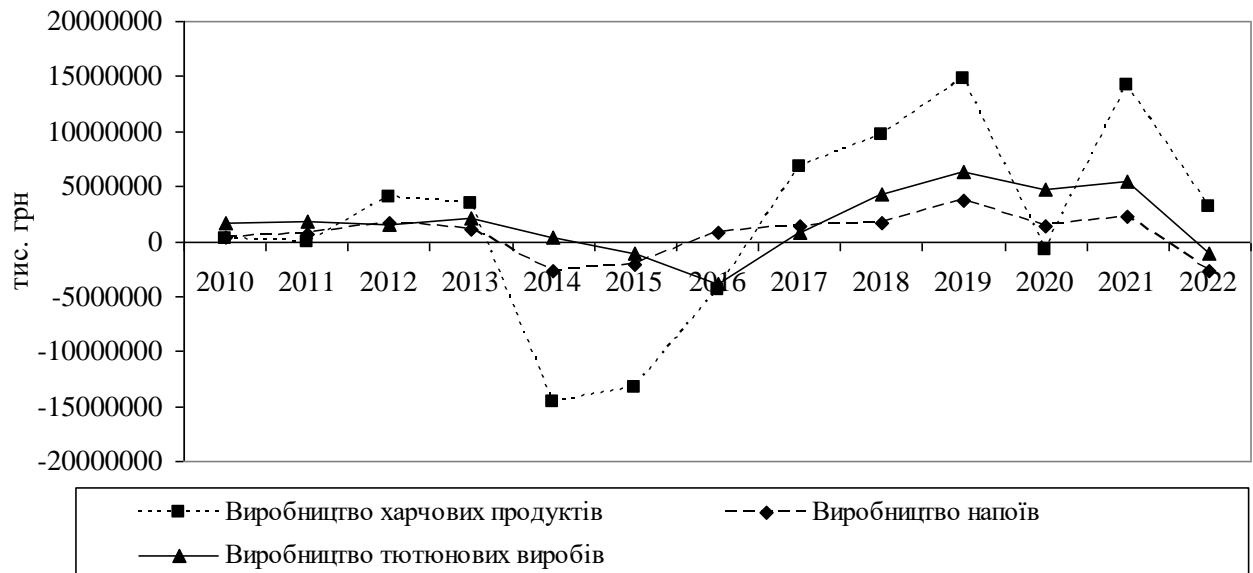

Рис. 2.12. Кінцевий фінансовий результат діяльності підприємств харчової промисловості, сформовано на основі [241]

Втрата російського ринку надала поштовх до пошуку нових споживачів в Азії та Африці. COVID-19, через зниження купівельної спроможності населення, спричинив погіршення фінансових результатів діяльності, але виключно для виробників харчових продуктів, зокрема середніх та малих. Зазначені факти частково можна пояснити відмінним рівнем рентабельності усієї діяльності, яка у 2020 р. для виробництва харчових продуктів була визначена як збитковість на рівні (-0,1%), але для напоїв – 1,7% та тютюнових виробів – 16,1%. В цьому ракурсі актуальними є міркуваннями М. Сичевського та А. Юзефича, які відзначають фактично постійний негативний вплив на діяльність підприємств харчової промисловості таких факторів як «...недостатній рівень платоспроможного попиту на харчові продукти; диференційовану привабливість галузей харчової промисловості для іноземних інвесторів; вплив неконтрольованих та непередбачуваних факторів на результати виробництва; недосконалість економічних регуляторів» [239, с. 48].

Л. Пашнюк цей перелік доповнює твердженням, що на внутрішньому ринку побільшало пропозиції від іноземних виробників, а «...конкуренція часто пов'язана із недобросовісними методами конкурентної боротьби, а саме заміною деяких дорожчих та якісних компонентів на значно дешевші й менш якісні» [192, с. 62]. Тобто, можна стверджувати, що військові дії та COVID-19 загострили ті проблеми, які існують уже тривалий період часу і відносно яких не застосовується комплексний підхід на рівні держави та кожного товаровиробника.

Зважаючи на результати аналізу даних Державної служби статистики України та враховуючи позиції провідних науковців щодо характеру змін в інвестиційній активності підприємств машинобудівної та харчової промисловості, нами виділено перелік детермінантів, які повинні бути базовими у розробленні методичних засад та їх практичного впровадження стосовно забезпечення ІБП (рис. 2.13).

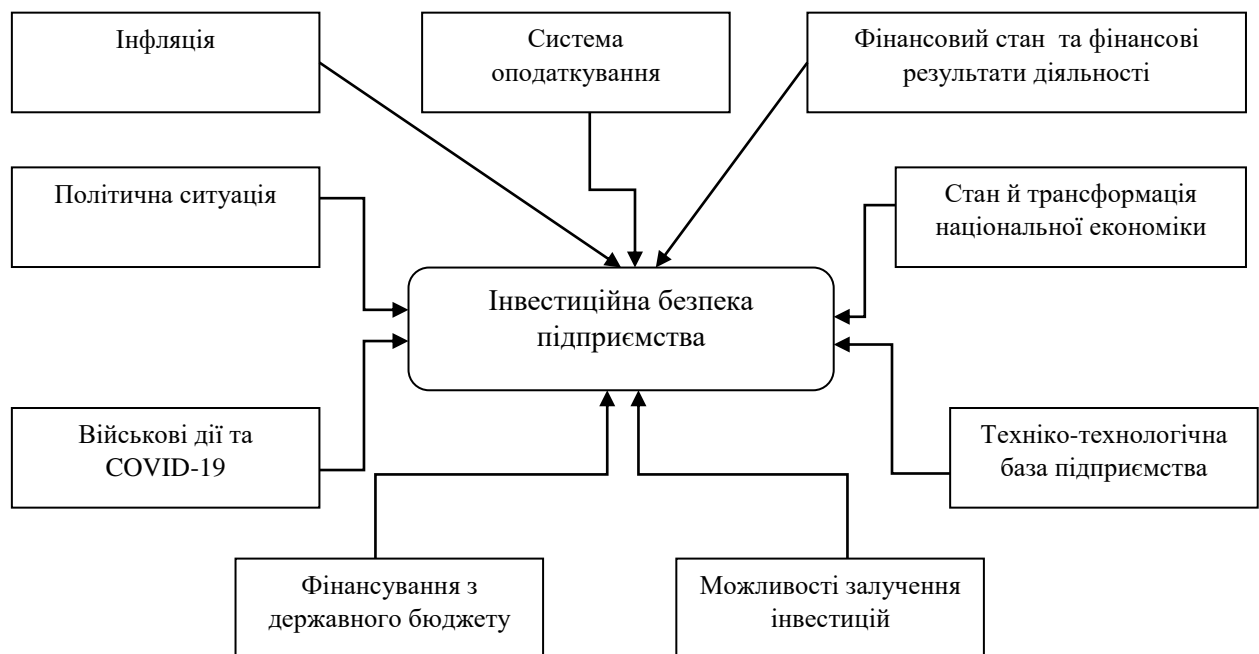

Рис. 2.13. Детермінанти забезпечення ІБП, сформовано автором

Авторська позиція полягає в тому, що кожна із виділених детермінантів може відмінно впливати на ІБП певного підприємства, тобто спричиняти

виникнення загрози або появу додаткових можливостей. Окрім цього, для суб'єктів безпеки важливо їх поєднання у вигляді комбінації, що вимагає розроблення складних управлінських рішень задля досягнення визначених цілей в сфері ІБП. Попри це, що епідемія COVID-19 завершена, але не можна відкидати високу ймовірність виникнення схожих за масштабами поширення й рівнем впливу інших епідемій і у короткостроковій перспективі через порушення балансу у природньому середовищі існування людства. Військові дії і після їх припинення ще в межах тривалого періоду будуть впливати на інвестиційну активність підприємств через необхідність відновлення інфраструктурних об'єктів, зміну споживацьких інтересів й активність бізнесу на територіях, які знаходилися в тимчасовій окупації, або стосовно яких існує ймовірність виникнення аналогічних подій в майбутньому. Фактично нами створене необхідне інформаційне підґрунтя для моделювання процесів забезпечення ІБП, що буде частково здійснено в наступних розділах дисертаційної роботи.

2.2. Формування й розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства

Сьогоднішні реалії існування підприємств машинобудування та харчової промисловості пов'язані з ризиками та викликами, що стають прямими чи опосередкованими загрозами їх подальшому виживанню й розвитку. Причиною цього є низка факторів зовнішнього та внутрішнього середовища існування підприємств машинобудування та харчової промисловості, найяскравішими з яких за останній час став вплив пандемії та її наслідків у посткарантинний період, а також розгортання повномасштабної військової агресії проти суверенітету та свободи України з боку Російської Федерації. Така динамічність зовнішнього середовища зумовила часткову чи повну неефективність вже існуючих заходів та механізмів забезпечення ЕБП, одним із

елементів якої є інвестиційна складова, уразливість і проблемність забезпечення якої сьогодні є актуальним питанням як на практичному, так і на теоретичному рівнях. Це також було неодноразового підтверджено результатами аналізу діяльності підприємств харчової промисловості і машинобудування у підрозділі 2.1.

Видозміни в діяльності потребує уся ієрархія ЕБ, починаючи від особи і закінчуючи міжнародним рівнем (до прикладу, продовольча безпека світу, як складова). Не виняток й функціонування підприємств машинобудування й харчової промисловості. На жаль, під час війни останні дані досі є недоступними, проте проведений аналіз у підрозділі 2.1 продемонстрував, які саме сьогодні детермінанти мають найбільший вплив на ІБП. Кожний із виділених детермінантів вимагає відповідної уваги та реакції з боку суб'єктів безпеки. Внесення змін, нарощування інвестиційного потенціалу й покращення інвестиційної привабливості (підр. 1.3) можливі лише за наявності відповідного інформаційного забезпечення.

Проте вже сьогодні можна стверджувати про ключову позицію ІАЗ в безпековій діяльності підприємств харчової промисловості і машинобудування (табл. 2.2).

Інформація слугує ключовим ресурсом для реалізації будь-якого механізму забезпечення ІБП. Вже не один раз в науковій спільноті лунали тези та формувалися відповідні положення щодо розвитку інформаційного забезпечення управління тим чи іншим видом безпеки такої відкритої соціально-економічної системи як підприємство. До прикладу, О. Поліщук [202], як результат свого дослідження, представила розвиток засад ІАЗ управління ЕБП. Вона також запропонувала новий погляд на саму технологію формування системи ІАЗ управління ЕБП.

Своєю чергою, Т. Шири [273, с. 122] удосконалив підхід до формування та функціонування ІАЗ корпоративної безпеки підприємств через оцінювання ключових компонентів, зокрема загроз.

Таблиця 2.2

Матриця специфіки функціонування підприємств машинобудування та харчової промисловості, сформовано автором

Особливості функціонування	Підприємства машинобудування	Підприємства харчової промисловості
Відмінні риси	Проектування, виробництво та ремонт різного роду механічних систем	Виробництво продуктів харчування, тютюнових виробів та миючих засобів
	Висока залежність від технологічного забезпечення	Висока залежність від кадрового забезпечення
Спільні риси	В обох видах підприємств обов'язковим елементом є виробничі потужності та складні виробничі цикли	
	Вплив економічної безпеки на загальну стратегію розвитку	
	Постійна потреба в нових інвестиціях, покращення інвестиційної привабливості та потенціалу	
	Залежність від ефективного ІАЗ	
	Висока чутливість до змін зовнішнього середовища	

На думку О. Силкіна [237, с. 108], саме інформаційне забезпечення стає ключовим рішенням для системи антикризового управління забезпечення ФБП і слугує як базис максимізації ефекту від його застосування.

Відтак, як можна побачити, економічна, корпоративна, фінансова і багато інших складових безпеки підприємства суттєво залежать від інформаційного забезпечення. На нашу думку, неможливо створити таку систему ІБП харчової промисловості та машинобудування, що буде ефективно функціонувати та давати бажаний соціально-економічний ефект без належного ІАЗ. Але і сам ефект від цього процесу не може бути значним, якщо немає механізму, як здійснити таке забезпечення.

Таким чином, визначені нами у підрозділі 1.2 суб'єкти ІБП не можуть здійснювати свої функції без ІАЗ. Як слушно аргументує Д. Фішер, ІАЗ «...слугує необхідною потребою для суб'єктів безпеки» [290, с. 5].

Вище представлені тези заклали основу для покрокового дослідження ключових понять, що є частиною ІАЗ ІБП. Важливо зрозуміти, що таке «інформаційне забезпечення» та «обліково-аналітичне забезпечення». Чітке

усвідомлення цих понять уможливить обґрунтування ключових засад формування належного механізму ІАЗ ІБП харчової промисловості й машинобудування.

Інформація циркулює навколо людини все її життя. Увесь життєвий цикл будь-якої соціально-економічної системи пов'язаний із інформацією. Проблема лише в її обсягах та якості. Щороку обсяги інформації зростають, і впоратися з нею дедалі складніше. Це стосується й сигналів, даних та відомостей, необхідних для забезпечення ІБП, особливо коли кожного дня необхідно аналізувати зовнішнє середовище країни, на яку напав сусід-агресор. В таких умовах динамічність середовища має найвищий рівень і потребує збору та аналізу інформації практично щомоментно.

На законодавчому рівні закріплено, що інформація – це «...відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [214].

Поняття «інформація» активно використовується у різних суспільних сферах життя та наукових категоріях (табл. 2.3).

Відтак, інформація – це не лише ресурс, але і конкурентна перевага, яка за правильного використання уможлиблює позитивну зміну рівня ІБП й стає ефективним інструментом для суб'єктів безпеки. Базовим елементом в системі забезпечення безпеки на підприємствах харчової та машинобудівної промисловості є облікова та аналітична інформація, процеси взаємодії з якою описуються такою науковою категорією як обліково-аналітичного забезпечення, сутність якого та ключові елементи активно досліджуються багатьма авторами. Так, В. Труш та В. Яценко визначають поняття «обліково-аналітичне забезпечення» в контексті реалізації безпекових аспектів на підприємстві як «...процеси збору, підготовки, збереження та використання інформації, на основі якої в майбутньому будуть ухвалюватися рішення щодо захисту економічних та інших інтересів підприємства на всіх рівнях його функціонування, з метою захисту останнього від зовнішніх та внутрішніх загроз» [255, с. 12].

**Основні підходи до трактування поняття «інформація» в розрізі
основних наукових галузей, систематизовано автором**

Суспільна сфера чи галузь науки	Визначення поняття «інформація»
Медицина	«...специфічний вид даних, які були отримані в ході провадження медичних діагностувальних чи лікувальних процедур, які виконані фахівцем, який є спеціалістом в сфері охорони здоров'я» [1, с. 126]
Правознавство	«...всі дані, відомості, факти, процеси та явища, які відбуваються у сучасному суспільстві та регулюються чинним законодавством» [231, с. 36]
Філософія	«...внутрішня ознака всіх об'єктів матеріального світу, яка може накопичуватись, зберігатись та трансформуватись» [294, с. 76]
Економіка	«...дані та факти про систему виробництва, використання, розподіл та накопичення матеріальних благ, які становлять частину народного господарства та визначають вектор його змін та розвитку» [271, с. 45]
Соціологія	«...зафіксовані документально дані про ставлення окремих громадян чи соціальних груп щодо окремих суспільних явищ, процесів та фактів, що відбуваються в країні чи світі» [109]

Л. Гнилицька поняття «обліково-аналітичне забезпечення» трактує як складну систему, що, «...послугуючись спеціальними технологіями щодо об'єднання та аналізу різноманітних інформаційних потоків про процеси на підприємстві, дає можливість визначити рівень та стан забезпечення безпеки, а також виявити всі можливі загрози та небезпеки для останньої» [51, с. 152]

В той же час Р. Бруханський вважає, що обліково-аналітичне забезпечення – це «...раціональна модель інформаційного забезпечення безпеки на підприємстві, яка реалізується шляхом аналізу внутрішньої та зовнішньої інформаційної сфери підприємства, формування висновків про його діяльність та розвиток» [20, с. 24].

Аналізуючи наукові позиції щодо сутності поняття «обліково-аналітичне забезпечення», слід зауважити, що, на нашу думку, більшість поглядів і

положень заслуговують на увагу, але поряд із цим не враховуються декілька ключових сутнісних елементів, пов'язаних із ціллю такого виду забезпечення. Саме тому, узагальнюючи, ми вважаємо, що під обліково-аналітичним забезпеченням ІБП слід розуміти отримання, опрацювання та адресне надання інформації обліково-аналітичного характеру, яка уможливорює ухвалення рішень щодо формування безпечних умов результативного здійснення інвестиційної діяльності.

З огляду на значну актуальність та важливість ІАЗ, сьогодні наявна велика кількість визначень цього поняття, в яких закладені різні ключові ознаки та характеризуючі елементи. Так, на думку А. Пугача, поняття ІАЗ слід трактувати як «...взаємозалежну та оптимально сформовану структуру організаційних, методичних та програмно-технічних елементів, які у своїй сукупній ефективній реалізації гарантують високу якість ухвалення управлінських рішень, раціонального використання інформаційних ресурсів та технологій» [218]. О. Пархоменко визначає досліджуване поняття як «...систему взаємопов'язаних методів та заходів, за допомогою яких реалізуються ключові процеси аналізу, зберігання, систематизації, обробки та використання інформації щодо діяльності підприємства» [290, с. 21].

Проводячи поступовий аналіз сутності ІАЗ, слід зазначити, що, хоч інформація й посідає центральне місце в її розумінні, поряд із цим, в більшості випадках трактувань відсутня конкретизація щодо використання такого ресурсу.

На нашу думку, більшість трактувань (Додаток А, табл. А.10) ігнорують роль людини і її спроможність здійснювати процес ІАЗ. Попри те, значна кількість наукових поглядів ІАЗ не враховує безпековий аспект. Саме тому, вважаємо, що під ІАЗ ІБП слід розуміти процес забезпечення суб'єктів безпеки інформацією, яка поєднує обліково-аналітичні дані із відомостями, що отримані з інших внутрішніх й зовнішніх джерел, які загалом послугують основою для прийняття управлінських рішень в сфері ІБП.

Важливе місце в питанні ефективності ІАЗ ІБП закладено в механізмі його формування. Наголосимо, що саме собою поняття механізму має суттєві відмінності у розумінні, з урахуванням, в якій галузі воно використовується (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Основні підходи до трактування поняття «механізм»,

систематизовано автором

Автор	Визначення
Р. Дякін	«...злагоджена сукупність процесів, методів, прийомів та інших спланованих дій, що реалізуються для досягнення заданої мети» [78, с. 213]
О. Гетьман, В. Шаповал	«...внутрішня будова приладу чи апарату, який приводить останній в стан активної діяльності» [49, с. 34]
І. Сіменко, Т. Косова	«...система, яка має сталу будову та устрій, що визначає порядок та вид реалізації її ключових процесів» [5, с. 122]
В. Бусел	«...сукупність умов та процесів, реалізація яких спричинює рух або перетворення об'єктів системи в якісно нові стани» [39, с. 398]
О. Радченко	«...продукт організованої діяльності, який має визначену мету та функції, реалізується відповідно до чіткого алгоритму та має вектор дій, що направлений на досягнення бажаних результатів» [221, с. 10]
Т. Пахомова	«...сукупність процедур, які визначають алгоритм ухвалення рішень та досягнення результатів» [191, с. 125]

На нашу думку, механізм забезпечення безпеки – це цілісний інструмент, який призначений забезпечити суб'єктам безпеки досягнення поставленої мети та виконання визначених завдань із використанням виділених необхідних ресурсів.

Узагальнюючи, слід зазначити, що потреба у формуванні механізму ІАЗ ІБП розкривається через значний перелік факторів (табл. 2.5).

Процес відбору та опрацювання інформації залежить від багатьох аспектів, але поряд із цим, вона суттєво визначається системою, для якої першочергово призначається. Таким чином, сформовано перелік функціональних блоків

системи ІБП, які закладають фундамент для формування механізму ІАЗ ІБП (рис. 2.14).

Таблиця 2.5

Фактори трансформаційних процесів, що зумовлюють потребу у формуванні механізму ІАЗ ІБП, сформовано автором

№	Зумовлюючий фактор	Характеристика
1	Ріст темпів цифрової інформації	У всіх сферах діяльності активними темпами нарощується цифровізація інформації, при якому неможливо задовільнити вже базові потреби без інформаційного забезпечення
2	Цифрова бізнес-трансформація	Бізнес-планування неможливе без кіберфізичних систем та обміну даних через сучасні обчислювальні машини. Бізнес переходить на автоматизацію з відповідним інформаційним забезпечення
3	Ріст інформації як ресурсу	Інформація у будь-якому вигляді виконує роль ресурсу на одному рівні із фінансовими та трудовими. Інформаційні ресурси позиціонують себе як ключовий елемент для забезпечення економічної безпеки
4	Динамічність інформаційного зовнішнього середовища	Зміни через динамічність зовнішнього середовища пояснюється збільшенням обсягу самої інформації, що створює її надлишок і так званий «зайвий шум»

Поетапний розгляд ключових понять дозволив узагальнити, що ключовою науково-теоретичною прогалиною в безпекознавстві є відсутність комплексного бачення про зв'язок між кожним із них для встановлення чіткого розуміння основи ІАЗ ІБП (рис. 2.15).

Слід зазначити, що ІАЗ ІБП – це постійний потік потрібних і актуальних даних. В цьому аспекті важливо представити діаграму такого процесу. В сучасній науковій методології існує значна кількість методів, що дозволяють візуалізувати потік даних при ІАЗ ІБП. На нашу думку, доцільно застосувати сучасний метод діаграмного проектування інформаційних систем, який зарекомендував себе як ефективний науковий інструмент [286; 295].

Рис. 2.14. Ключові аспекти СІБП, які закладають фундамент формування механізму ІАЗ, сформовано автором

В основу цієї діаграми закладено представлення потоків даних в системі ІАЗ ІБП. Через стрілки зображено напрями формування баз даних та створення блоків, які є обов'язковими для виконання, в контексті забезпечення ІБП.

Інформація утворює потік, який одна структурна одиниця приймає, використовує і в зміненому вигляді передає іншій одиниці. Таким чином, у діаграмі продемонстровано, як інформація проходить через усю СІБП й уможливорює виконання поставлених завдань.

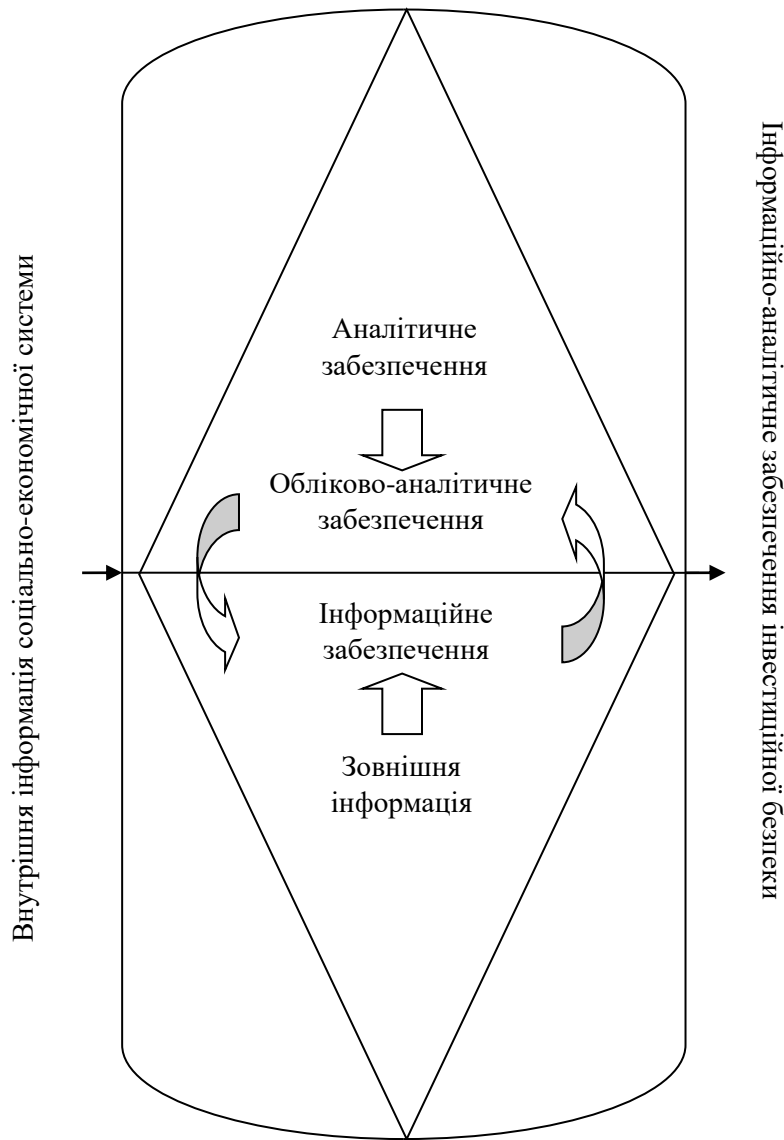

Рис. 2.15. Структурно-логічні основи ІАЗ ІБП, *сформовано автором*

Діаграму потоку даних ІАЗ ІБП представлено на рис. 2.16.

ІАЗ ІБП повинно виконувати свої функції, які формують основу для підтримки прийняття ефективних управлінських рішень, які в кінцевому результаті дозволять отриманий ефект у вигляді нових інвестицій, підвищити самофінансування або здійснити власні інвестиційні заходи. ІАЗ характеризується значною кількістю функції, проте їх обґрунтування в сфері безпекової діяльності досі залишається низьким. Відтак доцільно буде виділити основні функції ІАЗ ІБП:

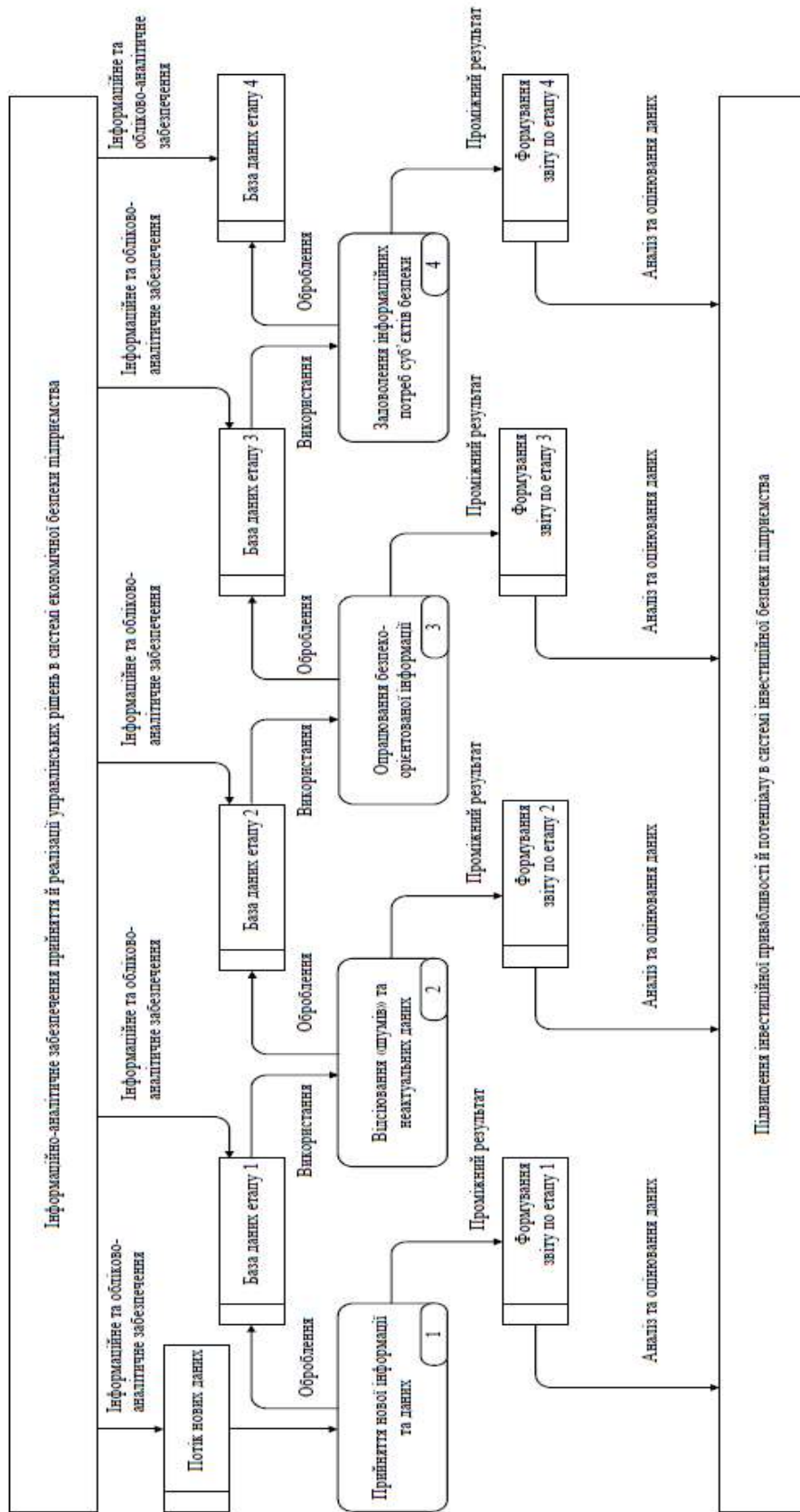

Рис. 2.16. Діаграма потоку даних ІА3 ІБП, сформовано автором

1. Пізнавальна функція. Отримання нової інформації, її синтез, зберігання та оброблення при прийнятті й реалізації ключових завдань забезпечення ІБП.

2. Аналітична функція. Оцінювання інформації та даних з метою їх оперування при забезпеченні інформаційно-безпекових аспектів в інвестиційній діяльності, спрямованої на підприємство або ним же.

3. Безпекова функція. Задоволення усіх інформаційно-аналітичних потреб суб'єктів безпеки підприємства відомостями та даними щодо безпечних можливостей пошуку нових інвестицій, підвищення самофінансування або здійснення інвестиційної діяльності.

4. Управлінська функція. Уможливлення формування доцільної поведінки керованої системи забезпечення ІБП через надання інформації, яка формує фундамент прийняття ефективних управлінських рішень.

Поряд із цим, слід розуміти, як саме і, найголовніше, в якому порядку вищеперелічені функції слід реалізовувати. Функціонально-структурну діаграму ІАЗ ІБП представлено на рис. 2.17.

Інформаційне поле, яке формується завдяки ІАЗ, суттєво відрізняється залежно від інтересів учасників системи управління. Слід зазначити, що залежно від того, чи це управління стосується розвитку підприємства, чи це управління економічною або інвестиційною безпекою, ми маємо відмітити відмінні риси в інформаційних потребах й інтересах. Ключовим інформаційним інтересом в СІБП є посилення його інвестиційної привабливості та розвиток інвестиційного потенціалу. Це досягається через пошук нових інвестицій, посилення самофінансування та здійснення власних інвестицій. Поряд із цими трьома аспектами можна виділити й інші завдання ІАЗ ІБП:

- формування оперативно-достовірних відомостей про інвестиційну діяльність підприємства;
- ідентифікація тенденцій і динаміки в зміні рівня інвестиційних показників;
- формування належного інформаційного підґрунтя для прийняття й реалізації управлінських рішень;

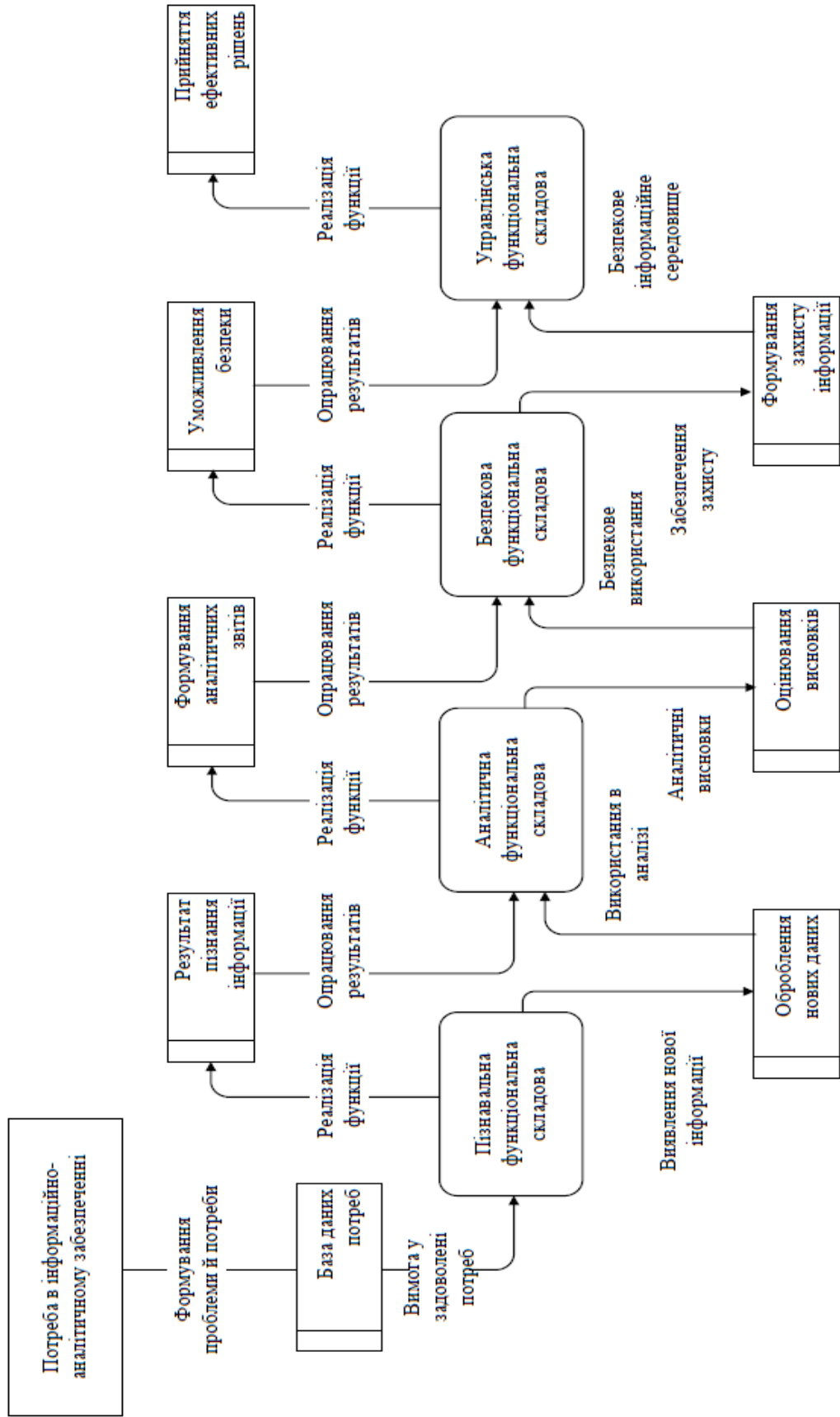

Рис. 2.17. Функціонально-структурна діаграма ІАЗ ІБП, сформовано автором

- уможливлення формування загальної стратегії розвитку підприємства;
- виявлення та реагування на основні загрози забезпеченню ІБП.

ІАЗ ІБП є комплексною системою і на будь-якому рівні повинно враховувати тенденції інвестиційного характеру, а також виділені у підрозділі 2.1 детермінанти, які уможливають краще розуміння рівня цього виду безпеки. Таким чином, узагальнюючи, ми маємо змогу сформулювати мультиплощинну модель інформаційного поля забезпечення ІБП (рис. 2.18).

Прийняття тих чи інших управлінських рішень для забезпечення ІБП прямо залежить від оперативності, цілісності, адресності та актуальності інформаційно-аналітичних відомостей й даних. На механізм ІАЗ покладено такі функції для того, щоб уможливити цей результат. Запропонований механізм, на нашу думку, слід вважати повноцінною складовою СІБП, засади якого направлені уможливити безпековий розвиток підприємств харчової промисловості та машинобудування.

Узагальнюючи, слід підкреслити, що інформація в системі забезпечення ІБП – це визначальний елемент для прийняття управлінських рішень. Як ми встановили, ІАЗ потребує значної роботи з обробки, перевірки та оцінки інформації, з метою насичення безпекової діяльності лише доцільними й актуальними даними. Сформований нами механізм ІАЗ ІБП харчової промисловості й машинобудування спрямований на задоволення основних безпекових потреб суб'єктів та уможливлення параметризації самої системи цього виду безпеки (рис. 2.19).

Отримані в межах цього підрозділу результати покликані створити необхідну теоретичну основу для задоволення інформаційних потреб суб'єктів безпеки та інших зацікавлених осіб, які відповідають або дотичні до інвестиційної діяльності. Зважаючи на цінність інформаційної основи в прийнятті кожного управлінського рішення, створення запропонованого теоретико-методичного підґрунтя повинно покращити результативність дій суб'єктів безпеки та забезпечити досягнення цілей в інвестиційній діяльності певного підприємства.

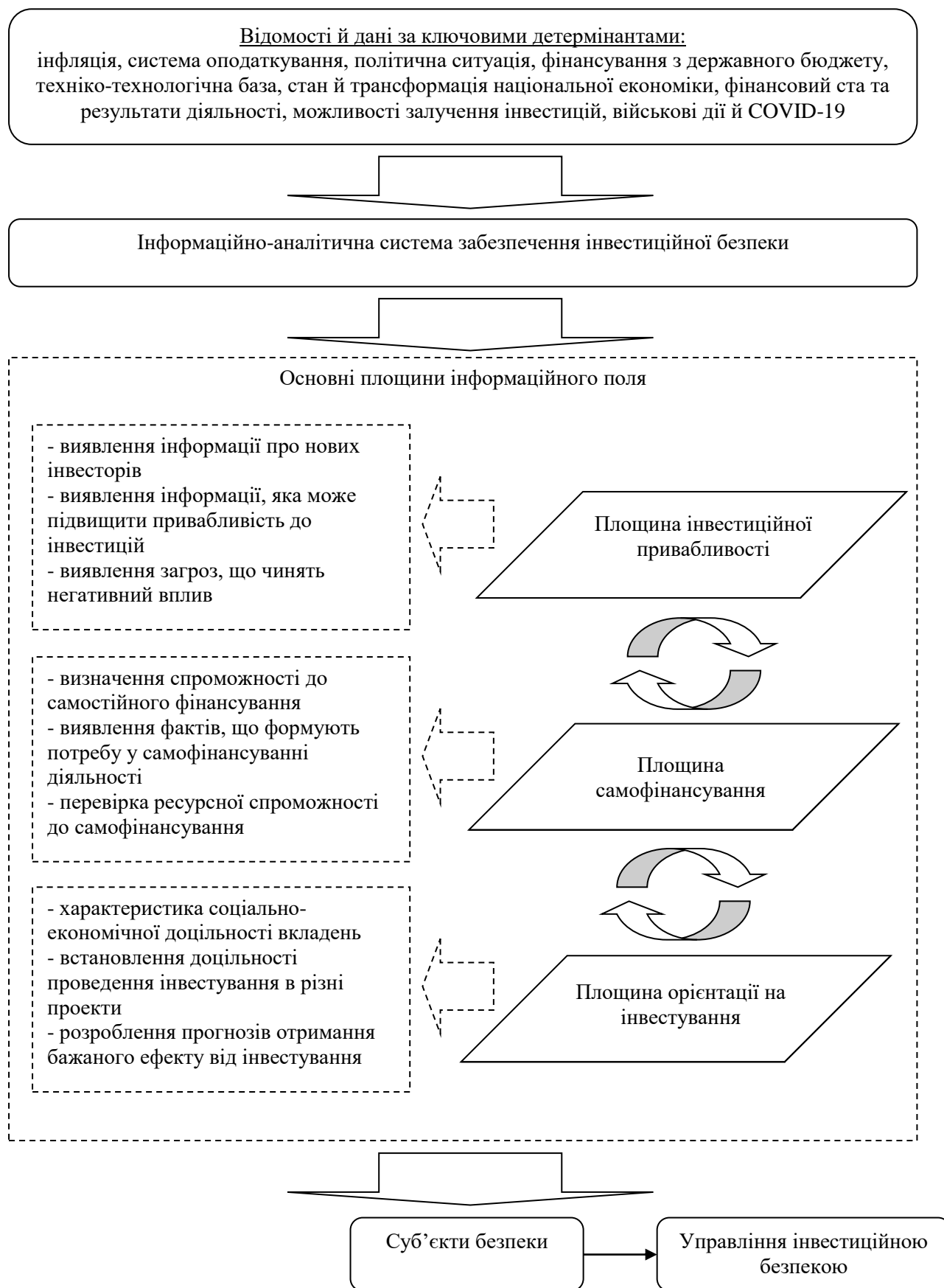

Рис. 2.18. Мультиплощинна модель ІАЗ ІБП, сформовано автором

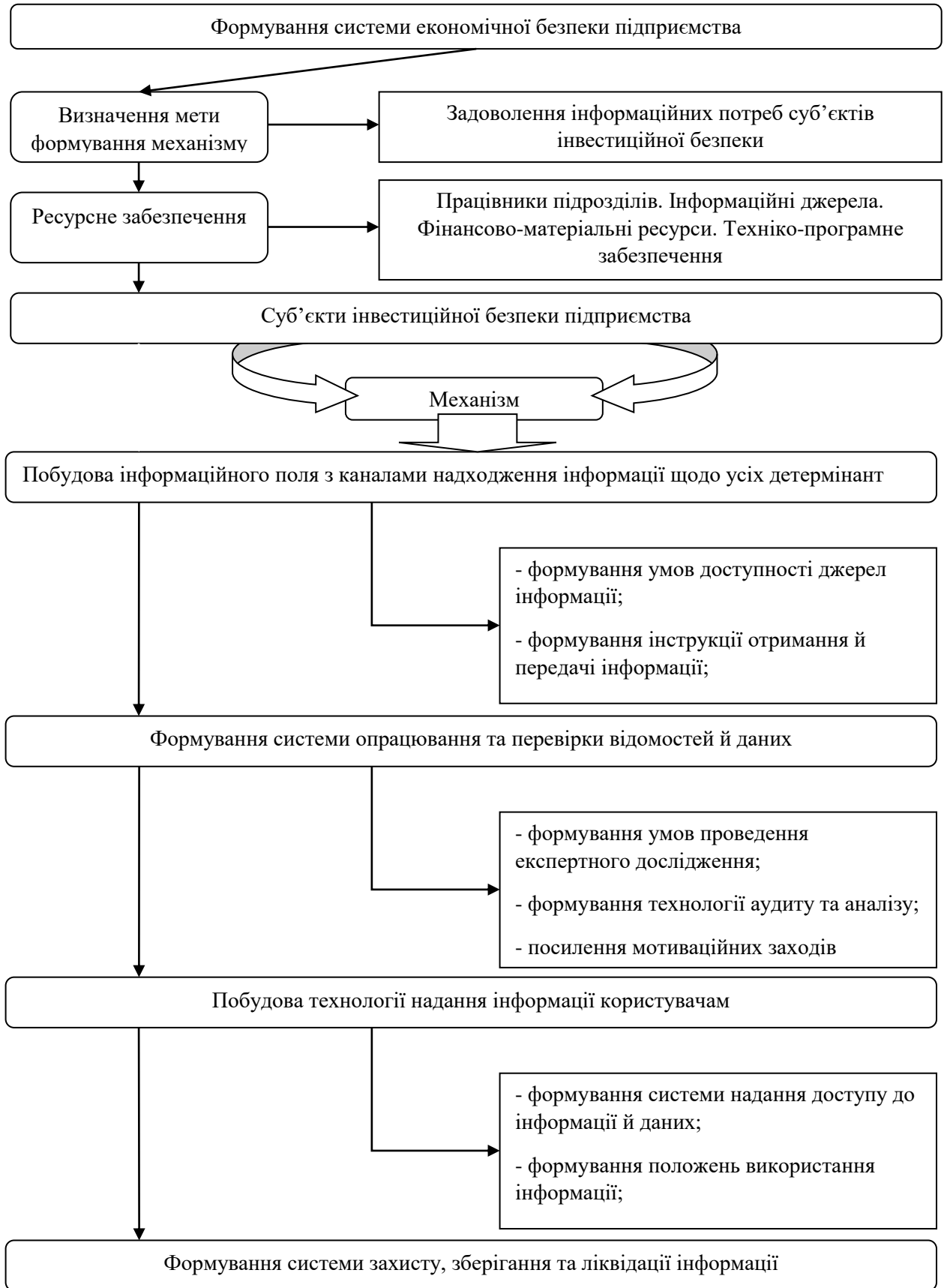

Рис. 2.19. Механізм ІАЗ ІБП, сформовано автором

2.3. Технологія оцінювання інвестиційної безпеки підприємства

Постійні зміни в національній економіці, що характеризуються складно прогнозованим перебігом подій через слабкість державної політики стосовно захисту національних інтересів за зростаючого тиску зовнішніх факторів, серед яких основним є подальша боротьба за ресурсну базу, гальмують інвестиційну активність українських підприємств, позбавляючи їх можливості розвиватися задля скорочення технологічного відставання від конкурентів з економічно розвинутих країн. Поточна сировинна орієнтація національної економіки та посилення негативних тенденцій в експорті робочої сили створюють умови для залучення обмежених інвестицій лише в трудомістке і низькотехнологічне виробництво. Величина власних інвестиційних ресурсів через обмеженість внутрішнього ринку та недостатньо високі фінансові результати діяльності вимагає приділення максимальної уваги до ретельного пошуку й ефективного використання усіх інвестиційних можливостей. Обтяжують ситуацію як наслідки пандемії COVID-19, так і поточна ситуація із військовими діями на території країни із прогнозованим складним процесом стабілізації політичної, соціальної та економічної ситуації. В цілому питання забезпечення ІБП надзвичайно гостре через необхідність не лише підтримувати життєздатність підприємства як системи в складних поточних умовах функціонування, але й виходячи із потреби залучення й ефективного використання інвестиційних ресурсів в якості об'єкта та суб'єкта інвестиційної діяльності при ймовірній зміні ситуації за песимістичним, реалістичним та оптимістичним варіантами. За таких умов зростає важливість розроблення та впровадження технології оцінювання ІБП, основу якої повинен складати процес оцінювання, виходячи не лише з результатів ретроспективного аналізу фінансової діяльності підприємства, але зміни рівня безпеки внаслідок суттєвості впливу основних загроз. Відтак в межах цього підрозділу ставиться завдання щодо критичного розгляду існуючих напрацювань в питаннях аналізу інвестиційної діяльності на мікрорівні для подальшого формулювання авторського підходу та розроблення

технології оцінювання цієї складової ФБП, яка б враховувала специфіку діяльності промислових підприємств, зокрема машинобудівної та харчової промисловості.

У першому розділі нами було поглиблено розуміння зв'язків в межах вертикалі ЕБП – ФБП – ІБП, що є необхідною основою для розгляду аспектів оцінювання останньої із зазначених. Розпочнемо з того, що безпекознавці в питаннях оцінювання ЕБП не дотримуються якоїсь узагальненої та усіма прийнятої методики. Нами коротко будуть охарактеризовані основні підходи на предмет виявлення фактів дотримання принципу врахування усіх аспектів безпекової діяльності, зокрема тих, що стосуються ІБП. Так, найпоширенішим у застосуванні вважається «індикативний» підхід, який передбачає розрахунок ряду показників, що характеризують ключові моменти фінансово-господарської діяльності підприємства із подальшим порівнянням отриманих результатів з попередньо встановленими нормативними значеннями. Для прикладу, ця ідея була втілена групою дослідників ЛьвДУВС, яку очолив В. Ортинський [72, с. 133]. Вони обґрунтували перелік ключових індикаторів, зміна яких повинна вказувати на динаміку в рівні економічної безпеки суб'єкта господарювання. Попри простоту у застосуванні, потрібно відзначити як мінімум два недоліки: по-перше, йдеться про спробу розрахунку показників, які не в повній мірі характеризують рівень безпеки стосовно усіх функціональних складових ЕБП; по-друге, більшість показників стосуються результатів діяльності, зокрема фінансових, із концентрацією уваги на аналізі зміни безпеки в минулому, але не в поточних умовах чи з позиції розроблення й застосування заходів на випередження. Стосовно питання оцінки ІБП, то його дослідники не розглядали через намагання зосередитися на проблемах, які були максимально актуальними, а це: збитковість діяльності, збереження цілісності й ефективності використання ресурсної основи.

Поруч із «індикативним», поширення набув «ресурсно-функціональний» підхід, перевагою якого є можливість визначення інтегрального показника, величина якого характеризує рівень безпеки в цілому, враховуючи встановлену

важливість кожної функціональної складової. Поступ у поширенні цього підходу забезпечив С. Покропивний [71, с. 38] завдяки моделюванню можливих варіантів структуризації та розрахунку додаткових коефіцієнтів, що врегульовували поєднання окремих індикаторів в групи із подальшим визначенням інтегрального показника. Потрібно визнати, що в більшості варіантів застосування цього підходу максимальну частку в структурі отримує ФБП як результуюча, тобто така, рівень якої сигналізує про реалізацію загроз не лише стосовно фінансової діяльності підприємства, але і щодо інших функціональних складових, зокрема кадрової, техніко-технологічної тощо. Окрім наявності такого недоліку як невиправдане переважання уваги до оцінювання ефективності використання ресурсів, що розосереджує безпекову діяльність, аспекти інвестиційної діяльності не враховуються.

Доказом особливої уваги, що надають безпекознавці в процесі оцінювання ЕБП її фінансовій складовій, може бути й підхід С. Ілляшенка [98, с. 18], який вимагає розрахунку ряду показників, що визначають фінансову стійкість підприємства, результатом чого є градація рівнів ЕБП із переведенням кількісної оцінки в якісну. Можна погодитися із критиками, що фінансова стійкість не може бути єдиним вимірником ЕБП, але є такою, що представляє уявлення про результативність дій суб'єктів безпеки. В цьому контексті також необхідно згадати варіант методики Г. Козаченко, В. Пономарьова та О. Ляшенко [115, с. 122], де для оцінювання ЕБП використовується величина чистого прибутку, що спрямовується на реінвестування. Безперечно, такий підхід заслуговує на увагу хоча б у тому ракурсі, що, у порівнянні із іншими враховує аспекти забезпечення ІБП, але його практичне застосування зіштовхується не лише із політикою мінімізацію податків, а й неможливістю своєчасного реагування на зміну ЕБП, коли прибуток (збитки) – кінцевий результат у кварталі, півріччі чи році.

Узагальнюючи, потрібно підкреслити, що в межах існуючих підходів до оцінювання ЕБП значна увага зосереджена на встановленні фактів зміни рівня її фінансової складової із подальшим розрахунком індикаторів, що стосуються

стійкості й результатів діяльності, але без врахування тих моментів, які належать до ІБП. В окремих випадках йдеться загалом про характеристику ЕБП виключно за рахунок оцінювання його інвестиційної діяльності, що порушує принципи системності та структурності.

У відповідності до зроблених узагальнень, наступний крок полягав в ознайомленні та критичному огляді відомих на сьогодні методичних засад оцінювання ФБП. Умовно можна виділити два блоки методів. В основу першого покладено запозичені моделі прогнозування банкрутства як то Альтмана, Спрінгейта, Таффлера-Тішоу та інші. В середині 90-х років, за відсутності власних розробок, виникали спроби використати іноземний досвід без врахування специфічних умов національної економіки. Недостатньо позитивні результати через відмінність в засадах формування фінансової звітності частково покращувалися на основі заміни базових показників, залишаючи при цьому сталий ракурс прогнозування суттєвого погіршення діяльності підприємства як інформаційне підґрунтя для прийняття рішення з метою внесення змін задля збереження стійкості. Прикладом такого поступу можуть бути моделі, розроблені Г. Савицькою [229, с. 25] і О. Терещенком [248, с. 29].

В другий блок ввійшли методи, які розроблялися відповідно до кращих практик оцінювання ЕБП. Тобто також можна виокремити такі, що відповідають загальним засадам «індексного», «ресурсно-функціонального» чи менш поширеним підходам. Для прикладу, О. Ареф'єва і Т. Кузенко в якості індикаторів для оцінювання ФБП пропонують «...коефіцієнт покриття, коефіцієнт автономії, рівень фінансового левериджу, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, середньозважену вартість капіталу, співвідношення оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості тощо» [9, с. 43]. Фактично із ширшої сукупності індикаторів, що використовувалися для оцінювання ЕБП, були вибрані такі, що в більшій мірі характеризують рівень ФБП. Певний поступ в активності застосування індикативного підходу був здійснений за рахунок групування індикаторів та ретельнішого визначення

порогових значень стосовно окремих видів економічної діяльності. Так, О. Кириченко та І. Кудря виступили з ініціативою щодо виділення п'яти груп індикаторів, зокрема таких як «...структуризація капіталу, ділової активності, рентабельності, платоспроможності, ефективності використання оборотних коштів» [108, с. 25]. Загалом для такої практики характерні ті ж проблеми і щодо початкового варіанту застосування стосовно ЕБП, тобто в нашому випадку йдеться про відсутність належної уваги до оцінювання ІБП попри її статус як важливої складової в загальній структурі.

Вдалим поєднанням базових засад «індикативного» та «ресурсно-функціонального» підходів стала модель оцінювання фінансової безпеки машинобудівних підприємств Х. Мандзіновської [260, с. 75]. Ця модель передбачає визначення рівня безпеки за іншими трьома рівнями, тобто стосовно окремого індикатора, групи («прибутковість», «ліквідність», «ділова активність» та «фінансова стійкість») та інтегрального показника, що в сукупності сприяє розробленню та відстеженню результатів реалізації оперативних, тактичних і стратегічних рішень суб'єктами безпеки. Поєднання базових підходів знайшло застосування і в монографії С. Мельника стосовно оцінювання управління ФБП, коли визначається ряд індикаторів, об'єднаних у три групи, тобто «...фінансова безпека підприємства, результативність дій суб'єктів безпеки та ефективність використання організаційної структури та ресурсного забезпечення» [165, с. 190].

Потрібно підкреслити, що в більшості типових підходів до оцінювання ФБП, як і стосовно ЕБП, індикатори ІБП відсутні. Це є суттєвою прогалиною, зважаючи на доведений факт важливості місця ІБП в структурі ФБП. Певним винятком у цьому контексті є позиція Г. Козаченко та В. Пономарьова, які доводять можливість оцінювання ФБП через «...співвідношення обсягу бруто-інвестицій підприємства й обсягу його інвестиційних ресурсів, який необхідний» [115, с. 165], що створює основу для якісної характеристики у формі «підтримуючого», «мінімального», «дуже низького», «низького», «середнього», «високого» та «дуже високого» рівнів. Ми дотримуємося уже

раніше висловленої думки щодо обмеженої інформативності через розрахунок лише одного показника, хоча і такого, який безпосередньо стосується ІБП.

В цілому можна зробити узагальнення, що поточний етап розвитку безпекознавства визначається намаганням удосконалити методику оцінювання ЕБП шляхом застосування кращих практик стосовно нижчого рівня, тобто кожної функціональної складової, зокрема і ФБП. Питання оцінювання ІБП стоїть гостро, але не знайшло належної реалізації в переліку індикаторів, які застосовуються для характеристики ФБП, що створює інформаційний вакуум і перешкоджає активності суб'єктів безпеки в питаннях виконання завдань і щодо цієї складової. В окремих позиціях навпаки – занадто акцентується увага виключно на окремих параметрах інвестиційної діяльності, що порушує цілісність сприйняття процесів стосовно забезпечення ФБП.

Прогалини в методиках оцінки на вищих рівнях ієрархічної вертикалі, тобто ЕБП та ФБП, щодо виявлення зміни рівня безпеки їх інвестиційної складової частково виправлено в наукових публікаціях ряду науковців. Так, чітко можна виокремити групу дослідників, які поставили собі за мету пристосувати індикативний підхід і для цілей оцінювання ІБП. В публікації Т. Полозової пропонується до переліку основних індикаторів включати такі як «...використання інвестиційного потенціалу, прояв інвестиційної активності, аналіз інвестиційної діяльності, управління інвестиційною діяльністю» [203, с. 89]. Такий перелік можна вважати більш ніж загальним, а для характеристики зміни рівня ІБП скоріше придатні лише результати відстеження динаміки таких індикаторів, що послужить підставою для виконання заходів виключно щодо ліквідації наслідків, але не попередження й мінімізації втрат. Реально дії, у відповідності до такої позиції, суб'єктів безпеки дублюють активність менеджерів, які відповідають за інвестиційну діяльність підприємства, з чим не можна погодитися. Безперечно, інформаційною основою заходів стосовно забезпечення ІБП повинні бути показники щодо потреби, можливостей, ходу залучення та ефективності застосування інвестиційних ресурсів, але виключно з позиції контролю, недопущення втрат та досягнення кращих результатів, в

тому числі за рахунок врахування поточного впливу та можливої зміни стосовно внутрішніх та зовнішніх загроз.

З. Гук [58] та С. Євтушенко [80] об'єдналися у розробленні методики «комплексної оцінки», яка полягає в початковому виділенні стратегічних зон інвестиційної діяльності із подальшою класифікацією наявних інвестиційних проектів для виявлення основних загроз. Цінне доповнення такого підходу знаходимо в публікації А. Лисачок [142, с. 200], яка доводить необхідність ранжування усіх загроз за пріоритетністю застосування суб'єктами безпеки дій щодо протидії їм та ліквідації негативних наслідків.

Виходячи із здійсненого узагальнення існуючого доробку, фактом є не лише обмежений інтерес до питання оцінювання ІБП, але й хибна орієнтація на виокремлення окремих показників інвестиційної діяльності для констатації наявності проблем, що потребують вирішення. Наша позиція полягає в необхідності більш повного використання наявного інформаційного забезпечення щодо оцінювання інвестиційного потенціалу та інвестиційної привабливості підприємства із подальшим виявленням усіх загроз, їх ієрархічного впорядкування та конкретизації заходів забезпечення ІБП через реалізацію відповідної попередньо розробленої програми захисту та розвитку. Тобто йдеться про раціональніше використання ресурсної основи для отримання й опрацювання інформаційного супроводу інвестиційної діяльності з конкретизацією дій суб'єктів безпеки виключно на моментах, які пов'язані із загрозами та новими можливостями для підприємства як об'єкта та суб'єкта інвестування. Інформаційне поле суб'єктів безпеки повинно бути максимально широким, тобто не замикатися на фактичній інвестиційній діяльності підприємства, а враховувати тенденції у світовій й національній економіці, в галузевому та регіональному вимірах для своєчасного застосування тих заходів, що дозволять адаптуватися, зменшити негативний вплив та ліквідувати загрози для ІБП. Зазначене є можливим через вибудовування суб'єктами безпеки власних підходів до оцінювання інвестиційної привабливості та інвестиційного потенціалу як основи оцінювання ІБП. У підрозділі 1.3 нами була визначена

сутність вказаних базових понять, тому в подальшому зосередимося лише на засадах, що використовуються для їх оцінювання.

Оцінювання інвестиційної привабливості з позиції суб'єктів безпеки є важливою у трьох моментах: по-перше, основа визначення рівня ІБП через застосування ключових показників, що характеризують стан і динаміку інвестиційних процесів; по-друге, через можливість виявлення слабких місць стосовно власного підприємства для прийняття адекватних заходів щодо їх ліквідації, з метою на більш якісному рівні залучення інвестиційних ресурсів; по-третє, у випадку здійснення зовнішнього інвестування – для мінімізації інвестиційних ризиків. Такі міркування відповідають поглядам Т. Венгуренко та В. Плахотнюк, які доводять, що «...оцінка інвестиційної привабливості підприємства є досить складним завданням, яке потребує комплексного проблемно-орієнтовного підходу щодо його вирішення, який повинен базуватися як на аналізі поточного фінансового стану підприємства, так і на виявленні перспектив його розвитку» [40, с. 105]. Фактично сьогодні домінують судження стосовно достатності при оцінюванні інвестиційної привабливості визначення лише обмеженого переліку основних фінансових показників. Таку ситуацію можна вважати спадком ухваленого ще у 2001 р. Положення «Про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємства, що підлягають приватизації» [212], у відповідності до якого достатнім було визначення ряду кількісних показників, що складало необхідну основу для уточнення рейтингу інвестиційної привабливості певного об'єкта. Такі засади оцінювання інвестиційної привабливості набули поширення в численних методиках, які різняться лише переліком показників, але їх усіх об'єднує спільний недолік – акцент на стані й динаміці інвестиційного процесу в минулому, коли інвестору цікаві перспективи, зокрема в частині отримання доходу на більш вигідних умовах, порівняно із будь-яким іншим варіантом капіталовкладень.

Серед інших варіантів оцінювання інвестиційної привабливості коротко можна згадати про ринкові підходи, які ґрунтуються на аналізуванні позиції підприємства на фондовому ринку, що складно застосувати щодо більшості

українських підприємств, а також «вартісні» підходи, які методично сформовані в іноземній практиці, зокрема йдеться про «...прибутковий (income approach), витратний (asset based approach) та порівняльний (market approach) підходи» [94, с. 50], що не набули необхідного поширення серед представників національного бізнесу через відмінні умови залучення та пріоритетні напрями використання інвестиційних ресурсів.

Критичний огляд дозволив виявити, що для суб'єктів безпеки певну цінність представляють розробки так званого «комплексного» підходу, в межах якого поєднуються процедура розрахунку кількісних показників щодо інвестиційної активності певного об'єкта із більш широким аналізом його фінансово-господарської діяльності, матеріально-технічного стану та перспектив розвитку із врахуванням змін на ринку. В межах цього підходу, як доповнення до базових засад, застосовуються також такі методи: «експертних оцінок», що полягають у залученні незалежних експертів для об'єктивного оцінювання та складання прогнозів можливих змін в діяльності певного підприємства; «порівняння», який передбачає зіставлення об'єктів інвестування задля формування оптимального варіанту капіталовкладень; «інтегральної оцінки», котрий дозволяє на основі попередньо визначених вагових коефіцієнтів розраховувати інтегральний показник, тощо. Доцільно погодитися із думкою Г. Козаченко [115, с. 141], що переваги комплексного підходу, які формуються за рахунок поєднання кількісних та якісних показників, частково нівелюються через необ'єктивність здійснення процедури оцінювання внаслідок недостатньої кваліфікації відповідних фахівців, їх заангажованості у результаті та/або відсутності якісного інформаційного підґрунтя. На нашу точку зору, така критика є виправданою, а наявні недоліки можна ліквідувати через активність суб'єктів безпеки. Тобто в межах «комплексного» підходу оцінювати також слід загрози, які впливають на інвестиційну активність певного об'єкта. Такі зміни забезпечать об'єктивність оцінювання через поєднання кількісних та якісних критеріїв, що визначають не лише рівень певного показника чи групи показників, але й першопричини зміни, а також

розширять інформаційні рамки дослідження шляхом порівняння впливу тієї чи іншої загрози на різні об'єкти інвестування. Виявлення загроз також буде сприяти розпізнаванню слабких місць та їх ліквідації для покращення інвестиційної привабливості підприємства. Фактично авторська позиція полягає в розвитку «комплексного» підходу оцінювання інвестиційної привабливості за рахунок збільшення кола об'єктів дослідження, що безпосередньо пов'язано із безпековою діяльністю стосовно певного підприємства, але не обмежується лише його інвестиційною активністю, а стосується як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

Суб'єкти безпеки на рівні кожного окремого підприємства стосовно забезпечення ІБП повинні приділяти належну увагу й проблематиці оцінювання інвестиційного потенціалу, що обумовлено кількома моментами: по-перше, така процедура дозволяє формувати об'єктивне уявлення про спроможність реалізації певних інвестиційних проектів як основи розвитку; по-друге, створюється інформаційне підґрунтя для здійснення фінансового інвестування задля отримання додаткового прибутку, що сприятиме покращенню рівня інвестиційної та загалом ФБП; по-третє, сьогодні відсутня узгоджена позиція щодо порядку здійснення оцінювання. В цілому ці аргументи надали поштовх для критичного огляду існуючих напрацювань в питаннях оцінювання інвестиційного потенціалу для посилення власної позиції щодо забезпечення ІБП.

Сьогодні чітко можна виокремити чотири основні підходи в оцінюванні інвестиційного потенціалу. Перший визначається як «вартісний» і передбачає розрахунок величини інвестиційного потенціалу як різницю між очікуваною та поточною вартістю підприємства. Поруч із мінімальною складністю самих розрахунків труднощі виникають із визначенням очікуваної вартості через вплив широкого спектру чинників. І. Зудова та А. Щиголева [96, с. 105] здійснили спробу класифікувати такого типу чинники, зокрема групуючи їх на внутрішні і зовнішні. Більшість чинників за змістом являються загрозами, що опосередковано доводить необхідності при оцінюванні інвестиційного

потенціалу зосередження уваги на цій формі небезпеки. Другий підхід – «експертний» – реалізується шляхом взаємодії із групою експертів, які висловлюють свої міркування щодо якісної оцінки інвестиційного потенціалу. Певний недолік у вигляді високого рівня суб'єктивізму може бути ліквідований через попереднє встановлення й узгодження переліку загроз, які мають і будуть впливати на величину інвестиційного потенціалу. Третій підхід, в межах якого здійснюється розрахунок певного узагальнюючого показника, яким, на думку О. Сегедій, повинен бути «...обсяг додаткового інвестування коштів, за якого забезпечується найвищий рівень прибутковості інвестицій, вкладених у підприємство» [232, с. 168], обмежений у застосуванні через мінімальну інформаційну основу для висновків про інвестиційний потенціал як надскладне утворення. Комплексний підхід, як четвертий із встановлених, являє собою комбінацію із відомих та вищерозглянутих, що робить його найбільш трудомістким, хоча і ефективним у досягненні поставлених завдань. Загалом, як наголошувалося, суб'єкти безпеки повинні використовувати кращі практики оцінювання інвестиційного потенціалу, але із доповненням у формі врахування наявності й суттєвості впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, що в цілому послужить покращенню інформаційної основи для забезпечення ІБП.

Послідовний розгляд існуючих на сьогодні методичних засад оцінювання ІБП, інвестиційної привабливості та інвестиційного потенціалу засвідчив не лише факт орієнтації на розрахунок в переважній більшості схожого переліку показників, які характеризують інвестиційний процес в умовах певного підприємства, але й відсутність належної уваги до розпізнавання загроз, що обмежує інформаційне поле, а відтак знижує об'єктивність результатів. Наша позиція полягає в необхідності ідентифікації внутрішніх та зовнішніх загроз, що в доповнення до ключових показників сприятиме відображенню не лише стану інвестиційної діяльності в минулому чи в поточних умовах, але й створенню прогнозів розвитку подій, а відтак розробленню суб'єктами безпеки превентивних заходів щодо ефективнішого використання інвестиційних ресурсів в якості об'єкта та суб'єкта реалізації інвестиційних проектів.

В наукових публікаціях містяться окремі думки щодо переліку актуальних загроз для ІБП на рівні окремого підприємства. В більшості формується перелік із схожими позиціями, але є і відмінності. Так, Є. Міщук та В. Адамовська до зовнішніх загроз також відносять «...виникнення занадто велику кількість посередницьких фірм та неготовність контрагентів забезпечити необхідний рівень виконання договірних зобов'язань» [174, с. 31], коли Н. Побережна вважає такими «...корупцію, монополізацію економіки, нерозвинутість регіонів, зростання кредитних ризиків» [196, с. 180]. В. Кириленко пропонує внутрішніми загрозами вважати такі як «...технологічний рівень виробництва, ступінь зносу основних виробничих фондів» [107, с. 56]. Безперечно, що кожна позиція заслуговує на увагу. В своїх міркуваннях ми спираємося на авторське трактування загроз ІБП, яке було обґрунтовано у підрозділі 1.3, де наголошується на реальному процесі або явищі, що дестабілізує інвестиційну діяльність підприємства. Водночас у підрозділі 2.1 нами були ідентифіковані детермінанти забезпечення ІБП, які визначають зміни, які можуть мати як позитивний, так і негативний вплив, що в першому випадку вимагає застосування підтримуючих заходів та використання додаткових можливостей, а в другому – захисних для протидії та ліквідації загроз. Відповідно до цього теоретичного підґрунтя нами було здійснено дослідження, яке передбачало залучення широкого кола експертів з числа менеджерів підприємств машинобудівної та харчової промисловості для створення переліку найактуальніших загроз ІБП.

Експертами стали представники середньої та вищої ланок менеджменту таких підприємств:

- ПрАТ «Сумський завод «Енергомаш»;
- ПАТ «Карлівський машинобудівний завод»;
- ПАТ «Гребінківський машинобудівний завод»;
- ПрАТ «Завод гідравлічних машин «Цукрогідромаш»;
- ПрАТ «Дніпропетровський комбінат харчових концентратів»;
- ПрАТ «Дніпропетровський хлібзавод №9»;
- ПрАТ «Дрогобицький хлібокомбінат»;

- ПрАТ «Виноградівський комбінат хлібопродуктів».

Чисельність експертів становила 30 осіб, а робота з ними проводилася в кілька етапів у відповідності до методу Дельфі. В межах першого етапу експертам було запропоновано визначити власний перелік загроз, які впливають на інвестиційну безпеку їхніх підприємств. Отримані результати були опрацьовані із виділенням тих загроз, які найчастіше зустрічалися в анкетах учасників опитування. В межах наступного етапу експертам було запропоновано оптимізувати кількість загроз, виходячи із оновленого переліку. Подальша робота із врахуванням позиції кожного експерта на доведення власної позиції сприяла визначенню переліку загроз, які актуальні станом на літо 2023 р. стосовно забезпечення ІБП машинобудівної та харчової промисловості. Зважаючи на динамічність безпекового процесу, отримані результати будуть відмінними в будь-який інший період, але в поточних умовах вони забезпечили необхідне інформаційне підґрунтя для подальшого моделювання й підтвердження придатності для практичного застосування.

Сформований перелік зовнішніх та внутрішніх загроз нами, разом із умовними позначеннями, які необхідні для математичного моделювання, представлені на рис. 2.20.

Задля покращення методичних засад оцінки ІБП за рахунок врахування впливу внутрішніх і зовнішніх загроз нами було використано метод системного аналізу і теорії графів. Потрібно підкреслити, що вдалими прикладами застосування цього методу є напрацювання А. Штангрета [276, с. 140], який визначав ієрархію факторів впливу на ЕБП авіаційної промисловості, Х. Мандзіновської [159, с. 275], яка впорядковувала внутрішні і зовнішні загрози для ФБП із подальшим розробленням механізму протидії їм, М. Караїм [103, с. 18], котра встановлювала вплив загроз на економічну безпеку машинобудівних підприємств як основу застосування антикризових технологій управління ЕБП, та інших науковців. Стосовно ж загроз ІБП, то цей метод не набув широкого застосування, а відтак наявні можливості для авторського внеску в покращення технології оцінювання.

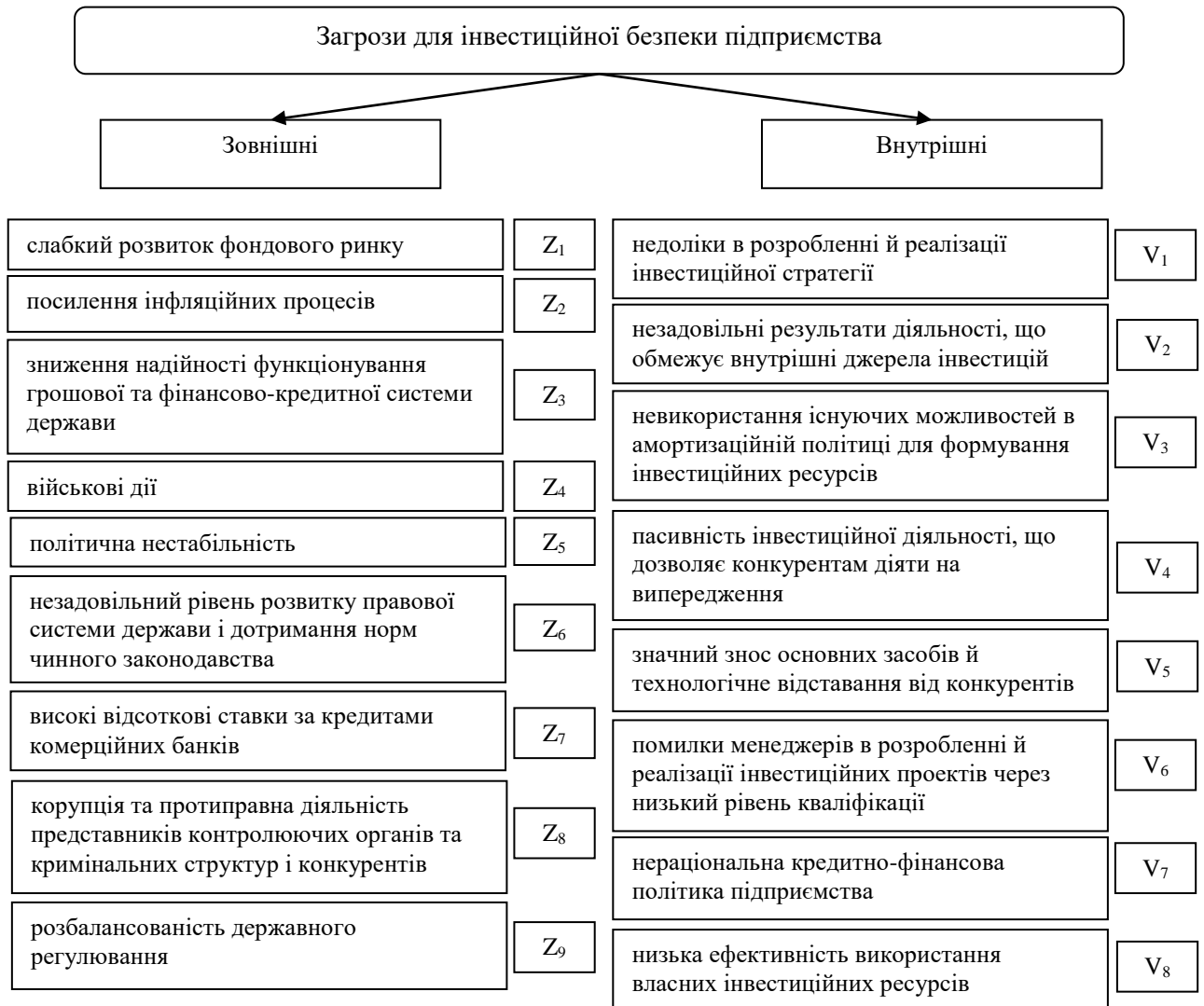

Рис. 2.20. Сформована сукупність зовнішніх і внутрішніх загроз для ІБП машинобудівної та харчової промисловості (станом на червень-серпень 2023 р.), сформовано автором

Вихідні моменти застосування методу системного аналізу і теорії графів нами будуть подані в межах цього підрозділу, а розрахунки – в Додатках (Додаток А, табл. А.11-А.17).

Перелік зовнішніх загроз подано у вигляді множини $Z = \{z_1, z_2, \dots, z_n\}$, між складовими якої існує зв'язок, для демонстрації якого будується граф (рис. 2.21).

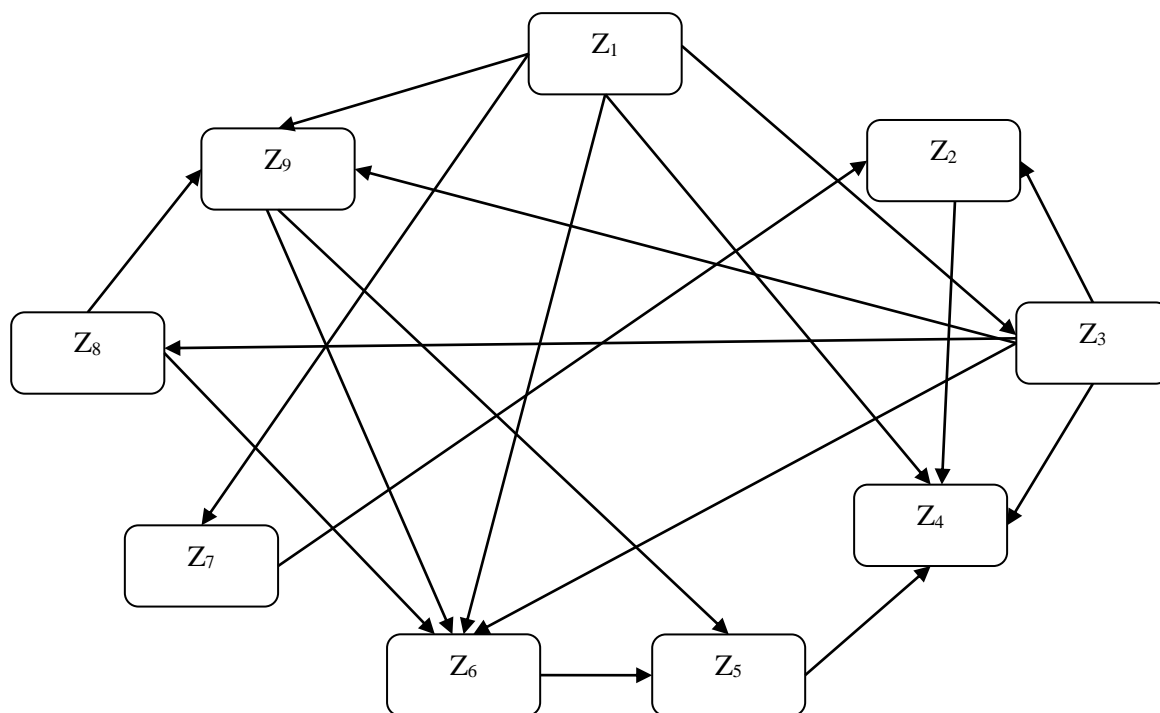

Рис. 2.21. Граф зв'язків в межах сформованого переліку зовнішніх загроз для ІБП машинобудівної та харчової промисловості, *сформовано автором*

Таблиця 2.6

Бінарна матриця залежності (зовнішні загрози для ІБП машинобудівної та харчової промисловості), *розраховано автором*

	Z ₁	Z ₂	Z ₃	Z ₄	Z ₅	Z ₆	Z ₇	Z ₈	Z ₉
Z ₁	0	0	1	1	0	1	1	0	1
Z ₂	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Z ₃	0	1	0	1	0	1	0	1	1
Z ₄	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Z ₅	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Z ₆	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Z ₇	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Z ₈	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Z ₉	0	0	0	0	1	1	0	0	0

Розрахована матриця залежності складає необхідну підставу для визначення змісту матриці досяжності (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Матриця досяжності (зовнішні загрози для ІБП машинобудівної та харчової промисловості), розраховано автором

	Z ₁	Z ₂	Z ₃	Z ₄	Z ₅	Z ₆	Z ₇	Z ₈	Z ₉
Z ₁	1	0	1	1	0	1	1	0	1
Z ₂	0	1	0	1	0	0	0	0	0
Z ₃	0	1	1	1	0	1	0	1	1
Z ₄	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Z ₅	0	0	0	1	1	0	0	0	0
Z ₆	0	0	0	0	1	1	0	0	0
Z ₇	0	1	0	0	0	0	1	0	0
Z ₈	0	0	0	0	0	1	0	1	1
Z ₉	0	0	0	0	1	1	0	0	1

Беручи до уваги зміст побудованого раніше графу (рис. 2.20) та результати розрахунку матриці досяжності (табл. 2.7), визначається ієрархічність загроз на основі побудови ітераційної таблиці (табл. 2.8), де колонка $S(Z_i)$ позначає номер досяжних вершин, колонка $P(Z_i)$ – підмножину попередніх вершин, а колонка $S(Z_i) \cap P(Z_i)$ – виконання умови стосовно певної загрози.

Таблиця 2.8

Ітераційна таблиця для визначення першого рівня ієрархічної впорядкованості зовнішніх загроз для ІБП машинобудівної та харчової промисловості, розраховано автором

Z _i	S(z _i)	P(z _i)	S(z _i) ∩ P(z _i)
1	1, 3, 4, 6, 7, 9	1	1
2	2, 4	2, 3, 7	2
3	2, 3, 4, 6, 8, 9	1, 3	3
4	4	1, 2, 3, 4, 5	4
5	4, 5	5, 6, 9	5
6	5, 6	1, 3, 6, 8, 9	6
7	2, 7	1, 7	7
8	6, 8, 9	3, 8	8
9	5, 6, 9	1, 3, 8, 9	9

Найнижчий рівень в ієрархічному впорядкуванні зовнішніх загроз займає загроза Z_1 , для якої виконалася умова. Наступний крок полягає у вилученні рядка 1 та відповідного числового позначення з інших рядків із черговою побудовою наступної ітераційної таблиці, результати чого подано у Додатку А. Послідовно розраховані ітераційні таблиці дозволили побудувати ієрархічну модель суттєвості впливу на ІБП зовнішніх загроз, яку представлено на рис. 2.22.

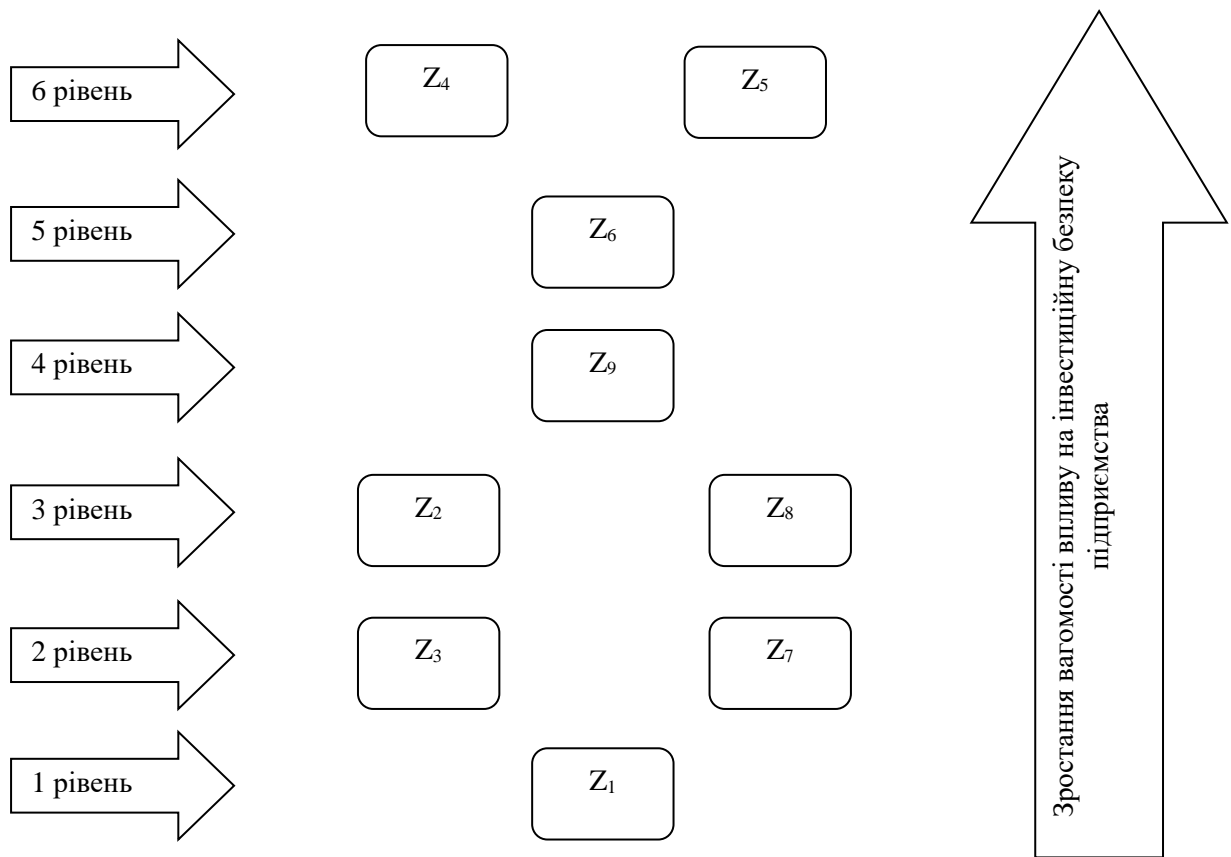

Рис. 2.22. Ієрархічна модель зовнішніх загроз для ІБП машинобудівної та харчової промисловості, побудовано автором

Як зазначалося, на першому – найнижчому – рівні перебуває загроза, яка пов’язана із слабким розвитком фондового ринку (Z_1). Наступний – другий – рівень посідають загрози, що спричинені зниженням надійності функціонування грошової та фінансово-кредитної системи держави (Z_3), та високі відсоткові ставки за кредитами комерційних банків (Z_7). Важливо, що

шостий – найвищий – рівень був встановлений стосовно тих загроз, які спровоковані військовими діями (Z_4) та політичною нестабільністю (Z_5). В умовах кожного окремого промислового підприємства результати такого групування та ієрархічного впорядкування стосовно зовнішніх загроз повинні не лише сформулювати цілісне уявлення стосовно процесів, що визначають характер інвестиційної діяльності, а й підкреслити необхідність у розробленні заходів, які б зменшували можливі ризики та знижували втрати, зокрема і через реалізацію адаптаційно орієнтованих процедур. Протидіяти таким загрозам фактично неможливо в умовах підприємства, але ігнорування та зосередження уваги виключно на внутрішніх проблемах провокує зменшення часу можливої реакції, а відтак і знижує результативність дій суб'єктів безпеки.

Думки експертів були враховані і для створення графу зв'язків стосовно внутрішніх загроз, що продемонстровано на рис. 2.23.

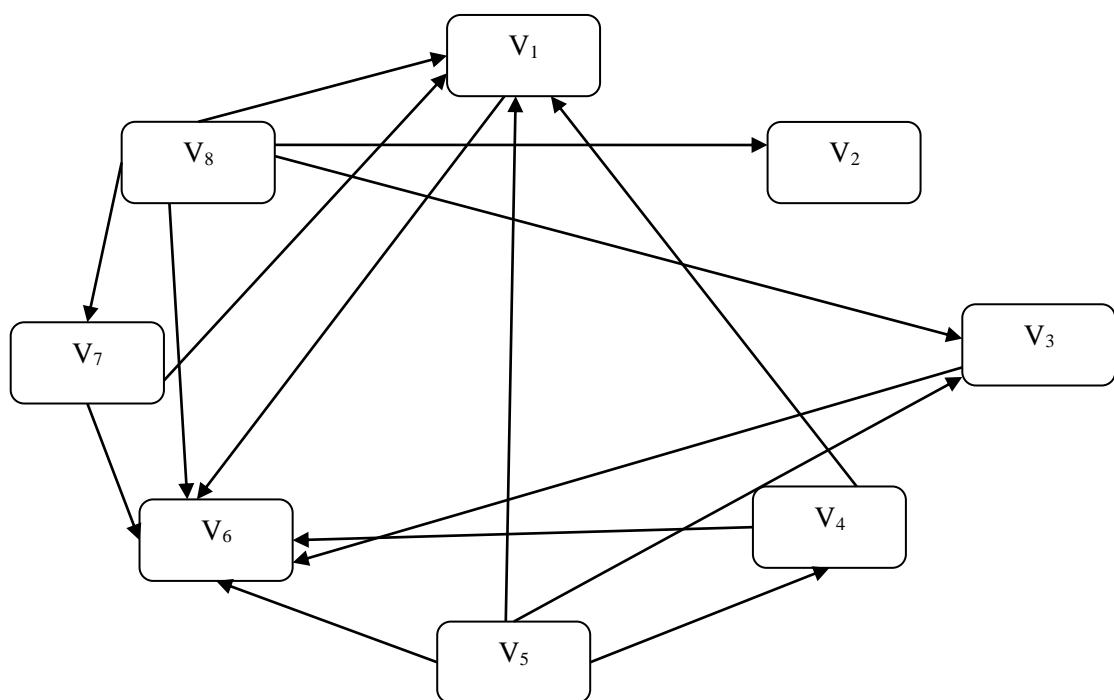

Рис. 2.23. Граф зв'язків в межах сформованого переліку внутрішніх загроз для ІБП машинобудівної та харчової промисловості, *сформовано автором*

Аналогічно до процедури ієрархічного впорядкування зовнішніх загроз, нами була розрахована матриця залежності (табл. 2.9) й матриця досяжності (табл. 2.10).

Таблиця 2.9

Бінарна матриця залежності (внутрішні загрози для ІБП машинобудівної та харчової промисловості), розраховано автором

	Z ₁	Z ₂	Z ₃	Z ₄	Z ₅	Z ₆	Z ₇	Z ₈
Z ₁	0	0	0	0	0	1	0	0
Z ₂	0	0	0	0	0	0	0	0
Z ₃	0	0	0	0	0	1	0	0
Z ₄	1	0	0	0	0	1	0	0
Z ₅	1	0	1	1	0	1	0	0
Z ₆	0	0	0	0	0	0	0	0
Z ₇	0	1	0	0	0	1	0	0
Z ₈	1	1	1	0	0	1	1	0

Таблиця 2.10

Матриця досяжності (внутрішні загрози для ІБП машинобудівної та харчової промисловості), розраховано автором

	Z ₁	Z ₂	Z ₃	Z ₄	Z ₅	Z ₆	Z ₇	Z ₈
Z ₁	1	0	0	0	0	1	0	0
Z ₂	0	1	0	0	0	0	0	0
Z ₃	0	0	1	0	0	1	0	0
Z ₄	1	0	0	1	0	1	0	0
Z ₅	1	0	1	1	1	1	0	0
Z ₆	0	0	0	0	0	1	0	0
Z ₇	0	1	0	0	0	1	1	0
Z ₈	1	1	1	0	0	1	1	1

Проведені розрахунки дозволили перейти до встановлення рівневості у впливі внутрішніх загроз (табл. 2.11). Найнижчий – перший – рівень посіли дві загрози, тобто «значний знос основних засобів й технологічне відставання від конкурентів» (V₅) та «низька ефективність використання власних інвестиційних

ресурсів» (V_8). Якщо стосовно зовнішніх загроз суб'єкти безпеки вимушені дотримуватися пасивної політики, тобто відстежувати та здійснювати кроки для зменшення втрат на основі адаптації, то внутрішні – повинні бути об'єктом активних дій як у підготовці аналітичних довідок для менеджерів, що керують інвестиційними проектами, так і з метою застосування заходів стосовно ліквідації таких загроз.

Таблиця 2.11

Ітераційна таблиця для визначення першого рівня ієрархічної впорядкованості внутрішніх загроз для ІБП машинобудівної та харчової промисловості, розраховано автором

V_i	$S(z_i)$	$P(z_i)$	$S(z_i) \cap P(z_i)$
1	1, 6	1, 4, 5, 8	1
2	2	2, 7, 8	2
3	3, 6	3, 5, 8	3
4	1, 4, 6	4, 5	4
5	1, 3, 4, 5, 6	5	5
6	6	1, 3, 4, 5, 6, 7, 8	6
7	2, 6, 7	7, 8	7
8	1, 2, 3, 6, 7, 8	8	8

Зроблене узагальнення актуальне відносно усіх ієрархічних рівнів (рис. 2.24), особливо заважаючи, що найвищий рівень пріоритетності протидії посідає загроза «помилки менеджерів в розробленні й реалізації інвестиційних проектів через низький рівень кваліфікації» (V_6).

Узагальнені результати ієрархічного впорядкування зовнішніх та внутрішніх загроз, які подані у вигляді моделей, повинні розглядатися загалом, тобто в одному ключі і як обов'язковий елемент оцінювання ІБП. Здійснення моделювання забезпечило створення необхідної ланки авторського варіанту технології оцінювання ІБП (рис. 2.25).

Згідно з традиційним розумінням технології, нами була визначена певна послідовність здійснення етапів, що передбачають досягнення поставленого завдання, яке полягає у створенні необхідного інформаційного підґрунтя для прийняття рішень суб'єктами безпеки. Перший етап полягає в уточненні мети

оцінювання, зокрема і за рахунок врахування раніше набутого досвіду та кращих практик, які можна запозичити в контрагентів та конкурентів.

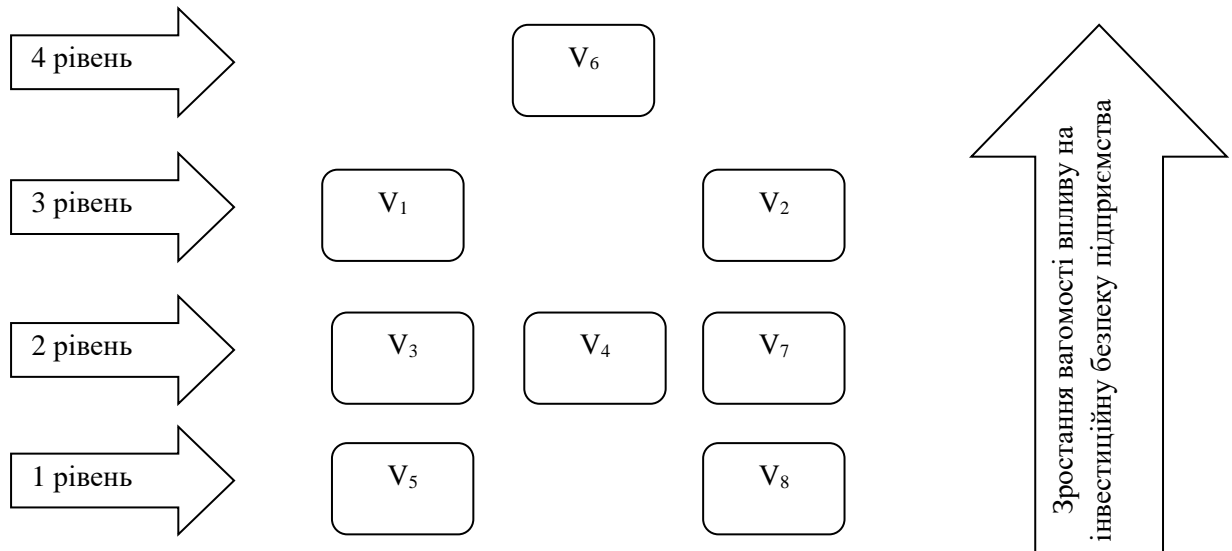

Рис. 2.24. Ієрархічна модель внутрішніх загроз для інвестиційної безпеки підприємств машинобудівної та харчової промисловості, побудовано автором

Оцінювання ІБП у нашому розумінні повинно здійснюватися, дотримуючись адаптованих до специфіки інвестиційної діяльності методик оцінювання інвестиційної привабливості та інвестиційного потенціалу. Вище нами обґрунтовувалося, що основу таких методик можуть скласти комбінаційні підходи. Третю обов'язкову складову становить процес визначення й ієрархічного впорядкування внутрішніх і зовнішніх загроз, який узгоджується із названими методиками та створює необхідну цілісність у визначенні характеру перебігу інвестиційного процесу як в межах, так і поза підприємством. В рамках цього підрозділу було здійснено впорядкування загроз, що продемонстровано в графічному вигляді.

Авторський варіант технології оцінювання ІБП відрізняється від відомих переліком суттєвих параметрів: по-перше, максимально використовується та інформаційна база, яка формується під час управління інвестиційною діяльністю; по-друге, за рахунок моделювання вагомості впливу загроз йдеться

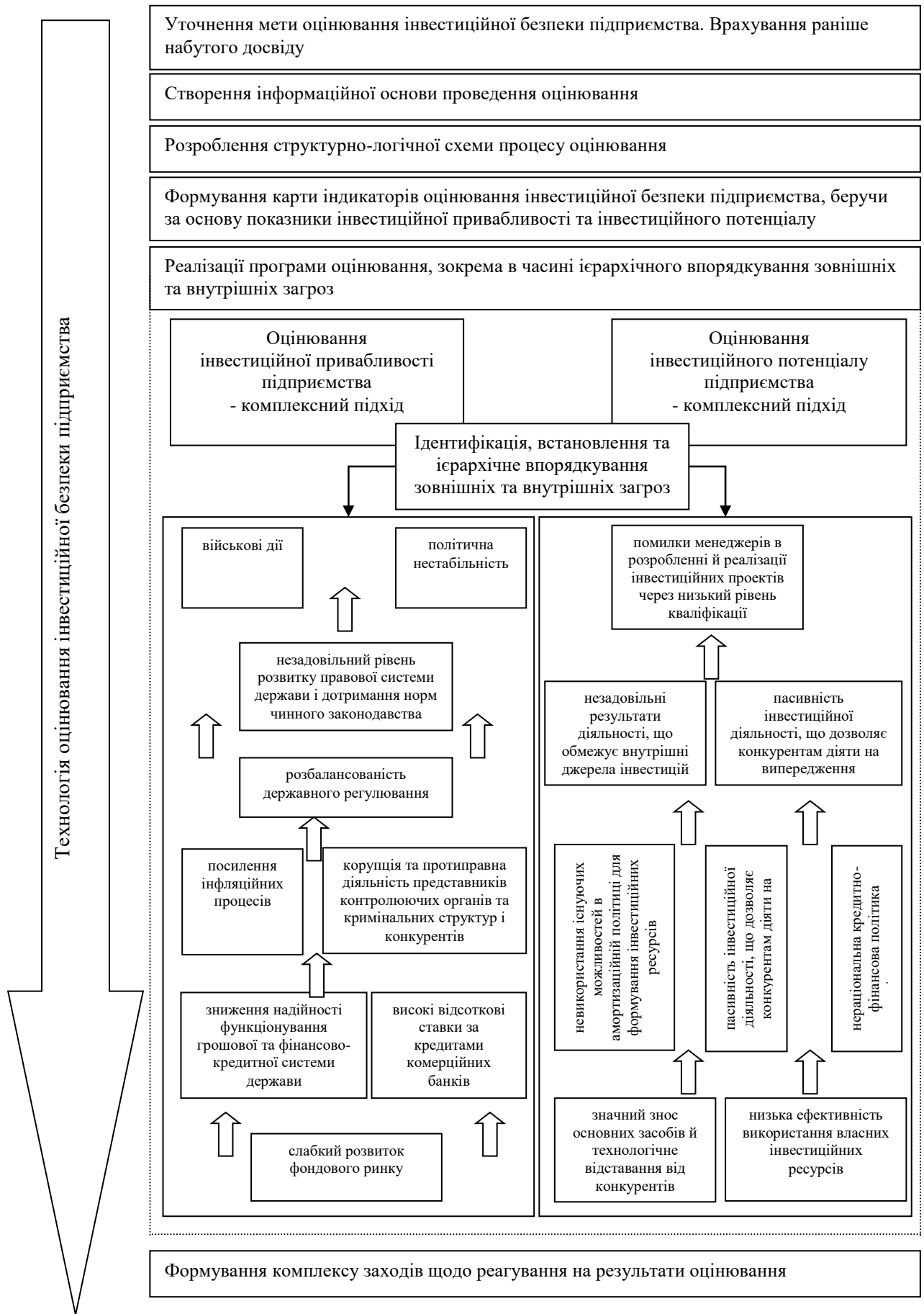

Рис. 2.25. Технологія оцінювання ІБП, розроблено автором

не лише про констатацію фактів, що були в минулому, але й ті, що актуальні під час оцінювання та будуть мати вплив у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективах; по-третє, створюється необхідне інформаційне підґрунтя для розроблення й застосування різних рішень суб'єктами безпеки, тобто щодо недопущення посилення негативного впливу, ліквідації, адаптації та повернення до прийняттого попереднього чи нового стану стосовно інвестиційної діяльності підприємства; по-четверте, ієрархічна впорядкованість загроз дозволяє максимально раціонально визначати активність суб'єктів безпеки та розподіляти ресурсну базу, яка виділяється для цілей безпекової діяльності; по-п'яте, трьохкомпонентна основа оцінювання (інвестиційна привабливість, інвестиційний потенціал та ієрархічне впорядкування загроз) «закриває» інформаційні потреби суб'єктів безпеки, при цьому зберігаючи максимальну гнучкість в переліку основних індикаторів, зміст яких повинен відповідати характеру інвестиційної діяльності підприємства та його активності як суб'єкта й об'єкта інвестиційного процесу. Авторський варіант технології слугуватиме обов'язковим компонентом розробок щодо забезпечення ІБП, що представлені в наступній частині дисертаційної роботи.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. З'ясовано, що динаміка обсягів капітальних інвестицій характеризується рядом низхідних та висхідних хвиль, які частково пов'язані із соціальними й політичними процесами, що тривали в Україні впродовж 2010–2022 рр. Визначено, що критичні часові точки припадають на початок військової агресії Російської Федерації у 2014 р., поширення COVID-19 у 2020-му та повномасштабні військові дії у 2022-му. Встановлено, що темпи приросту інвестиційних ресурсів в промисловості у 2010–2022 рр. були найнижчими у переробній промисловості; українські підприємства незмінно спрямовують інвестиції в матеріальні активи, що суперечить практиці економічно розвинутих країн, де більше уваги приділяється нематеріальним активам;

найбільш інвестиційно активними залишаються великі виробники, за критично малої їх частки в загальній кількості; в структурі джерел фінансування вагому частку посідають власні кошти підприємств; темпи оновлення основних засобів за їх значного зносу, не можуть забезпечити розширення виробництва, а лише слугують підтриманню в робочому стані наявних засобів.

2. Запропоновано розглядати обліково-аналітичне забезпечення ІБП через отримання, опрацювання та адресне надання інформації обліково-аналітичного характеру, яка уможливорює ухвалення рішень щодо формування безпечних умов результативного здійснення інвестиційної діяльності. Обґрунтовано доцільність тлумачення ІАЗ ІБП як процесу забезпечення інформацією суб'єктів безпеки, який поєднує обліково-аналітичні дані із відомостями, що отримані з інших внутрішніх й зовнішніх джерел, які загалом слугують основою прийняття управлінських рішень в сфері ІБП. Поглиблення теоретичних параметрів формування ІАЗ дозволило побудувати структурно-логічну схему зв'язків між базовими поняттями, що надалі дало змогу, послуговуючись методом діаграмного проектування інформаційних систем, розробити діаграму потоку даних та функціонально-структурну діаграму ІАЗ ІБП.

3. Конкретизовано засади формування інформаційного поля відповідно до характеру інвестиційної діяльності підприємства та цільового спрямування активності суб'єктів безпеки в процесі забезпечення ІБП. Окреслення функцій та завдань ІАЗ як складової СІБП стало основою для розроблення механізму ІАЗ ІБП, в межах якого деталізовано процес отримання, опрацювання та адресного надання інформації, яка є цінною в процесі управління інвестиційною діяльністю та забезпечення ІБП. Загалом розроблено теоретико-методичне підґрунтя для формування й розвитку ІАЗ ІБП, яке придатне для застосування на підприємствах машинобудівної та харчової промисловості, але після врахування галузевої специфіки може бути адаптоване для суб'єктів інших сфер діяльності, що сприятиме удосконаленню їх безпекової діяльності загалом.

4. Розроблено технологію оцінювання ІБП, яка відмінна за рахунок максимального врахування специфіки інвестиційної діяльності певного підприємства через формування переліку унікальних індикаторів в ході оцінювання інвестиційної привабливості та інвестиційного потенціалу, а також постійної актуалізації переліку ключових зовнішніх і внутрішніх загроз із наступним застосуванням методу системного аналізу і теорії графів, що забезпечує вибудовування ієрархічного порядку як основу максимально раціональної активності суб'єктів безпеки та здійснення ними заходів на випередження стосовно загроз та нових можливостей в інвестиційній діяльності.

Основні наукові результати опубліковані в працях: [28; 31; 166–167]

РОЗДІЛ 3

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Адаптаційна модель забезпечення інвестиційної безпеки підприємства

Сучасні умови функціонування підприємств машинобудівної й харчової промисловості характеризуються значною кількістю проблем та суттєвою мінливістю зовнішнього середовища. Проведений у підрозділі 2.1 аналіз продемонстрував стан інвестиційного клімату для промислового сектору економіки в кількох відмінних періодах, зокрема під час пандемії COVID-19 та в умовах запровадження воєнного стану. Характер забезпечення ІБП зазнав суттєвих змін, в тому числі через актуалізацію питання самофінансування, залучення інвесторів та власної активності в якості інвестора. Саме ці три площини сьогодні є домінуючі в питанні забезпечення ІБП машинобудівної та харчової промисловості. Кожна із площин характеризує комплексний процес, який вимагає гнучкості, зокрема через адаптування у відповідності до змін в динаміці зовнішнього середовища. Попри це, інноваційним повинно бути не адаптування як наслідок, а дії на випередження, що є особливо актуальним стосовно інвестиційної діяльності, тобто йдеться про поєднання адаптації із стратегічним баченням змін й можливості гнучкого реагування. Таке бачення проблеми є новим, складним, а відтак вимагало звернення уваги на інструменти, які раніше не застосовувалися в безпекознавстві, зокрема для моделювання – IDEF3.

Воєнний стан триває, його часові орієнтири характеризуються невизначеністю, саме тому питання гнучкості СІБП для промислових підприємств сектору машинобудування та харчової промисловості повинно носити стратегічний характер. Сучасна модель забезпечення ІБП має передбачати різні варіанти застосування адаптивного управління, базуючись як

на власному досвіді, так і шляхом врахування впливу загроз зовнішнього й внутрішнього середовища функціонування. Використання адаптаційного підходу в цілому має ряд своїх причин і, найголовніше, переваг в поточних умовах.

Вважаємо, що адаптивний підхід у забезпеченні ІБП є основним для формування надійної стратегії, особливо в умовах динамічного і найчастіше непередбачуваного характеру сучасних ринків Європи й України. Цей підхід ґрунтується на постійному моніторингу та коригуванні стратегії дій стосовно внутрішніх та зовнішніх загроз, що створює кілька явних переваг. По-перше, уможливорює забезпечення високого рівня реагування на зміни ринку й інвестиційного клімату, що може стосуватись попиту, який коливається, ціноутворення і конкурентного середовища, що дозволяє підприємствам захистити свої інвестиції від ринкових ризиків та швидко пристосуватися до будь-яких змін. Більше того, адаптація як така, відіграє вирішальну роль у пом'якшенні негативного впливу зовнішніх загроз, контролювати і ліквідувати які власноруч практично неможливо в умовах сучасного промислового підприємства. Адаптаційний підхід спрямований і на внутрішні процеси. Завдяки регулярному внутрішньому аудиту та застосуванню інноваційних технологій до оцінювання адаптивний підхід забезпечує своєчасне виявлення та вирішення ключових проблем.

Постійна адаптація до мінливого середовища уможливорює те, що промислові підприємства застосовуватимуть обґрунтовані рішення, які відповідають як поточним тенденціям, так і прогнозам на майбутнє, що також стосується процесу забезпечення ІБП. Проте, перш ніж перейти до розгляду адаптаційної моделі, слід чітко розуміти, що собою являє сучасне бачення понять «адаптація», «адаптивність» та «адаптивне управління».

Поняття «адаптація» є вкрай давнім, одна із перших його згадок і форм трактування датується 1865 роком, коли даний термін розглядали як «...зміну чутливості аналізаторів під впливом пристосування органів чуттів до тих чи інших подразників» [285, с. 45]. В рамках нашого дослідження мова не йде про

біологічні або фізіологічні аспекти, проте навіть в такому трактуванні згадуються такі властивості як «пристосування», «зміни» й «вплив». Більш сучасно і з акцентом на підприємства трактує сутність поняття «адаптація» В. Ячменьова. На її думку, адаптація є «...процесом, який не може бути постійним, але при цьому, в конкретний час і простір він існує і змінює підприємство» [283, с. 122]. Частково погоджуємося із тим, що адаптація – це більше процес, ніж окрема дія або стан. Також важливо враховувати зовнішнє й внутрішнє середовище підприємства. В розрізі цього слушною є думка Б. Алексєєва про те, що адаптація являє собою «...процес розроблення й реалізації заходів, націлених на зміну внутрішнього середовища до вимог зовнішнього» [4, с. 11]. З точки зору І. Грибик, адаптація – це «...процес, при якому через певні зусилля та ресурси, можна досягнути визначених успіхів, але при цьому є і ризик зазнати невдач» [234, с. 76]. На нашу думку, це дуже поверхнєве тлумачення сутності поняття. Так, цьому визначенню не вистачає конкретизації авторського бачення того, як цей процес відбувається.

Таким чином, можна виділити ключові сутнісні аспекти поняття адаптації, які загалом відповідають характеру процесу забезпечення ІБП (рис. 3.1).

Узагальнюючи, зазначимо, що адаптація в контексті забезпечення ІБП – це процес внесення змін в інвестиційну діяльність на основі врахування впливу зовнішніх й внутрішніх факторів, виходячи із поточного рівня інвестиційної спроможності, інвестиційного потенціалу й впливу загроз, задля досягнення поставлених стратегічних цілей.

В цілому, ми схильні вважати, що адаптація, зокрема і в контексті забезпечення ІБП, становить процес, який можна схематично зобразити поетапно й відповідно обґрунтовано (рис. 3.2).

Водночас слід зазначити, що фінальний етап процесу у вигляді моніторингу й контролю не становить завершальну стадію, оскільки за його результатами можливе внесення змін та модифікації в попередні процеси. Окремо вважаємо за необхідне наголосити на відмінностях адаптаційної моделі СІБП. Якщо в процитованих вище позиціях науковців домінує акцент на зміні

внутрішніх процесів під тиском зовнішніх факторів, то стосовно ІБП ситуація є дещо відмінною, тобто складнішою.

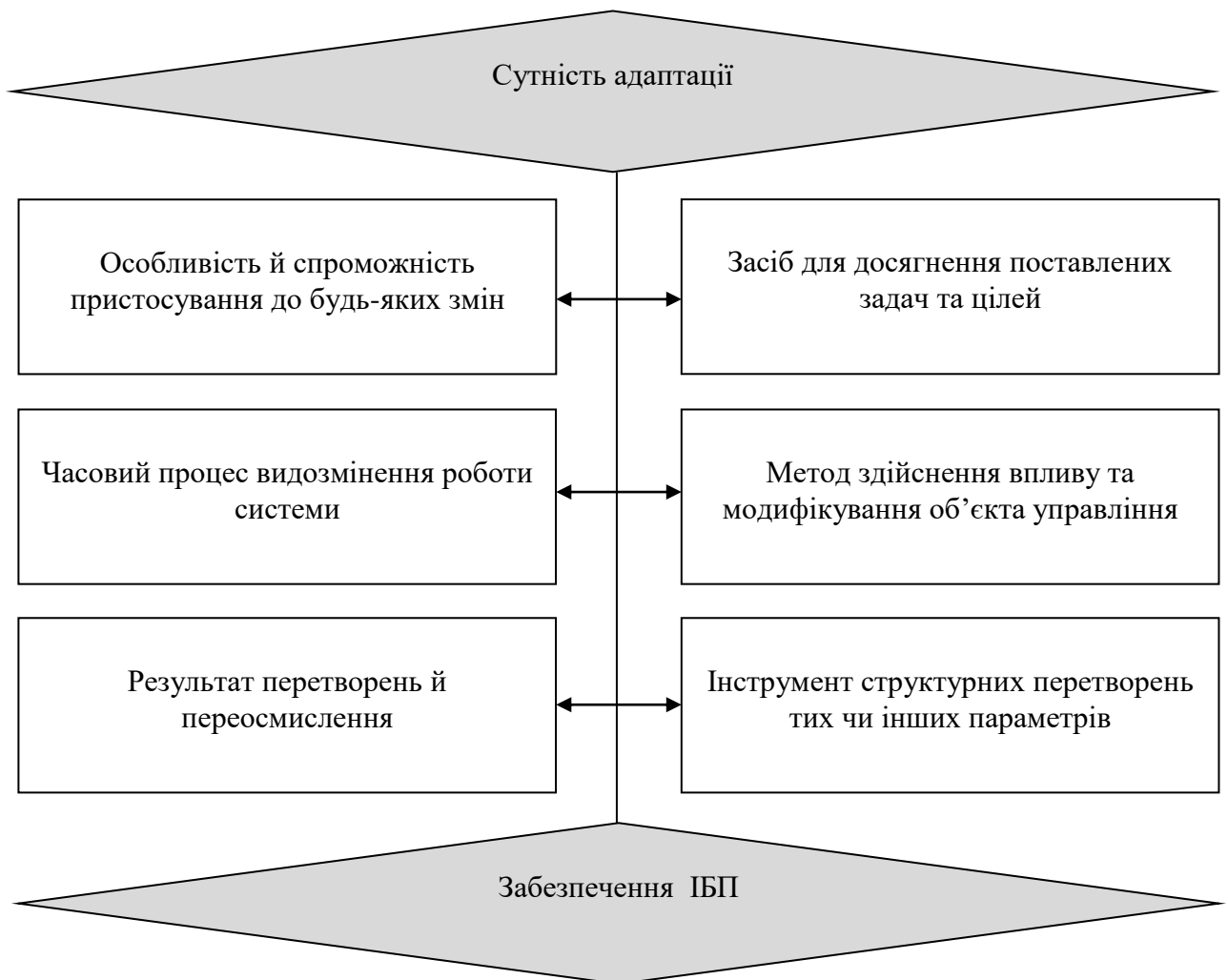

Рис. 3.1. Ключові сутнісні аспекти поняття адаптації в контексті забезпечення ІБП, сформовано автором

Йдеться про те, що підприємство може виступати інвестором, а відтак воно впливатиме на суб'єкти зовнішнього середовища через регулювання своєї інвестиційної активності. Це й же момент доводить важливість стратегічного бачення можливих змін та максимальної гнучкості у власній інвестиційній політиці, що повинні забезпечити саме суб'єкти безпеки.

Окреме питання стосується і такого процесу як адаптивність, яке виникло внаслідок поглибленого вивчення поняття «адаптація» протягом багатьох років.

Рис. 3.2. Основні етапи адаптації в контексті забезпечення ІБП, *сформовано автором*

Узагальнемо, що поняття «адаптивність» трактують як «...характеристика діяльності підприємства, яка розкривається через самозбереження, пристосування, перебудову, перетворення в умовах нестабільності» [283, с. 350]. Така позиція добре розкриває сутність дій і змін, які повинні здійснюватися при адаптації, що в контексті забезпечення безпеки є актуальним й доцільним. Водночас до тлумачення цього поняття існують й інші підходи. До прикладу, І. Отенко стверджує, що адаптивність для підприємства – це «...ступінь пристосування до змін у його внутрішньому й зовнішньому

середовищах, який виступає показником, що характеризує економічну систему» [186, с. 37]. Наголошення на властивостях системи і розкриття адаптивності як характеристики є цікавим підходом, проте не в повній мірі розкриває її сутність. Так, на нашу думку, адаптивність з позиції забезпечення ІБП – це здатність підприємства реагувати на зрушення в інвестиційному кліматі та результати власної інвестиційної діяльності шляхом корегування внутрішніх процесів та впливу на суб'єкти зовнішнього середовища. Така позиція стосовно адаптивності вимагає ретельного аналізу зовнішніх і внутрішніх факторів, які можуть певним чином вплинути на інвестиційну діяльність підприємства, зокрема як суб'єкта та об'єкта інвестування. Це означає, що підприємство повинно бути спроможним своєчасно вносити зміни для пристосування до поточних умов, забезпечуючи таким чином високу ефективність інвестиційної діяльності. Внесення змін не може зводитися до оперативних рішень, а потребує стратегічного бачення. Тобто цей процес передбачає наявність гнучкої системи управління стратегічного характеру, яка ґрунтується на постійному моніторингу ринкових умов та реагуванні на них через реалізацію адаптаційних заходів. Підприємство як відкрита соціально-економічна система повинно володіти достатніми ресурсами, включаючи фінансові, матеріальні, кадрові та інформаційні, щоб мати змогу ефективно імплементувати зміни. Важливим є також розвиток внутрішніх процесів, які сприяють гнучкості та швидкому адаптуванню до нових умов.

Процес адаптації в контексті забезпечення саме ІБП таких відкритих соціально-економічних систем як промислові підприємства характеризується низкою параметрів. Слід зазначити, що запропоновані на рис. 3.3 параметри не становлять остаточний варіант і можуть бути розширені залежно від специфіки діяльності підприємства.

Серед інших параметрів нами виділено «вид адаптивного управління». Згідно з нашою точкою зору, це один із ключових параметрів для формування ефективної адаптаційної моделі забезпечення ІБП. З огляду на це, його слід дослідити детальніше.

Рис. 3.3. Ключові адаптаційні параметри забезпечення ІБП, сформовано автором

Як зауважує Н. Яркіна адаптивне управління утворює «...керуючий вплив для зміни параметрів, який характеризується цілеспрямованістю» [282, с. 132]. На нашу думку, таке твердження вкрай наближене до розуміння й трактування традиційного управління підприємством. Попри те, на думку Ю. Сурміна, такий вид управління пов'язаний із «...змінами в об'єкті, з метою покращення рівня результативності та збереження системи» [77, с. 42]. В цьому випадку, ми прослідковуємо позицію, що акцентує увагу на результатах адаптивного

управління, зокрема в частині впливу на його структуру та засади подальшого розвитку. На думку Є. Ждамірова, адаптивне управління здійснюється через «...постійний пошук варіантів ухвалення і виконання рішення, направлено на функціонування й розвиток підприємств у конкурентному середовищі» [87, с. 190]. Частково можна погодитися з міркуваннями, що адаптивне управління – це свого роду реакція у відповідь на зміни у середовищі діяльності, але слід враховувати й внутрішні процеси.

Узагальнюючи, необхідно зазначити, що, на нашу думку, адаптивне управління ІБП – це процес внесення змін в активність суб'єктів безпеки щодо інвестиційної діяльності підприємства, яка, не обмежуючись внутрішнім середовищем підприємства, спрямована на захист в стратегічному плані його інтересів через протидію загрозам та створення умов для використання нових можливостей. Таке бачення доцільно сприймати в поєднанні із іншими складовими понятійно-категоріального апарату (рис. 3.3).

Мета адаптивного управління, в контексті забезпечення ІБП, полягає в розробленні й результативному застосуванні стратегічно орієнтованих заходів, які стосуються трьох згаданих вище площин, тобто залучення інвестицій, самофінансування та дій як інвестора.

В цілому адаптація є вкрай комплексним поняттям і суттєво вирізняється, коли його застосовують в контексті забезпечення безпеки підприємства. До прикладу, А. Мельник зазначає, що можлива постійна, періодична або тимчасова адаптація [164, с. 137]. При цьому, на думку О. Поліщук [201, с. 83], в контексті забезпечення ЕБП, необхідно розділяти адаптацію на динамічну та статичну в залежності від ряду аспектів та факторів.

На нашу думку, найбільш доцільним варіантом є виділення двох видів адаптивного управління в рамках застосування адаптаційної моделі забезпечення ІБП підприємств машинобудівної та харчової промисловості:

1. Реактивне адаптивне управління. Реактивне адаптивне управління, спираючись на базові засади здійснення адаптації, в основному зосереджене на відповіді щодо змін, які вже мають значний негативний вплив, що походить із

зовнішнього середовища. Цей управлінський підхід вимагає швидкого виявлення та аналізу зовнішніх загроз, а потім розробки і впровадження заходів, спрямованих на мінімізацію їх впливу на промислове підприємство. Це може включати адаптацію існуючих процесів, внесення змін у продукцію або послуги чи навіть стратегічні зміни в бізнес-моделі. Ключовою відмінністю реактивного управління є домінування постійного моніторингу зовнішнього середовища для швидкого реагування на зрушення, зокрема шляхом зміни внутрішніх процесів.

Рис. 3.4. Базисна схема зв'язків в межах понятійно-категоріального апарату забезпечення ІБП, сформовано автором

2. Ініціативне адаптивне управління. Цей управлінський підхід орієнтований на прогнозування та випередження змін, що можуть мати вагомий вплив на діяльність, зокрема інвестиційну, підприємства. Ініціативне управління включає розробку та імплементацію стратегій, що дозволяють підприємству бути на крок попереду можливих проблем, наприклад, через інновації в технологіях, управління людськими ресурсами чи оптимізацію процесів. Окрім цього, вид управління також передбачає постійний аналіз не лише зовнішнього, але й внутрішнього середовища для ідентифікації ймовірних загроз та можливостей для підвищення інвестиційної активності.

Кожен із названих видів управління ґрунтується на основних параметрах здійснення адаптації, але із відмінною орієнтацією. Реактивне – реакція на факт, що потребує змін, коли ініціативне – активність на випередження. Динамічність перебігу інвестиційної діяльності вимагає розгляду обох варіантів із постійним вибором оптимального у відповідності до параметрів конкретної ситуації.

Додатково сутність кожного із визначених видів адаптивного управління, які доцільно застосувати в процесі забезпечення ІБП, нами конкретизовано на основі окреслення змісту ймовірних стратегій. Так, в межах реактивного адаптивного управління розглядаємо такі стратегії:

1. Стратегія розвитку. Передбачає управління із акцентуванням зусиль суб'єктів ІБП на: максимізації ефективного використання інвестиційних ресурсів підприємства; поступове внесення змін в усі сфери фінансово-господарської діяльності із врахуванням динамічності зовнішнього середовища; переформатування системи підвищення інвестиційної привабливості до змін зовнішнього середовища.

2. Захисна стратегія підтримки. Прийняття й реалізація управлінських рішень суб'єктами ІБП скеровано на: збереження поточного рівня інвестиційної діяльності; постійне контролювання й моніторинг досягнення інвестиційних інтересів підприємства; захист наявних інвестиційних ресурсів. Особливу увагу суб'єкти безпеки спрямовують на збереження поточного рівня інвестиційного потенціалу з метою недопущення його зниження.

Ініціативне адаптивне управління стосовно забезпечення ІБП передбачає реалізацію наступних стратегій:

1. Стратегічне управління на випередження. Активність суб'єктів безпеки повинна бути направлена на протидію загрозам та визначення моменту появи, встановлення характеру і ймовірності використання нових можливостей. Для суб'єктів безпеки пріоритетним є розроблення заходів за наявності перших сигналів із подальшою швидкою й адекватною реакцією на будь-які зміни.

2. Стратегія забезпечення стійкості та виживання. Своєчасне внесення необхідних змін в інвестиційну діяльність з метою підтримання стійкості попри динамічні зміни в середовищі функціонування. Високий акцент робиться на формуванні інформаційного підґрунтя в контексті максимізації ефективної адаптації.

Адаптивне управління і різні типи стратегії складають основу адаптивної моделі забезпечення ІБП. На нашу думку, під адаптивною моделлю забезпечення ІБП слід розуміти комплексний підхід, орієнтований на гнучкість в безпековій діяльності із стратегічною орієнтацією задля виконання суб'єктами безпеки завдань щодо ресурсного забезпечення й зростання ефективності інвестиційної діяльності.

Інноваційність в авторському підході щодо впровадження адаптаційної моделі стосовно забезпечення ІБП пролягає не лише в окресленні змісту та параметрів адаптивного управління, але й моделювання такого процесу на основі застосування методу IDEF3, який повинен послужити вибору виду зазначеного управління.

Для подальшої деталізації та обґрунтування коротко опишемо методологію моделювання IDEF3, яка дозволяє графічним способом візуалізувати задані процеси в тому контексті та в тій причинно-наслідковій формі зв'язку, яка уможливить досягнення поставленої мети та цілей. Даний метод дозволяє інтегруватися з іншими методологіями та системами управління, що розширює можливості забезпечення ІБП. Відтак IDEF3 виступає інноваційною інформаційною підтримкою в підвищенні ефективності прийняття рішень

суб'єктами безпеки. Сутність IDEF3 полягає в чіткому структуруванні процесів та відображенні належної їй послідовності [298]. При цьому, ключова перевага у порівнянні із подібними полягає в його інноваційності у відповідь на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства, що є особливо важливим для забезпечення ІБП.

Слід зазначити, що для моделювання процесу управління й забезпечення загалом ЕБП, або однієї із її функціональних складових, інколи використовують методологію функціонального моделювання сімейства IDEF [304, с. 136]. Найбільший науково-практичний попит має метод IDEF0, але IDEF3, вважаємо, може внести більшу інноваційність у питання забезпечення ІБП. Таким чином, уможлиблюється упорядкування послідовності подій й процесів (навіть в одночасному порядку) в контексті формування сучасної адаптаційної моделі забезпечення ІБП. Практичне застосування IDEF3 представлено на рис. 3.5.

Зазначимо, що детальний розгляд і характеристика процесу ідентифікації зовнішніх і внутрішніх загроз виконані у другому розділі дисертаційної роботи, а сучасна технологія оцінювання вагомості як зовнішніх, так й внутрішніх загроз продемонстрована у підрозділі 2.3. Підкреслимо, що від актуального переліку загроз та вагомості їх впливу в поточному періоді або у перспективі, що обмежена певними часовими параметрами, залежить характер адаптивного управління та застосування певної стратегії. Моделювання цього важливого моменту здійснено на рис. 3.6.

В подальшому слід встановити рівень вагомості впливу тієї чи іншої загрози, щоб чітко розуміти, які адаптаційні процеси і стратегії слід застосовувати в залежності від нього. Для цього найкраще підійде запропонований у підрозділі 2.3 підхід. Більш детально цей процес представлений у попередньому підрозділі. З огляду на це, він не потребує додаткових пояснень. Отож, зазначимо, що згідно з процедурою, ми маємо в моделі різні форми поєднання. У випадку, як відображено на рис. 3.7, X(1) означає, що одна із робіт (процесів, завдань, тощо) може бути виконана.

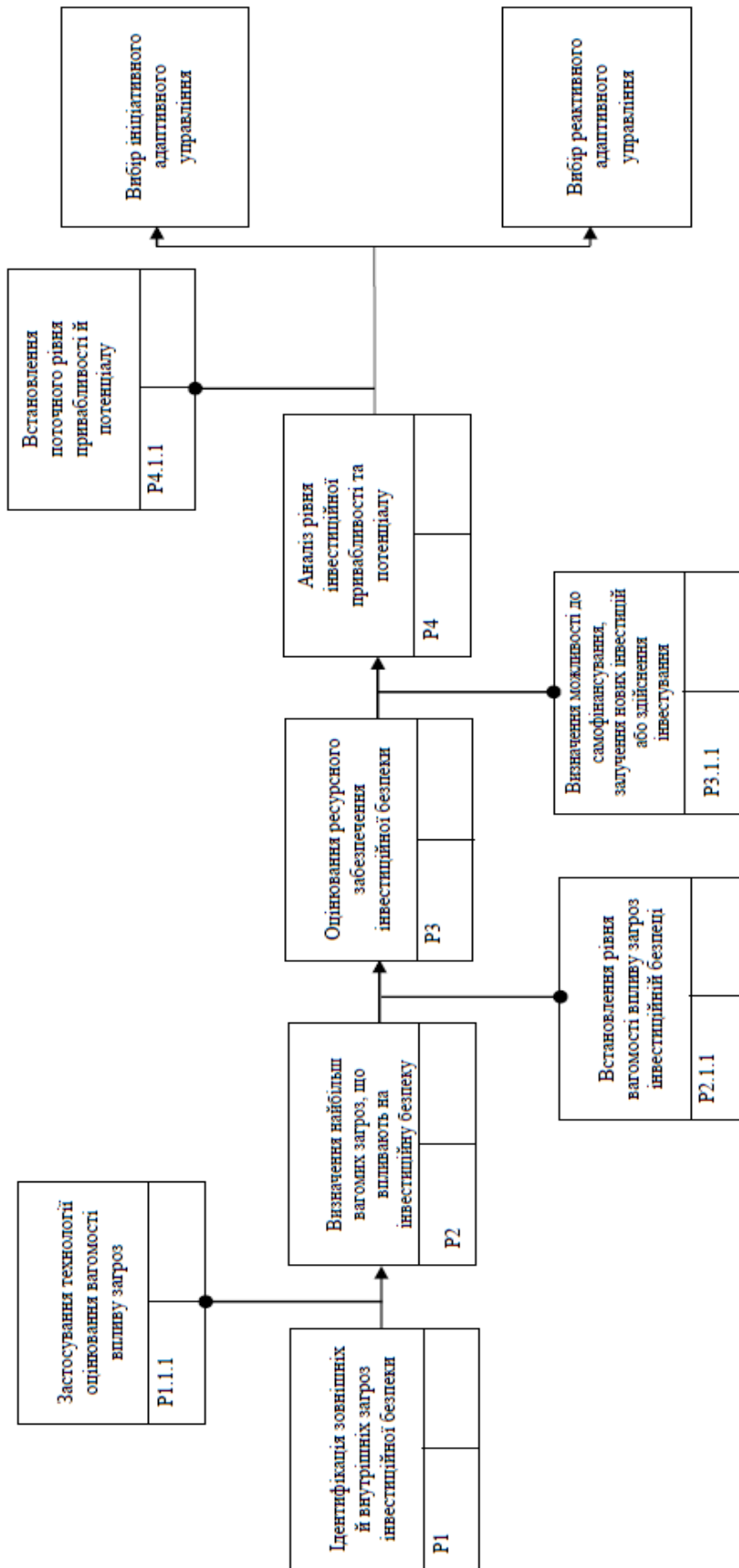

Рис. 3.5. Моделювання вибору оптимального виду адаптаційного управління в контексті забезпечення ІБП, сформовано автором

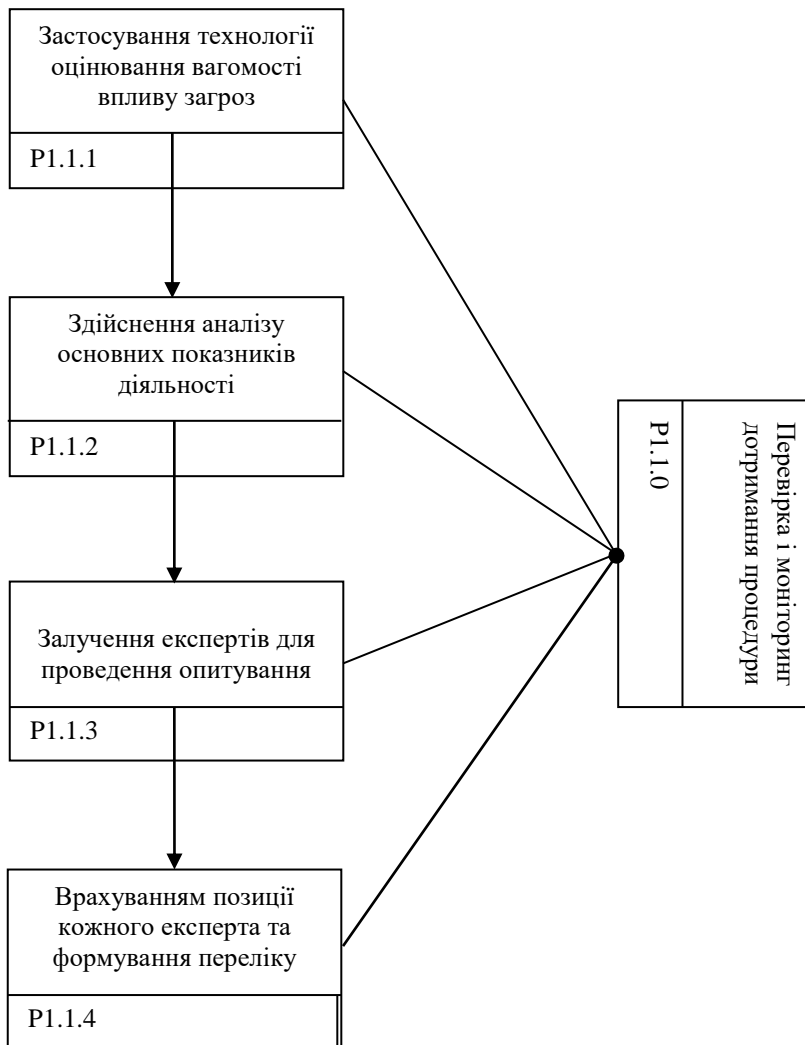

Рис. 3.6. Схема результату моделювання переходу процесу P1 до P2, сформовано автором

Окрім цього, є процеси в контексті адаптації й адаптивного управління, які повинні здійснюватися одночасно або в обов'язковій формі. Одним із таких процесів є активність суб'єктів безпеки стосовно інформаційного супроводу різних варіантів інвестиційної діяльності підприємства, що відповідає окресленим вище трьом площинам (рис. 3.7).

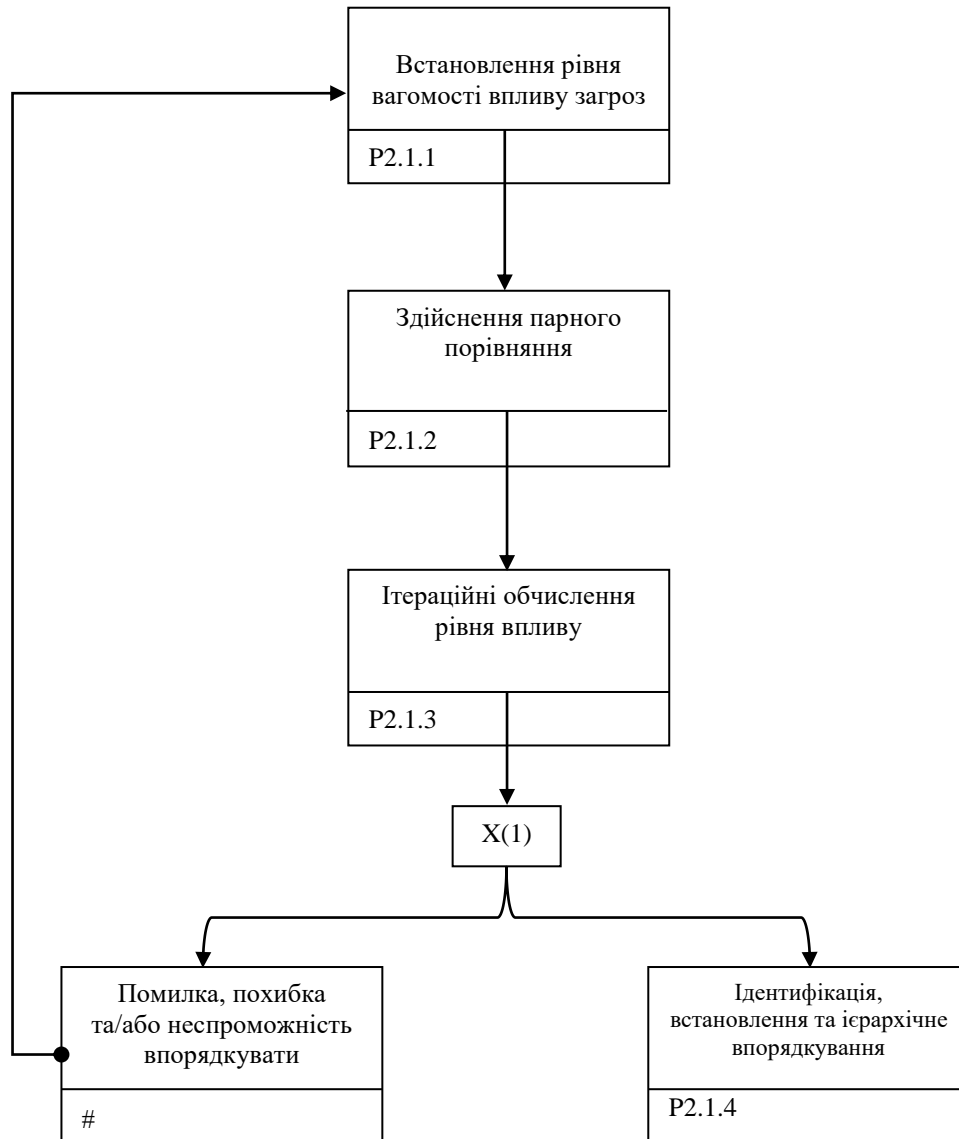

Рис. 3.7. Схема результату моделювання переходу процесу P2 до P3, *сформовано автором*

Додаткового пояснення вимагає те, що на рис. 3.5 кінцевою метою моделювання є вибір одного із варіантів адаптивного управління. Питання застосування певної стратегії нами не розглядалося, хоча їх параметри конкретизовано вище. Зазначене пояснюється суттєвим ускладненням представлення результатів моделювання на основі IDEF3, оскільки як окремий елемент потрібно ввести, окрім оцінювання ІБП на основі аналізу інвестиційної привабливості й інвестиційного потенціалу та ієрархічного впорядкування

загроз, ще результати прогнозування перебігу подій у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективах на основі песимістичного, реалістичного та оптимістичного прогнозів.

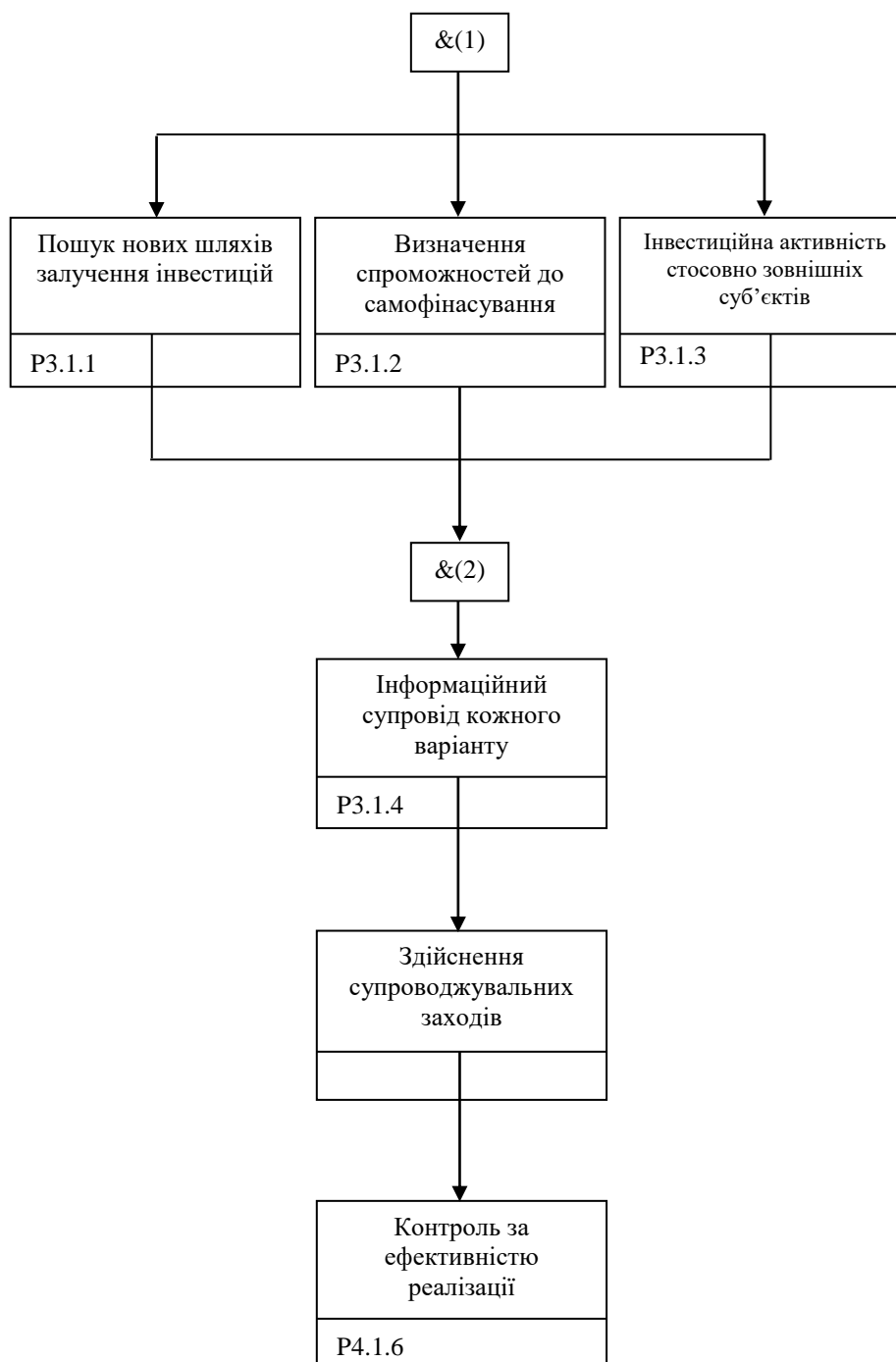

Рис. 3.8. Схема результату моделювання переходу процесу P3 до P4, сформовано автором

В основі вибору певного виду адаптивного управління в умовах підприємства машинобудівної та харчової промисловості лежать результати оцінювання ІБП (рис. 3.9).

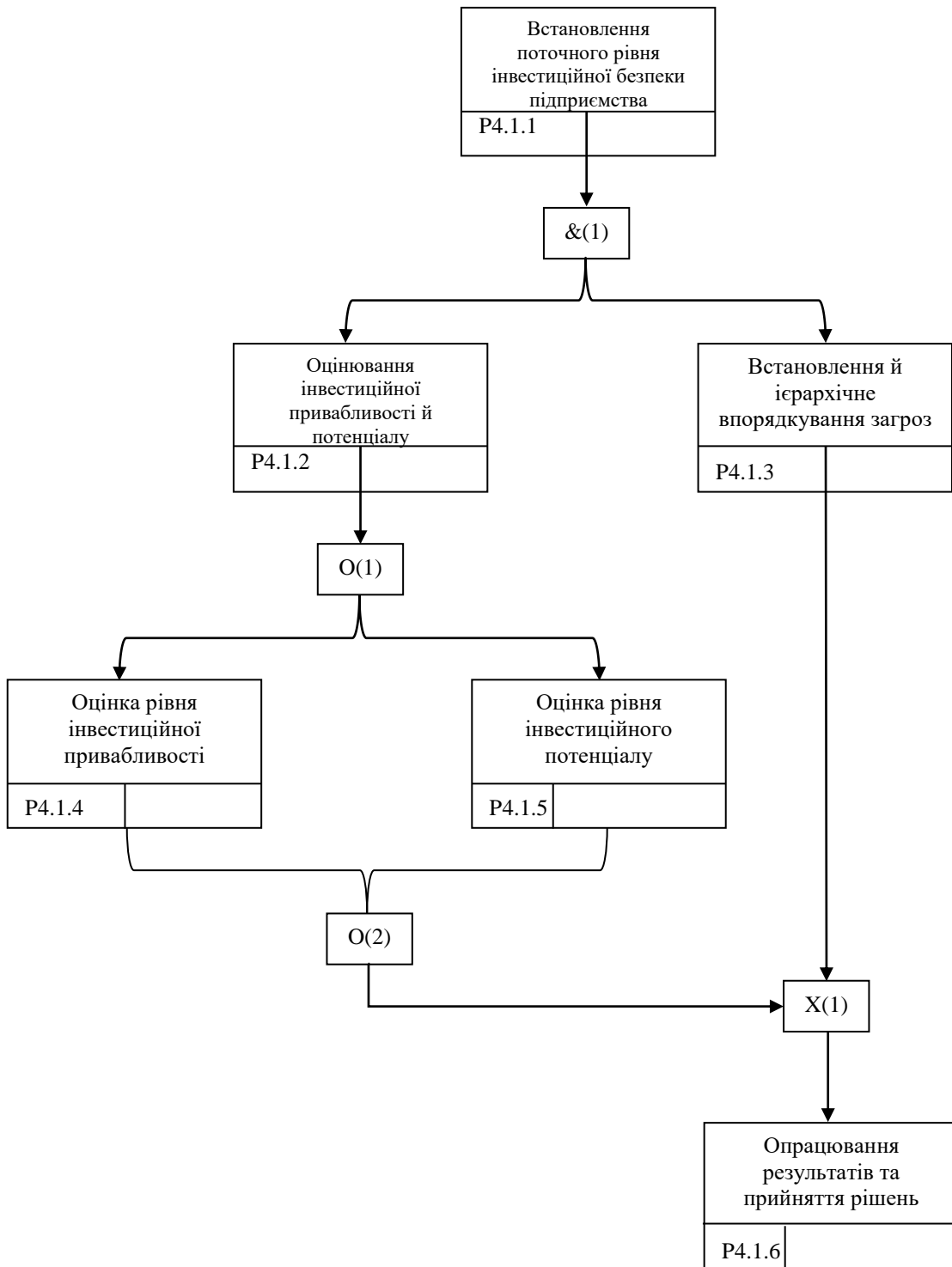

Рис. 3.9. Схема результату моделювання переходу процесу P4 до вибору оптимального адаптивного управління, *сформовано автором*

Такого типу моделі важко графічно відобразити на паперовому носіїв форматі А4 без втрати чіткості сприйняття матеріалу користувачем, але вони були нами розроблені, коли для представлення практичної можливості впровадження адаптаційної моделі забезпечення ІБП обрано демонстраційну, тобто спрощену частинку.

Відтак, інноваційність розглянутої адаптивної моделі забезпечення ІБП розкривається через зміну аспектів в діяльності суб'єктів безпеки із реагуванням на ті загрози, що суттєво впливають на інвестиційну діяльність підприємства на користь застосування гнучкого адаптивного управління, яке, виходячи із результатів оцінювання цієї складової ІБП, передбачає вибір одного із варіантів, тобто ініціативного або реактивного із наступним застосуванням найбільш доцільної стратегії, яка враховує як внутрішні процеси, так і зовнішні, а також активність підприємства в різних площинах, тобто залучення інвестицій, самофінансування та активність в якості інвестора для інших суб'єктів господарювання.

Застосування методу IDEF3 дало змогу візуалізувати ті безпекові процеси, які попередньо були ретельно розглянуті в дисертаційній роботі. Отримана цілісність в графічному вигляді полегшує практичне застосування в умовах підприємств машинобудівної та харчової промисловості. Водночас самі результати потрібно сприймати виключно як орієнтири, які не в повній мірі відображають специфіку кожного окремого підприємства, але характеризуються авторським баченням можливих варіантів виконання актуальних для суб'єктів безпеки завдань в сфері забезпечення ІБП. Необхідно підкреслити, що адаптивність із стратегічною орієнтацією уможливорює в сучасних умовах гнучку активність суб'єктів безпеки стосовно кожної окремої ситуації.

3.2. Організаційно-економічний механізм забезпечення інвестиційної безпеки підприємства

Недостатність ресурсної основи для підтримання постійної активності можна вважати хронічною проблемою українських промислових підприємств. В умовах воєнного стану та очікуваного післявоєнного відновлення національної економіки, яке буде виражатися у поступовому поживленні внутрішнього ринку, прогнозованим є погіршення ситуації, що буде проявлятися в обмеженості джерел капітальних інвестицій із зростанням гострої потреби в них задля стабілізації господарської діяльності та завоювання нових конкурентних позицій за рахунок оновлення асортименту продукції, технологічної модернізації, покращення цифрових компетенцій працівників тощо. Проблема обтяжується ще й поточною інвестиційною пасивністю підприємств внаслідок впливу ряду внутрішніх й зовнішніх загроз (зокрема, таких як «політична нестабільність», «незадовільний рівень розвитку правової системи держави і дотримання норм чинного законодавства», належну увагу чому було приділено у підрозділі 2.3), що ще буде актуальним у межах тривалого періоду. Такі вихідні умови формують потребу перегляду засад забезпечення ІБП, зокрема в частині створення й впровадження певного механізму як ефективного інструменту, що здатних надати чіткості й цілеспрямованості в діях суб'єктів безпеки виходячи з поточних умов й очікувань щодо зміни ситуації в діяльності кожного підприємства та загалом в національній економіці. Зважаючи на доведений у першому розділі дисертаційної роботи обмежений інтерес до проблематики забезпечення ІБП, а у другому розділі викладені факти щодо загострення проблеми стосовно цієї складової ЕБП, питання створення такого механізму має характер інноваційності. Додатковим аргументом можна вважати ту обставину, що дії суб'єктів безпеки повинні здійснюватися на випередження, тобто виходячи із фактичного стану підприємства й взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища та очікування змін в цих площинах. Тобто формування такого

механізму повинно відбуватися завчасно, виходячи із прогнозованих умов реалізації в майбутньому. Зазначені моменти створили основу для вирішення в межах цього підрозділу завдання щодо розроблення OEMЗІБП, в тому числі із врахуванням специфіки інвестиційної діяльності підприємств машинобудівної та харчової промисловості, які були визначені та охарактеризовані у другому розділі роботи.

Основа розроблення організаційно-економічного механізму нами була закладена у підрозділі 2.2, коли характеризувалися актуальні на сьогодні підходи у розмінні терміна «механізм», що в подальшому сприяло розробленню механізму ІАЗ ІБП. У відповідності до системного підходу ІАЗ лежить в основі дій суб'єктів безпеки, а відтак розроблений механізм нижчого порядку є складовою механізму вищого порядку, яким може бути організаційно-економічний. Закладені базові позиції потребують уточнення інших параметрів, зокрема в частині змісту понять «господарський механізм», «економічний механізм» та «організаційний механізм», для правильного вибудовування, вживлення та підтримання дієвості OEMЗІБП в умовах промислових підприємств.

У порівнянні із вузьким розумінням терміна «механізм», який запозичений з механіки, широкий дозволяє загалом розуміти ті процеси, що відбуваються на усіх рівнях управління, тобто від підприємства – і до економіки. Саме на цьому наполягає Є. Колесніченко, доводячи, що «...господарський механізм зливається за своїм змістом з економікою» [116, с. 128]. З цієї позиції вибудовування організаційно-економічного механізму повинно як враховувати галузеву специфіку функціонування певного підприємства, так і спиратися на практику забезпечення ІБП, яка має виділятися в складі ФБП, а не зводиться до констатації наявності проблеми недостатності інвестиційних ресурсів для розвитку бізнесу.

Максимально розгорнуто зміст господарського механізму подає М. Хорунжий, акцентуючи увагу на широкому спектрі відносин, які складають його основу за аналогією із вузлами в механіці, що забезпечують передачу й

перетворення енергії. Відтак у розумінні цього науковця господарський механізм включає «...економічні, юридичні, політичні, морально-етичні та інші відносини управління і його цільовим призначенням є створення системи умов для ефективного виробництва, розподілу, обміну, споживання (нагромадження)» [266, с. 334]. Тобто в цілому застосування господарського механізму покликано уможливити досягнення поставлених завдань завдяки встановленню взаємовідносин в межах підприємства як системи та із суб'єктами зовнішнього середовища, виходячи з природи їх інтересів та характеру дій. Господарський механізм як такий, що забезпечує життєздатність будь-якої системи, має широку класифікацію, з якої нам будуть цікаві лише дві складові: економічна та організаційна.

Ідея виокремлення економічного механізму належить Ш. Рісту, який визначав його функціональність через природу початкового стану системи, процес перетворення усіх ресурсів із подальшим досягненням встановлених раніше результатів. Такий поступ був підтриманий економістами шляхом першочергової конкретизації змісту економічного механізму стосовно макрорівня. Для прикладу, І. Завадський, розглядаючи економічний механізм як складову господарського, доводить, що його елементами повинні бути «...економічні стимули (державні економічні стимули виробництва й матеріальні стимули праці) та важелі (планування, госпрозрахунок, фінансування, умови реалізації продукції, виробничо-технічне обслуговування, умови господарювання, різні ліміти, собівартість продукції, рентабельність виробництва тощо)» [89, с. 45]. Такий підхід надалі був реалізований і щодо мікрорівня, адже доволі часто економічний механізм розглядається через поєднання стимулів і методів впливу на працівників з метою забезпечення приросту продуктивності праці, що скоріше є обмеженнями в реальному змісті такого інструменту. На нашу точку зору, вихідним моментом повинно бути сприйняття такого механізму як системи із подальшим врахуванням ряду специфічних моментів, зокрема стосовно ІВП через її підпорядкованість процесу забезпечення ФВП. В. Ткач, окрім сприйняття економічного механізму

як інтегрованої системи, також доводить, що усі його елементи «...направлені на ефективне використання ресурсів у процесі діяльності та забезпечення стійкості розвитку» [251, с. 400]. Стосовно ІБП таке уточнення полягає у спрямованості складових на формування інвестиційного потенціалу, забезпечення інвестиційної привабливості, залучення й ефективності використання інвестиційних ресурсів, досягнення інтересів через інвестування в інші об'єкти, при цьому враховуючи динамічність інвестиційного середовища, вплив загроз та посилення ризиків. Тобто стосовно ІБП такий механізм повинен інтегруватися в систему ФБП, а його дієвість дозволяти досягати інтересів, виходячи із внутрішньої потреби в інвестиційних ресурсах та умов їх залучення й ефективного використання у зовнішньому середовищі.

В позиціях науковців, окрім системності стосовно природи економічного механізму, присутні також інші аспекти, які заслуговують на увагу задля цілісного бачення й побудови такого інструменту для цілей забезпечення ІБП. Так, в публікації Н. Білошкурської підкреслюється, що дієвість кожної складової такого механізму визначається «...використанням економічних законів і категорій для підвищення їх ефективності» [18, с. 25]. Стосовно поставленого в підрозділі завдання це вимагає попереднього ретельного вивчення інвестиційної ситуації в умовах певного підприємства й активності суб'єктів безпеки у відповідності до потреби й можливості досягнення інвестиційних інтересів. О. Ілляшенко конкретизує важелі і методи, які повинні бути застосовані під час активності економічного механізму, виділяючи такі, що забезпечують «...плановий вплив на виробництво, обмін, розподіл і споживання продуктів, які включають в себе управління, нормування, облік результатів і витрат, відповідність і матеріальне заохочення, інформаційне, ресурсне та організаційне забезпечення» [97, с. 162–163]. Усі вказані важелі й методи актуальні і стосовно безпекової діяльності, оскільки дають змогу не лише уточнити потребу в інвестиційних ресурсах, раціонально їх перерозподіляти, але й контролювати інвестиційний процес для зменшення ризиків, мінімізації втрат та збільшення ефективності. Доволі значна частка

науковців формування й застосування економічного механізму в умовах певного підприємства вбачає через зв'язок із державним регулюванням. В цьому контексті доцільно процитувати визначення Н. Міценко, де наголошується, що реалізація складових такого механізму в умовах підприємства здійснюється «...під впливом механізмів ринкового саморегулювання та державного регулювання, спрямованих на досягнення мети функціонування підприємства» [173, с. 13]. Зазначене є також актуальним і стосовно забезпечення ІБП через те, що джерело окремих загроз, а також їх ліквідація, можлива виключно стосовно певного підприємства за активної участі органів державної влади.

В цілому зміст економічного механізму зводиться до визначення певного переліку форм і методів впливу, застосування яких забезпечує досягнення поставлених цілей. При цьому цінними уточненнями є як констатація факту, що дієвість такого механізму потребує наукового підходу до формування із виділенням відповідного забезпечення, так й необхідності врахування міжрівневих зв'язків, тобто як мінімум із ФБП та інвестиційною безпекою держави. Специфіка безпекової діяльності стосовно ІБП не дозволяє обмежитися лише економічним механізмом, а потребує також й іншої складової господарського механізму, тобто організаційної, зокрема через важливість чіткості встановлення функціональних завдань щодо інвестиційної діяльності в межах підприємства та суб'єктів зовнішнього середовища.

В основі сучасного тлумачення терміна «організаційний механізм» покладено загальне уявлення про господарський механізм, але із окремими важливими уточненнями. Одне із найлаконічніших визначень належить О. Гарафоновій, в якому вона розглядає організаційний механізм як «...систему методів, способів, прийомів формування і регулювання відносин об'єктів з внутрішнім і зовнішнім середовищем» [48, с. 25], де безпосередньо актуалізується важливість внутрішньої та зовнішньої організації, яка забезпечує дієвість підприємства як системи, в якій безперервно протікають господарські процеси щодо перетворення вхідних ресурсів в продукт, стосовно якого існує

потреба на ринку. Взаємодія визначається відповідним рівнем організації відносин між усіма суб'єктами, що має здійснюватися із застосуванням відповідних форм і методів. О. Гаврилюк конкретизує структуру організаційного механізму через розгляд таких його складових як «...сукупність усіх правил і норм, що циркулюють всередині організації, а також усі господарські процеси, здійснювані організацією для досягнення мети діяльності» [46]. В сукупності процитовані визначення формують основу для сприйняття організаційного механізму з позиції попереднього створення організаційної структури із подальшим її наповненням відповідними нормами, правилами, положеннями, інструкціями, вимогами тощо, що надає чіткості у взаємодії між усіма суб'єктами та забезпечує досягнення поставлених завдань. Функціональність організаційного механізму визначається підбором і підготовкою кадрів, підвищенням їх кваліфікації та обміном знань, формуванням положень щодо розроблення управлінських рішень із постійним удосконаленням організаційно-управлінської структури. З позиції забезпечення ІБП організаційний механізм важливий через необхідність поєднання зусиль працівників, які задіяні в різних лінійних підрозділах, що в певній мірі дотичні до інвестиційної діяльності підприємства. Співробітники служби безпеки фактично лише координують дії таких працівників та формують супровідні документи при розробленні управлінських рішень стосовно інвестиційних проектів, а також відстежують рівень інвестиційного потенціалу й інвестиційної привабливості як самого підприємства, так й інших об'єктів, з метою виявлення загроз та нових можливостей для функціонування й розвитку. Відтак на результативність дій суб'єктів безпеки в питаннях забезпечення ІБП в значній мірі впливає рівень діючого організаційного механізму.

Послідовний розгляд суті економічного та організаційного механізмів підводить до думки стосовно їх спорідненого формування й можливих результатів в межах окремого підприємства, в тому числі і в питаннях забезпечення ІБП. Такий висновок уже давно сформований в наукових колах і отримує підтвердження у все більшому переліку сфер застосування. Такі

міркування заклали основу для розгляду комбінації у вигляді організаційно-економічного механізму, який, увібравши параметри базових складових господарського механізму, відкриває перспективи для вирішення існуючих проблем на нових, тобто й інноваційних, засадах. З цієї причини нами початково буде викладено результати узагальнень думок представників наукової спільноти щодо параметрів організаційно-економічного механізму із подальшою конкретизацією такого і стосовно забезпечення ІБП.

У розумінні І. Білої, яка спирається у своїх міркуваннях на системний підхід, організаційно-економічний механізм без конкретизації сфери застосування необхідно сприймати як «...систему формування цілей та стимулів, які дозволяють перетворювати у процесі трудової діяльності динаміку матеріальних та духовних потреб суспільства у динаміку засобів виробництва та кінцевих результатів виробництва, які спрямовані на повне та ефективне задоволення цих потреб» [17, с. 8]. Фактично йдеться про розгляд певної системи, де на вході є ресурсна основа, яка, у відповідності до існуючих й актуальних на певний момент часу потреб суспільства, перетворюється на соціально важливий продукт. На нашу думку, таке трактування фактично може бути застосовано загалом до господарського механізму та не відображає специфіку саме його організаційно-економічного різновиду. Поруч з цим наголос на системність вносить чіткість у розуміння засад створення й застосування такого механізму і повинно бути реалізованим й щодо OEMЗІБП.

На конструктивних особливостях організаційно-економічного механізму наголошують Л. Довгань та Г. Дудукало, визначаючи його як «...сукупність організаційних та економічних важелів, які справляють вплив на економічні й організаційні параметри системи управління підприємством, що сприяє формуванню та посиленню організаційно-економічного потенціалу, отриманню конкурентних переваг та ефективності діяльності підприємства в цілому» [66, с. 26]. Позитивної оцінки заслуговує чіткість у розумінні засобів, об'єкта й очікуваних результатів, а також того факту, що йдеться про узгоджене застосування організаційних й економічних важелів, що й повинно дозволити

отримати синергетичний ефект. В межах цього підходу дотичну позицію вибудовує В. Кушнірук, який, окрім цілей й стимулів, уточнює очікувані результати від дієвості такого механізму, окреслюючи їх як «...підвищення ефективності функціонування виробничих систем та свідоме використання економічних законів і досягнення поставлених стратегічних цілей суб'єктами підприємницької діяльності» [136, с. 24]. Загалом в межах цього підходу, в додаток до засад функціонування як системи, формується конкретизація змісту стимулів і важелів з подальшим окресленням очікуваних результатів, які не лише стосуються безпосередньо підприємства, але й середовища його фінансово-господарської діяльності. В контексті вибудовування засад забезпечення ІБП останній момент повинен полягати у встановленні критеріїв, які стосуються не лише інвестиційної діяльності через оцінювання інвестиційного потенціалу й інвестиційної привабливості, але й необхідного захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, та спроможності виявити та створити необхідне інформаційне підґрунтя із подальшим підконтрольним використанням кожної можливості стосовно інвестиційних ресурсів й інвестиційних інтересів підприємства.

Якщо для попереднього підходу, окрім інших відмінностей, була притаманна певна статика стосовно визначення характеру організаційних й економічних важелів, то в межах наступного йдеться про впливи, які мають ситуаційний характер. Зазначене прослідковується в твердженні В. Моргачова, що організаційно-економічний механізм потрібно сприймати як «...сукупність цілеспрямованих впливів організаційно-економічного характеру на організацію як відкриту соціально-економічну систему чи на процес з метою підвищення ефективності процесу (системи) або досягнення певного результату» [175, с. 39]. О. Грішнова та О. Василик доповнюють такі міркування уточненням, що вплив застосовується в процесі управління з метою зміни або перетворення об'єкта із активізацією таких підсистем як «...управління, регулювання, стимулювання, координації, мотивації тощо» [56, с. 24]. Стосовно безпекової діяльності необхідним є поєднання в діях суб'єктів безпеки пасивного

відстеження змін в рівні безпеки, зокрема інвестиційної, із динамічною реалізацією заходів щодо ліквідації тих загроз, що можуть спричинити суттєві втрати. Відтак важливим є завчасне розроблення протоколів дій відповідних співробітників у штатних та екстрених ситуаціях, що повинно спиратися на взаємодію в межах організації та із певними зовнішніми суб'єктами безпеки, використовуючи відповідні економічні важелі впливу.

Важливе доповнення сучасного розуміння організаційно-економічного механізму вносить Г. Козаченко, пропонуючи його застосовувати як «...інструмент управління, який є сукупністю управлінських елементів і способів їхньої організаційної, інформаційної, мотиваційної та правової підтримки, шляхом використання яких, з урахуванням особливостей діяльності підприємства, забезпечується досягнення певної мети» [114, с. 29]. В подальшому нами буде акцентовано увагу на тому, що сьогодні одночасно формується методична основа для застосування двох різновидів організаційно-економічного механізму, тобто механізму управління та механізму забезпечення, які мають відмінності в процедурі застосування. Ключовим в позиції Г. Козаченко є те, що створення такого механізму дозволяє контрольовано досягати поставлених цілей через застосування широкого спектру методів, засобів та прийомів. Стосовно забезпечення ІБП це є особливо важливим через потребу узгодженої взаємодії виконавців, що функціонально пов'язані із виконанням різних завдань в межах організаційної структури, а такий механізм має скоординувати їх активність уже в межах безпекової діяльності.

Усі вище розглянуті та критично охарактеризовані підходи поглиблюють розуміння змісту організаційно-економічного механізму, акцентуючи увагу на окремих важливих практичних моментах, що нами в подальшому буде використано. При цьому вважаємо за необхідне звернути увагу на практичне застосування таких базових напрацювань в дотичних сферах. В першому випадку йдеться про організаційно-економічний механізм, розроблений Т. Широю для системи корпоративної безпеки, «...який сприяє узгодженості

між внутрішніми суб'єктами безпеки та посиленню взаємодії із зовнішніми суб'єктами безпеки, більш ефективному використанню ресурсного забезпечення та пошуку нових невикористаних раніше резервів, як внутрішніх, так і зовнішніх, для виконання поставлених завдань» [274, с. 173]. В цьому визначенні імпонує не лише прив'язка до безпекового спрямування, але розуміння важливості узгодженої взаємодії між усіма суб'єктами безпеки для досягнення встановлених завдань, що можливе лише у випадку існування певного механізму, в межах якого буде раціонально розподілятися ресурсна основа. Поняття корпоративної безпеки є ширшим порівняно із інвестиційною складовою, відтак стосовно неї такий механізм, на фоні ігнорування фактичних проблем, або намаганням розв'язати в межах ФБП без врахування специфічних моментів, є необхідним інструментом в ході безпекової діяльності промислових підприємств. Це також є свідченням вдалих спроб реалізувати в безпекознавстві прогресивні розробки, але у сфері забезпечення ІБП таких наразі немає.

Зважаючи на те, що ІБП цілеспрямовано пов'язана із інвестиційною діяльністю підприємств, нами було досліджено й практику застосування організаційно-економічного механізму в цій сфері. Серед окремих наукових розвідок привернула увагу позиція О. Ланченко, згідно з якою такий механізм становить «...систему організаційних, економічних, правових, управлінських та регулюючих дій, які формують і впливають на порядок здійснення інвестиційної діяльності й протікання інвестиційних процесів у сільському господарстві, що приведе до досягнення очікуваних економічних, соціальних, екологічних та інших результатів» [140, с. 60]. На нашу думку, такі міркування не в повній мірі відображають специфіку саме інвестиційної діяльності, а за змістом загалом наближаються до розуміння господарського механізму, що ще раз доводить наявність прогалин, які потребують заповнення на фоні погіршення інвестиційного клімату в країні.

В сукупності усі розглянуті аспекти формують уявлення про значення, сферу застосування й очікувані результати від дієвості організаційно-

економічного механізму. Для чіткості викладення авторської позиції стосовно такого механізму для ІБП потребує з'ясування ще один момент. Йдеться про анонсований вище розгляд двох видів, тобто механізму забезпечення та механізму управління. Це пояснює Н. Пойда-Носик, пропонуючи «...механізм управління розглядати як спосіб впливу суб'єкта на об'єкт за допомогою різних засобів, а механізм забезпечення – сукупність заходів щодо створення надійних умов гарантування захисту від небезпеки» [199, с. 101]. У відповідності до визначеного об'єкта дисертаційного дослідження нами надано перевагу механізму забезпечення із спрямованістю на створення умов для результативної роботи суб'єктів безпеки стосовно досягнення цілей в сфері ІБП. Авторські міркування щодо змісту й цілеспрямованості OEMЗІБП подано графічно на рис. 3.10.

В графічному вигляді нами акцентується увага на кількох важливих моментах: по-перше, OEMЗІБП виступає елементом, що пов'язує рівні в межах безпекової ієрархії, тобто з ФБП; по-друге, саме такий інструмент дає змогу конкретизувати увагу суб'єктів безпеки на питаннях забезпечення ІБП, а не лише виключно на ФБП, що є поширеним в умовах українських промислових підприємств; по-третє, власна позиція вибудовується послідовно, тобто виходячи із міркувань щодо суті механізму, господарського механізму та його двох складових, поєднання яких й забезпечує створення такого інструменту, який дозволить забезпечувати ІБП в надскладних умовах національної економіки.

Зважаючи на те, що сьогодні питання застосування OEMЗІБП постає доволі гостро, але не відгукується в наукових колах, необхідно не лише сформулювати визначення, але й розглянути складові, процес створення й засади результативного застосування.

Вивчення кращих практик застосування організаційно-економічного механізму вказує на існування кількох відмінних поглядів щодо структури, що надалі визначає процедуру створення й реалізації в умовах певного підприємства.

Рис. 3.10. Теоретичне підґрунтя формування OEMЗІБП, *сформовано автором*

Традиційний підхід передбачає розгляд двох складових, тобто організаційної та економічної, із встановленням їх змістового наповнення, узгодження й відпрацювання процедурних моментів застосування. Інші підходи різняться рівнем доповнення до традиційного, а також зміною параметрів структуризації. Стосовно першого моменту цікавою є позиція Н. Правдюк та А.

Ярославського, які у структурі такого механізму забезпечення ЕБП виділяють, окрім організаційної та економічної складової, ще й такі як «...мотиваційна, функціональна та моніторингова» [208, с. 78]. З таким трактуванням складно погодитися, оскільки має місце певне дублювання змістового наповнення, зокрема мотиваційні аспекти формуються за рахунок методів й важелів економічної складової. Наведений приклад не є поодиноким, а варіації в структуризації в більшості спричинена бажанням акцентувати увагу на якомусь важливому, з погляду певного дослідника, моменті, що можна сприймати як елементи наукового пошуку, хоча на практиці вони не набувають належного застосування.

Зміна параметрів структуризації дала змогу окремим науковцям запропонувати відмінний перелік елементів. С. Савіна пропонує розглядати такі три базові складові як «...прогнозування і планування; мотивація, організація і контроль; інформаційне забезпечення» [230, с. 165]. Така точка зору не відображає в повній мірі особливості організаційно-економічного механізму, оскільки, за винятком останнього елемента, пов'язана із функціями менеджменту. Наближеною, але із більшим рівнем деталізації, є позиція А. Юрченко, в якій автор виділяє дві складові із подальшим уточненням суті кожної з них, тобто «...структура (організаційна; економічна; технологічна; екологічна і соціальна); та функціональна (прогнозування і стратегічне планування; організація структури, фінансове регулювання, мотивація і стимулювання, контроль і облік, моніторинг і аналіз, антикризове регулювання)» [279, с. 199]. Якщо відносно другої складової залишається актуальним висловлене вище зауваження щодо прив'язки до функцій менеджменту, то перша складова доповнена елементами, які не в повній мірі можна поєднувати в межах однієї структури через відмінний характер сутності. Оминаючи розгляд інших точок зору, можна констатувати, що мають місце спроби розвитку засад створення й реалізації організаційно-економічного механізму. Попри зазначене, вважаємо прийнятним варіантом стосовно інвестиційної безпеки дотримування традиційного розуміння необхідності

виділення лише двох складових, тобто організаційної й економічної. Наш варіант змістового наповнення цих складових відрізняється специфікою процесу забезпечення ІБП.

В основі параметрів організаційної складової нами покладено сутність організаційного механізму із врахуванням двох аспектів: необхідність координації в застосуванні методів й важелів із іншою складовою, тобто економічною, а також активність суб'єктів безпеки в питаннях забезпечення ІБП. Відтак така складова повинна передбачати початкове перебудування організаційної структури СЕБП із конкретизацією функціональних завдань суб'єктів безпеки безпосередньо на питаннях забезпечення ІБП. Такий акцент не є випадковим, адже в практиці поширеним є встановлення завдань лише стосовно ФБП. Нами взято до уваги той важливий параметр, що домінуючу частку в структурі промислових підприємств за масштабами діяльності займають малі форми організації бізнесу, де здійснення безпекової діяльності зіштовхується з проблемою неможливості створення окремого відділу. Відтак в межах організаційної складової повинно відбутися встановлення функціональних зв'язків між лінійними підрозділами та окремими виконавцями на предмет консолідації зусиль в питаннях забезпечення ІБП. Фактично йдеться про вибудовування організаційної структури із додатковим розподілом функцій стосовно безпекової діяльності, що не передбачає значних додаткових ресурсних витрат, але вимагає проведення комплексу робіт щодо:

- розроблення внутрішніх положень, інструкцій, вказівок, нагадувань, рекомендацій тощо, які в сукупності мають посилити координацію між усіма виконавцями;

- покращення кадрової політики в частині набуття залученими до безпекової діяльності працівниками підприємства нових компетентностей, які дозволять їм на вищому професійному рівні виконувати поставлені завдання;

- удосконалення ІАЗ через внесення змін в систему моніторингу ЕБП шляхом: доповнення переліку точок у внутрішньому та зовнішньому інформаційному середовищі, що потребують постійного спостереження;

внесення змін в систему опрацювання інформації з метою встановлення критерії виявлення зрушень в параметрах точок, що вказують на появу викликів, посилення ризиків та поглиблення негативного впливу загроз; створення вказівок щодо формування аналітичних звітів, які слугуватимуть основою для розроблення управлінських рішень;

- поліпшення технології розроблення оперативних, тактичних та стратегічних рішень на основі фактичних даних про рівень ІБП та виходячи із прогнозів можливої зміни в діяльності підприємства та зрушень у зовнішньому середовищі, зокрема інвестиційного клімату;

- посилення взаємодії із правоохоронними органами та іншими інституціями на предмет обміну даними, формування додаткових захисних редутив та використання можливостей, що можуть позитивно вплинути на інвестиційну діяльність підприємства, зокрема в отриманні фінансових ресурсів за підтримки місцевих органів влади для реалізації соціально важливих проектів.

Економічна складова не лише формує ресурсну основу забезпечення ІБП, але й підсилює застосування організаційних методів та важелів на основі цілеспрямованого впливу на виконавців. Лаконічно визначена сутність може бути деталізована наступним чином в ракурсі ключових напрямів:

- ресурсне забезпечення безпекової діяльності, тобто виходячи із фактичних потреб для здійснення різного типу заходів у відповідності до можливої суттєвості зміни рівня ІБП;

- уточнення індикаторів, які в процесі оцінювання інвестиційного потенціалу й інвестиційної привабливості будуть вказувати на зміну рівня ІБП;

- постійне відстеження рівня впливу ключових внутрішніх й зовнішніх загроз для створення інформаційного базису розроблення й реалізації заходів щодо протидії їм та ліквідації наслідків;

- розвиток системи мотивації співробітників до активності в безпековій діяльності, а також постійного самовдосконалення й набуття компетентностей,

що дадуть змогу їм виконувати завдання як суб'єктів безпеки на більш якісному рівні;

- формування оперативних, тактичних та стратегічних заходів для забезпечення ІБП, що повинні узгоджуватися із діями суб'єктів безпеки в межах безпекової ієрархії, тобто фінансової та в подальшому ЕБП.

В сукупності організаційна й економічна складові механізму створюють необхідну базу для приділення належної уваги проблематиці забезпечення ІБП в умовах кожного підприємства незалежно від масштабів діяльності. При існуванні системи безпеки будь-якої складності, завдяки залученню працівників усіх профільних підрозділів, зокрема на основі набуття ними відповідних компетенцій, узгодження дій в межах організаційної структури та стимулювання до активності в безпековій діяльності, можливим є встановлення цільових орієнтирів та вибудовування засад провадження процесу забезпечення ІБП. Виходячи з такої встановлених засад можна деталізувати процес формування й функціонування OEMЗІБП, виділяючи наведені етапи.

Етап 1. Підготовчий:

- підбір та узагальнення інформації щодо практики забезпечення ЕБП та результатів реалізації заходів в сфері ФБП;

- оцінювання ІБП, послуговуючись індикаторами стосовно інвестиційного потенціалу й інвестиційної привабливості, а також на основі виявлення й ієрархічного впорядкування ключових загроз;

- розгляд перспектив провадження інвестиційної діяльності на основі тенденційного аналізу та прогнозів змін в діяльності підприємства та інвестиційного клімату в національній економіці.

Етап 2. Формування:

- створення організаційної складової за основними позиціями;
- створення економічної складової за основними позиціями;
- узгодження процесу функціонування складових механізму із системами вищого порядку, тобто ФБП, та діями зовнішніх суб'єктів безпеки;
- встановлення критеріїв та процедури оцінювання дієвості механізму.

Етап 3. Функціонування:

- застосування методів й важелів організаційного й економічного змісту для провадження інвестиційної діяльності в умовах національної економіки;
- оцінювання дієвості функціонування механізму, зокрема в межах системи безпеки підприємства;
- внесення змін, виходячи з результатів оцінювання та прогнозованої зміни в інвестиційній діяльності підприємства.

Викладена послідовність в більшості є звичною для безпекової діяльності, відмінність полягає в розумінні того факту, що в поточних умовах промислові підприємства зосереджуються на створенні системи безпеки, яка має забезпечувати необхідний рівень ЕБП загалом, зокрема надаючи більш вищий пріоритет в активності суб'єктів безпеки стосовно загроз ФБП. Питання ІБП перебуває на другому плані і виникає в момент гострого дефіциту інвестиційних ресурсів. Відтак в розглянутому процесі наголос робиться на необхідності імплантації розробленого механізму в уже існуючу систему безпеки із виконанням комплексу підготовчих завдань в межах економічної та організаційної складових. Зважаючи на існуючий спротив до будь-яких змін зі сторони менеджменту та працівників підприємства, впровадження повинно супроводжуватися роз'яснювальною роботою, чіткістю формулювання змін в посадових обов'язках, налагодженням зв'язків і координацією взаємодії на основі встановлених тактичних і стратегічних орієнтирів. Усі викладені аргументи нами реалізовані у вигляді структури OEMЗІБП (рис. 3.11).

В графічному вигляді фактично концентровано подається зміст двох основних складових такого механізму із наголошенням, що йдеться про доповнення існуючої СІБП, яка є складовою системи вищого порядку, тобто ФБП. Хибною буде думка, що сформований механізм дасть змогу втримувати необхідний для функціонування рівень безпеки певного підприємства. Він є необхідним елементом інших систем, а відтак його функціональність пов'язана із існуючою практикою безпекової діяльності.

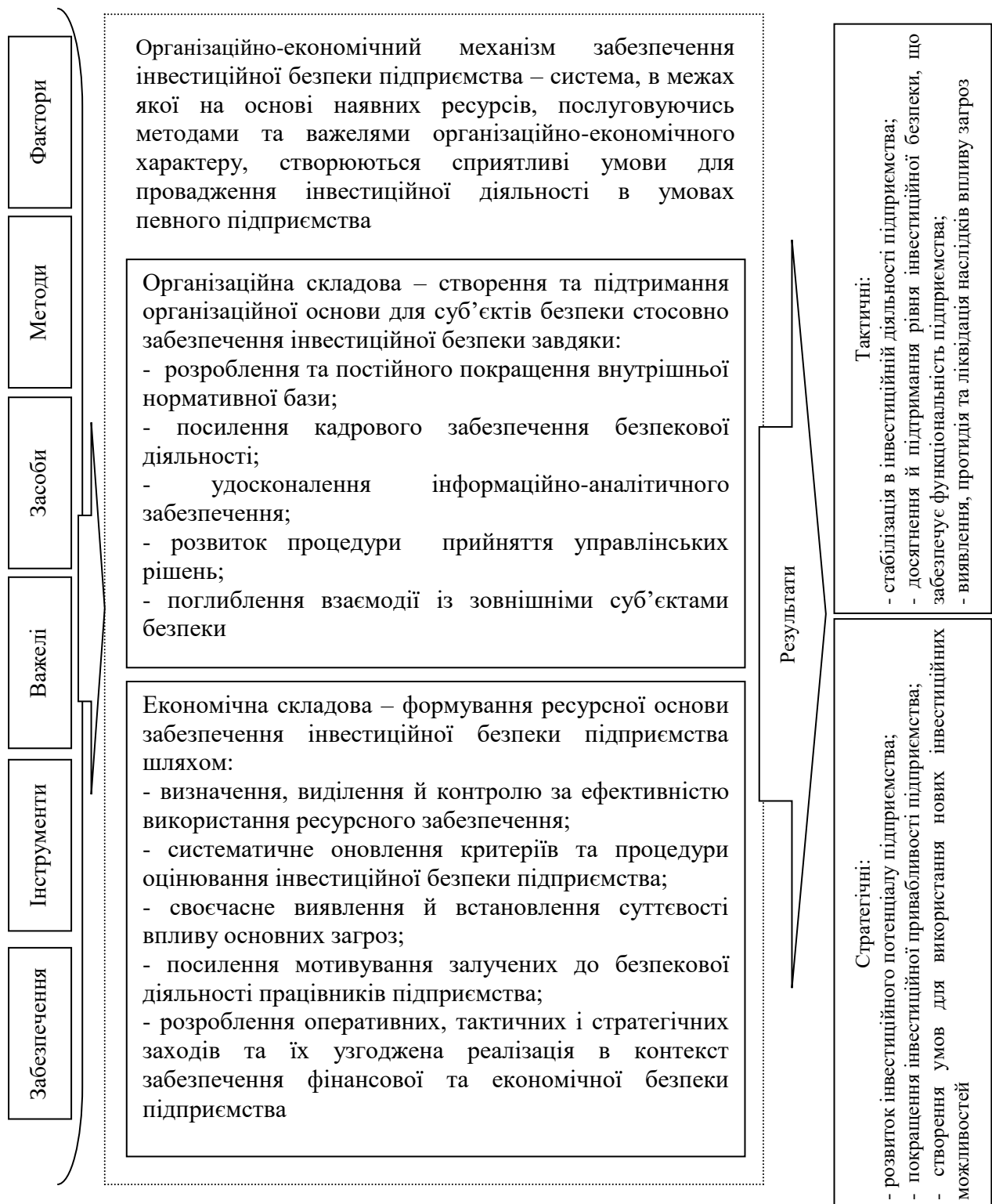

Рис. 3.11. Структура OEMЗІБП, сформовано автором

З іншого боку, його створення, відповідно до поданої вище послідовності, є необхідним кроком через зростання потреби в інвестиційних ресурсах, за відсутності належної уваги до цієї проблеми.

Окремо нами виділено результати із їх групуванням на тактичні й стратегічні. Зміст таких результатів прив'язаний до фактичних умов ведення господарської діяльності українських промислових підприємств, коли цілі формуються на значно коротший термін. Тобто тактика формується в межах року, а стратегія лише в межах 2–3 років через високу динамічність змін умов функціонування кожного вітчизняного підприємства.

Узагальнюючи, вважаємо за доцільне ще раз наголосити, що розроблений організаційно-економічний механізм характеризується інноваційністю через поточну обмежену увагу до питань забезпечення ІБП, зокрема розроблення й практичної реалізації такого типу інструментів. За змістом він враховує усі вищеобґрунтовані розробки, зокрема розвитку ІАЗ й оцінювання ІБП, та створює підґрунтя для інших наукових розвідок.

3.3. Формування інноваційно-орієнтованої системи інвестиційної безпеки підприємства

За порівняно короткий час представники українського бізнесу суттєво змінили своє ставлення до питань забезпечення безпеки. Від примарних уявлень, що їхню справу повинні захистити зовнішні суб'єкти безпеки, до усвідомлення, що перші оборонні редути мають створюватися та підтримуватися в належному стані власними силами, не позбавляючи актуальності взаємодію із правоохоронними органами. Комбінований варіант у провадженні безпекової діяльності дає змогу виявляти й реагувати на ті ризики й загрози, що вагомо впливають на поточну діяльність підприємства, тобто як мінімум підтримуючи його певний рівень стабільності. Такі аспекти актуальні як загалом для ЕБП, так і стосовно нижчих рівнів безпекової ієрархії, тобто ФБП та ІБП.

Наступні трансформації національної економіки через поглиблення інтеграції в світовий економічний простір, COVID-19 та військові дії актуалізували перегляд парадигми безпекової діяльності. Існуюче раніше

уявлення, що дії суб'єктів безпеки повинні чітко відповідати наперед розробленим внутрішнім положенням, не дозволяють досягати необхідної результативності через високу динамічність змін у впливі основних загроз. Затверджені протоколи активності суб'єктів безпеки не відповідають фактичному перебігу подій, що не дає змоги застосувати стандартні рішення в межах певної ситуації. Тобто, при фактично створеній СЕБП її дієвість виявляється обмеженою через використання типових підходів в безпековій діяльності, які не відповідають умовам, що складаються у внутрішньому просторі та середовищі функціонування. Одним із можливих варіантів вирішення цієї актуальної проблеми є формування нової парадигми, яка повинна спиратися на пріоритетність пошуку нетипових, тобто креативних варіантів вирішення нових завдань. Такий підхід є складним, оскільки вимагає відходу від існуючого на сьогодні в безпековій діяльності на мікрорівні домінування авторитарного стилю управління із чітким дотриманням внутрішніх положень на користь децентралізації у виконанні завдань. Демократичний стиль управління із стимулюванням до креативності в діях суб'єктів безпеки уможливорює гнучке реагування на будь-які раніше неіснуючі загрози та зміни в пріоритетності їх впливу на діяльність підприємства, але потребує розроблення методичних засад формування інноваційно-активної системи, тобто в нашому випадку СІБП. Безперечно, що таке складне завдання вимагає попереднього з'ясування змісту відповідного понятійно-категоріального апарату, зокрема щодо інновації та інноваційності з наступним акцентом на креативності в діях суб'єктів безпеки, що можливо через внесення змін в існуючу систему, в тому числі в положення щодо мотивування.

Перед уточненням змісту поняття «інновація» вважаємо за необхідне підкреслити, що сьогодні в наукових публікаціях домінує підхід у пріоритетності розгляду інноваційної продукції як ефективного інструменту в конкурентній боротьбі із наступним уточненням й вибудовуванням засад удосконалення інвестиційного процесу в умовах певного підприємства та деталізацією етапності протікання життєвого циклу інновацій. Вважаємо, що

такі міркування є доцільними, але дещо звужують предметне поле інновації через концентрацію уваги виключно на інноваційній продукції і не вбачаючи її реалізацію в інших процесах, зокрема таких, що мають місце в безпековій діяльності. В основі таких міркувань лежать початкові трактування поняття «інновація», які, маючи більш широке значення, прослідковуються ще в творах філософів й мислителів на початках пізнання людиною навколишнього середовища в часи Стародавнього світу, тобто коли не було сформовано уявлення про технологічний процес та засади розроблення й масового виробництва продукції для задоволення потреб населення.

Інновація як термін застосовується в різних сферах дослідження людини та навколишнього середовища, але початковим залишається її розуміння як похідної від латинського слова «новація» та англійського «ін», що спільно утворюють термін, який тлумачиться як «введення нового», можливо «оновлення», «відновлення», «поновлення».

Хоча в більшості наукових публікацій першість у застосуванні терміна «інновація» належить Й. Шумпетеру, але зрозумілим є, що його внесок був здійснений на основі сформованого раніше підґрунтя. В часи Стародавнього світу поява нового розглядалася як добра воля вищих сил, в окремих випадках через сходження ласки на окрему особу, яка й реалізовувала її поміж представників певної громади. Античні філософи розглядали новації стосовно буття, яке у розумінні Платона та Демокріта було незмінним, але у твердженнях Геракліта й Аристотеля – мінливим завдяки людині, яка може не лише сама змінюватися, але впливати й на довкілля. Водночас активність творців вважалася менш важливою у порівнянні із філософським пізнанням всесвіту, оскільки не була необхідною за умови дрібної ролі людини, де усе визначено до її існування. Епоха Відродження надала поштовх до розвитку мистецтв, коли саме творча особа сприймалася як новатор, а її активність – новаторською діяльністю. В економічній сфері основи розуміння новацій були закладені меркантилістами в контексті розгляду варіантів примноження капіталу. Серед відомих постатей, які сприяли розгляду нововведень в

соціально-економічних процесах, потрібно загадати К. Маркса, який вважав такі зміни рушійною силою, що прискорюють економічний прогрес. Зважаючи на те, що інновації були і залишаються актуальними не лише для економіки, необхідно згадати досвід культурологів, які в кінці XIX ст. розглядали такі процеси в контексті запозичення елементів однієї культури для їх застосування в іншій, фактично у вигляді копіювання, що все-таки мало характер змін із можливим соціально-культурним ефектом. Такий факт є свідченням неоднозначності не лише сприйняття інновації, але характеру змін, що ними провокуються.

Як зазначалось, введення в науковий обіг терміна «інновація» належить Й. Шумпетеру, який і заклав основи класичної теорії інновацій. У своїх публікаціях цей австрійський науковець подавав інновацію як «...нову функцію виробництва – утворююче руйнування...нову комбінацію, що означає іншу якість засобів виробництва та досягається не шляхом дрібних поліпшень старого устаткування чи наявної організаційної схеми, а дискретно, поруч з ними через введення нових засобів виробництва та систем його організації» [172, с. 122–125]. До заслуг Й. Шумпетера потрібно віднести й запропоновану класифікацію інновацій, де виділеними є, окрім нового продукту, засоби виробництва, ринки збуту, сировина та організаційні форми. Ця класифікація є черговим аргументом відходу від існуючих на сьогодні позицій щодо концентрації уваги виключно на новому продукті, а також утворює необхідну основу для розгляду інновацій й стосовно безпекової діяльності, зокрема в частині формування інноваційно-орієнтованої СІБП у відповідності до фактичних умов ведення бізнесу, які потребують змін і відходу від традиційно сформованого підходу в діях суб'єктів безпеки.

Розвитку теорії інноваційного розвитку сприяли напрацювання М. Туган-Барановського, який досліджував причини, перебігу та наслідки промислових криз в Англії. Це стало основою для розроблення М. Кондратьєвим теорії «довгих хвиль». Саме М. Кондратьєв встановив той факт, що «...перед початком підвищувальної хвилі кожного великого циклу... спостерігаються

значні зміни в умовах господарського життя суспільства... відображені в значущих винаходах та відкриттях, в глибоких змінах техніки виробництва й обміну, в підсиленні ролі нових країн у світовому господарському житті тощо» [118, с. 147–154]. Представники неокласичної теорії, зокрема С. Кузнець, беручи до уваги сутність інновації Й. Шумпетера та встановлену циклічність Т. Кондратьєва, розглядали «інноваційні вибухи», які визначають послідовність зростання та кризового етапу, що суттєво впливають на функціонування кожної складової економіки, тобто підприємства, через необхідність впровадження нових технологій та здійснення інших змін. П. Друкер розробив теорію прискорення, в межах якої інновації розглядалися як основне джерело розвитку кожного підприємства. Загалом кожен наступний етап у формуванні теорії інноваційного розвитку характеризується наближенням проблематики впровадження змін в діяльність підприємства, вибудовуючи сучасне розуміння, коли без інновацій ефективне функціонування й розвиток неможливі.

Зважаючи на те, що сьогодні відома значна кількість тлумачень терміна «інновації», першочергово звернемося до ЗУ «Про інноваційну діяльність», де він визначений як «...новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [213]. Вважаємо, що таке тлумачення може бути взяте за основу для розроблення методичних засад формування інноваційно-орієнтованої СІБП, виходячи з того, що: по-перше, йдеться не лише про власне розроблення, але й застосування нових технологій, тобто кращих практик; по-друге, результатом визначено покращення, що можна конкретизувати як удосконалення існуючої СІБП; по-третє, зміни можуть стосуватися усіх складових зазначеної системи, зокрема кадрового складу, в тому числі стосовно їх креативності в безпековій діяльності. Попри достатньо міцний фундамент, який створений в законодавчому полі для розгляду інновацій в питаннях забезпечення ІБП, доцільним є групування із виділенням основних підходів і в

позиціях науковців для поглиблення базового понятійно-категоріального апарату.

Ознайомлення із науковими доробками українських дослідників дало змогу чітко виділити три підходи, які суттєво різняться засадами сприйняття поняття «інновація». В межах першого підходу домінують акценти на сприйнятті інвестиції як результату, зокрема С. Ілляшенко та О. Прокопенко доводять, що йдеться про «...кінцевий результат діяльності зі створення і використання нововведень, втілених у вигляді удосконалення або нових товарів (виробів або послуг), технологій їх виробництва, методів управління на всіх стадіях виробництва і збуту товарів, які сприяють розвитку та підвищенню ефективності функціонування підприємств» [99, с. 15]. Заслуговує на увагу те, що науковці розширюють сферу реалізації інвестицій, зараховуючи до них і методи управління, які повинні сприяти збільшенню ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. Тобто зміни у взаємодії суб'єктами та об'єктами безпеки через застосування нових методів управління мають також сприйматися як інновації.

Другий підхід, де інновація розглядається як процес, спирається на ті базові засади, що були закладені ще Й. Шумпетером, але сьогодні дещо осучаснені за рахунок врахування умов функціонування із зростаючою кількістю цифрових технологій та посиленням конкурентної боротьби за людський капітал. Як приклад такого підходу можна процитувати визначення І. Буднікевич та І. Школи, які доводять, що інновація являє собою «...комплексний процес, спрямований на створення, розроблення та доведення наукової чи будь-якої іншої ідеї до стадії комерційного використання та поширення в економіці» [23, с. 15]. Беручи таку позицію за основу, можна розглядати інновацію як процес щодо генерування ідей стосовно приведення безпекової діяльності до фактичних умов реалізації із кінцевим результатом у вигляді оновлених внутрішніх положень, інструкцій, методичних рекомендацій, які визначають активність суб'єктів безпеки.

В межах третього підходу консолідовані погляди науковців щодо розгляду інвестиції як зміни, тобто переходу від колишньої моделі до нової, яка забезпечить подальше існування та розвиток певної системи. Тобто йдеться про рух із намаганням постійного оновлення параметрів системи, що повинно підтримувати її життєздатність. Як ілюстрацію можна процитувати трактування, що міститься у публікації Ю. Бажал, де інвестиція подається як «...зміна технології виробництва, яка має історичне значення і становить собою стрибок від старої виробничої функції до нової» [11, с. 77]. Цей підхід також частково враховує ті засади, що були закладені Й. Шумпетером, адже саме він визначав інвестицію як нову функцію. Водночас стосовно ІБП доцільно говорити про зміну не технології виробництва, а технології безпекової діяльності.

В цілому кожен із виділених підходів у певній мірі спирається на базові засади, що були визначені ще М. Шумпетером із врахуванням напрацювань його послідовників та адаптацією до фактичних умов ведення бізнесу. Зроблені узагальнення створюють необхідне підґрунтя для розгляду інновацій в забезпеченні ІБП як рішення, що є актуальним стосовно фактичних умов здійснення безпекової діяльності та стосується основних елементів відповідної системи, впровадження якого дозволить посилити захист інвестиційних ресурсів, їх залучення й використання задля ефективного розвитку підприємства. Таке трактування спирається на авторське розуміння ІБП, що представлено у підрозділі 1.1, та вибудовує необхідну підставу для подальшого розроблення засад формування інноваційно-орієнтованої системи.

Питання класифікації інновацій нами не порушується через максимально широкий зміст класифікаційних груп та обмежену цінність в сфері забезпечення ІБП. Цікавою є структуризація поняття «інновація», яка розглядається в статті С. Полегенької, коли авторка виділяє такі ключові компоненти: «...креативність, стратегія, реалізація та прибутковість» [200, с. 59]. Вважаємо, що початкову ідею можна певним чином адаптувати до специфіки забезпечення ІБП шляхом уточнення змісту кожного компоненту.

Так, креативність, якій належна увага буде приділена в подальшому, полягає в здатності суб'єктів безпеки шукати нові, раніше невідомі варіанти вирішення проблем, зокрема в частині протидії загрозам та максимально ефективного використання інвестиційних ресурсів. Стратегія полягає в баченні параметрів здійснення безпекової діяльності відповідно до змін у внутрішніх інвестиційних процесах, зрушень у зовнішньому середовищі та стратегічних орієнтирах розвитку підприємства загалом, при цьому не упускаючи з уваги ті заходи, що здійснюються щодо забезпечення інших функціональних складових ЕБП. Реалізація – вбачається у формалізації вдалої та апробованої ідеї у вигляді внутрішніх нормативних документів із поширенням практики застосування для досягнення позитивного результату не в окремому випадку, а на постійній основі. Стосовно такого компоненту як «прибутковість», то потрібно розуміти, що йдеться не суто про фінансові результати, а дещо більш ширше, що охоплює усі параметри безпекової діяльності, тобто від покращення професійних компетенцій суб'єктів безпеки, розвитку безпекової культури, посилення результативної взаємодії із зовнішніми суб'єктами безпеки тощо до уникнення фінансових втрат завдяки реалізації превентивних заходів стосовно певної загрози чи отримання додаткової вигоди від успішного використання нових можливостей, які з'явилися на фінансовому ринку. Здійснене уточнення змісту основних компонентів створює цілісне бачення інновацій в ІБП, відповідаючи не лише авторському баченню сутності цього поняття, але й об'єднуючи розглянуті вище основні підходи.

На відміну від поняття «інновація», інноваційність фактично не перебуває в полі наукових розвідок українських дослідників, хоча іноземні колеги вбачають в ньому необхідну складову, яка визначає спроможність певного підприємства провадити інноваційну діяльність. Свого часу ще Й. Шумпетер окреслював інноваційність як систему змін, тобто непоодинокі, а керовані трансформації, виконання яких повинно сприяти набуттю нових властивостей. В. Насієровський та Ф. Арцелус розглядають інноваційність як таку, що «...пов'язана з провадженням нових рішень в місцях або для тих цілей, для

яких раніше не використовувалися» [301, с. 125]. Малочисельна група українських науковців, що демонструють активність в питаннях встановлення змістового наповнення інноваційності, відзначається суттєво відмінними поглядами. Фактично домінують дві позиції, перша з яких наближає інноваційність до базової категорії, тобто інновації, а друга – визначає параметри підприємства як системи, які уможливають результативне здійснення інновацій. Перша позиція простежується в твердженні Д. Скворцова, який пропонує сприймати інноваційність як «...якісне поняття з позиції економічної теорії, що підкреслює наявність нового явища, продукції, технології тощо, які надають можливість збільшення ефективності» [240, с. 310]. В такій позиції імпонує цілеспрямованість змін із орієнтацією на підвищення ефективності, що є актуальним і стосовно безпекової діяльності в умовах підвищеної динамічності, ресурсної обмеженості та стратегічної важливості для подальшого функціонування підприємства.

Аспекти другої позиції наявні у визначенні Л. Лігоненко, яка подає інноваційність як «...системне багатоаспектне комплексне поняття, що характеризує спроможність підприємства до забезпечення інноваційного розвитку в результаті здійснення управлінських зусиль із трансформації інноваційного потенціалу в результати інноваційної діяльності» [146, с. 115]. В такому ракурсі інноваційність визначається водночас як підґрунтя для провадження інноваційної діяльності та характеристика інтенсивності таких процесів, що актуально і для ІБП, система якої не може залишатися незмінною перед виникненням й посиленням впливу раніше неіснуючих ризиків і загроз. Відтак гнучкість та інтенсивність трансформації СІБП саме визначається інноваційністю.

Суттєвий прогрес в поглибленні розуміння інноваційності забезпечили напрацювання С. Мушнікової, яка сформувала власне бачення інноваційності системи управління підприємством, в межах якого акцентує увагу на «...креативних технологіях управління з метою формування наскрізної або багатоплатформної діяльності, спрямованої на цифровізацію та

багатоформність на стратегічному та тактичному рівнях» [179, с. 448]. В такому тлумаченні нам імпонують дві позиції: по-перше, акцент на креативності; по-друге, спрямованість на цифровізацію, що відповідає поточним реаліям збільшення частки цифрової економіки та домінуючої орієнтації на широке впровадження цифрових технологій для збереження конкурентних позицій. Водночас інноваційність системи управління підприємства авторкою зводиться до новітніх ідей, креативності й знань, а також можливості використання і наявності практичних навиків, що на нашу точку є дещо обмеженим, адже не охоплює загалом усі складові та процес дієвості такої системи.

Узагальнюючи, вважаємо, що інноваційності, поруч із інновацією, потрібно надавати більше уваги, оскільки її змістове наповнення має сприяти зростанню інноваційної активності українських підприємств через уточнення умов та параметрів здійснення інноваційної діяльності, яка не повинна обмежуватися виключно генеруванням ідей з їх комерціалізацією у вигляді нової продукції чи послуги, а стосуватися усіх аспектів, зокрема й забезпечення ІБП. Відтак у нашому розумінні інноваційність в забезпеченні ІБП являє собою здатність генерувати й впроваджувати інновації, які уможливають виконання поставлених перед суб'єктами безпеки завдань за рахунок змін в усіх складових відповідної системи, що відповідає тенденціям в національній економіці, внутрішнім процесам та поступі в безпековій діяльності. Таке тлумачення показує інноваційність як якість, яка повинна повсякчас актуалізуватися через поступ під тиском змін, що порушують стабільність в безпековій діяльності. Така позиція лягає в площину нової парадигми, де безпекова діяльність є гнучкою, не лише на основі адаптації, але випередження за рахунок інновацій.

Обґрунтована власна позиція стосовно інновації та інноваційності стосовно забезпечення ІБП створює потрібний фундамент для розроблення методичних засад формування інноваційно-орієнтованої СІБП, яка спрямована на генерування й впровадження на постійній основі інновацій стосовно усіх складових такої системи, відповідно до зрушень в інвестиційній діяльності підприємства задля збільшення результативності дій суб'єктів безпеки.

В нашому трактуванні підкреслено необхідність створення й впровадження інновацій стосовно усіх складових СІБП, тобто таких, що в графічному вигляді подані на рис. 1.10. Водночас в подальшому увага буде зосереджена лише на одній складовій – суб'єктах безпеки в частині посилення креативності в їх діях задля спроможності адекватно реагувати на ті зміни в інвестиційній діяльності, які не мають аналогів в минулому, тобто досвід відсутній, потреба є гострою, а раніше розроблені протоколи дають низьку результативність. Окрім цього, такий підхід спрямований ще на поступовий відхід від реагування на результати впливу загрози на користь розроблення й здійснення заходів на випередження, що потребує неординарних дій, тобто креативних. Вибір такої складової як суб'єкти безпеки не є випадковим, а визначений суттєвістю впливу людського фактору на безпекову діяльність, а також тим, що інноваційність повинна підтримуватися керуючою ланкою в межах системи управління інвестиційною діяльністю підприємства. В сукупності наведена аргументація підводить до презентації розроблених методичних засад формування інноваційно-орієнтованої СІБП, які стосуються лише суб'єктів безпеки, але в подальшому можуть бути розширені і щодо інших складових на основі розуміння суті інновацій та інноваційності в безпековій діяльності.

Авторське бачення формування інноваційно-орієнтованої системи із концентрацією уваги на розвитку креативності в суб'єктів безпеки має основу, яка хоча і не стосується безпекової діяльності, але дотична. Йдеться про наукові погляди М. Буковської [24, с. 123] та О. Кліпкової [110, с. 77], в яких обґрунтовується зв'язок між креативністю та інноваційністю, що відповідає сучасному вектору розвитку світової економіки. Як наголошувалося, стосовно забезпечення ЕБП загалом, чи її функціональних складових питання креативності сьогодні не порушується ні науковцями, ані практиками, хоча існують реальні передумови для вирішення складних проблем завдяки хоча б поєднанню чіткості виконання суб'єктами безпеки функціональних завдань із креативним пошуком інших варіантів, які можуть забезпечити вищу

результативність із орієнтацією не лише на протидію загрозам, але більш повного використання інвестиційного потенціалу й формування інвестиційної привабливості підприємства. Виходячи з таких позицій, надалі нами буде деталізовано пов'язані поняття «креативність» та «творчість» задля наступного розроблення засад посилення креативності дій суб'єктів безпеки в межах формування інноваційно-орієнтованої СІБП.

Розгляд креативності доцільно розпочати не з мікро-, а макрорівня. Науковці поступово вибудовують засади переходу до постіндустріального суспільства шляхом розвитку «креативної», «інноваційної» та «економіки знань», де основним драйвером виступають знання, інформація та здатність людини генерувати нові ідеї. Фактична реалізація цих теоретичних розробок лише частково проявляється у економічно розвинутих країнах через уможливлення задоволення індивідуальних потреб споживачів, що потребує креативності у створенні відповідного продукту чи послуги. В інших країнах, що перебувають на стадії аграрного й індустріального суспільства, домінує масове виробництво суспільного продукту, який задовольняє найбільш важливі потреби. Відтак сьогодні ідея креативності на макрорівні теоретично сформована, але має обмежене практичне втілення під тиском тих обставин, що складається в умовах кожної національної економіки та посилення конкурентної боротьби за природні ресурси та людський капітал. Для опису втілення креативності на мікрорівні доволі часто застосовуються такі терміни як «заплановане старіння» та «креативна лихоманка». Креативність у формі наперед закладеного незначного покращення кожної наступної моделі існуючого товару дозволяє підтримувати необхідні обсяги збуту. Фактично йдеться не про визначення потреби споживача та її задоволення, а формування попиту із закладенням у продукт параметрів обмеженої корисності, тобто до появи на ринку наступної моделі, або закінчення гарантійного терміну експлуатації. Можна констатувати, що в таких умовах креативність зводиться до пошуку моментів привернення уваги споживачів задля підтримання обсягів реалізації продукції, яка є відносно новою. З'ясовані аспекти визначають як

факт актуальності креативності на макро- та мікрорівні, підкреслюють неоднозначність у її практичному застосуванні, так й вказують на відмінність від творчості, оскільки йдеться про комерціалізацію, а не прояв відмінного світогляду. Останнє є підставою для з'ясування спільних та відмінних властивостей креативності й творчості.

Сьогодні поміж українських науковців триває активна дискусія стосовно змісту й тотожності творчості й креативності, яка поглиблюється через відмінність поглядів економістів, психологів, педагогів тощо. Водночас в основі поняття креативності лежить англійське «create», яке стосується будь-якої творчості (від виникнення ідеї, процес її втілення у вигляді певного продукту чи послуги і до презентації в певному середовищі), що проявляється від реклами товарів і до створення музичних творів. Тобто сьогодні в іноземних наукових колах наявні ознаки відсутності відмінностей між творчістю та креативністю, коли українські дослідники звужують кожне із цих понять та намагаються цілеспрямовано використовувати стосовно активності певних осіб. Для прикладу, Л. Федулова стверджує, що «...демонструючи свою типологічну схожість з творчістю, креативність, однак, має свою специфіку на теоретико-методологічному, функціональному і практичному рівнях... її можна вважати однією з рушійних економічних сил розвитку як соціально-економічної системи загалом, так і окремого підприємства зокрема» [258, с. 53–54]. Вважаємо, що у контексті формування інноваційно-орієнтованої СІБП актуальний розгляд креативності в діях суб'єктів безпеки, оскільки йдеться про конкретизацію завдань, формалізацію результатів, стимулювання до здійснення та цілеспрямованість у застосуванні.

В парі «творчість-креативність» початковим, якщо все-таки розрізняти такі поняття, можна вважати творчість, сприйняття якої були закладені в далекому минулому. Підкреслимо лише кілька аспектів. Так, в часи розквіту рабовласництва та кріпацтва творчість визнавалася як унікальна властивість «вільних» осіб, коли роль рабів зводилася до покірного виконання завдань. В подальшому творчість сприймалася як відхилення від нормального, коли

здатність творити пояснювалася ознаками психічних відхилень, тобто шизофренією, та наявністю шкідливих звичок – алкоголізмом та наркоманією, або відмінностями в традиційній поведінці – гомосексуалізмом. Сьогодні творчість повсякчас сприймається як «...процес створення нового, що об'єктивно здійснюється у природі або людині... продуктом виступає відкриття, винахід, нові художні образи, твори» [129, с. 10], тобто творчі задатки є в кожній людині у формі інтелекту, здібностей, таланту, спроможності пізнавати, узагальнювати, виокремлювати, інтерпретувати тощо, але вони не завжди в повній мірі реалізуються під тиском навколишнього середовища, зокрема через відсутність можливостей виявлення ініціативи за необхідності чіткого дотримання інструкцій. Водночас присутні моменти, у відповідності до яких творча людина керується не кінцевою метою, а отримує задоволення від самого процесу, в межах якого має місце уникнення існуючих шаблонів, пошук оригінального варіанту, ініціативність, спроможність довести свою унікальність, яку оцінить обмежене коло однодумців, але не через масове виробництво. Визначені особливості знайшли доволі чітке й лаконічне тлумачення у Філософському енциклопедичному словнику, де творчість подається як «...продуктивна діяльність за мірками свободи та оновлення, коли зовнішня детермінація людської активності змінюється самовизначенням» [259, с. 552]. В цілому контекстний розгляд творчості вказує, що вона є актуальною стосовно будь-якої активності людини, оскільки забезпечує розвиток, але виникають питання із цілеспрямованістю та можливістю комерціалізації, тобто практичного широкого застосування, а не для презентації унікальних властивостей окремої особи. Ці узагальнення ще раз підкреслюють важливість в питаннях формування інноваційно-орієнтованої СІБП зосередження на креативності.

На відміну від розуміння творчості, поняття «креативність» вперше застосовано Д. Сімпсоном лише у 1922 р., під яким цей науковець розумів спроможність особи відмовлятися від традиційних, типових, стереотипних способів мислення. Дійсне поширення й масове застосування поняття

«креативність» відбулося завдяки Дж. Гілфорду, який доводив, що його потрібно сприймати як «...багатовимірне поняття, що яке включає в себе готовність ризикувати, розвинену інтуїцію, вміння швидко переключатися з одного об'єкта на інший, швидко знаходити вирішення виникаючих соціальних і економічних завдань» [291, с. 49]. До найбільш значущих досягнень цього науковця можна віднести виділення ним двох типів мислення: конвергентного, що, будучи взаємопов'язаним із інтелектом, дозволяє зробити правильний вибір в межах існуючих альтернативних варіантів; дивергентного, яке пов'язано із креативністю, оскільки не зупиняється на виборі єдиного вірного варіанту, а припускає пошук нових та припущення про актуальність кількох, які дозволять досягнути мети. Дж. Гілфорд окреслював зміст наступних базових критеріїв дивергентного мислення: «...1) оригінальність – здатність продукувати окремі асоціації, незвичайні відповіді; 2) семантична гнучкість – здатність виявляти основну властивість об'єкта і запропонувати новий спосіб використання, 3) образна адаптивна гнучкість – здатність змінювати форму стимулу таким чином, щоб побачити в ньому нові ознаки та можливості для використання; 4) семантична спонтанна гнучкість – здатність продукувати різноманітні ідеї в нестандартних ситуаціях» [291, с. 49]. Безперечно, така деталізація креативності об'єктивно підходить для тих завдань, які повсякчас постають перед суб'єктами безпеки, але і визначає необхідність хоча б частково відходу від традиційного підходу в плануванні й здійсненні безпекових заходів, що сьогодні вимагає дотримуватися чіткої послідовності дій без прояву ініціативи.

Послідовником і водночас критиком окремих позицій Дж. Гілфорда став Е. Торренс, який розглядав креативність як «...здатність загостреного сприйняття недоліків, проблем, прогалин у знаннях, у процесі ідентифікації недостатньої інформації» [306, с. 115]. Критики зазнали твердження Дж. Гілфорда стосовно залежності креативності від інтелекту. Е. Торренс провів ряд досліджень, що дозволило стверджувати, що при IQ до 120 балів така залежність може виникати, але за вищого рівня вона не підтверджується, що стало основою для

висловлювання такої тези, що «...немає креативів з низьким інтелектом, але є інтелектуали з низькою креативністю» [306, с. 115]. Такі твердження є корисними в здійсненні кадрової політики щодо формування особового складу служби безпеки, зокрема в частині розроблення тестів, які пропонуються претендентам для визначення їх інтелектуального, професійного й креативного рівня.

Серед інших дослідників, що надали поштовх пізнанню креативності в економіці, доцільно відзначити А. Маслоу [297, с. 372], позиція якого відрізнялася тим, що він надавав перевагу креативності особи, тобто не потребі, процесу чи результату. А. Маслоу переконував, що креативність властива кожній особі від народження, але пригнічується діючими системами освіти та жорсткістю у виконанні поставлених завдань. Такі міркування також повинні стати необхідною основою у формуванні інноваційно-орієнтованої ІБП щодо створення умов для творчого саморозвитку кожного співробітника, зокрема за рахунок утворення відповідного креативно сприяючого середовища.

Узагальнюючи, необхідно підкреслити, що уже на ранніх етапах формування теорії креативності спостерігалася відмінність в поглядах щодо її проявлення стосовно кожної окремої особистості, можливості розвитку та ефективного використання. Сьогодні інтенсивність дискусій не зменшилась, а посилилась через бачення можливості розвитку бізнесу завдяки креативності у вирішенні як існуючих раніше, так й нових проблем. Водночас суттєвою є різниця у трактуванні креативності стосовно сфери застосування, що впливає на загальне сприйняття. Так, в психології домінують аспекти стосовно здатності особи до творчості, що залежна від психологічного стану та трансформації внутрішнього світу. Філософська позиція полягає у спроможності виявляти та пізнавати обставини певної проблеми. В економіці домінують моменти генерування нових ідей задля вирішення проблеми нетрадиційним способом із подальшим отримання результату у вигляді інновації. Для прикладу, Р. Павлюк вбачає у креативності «...здатність породжувати незвичні ідеї, відхилятися в мисленні від традиційних схем,

швидко вирішувати проблемні ситуації» [187, с. 25]. Проведений огляд засвідчує, що попри певні відмінності в тлумаченні креативності, її змістове наповнення максимально відповідає поточним проблемам безпекової діяльності, адже йдеться про пошук нових варіантів вирішення нетипових й складно досліджуваних проблем в умовах обмеженої інформативності. Поруч з цим сучасні тенденції вказують на концентрацію уваги загалом на креативності як можливості покращити конкурентні позиції в умовах встановлення прямої комунікації між підприємством та споживачем, так й посилення уваги до творчих здібностей працівників через стимулювання до саморозвитку й створення сприятливого для творчості середовища. Останній момент реалізований у структуризації креативності, де певним загальноновизнаним орієнтиром уже в межах багатьох років залишається позиція Т. Амабайла, який виділяв такі складові як «...компетентність особи, вміння творчо мислити та мотивація» [70, с. 39]. Тобто креативність пов'язана із здатністю й активністю певної особи, але й враховує можливості й умови, що потребує певного середовища. Компетентність особи визначається знаннями, вмінням, досвідом та навичками працівника, рівень яких визначається успадкованими й набутими якостями за рахунок саморозвитку та системи підготовки й перепідготовки в межах підприємства. Уміння творчо мислити пов'язане із спроможністю використовувати відомі методи креативного мислення, що уможливають гнучкість, наполегливість та неординарність в пошуках варіантів вирішення певної проблеми. Питання мотивації нами буде розглянуто в подальшому, але на цьому етапі можна підкреслити, що йдеться про внутрішню і зовнішню, які повинні виконуватися в комбінації для отримання очікуваного результату не в окремому випадку, а на постійній основі. Доволі схожої позиції дотримується Н. Задорожнюк [90, с. 163], яка виділяє стосовно креативності особу, процес, продукт і середовище. Під процесом розуміється етапність генерування та втілення ідеї, а продукт є результатом, який повинен відповідати поставленим завданням. В цілому розглянуті два підходи фокусують увагу під час формування інноваційно-орієнтованої СІБП на кадровому забезпеченні,

організації креативного процесу із цілеспрямованістю й вмотивованістю суб'єктів безпеки.

Зважаючи на те, що за креативністю безперечно першу позицію займають креативні здібності особи, то коротко розглянемо цей аспект як основу тестування, яке повинно бути обов'язковим у розгляді претендентів на залучення до безпекової діяльності та в подальшому як підставу для оцінювання результативності й застосування інструментів мотивування. Серед науковців не лише немає узгодженості в питаннях критеріїв креативності, але подекуди прослідковується бажання їх подати як перелік оптимально бажаних критеріїв до працівника, при цьому відхиляючись від розуміння креативності загалом та творчих якостей, які не можуть бути типовими, а є відмінними й особливими і тому цінними. Для прикладу, Дж. Веєсбурд, окрім інших, вказує на важливість таких властивостей як «...чутливість до інтересів інших, стійкість, участь у вирішенні проблеми, почуття гумору» [110, с. 78]. На нашу думку, в основі креативності все-таки лежить неординарність підходів до вирішення актуальних проблем, тобто творчий пошук, гнучкість, оригінальність. Такі якості проявляються в обмеженій кількості осіб. Водночас вибудовування образу «універсального» працівника, що володіє усіма необхідними властивостями, є хибним підходом, оскільки не дозволяє залучити саме претендентів із креативними здібностями. Вважаємо, що співробітники служби безпеки повинні не в однаковій мірі характеризуватися високою креативною активністю, а бажаним є поєднання різних типів особистостей на основі створення сприятливого клімату для їх спільної й продуктивної праці щодо виконання поставлених завдань. Відповідно для частини співробітників актуальними будуть:

- спроможність генерування нових й нетипових ідей щодо вирішення існуючих проблем з вищою результативністю та/або нових, стосовно яких відсутня практика дій;

- здатність творчо підходити до пошуку нових можливостей в здійсненні інвестиційної діяльності підприємства на основі виходу за межі існуючої практики;

- вміння деталізувати та проникати у глибину виникнення й протікання тих процесів, що впливають на безпекову діяльність;

- здібності незалежного мислення із можливістю досягнення результату, який забезпечує виконання поставлених завдань.

В своїх міркуваннях ми спиралися на базові засади розуміння креативності із можливістю їх ефективного застосування в безпековій діяльності, зокрема в частині формування інноваційно-орієнтованої СІБП через зміну кадрової політики шляхом залучення працівників, які здатні формувати нові ідеї із подальшим впровадженням інновацій стосовно ІБП. Наголос на поєднання традиційних засад безпекової діяльності із креативністю нами втілюється і в засадах розроблення й реалізації креативних ідей. Попередньо потрібно наголосити, що доволі часто науковці в цьому аспекті фактично одностайні щодо етапності розроблення креативних ідей, що прослідковується в публікаціях Н. Малої [158, с. 20] та Л. Лігоненко [145, с. 122]. Наша позиція є дещо відмінною, оскільки передбачає наступну етапність у цьому питанні:

- діагностика проблеми із встановленням наявності чи відсутності досвіду її вирішення в минулому. За наявності процедури вирішення виявленої проблеми вона застосовується в режимі штатного функціонування СІБП. За відсутності досвіду – перевагу надають генерування нових ідей креативно здібними співробітниками служби безпеки;

- формування ІАЗ стосовно проблеми для генерування креативних ідей;

- висловлювання, обговорення, критичний аналіз кожної креативної ідеї з метою вибору оптимального варіанту;

- формалізація креативної ідеї у вигляді інструкцій, положень, вказівок, розпоряджень тощо, які стосуються засад провадження безпекової діяльності та процесу інвестиційної діяльності підприємства;

- впровадження інновації з дотримання засад здійснення контролю та можливості корегування задля досягнення очікуваних результатів.

Відмінність авторської позиції проявляється у первинному дотриманні існуючого регламенту і лише у випадку неможливості застосувати наявний досвід з ініціювання креативного процесу із генерування нових ідей, що, відповідно, можливо лише у випадку залучення креативно здібних працівників та попередньо створеного клімату, тобто не на разовій, а постійній основі. Останній аспект вимагає розгляду як стимулюючих інструментів стосовно кожного креативно обдарованого працівника, так й ліквідації перепон у його творчій активності. Відтак початково зосередимося на перепонах, що виникають в умовах кожного підприємства та гальмують креативність в діях працівників, зокрема і тих, які залучаються до безпекової діяльності. Вважаємо, що до переліку основних перепон розвитку креативності на підприємствах машинобудівної та харчової промисловості можна віднести:

- несприятливий соціально-психологічний клімат, коли як мінімум без уваги залишають творчу ініціативу підлеглих, а інколи мають місце випадки звільнення через амбіції та загрозу перебування на посаді певного керівника лінійного підрозділу;

- бюрократію, авторитарний стиль управління, відсутність командної співпраці, незадовільний рівень мотивації, зокрема через фінансування за залишковим принципом;

- відсутність програм підтримки та розвитку творчих здібностей працівників.

В цілому усі перелічені перепони частково чи загалом пов'язані із рівнем сприйняття внутрішнім середовищем підприємства креативності в діях окремих працівників. В цьому контексті доцільно згадати, що ще П. Торренс вказував, що «...розвиток креативності не визначається генетично, а залежить від впливу зовнішнього середовища» [306, с. 116], тобто без креативно сприятливого середовища активність окремих творчо спрямованих осіб буде мінімальною. Відтак можна стверджувати, що в основі інноваційності забезпечення ІБП

повинні лежати дві ключові складові: формування креативного середовища та мотивування креативно здібних працівників до активності. Такий формат визначений необхідністю застосування різних інструментів стосовно об'єктів, тобто в першому випадку йдеться про креативне середовище, а в другому – про працівників, що здатні генерувати креативні ідеї.

Формування креативного середовища стосується не лише схильних до творчого вирішення проблем працівників, а загалом усього трудового колективу. Йдеться про адекватне сприйняття висунутих ідей, допомогу в їх розвитку й формалізації, підготовку й впровадження інновацій, що стосуються широкого кола суб'єктів. Окрім цього, розвиток компетентностей кожного творчо налаштованого працівника здійснюється як за рахунок самовдосконалення й саморозвитку, так й шляхом обміну досвідом та набуття й поглиблення професійних нових навичок й вмінь, чому може сприяти дружній колектив однопідприємців.

Розвиток креативного середовища пропонується здійснювати за допомогою організаційних, методичних та ресурсних заходів. Організаційні заходи передбачають: виявлення й залучення до вирішення проблем творчо орієнтованих працівників; впорядкування процесу генерування креативних ідей та їх застосування в безпековій діяльності у поєднанні із жорстким дотриманням умов виконання суб'єктами безпеки визначених завдань. Методичні заходи уможливають: розвиток компетентностей за рахунок тестування й тренінгів, навчання та участі в різноманітних заходах; підтримання креативної активності в межах тривалого періоду часу на основі надання доступу до інформаційних ресурсів; формування креативних груп, використовуючи метод синектики. Ресурсні заходи актуальні в матеріальній й фінансовій підтримці процесу генерування й впровадження креативних ідей.

Питання мотивування креативно здібних працівників загалом є малодослідженим, а застосування традиційних підходів шляхом збільшення розміру матеріальної винагороди може завдати шкоди. В основі такий тверджень покладені вищерозглянуті аспекти творчого пошуку відмінних від

існуючих варіантів вирішення будь-якої проблеми. Тобто не бажання збільшити інтенсивність виконання типових операцій і за це отримати винагороду, а заглибитися в проблему, з'ясувати усі обставини, згенерувати ідею та запропонувати варіант вирішення, який, будучи унікальним, забезпечує досягнення поставлених цілей. Для творчої особистості важливішим є сам процес, що забезпечує самопізнання і саморозвиток, а кінцевий результат слугує представленням своєї унікальності. В цьому випадку матеріальна винагорода перебуває на другому плані. Можна також погодитися із твердженням Т. Амабайла, що «...фундаментальний принцип креативності полягає у виявленні вирішальної ролі внутрішньої мотивації для формування організаційної креативності» [284, с. 54]. Більшість науковців погоджуються, що внутрішні мотиви позитивно впливають на креативність, коли застосування зовнішніх потребує зваженої політики, надаючи перевагу нематеріальним мотиваторам.

Д. Стенмарк [303], за результатами багаторічних досліджень, дійшов до висновку, що зовнішня матеріальна винагорода: підштовхує працівника до пошуку короткого шляху до вирішення поставленого завдання, знижуючи його креативність, а відтак не забезпечуючи формування й втілення інновацій; обмежує обмін думок і роботу в команді задля одноосібного отримання винагороди; сприймається як обмеження в творчому процесі через прив'язку до часових параметрів та кількісно виражених очікуваних результатів.

Безперечно, напрацювання іноземних дослідників є цінними, але в Україні наявна специфіка організації та мотивації праці. Так, у другому розділі нами загалом охарактеризовано аспекти фінансово-господарської діяльності підприємств машинобудівної та харчової промисловості, що не дозволяє в повній мірі відкинути матеріальні мотиватори, але визначає підставу для комбінованого мотивування креативно активних працівників в безпековій діяльності із застосуванням більш широкого переліку інструментів (рис. 3.12).

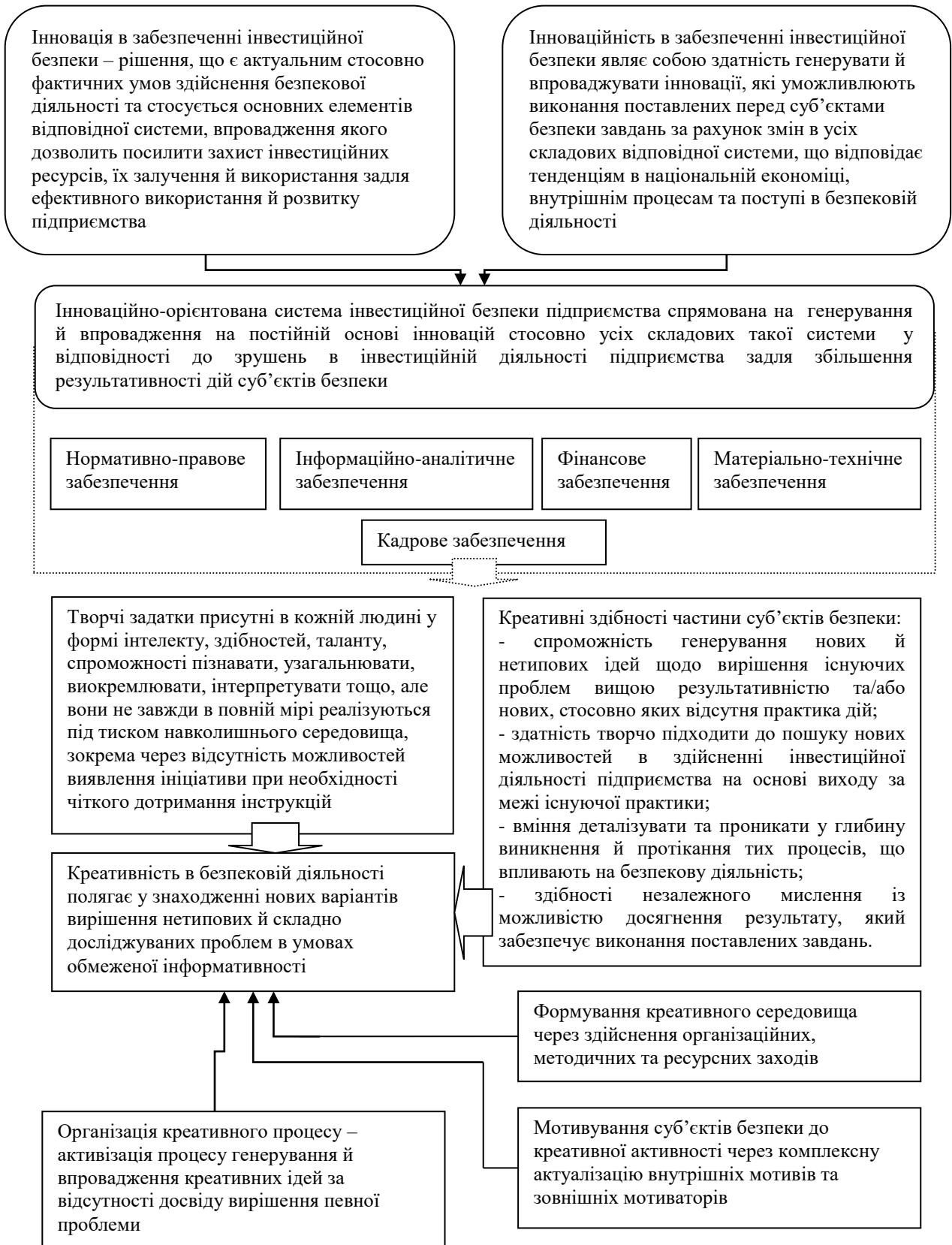

Рис. 3.12. Методичні засади формування інноваційно-орієнтованої СІБП, розроблено автором

Вважаємо, що інноваційно-орієнтована СІБП повинна передбачати комплексну активізацію внутрішніх мотивів та зовнішніх мотиваторів. Перші із зазначених полягають у підтриманні інтересу суб'єктів безпеки до вирішення нових та складних проблем для самоутвердження у своєму професійному рівні, самоудосконаленні і саморозвитку. Зовнішня мотивація повинна об'єднати матеріальні і нематеріальні мотиватори, але у певній пропорції. Більш важливими будуть нематеріальні мотиватори у вигляді: кар'єрного просування, визнання унікальності результатів, формалізації результатів із поширенням у вузькому та широкому колі фахівців та зацікавлених осіб, можливості участі в навчальних програмах й тренінгах, нагородження за творчість, покращення умов праці, надання більш повного соціального пакету, безкоштовного харчування, опіки над близькими, виділення додаткового ресурсного забезпечення для провадження креативної діяльності тощо. Зовнішні нематеріальні мотиватори повинні застосовуватися водночас із покращенням креативного середовища, що в поєднанні забезпечить вищу активність креативно здібних працівників та дозволить підтримувати динамічність креативного процесу зі сторони інших співробітників служби безпеки підприємства.

В межах цього підрозділу наша увага, окрім поглиблення понятійно-категоріального апарату із врахуванням специфіки безпекової діяльності, була спрямована на розроблення методичних засад формування інноваційно-орієнтованої СІБП, зокрема в частині поєднання традиційного підходу у розпізнаванні, протидії та ліквідації загроз із генеруванням креативних ідей для вирішення тих проблем, у вирішенні яких немає досвіду.

Узагальнюючи, доцільно підкреслити, що авторська позиція відмінна аспектами формування креативного клімату, мотивування суб'єктів безпеки до креативної активності та організації креативного процесу, виходячи із специфіки забезпечення ІБП. Застосування розроблених методичних засад можливе в умовах підприємств машинобудівної та харчової промисловості із подальшим розширенням практики загалом в національній економіці. Змістове

наповнення змін відповідає сучасним тенденціям на макро- та мікрорівні щодо пріоритетності пошуку креативних ідей задля задоволення суспільних потреб на більш високому рівні та здобутті конкурентних переваг.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. Сформовано авторське бачення змістового наповнення понять, які пов'язані із застосуванням адаптаційної моделі забезпечення ІБП. Визначено, що адаптивне управління стосовно ІБП як процес полягає у внесенні змін в активність суб'єктів безпеки щодо інвестиційної діяльності підприємства, яка, не обмежуючись внутрішнім середовищем підприємства, спрямована на захист в стратегічному плані його інтересів через протидію загрозам та створенню умов для використання нових можливостей. В цілому здійснене уточнення й поглиблення усіх базових понять дозволило сформулювати цілісне бачення умов, засад і перспектив застосування адаптаційної моделі забезпечення ІБП.

2. Застосовано метод функціонального моделювання IDEF3 для візуалізації процесу впровадження адаптаційної моделі в забезпечення ІБП, який в графічному вигляді демонструє порядок активності суб'єктів безпеки щодо оцінювання поточного рівня цієї складової ЕБП із наступним вибором одного із варіантів адаптивного управління, тобто реактивного або ініціативного, що надалі є основою для реалізації певної стратегії («стратегія розвитку», «захисна стратегія підтримки», «стратегія управління на випередження», «стратегія забезпечення стійкості і виживання»), яка визначає спрямованість дій суб'єктів безпеки стосовно об'єктів та суб'єктів інвестиційного процесу підприємства.

3. З'ясовано, що організаційна складова OEMЗІБП передбачає створення та підтримання організаційної основи для суб'єктів безпеки стосовно забезпечення ІБП. Визначено засади створення організаційної складової, що передбачають внесення змін в організаційну структуру та часткову перебудову безпекової діяльності з акцентом на виконання завдань стосовно ІБП. Доведено, що економічна складова передбачає формування ресурсної основи

забезпечення ІБП. Обґрунтовано, що економічна складова пріоритетно спрямована на підсилення організаційних методів та важелів для цілеспрямованого впливу на учасників безпекового процесу. Деталізовано процес формування та функціонування OEMЗІБП шляхом встановлення етапності та конкретизації дій щодо змін в межах безпекової ієрархії, тобто ЕБП та ФБП, для збільшення активності суб'єктів безпеки стосовно питань забезпечення ІБП. Окреслено та класифіковано тактичні і стратегічні очікувані результати від застосування OEMЗІБП як цільові орієнтири, що доводять важливість теоретичного поступу та практичного застосування заходів в сфері забезпечення ІБП.

4. Розроблено методичні засади формування інноваційно-орієнтованої СІБП із високим рівнем деталізації стосовно одного з її елементів – суб'єктів безпеки, зокрема щодо посилення креативності в їхніх діях задля спроможності адекватно реагувати на ті зміни в інвестиційній діяльності, які не мають аналогів в минулому. З'ясовано, що в іноземних джерелах відсутні відмінності між спорідненими термінами «творчість» й «креативність», коли управлінські дослідники звужують кожне з них із уточненням характеру застосування. Визначено, що творчі задатки присутні в кожній людині у формі інтелекту, здібностей, таланту, спроможності пізнавати, узагальнювати, виокремлювати, інтерпретувати тощо, але вони не завжди в повній мірі реалізуються під тиском навколишнього середовища, зокрема через відсутність можливостей виявлення ініціативи при необхідності чіткого дотримання інструкцій. Обґрунтовано, що змістове наповнення креативності стосовно безпекової діяльності полягає у пошуці нових варіантів вирішення нетипових й складно досліджуваних проблем в умовах обмеженої інформативності. Доведено, що при формуванні особового складу служби безпеки необхідним є поєднання різних типів особистостей, окремі з яких повинні відзначатися високою креативністю у пошуці варіантів вирішення поставлених завдань.

Основні наукові результати опубліковані в працях: [27; 29-30; 35; 169; 299]

ВИСНОВКИ

1. Поглиблено трактування ієрархічно взаємопов'язаних понять «система економічної безпеки підприємства», «система фінансової безпеки підприємства» та «система інвестиційної безпеки підприємства», що дало змогу конкретизувати специфіку безпекового процесу стосовно забезпечення інвестиційної безпеки із наступним уточненням суті кожного елемента відповідної системи, завдяки чому створено необхідне підґрунтя (за рахунок зменшення ризиків, протидії загрозам та відстеження моментів виникнення й сприяння використанню нових можливостей) для підтримання й покращення ресурсної основи функціонування підприємств в умовах розбалансованості національної економіки.

2. Обґрунтовано, що сфера завдань суб'єктів безпеки в питаннях забезпечення інвестиційної безпеки повинна бути розширена як за рахунок конкретизації інвестиційних ризиків та загроз, так і на основі приділення належної уваги питанням оцінювання, покращення та розвитку інвестиційної привабливості та інвестиційного потенціалу, зважаючи на характер інвестиційної діяльності підприємства. В межах розроблених концептуальних засад встановлено характер безпекової діяльності стосовно залучення інвестора, отримання позикових інвестицій, самофінансування та здійснення зовнішнього інвестування, що повинно створити умови для досягнення підприємством інвестиційних інтересів.

3. Обґрунтовано, що результативність дій суб'єктів безпеки в процесі забезпечення інвестиційної безпеки визначається дієвістю інформаційно-аналітичного забезпечення, основу якого повинні становити процеси щодо отримання, перевірки, комплектування, опрацювання й адресного спрямування обліково-аналітичних даних та відомостей, які отримані з інших внутрішніх і зовнішніх джерел. Розроблено теоретико-методичне підґрунтя для формування й розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення, в межах якого встановлено порядок реагування на виникнення інформаційних потреб у

суб'єктів безпеки та інших зацікавлених осіб з наступним формуванням якісного інформаційного супроводу реалізації безпекових заходів у сфері забезпечення інвестиційної безпеки підприємства.

4. Удосконалено технологію оцінювання інвестиційної безпеки підприємства, зважаючи на необхідність своєчасного формування уявлень щодо зміни інвестиційного клімату в національній економіці та перебігу внутрішніх процесів, яке реалізовано шляхом моделювання впливу ключових внутрішніх і зовнішніх загроз, що у доповнення до інформаційної бази, яка формується за допомогою оцінювання інвестиційної привабливості та інвестиційного потенціалу, створює підґрунтя для планування, реалізації та внесення змін у здійснення безпекових заходів суб'єктами безпеки.

5. Доведено, що стосовно інвестиційної безпеки реакція на динаміку в зміні умов функціонування підприємств повинна бути максимально гнучкою, зокрема через реалізацію адаптаційних процедур. Запропоновано адаптаційну модель забезпечення інвестиційної безпеки підприємства, відповідно до якої адаптація здійснюється через вибір, послуговуючись методом функціонального моделювання IDEF3, одного із видів адаптивного управління, з подальшим виконанням певної стратегії, яка визначає порядок коригування внутрішніх інвестиційних процесів та вплив на суб'єкти зовнішнього середовища, з огляду на пріоритетність дій на випередження.

6. Розроблено організаційно-економічний механізм забезпечення інвестиційної безпеки підприємства, що визначає порядок застосування методів і важелів для створення сприятливих умов інвестиційної діяльності в умовах певного підприємства. Уточнено зміст заходів стосовно організаційної та економічної складових такого механізму, узгоджене застосування яких вибудовує підстави для досягнення суб'єктами безпеки тактичних і стратегічних результатів попри негативну дію середовища функціонування.

7. З'ясовано, що практика безпекової діяльності на підприємствах машинобудівної та харчової промисловості не повною мірою відповідає поточним умовам ведення інвестиційної діяльності через високу швидкість

зміни впливу факторів та виникнення нетипових проблем, досвіду з вирішення яких немає. Доведено необхідність поєднання в процесі забезпечення інвестиційної безпеки дотримання розроблених протоколів дій із пошуком нових ідей та втіленням інновацій у всі складові відповідної системи безпеки. Сформовано науково-практичний підхід, у межах якого визначена процедура впровадження інновацій стосовно суб'єктів безпеки через покращення креативного середовища та розвиток мотивування креативно активних співробітників, що уможлиблює збільшення ефективності безпекової діяльності завдяки творчому підходу у виконанні встановлених завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко В. І. Формування основних напрямків розвитку інформаційних технологій в охороні здоров'я України на основі світових тенденцій. *Український журнал телемедицини та медичної телематики*. 2011. № 2. С. 124–133.
2. Адаменко Т. М. Система економічної безпеки підприємства: підхід до формування. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2013. Вип. 25(2). С. 265–273.
3. Академічний тлумачний словник української мови (1970–1980). URL: <http://www.sum.in.ua/s/rozvytok> (дата звернення: 11.09.2022).
4. Алексєєв С. Б. Формування адаптивного управління підприємством вугільного машинобудування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.06.01. Донецьк: ДНТУ, 2003. 23 с.
5. Аналіз господарської діяльності / за заг. ред. Сіменко І. В., Косової Т. Д. Київ : ЦУЛ, 2013. 384 с.
6. Андраш О. А. Оцінка інвестиційної привабливості підприємств туристичної галузі. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2010. № 8. С. 3–12.
7. Анісімова О. М. Інвестиційна безпека підприємства в контексті економічної безпеки: сутність, зміст, оцінка і система управління. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2012. Вип. 1. Т. 2. С. 293–297.
8. Антологія світової політичної думки. Київ : Думка, 1997. 832 с.
9. Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємства. Київ : Європ. ун-т, 2004. 170 с.
10. Арістотель. Політика: у 4 т. / заг. ред. А. І. Доватура ; 2-ге вид. перероб. Київ : Думка, 1983. Т. 4. 830 с.
11. Бажал Ю. М. Розвиток інноваційної діяльності у знаннєвому трикутнику «держава-університети-промисловість». *Економіка і прогнозування*. 2015. № 1. С. 76–88.

12. Барановський О. І. Фінансова безпека: монографія. Київ : Фенікс, 1999. 338 с.
13. Барташевська Ю. М. Вибір методів мінімізації інвестиційного ризику підприємства. *Економічний нобелівський вісник*. 2014. №1(7). С. 29–34.
14. Белоусова І. А. Економічна безпека як стратегічна складова національної безпеки України. *Економічний часопис-XXI*. 2010. № 5–6. С. 14–17.
15. Бердар М. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка*. 2011. № 124/125. С. 73–76.
16. Бережна І. Ю. Теоретико-економічні підходи до обґрунтування змісту інвестиційного потенціалу. *Держава та регіони*. 2010. № 6. С. 253–258.
17. Біла І. П., Єгоров П. В. Концептуальна модель організаційно-економічного механізму управління гнучкістю виробничих систем. *Вісник Донецького університету*. 2004. №2. С. 7–16.
18. Білошкурська Н. В. Економіко-організаційний механізм формування економічної безпеки підприємства: принципи побудови, функції, структура. *Економіка та держава*. 2013. №12. С. 24–29.
19. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі / пер. з англ. Київ : Думка, 2001. 345 с.
20. Бруханський Р. Ф. Модернізація обліково-інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту сільськогосподарських підприємств : монографія. Дніпропетровськ : Герда, 2013. 250 с.
21. Брюховецька Н. Ю., Хасанова О. В. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства: визначення недоліків деяких існуючих методик. *Економіка промисловості*. 2009. № 44. С. 112–115.
22. Будзиган М. О. Аналіз діяльності підприємств машинобудівної галузі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 25. С. 30–34.

23. Буднікевич І. М., Школа І. М. Становлення регіонального ринку інновацій в Україні. Чернівці: Зелена Буковина, 2002. 200 с.
24. Буковинська М. П., Нечаєв О. Л. Креативність персоналу як необхідна якість формування соціального капіталу. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2013. № 51. С. 122–128.
25. Варналій З. С. Економічна безпека. Київ: Знання, 2009. 328 с.
26. Васильєва С. М. Аналіз сутності системи інвестиційної безпеки підприємства. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. №3. URL : <http://www.dees.iei.od.ua/index.php/journal/issue/archive> DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.3-1>
27. Васильєва С. М. Деструктивний вплив явищ і процесів при реалізації інвестиційної безпеки підприємств. *Механізм функціонування громадянського суспільства (осінні читання): матер Всеукр. наук. конф. (м. Львів, 19 листопада 2021 р.)*. Львів: ЛьвДУВС, 2021, С. 51–53.
28. Васильєва С. М. Дослідження характеризуючих структурних елементів інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. 12(26). С. 181–188. [https://doi.org/10.52058/2786-574-2023-2\(26\)-181-88](https://doi.org/10.52058/2786-574-2023-2(26)-181-88)
29. Васильєва С. М. Загрози інвестиційній безпеці підприємства: теоретичні засади визначення. *Modern research in world science* : матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 26–28.02.2023 р.). Львів : SPC «Sci-conf.com.ua», 2023. С. 810–813.
30. Васильєва С. М. Інвестиційний потенціал як об'єкт в процесі забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Соціально-економічний розвиток і безпека України: стан та перспективи* : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених (м. Львів, 23 березня 2023 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2023. С. 23–25.
31. Васильєва С. М. Основні аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали XXXVII

Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ольборг (Данія), 07 жовтня 2023 р.). Київ: ГО «ВАДНД». С. 234–236.

32. Васильєва С. М. Пріоритети в забезпеченні інвестиційної безпеки підприємства : *Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни (осінні читання)* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти (м. Львів, 18 листопада 2022 р.). Львів: ЛьВДУВС, 2022. С. 50–53.

33. Васильєва С. М. Пріоритетність формування системи інвестиційної безпеки підприємства. *Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні*: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 24–26 листопада 2022 р.). Львів: Українська академія друкарства, 2022. С. 24–26.

34. Васильєва С. М. Сутність адаптивного підходу до забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні* : матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 23–25 листопада 2023 р.). Львів: Укр. акад. друкарства, 2023. С. 37–38.

35. Васильєва С. М. Сучасні підходи у розумінні інвестиційної безпеки підприємств. *Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення* : матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 20–22 травня 2022 р.). Львів: Укр. акад. друкарства, 2022. С. 119–121.

36. Васильєва С. М. Теоретичні засади забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. №9. С. 119–121. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.9.39>

37. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. Львів: Арал, 2008. 384 с.

38. Васильченко З., Васильченко І. Теоретична концепція оцінки економічної безпеки банку. *Банківська справа*. 2006. № 4. С. 36–39.

39. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
40. Венгуренко Т. Г., Плахотнюк В. В. Аналіз інвестиційної привабливості України. *Бізнес-інформ*. 2020. № 4. С. 103–111.
41. Вишневська О. А. Підприємницький ризик в управлінні конкурентоспроможністю підприємства. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. № 7. С. 233–234.
42. Вітка Н. Є. Еволюція поглядів на економічну безпеку підприємства. *Теоретичні й практичні аспекти економіки і інтелектуальної власності*. 2013. Вип.1. № 1. С. 1–5.
43. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку. Київ : Нац. інт. пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України, 2008. 48 с.
44. Вовк В. В., Бричок О. П. Теоретичне забезпечення формування системи економічної безпеки на транспортних підприємствах. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2014. Вип. 38. С. 40–46.
45. Волощук Л. О. Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства. *Праці Одеського політехнічного університету*. 2011. № 2. С. 329–334.
46. Гавриляк О. Організаційний механізм управління діяльністю підприємства. *Керівник.info*. URL: <http://kerivnyk.info/2012/04/gavryljak.html>. (дата звернення 03.11.2023)
47. Ганущак Т. В. Фінансова безпека бізнесу. Київ : Лотос, 2016. 106 с.
48. Гарафонова О. І. Концептуальні підходи до організаційного механізму реструктуризації інтегрованих корпоративних структур. *Альянс наук: вчений - вченому: матер. II Міжн. наук.-практ. конф.* Дніпропетровськ: НАУ «Ера», 2005. С. 24–27.
49. Гетьман О. О. Економіка підприємства. Київ: ЦУЛ, 2010. 488 с.
50. Глуценко С. В. Управління фінансовим ризиком. Безпека підприємства. *Наукові праці ДОННТУ*. 2002. № 5. С. 22–29.

51. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання як об'єкт наукових досліджень. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2011. № 1. С. 146–154.
52. Гобела В. В., Дудяк В. С., Гобела В. М. Забезпечення еколого-економічної безпеки у посткризовий період. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2021. Вип. 11.25. С. 79–83.
53. Гобела В. В., Леськів Г. З., Фляк В. М. Моделювання системи ризик-орієнтованого управління підприємством. *Науковий вісник ЛДУВС*. 2023. №2. С. 10-20.
54. Голіков І. В. Сутність та еволюція поняття «економічна безпека». *Проблеми економіки*. 2014, №1. С. 309–314.
55. Горячова К. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст*. 2003. №8. С. 65–67.
56. Грیشнова О. А., Василик О. В. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуалізацією трудової діяльності. *Вісник Прикарпатського університету. Економіка*. 2008. Вип. 6. С. 22–27.
57. Губенко І. В. Монетарна обумовленість інвестиційної складової економічної безпеки національної економіки. *Економіка і регіон*. 2012. № 5. С. 75–80.
58. Гук З. Б. Аспекти комплексної оцінки інвестиційної безпеки підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2015. Вип. 1(45). С. 107–122.
59. Давидюк Т. В. Фінансово-економічна безпека чи фінансова складова економічної безпеки: епістемологічний підхід. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/28450/27016> (дата звернення: 05.08.2022).
60. Данилюк Г. І. Інвестиційна складова економічної безпеки. *Економічні та соціальні записки*. 2011. №12. С. 88–103.
61. Дацків Р. М. Економічна безпека у глобальному вимірі. *Актуальні проблеми економіки*. 2004. № 7 (37). С. 143–153.

62. Демчишак Н., Юрків Р., Демид В. Іноземний досвід стимулювання розвитку інноваційного підприємництва: імплементація в умовах цифровізації економіки України та зміцнення національної безпеки. *Агросвіт*. 2023. № 17. С. 30–38. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/2028/2052> DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2023.17.30>

63. Демчишак Н., Юрків Р., Кліпіліна А. Розвиток стартап-екосистеми як основа післявоєнного відновлення України: роль фінансових технологій, інвестицій та інноваційного підприємництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 17. С. 59–65. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/investplan/article/view/2041/2065> DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.17.59>.

64. Демчишак Н., Юрків Р., Макух З. Оцінка інноваційної активності підприємств в Україні: ризики та орієнтири для післявоєнного відновлення і зміцнення національної безпеки *Ефективна економіка*. 2023. № 8. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/1988/2011> DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.8.6>

65. Довбня С. Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства. *Фінанси України*. 2008. № 4. С. 24–29.

66. Довгань Л. Є., Дудукало Г. О. Формування організаційно-економічного механізму ефективного управління підприємством. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2012. № 5. С. 25–29.

67. Дуб Б. С. Система економічної безпеки підприємства: поняття та структура. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2016. №4. С. 5–18.

68. Дубецька С. П. Економічна безпека підприємств України. *Економіка України*. 2008. №1. С. 41–46.

69. Дурдинець В. Системна інформатизація законотворчої та правоохоронної діяльності : монографія / за ред. В. В. Дурдинця та ін. Київ : Навч. кн., 2005. 639 с

70. Дуткевич Т. Загальна психологія: теоретичний курс. Київ: ЦУЛ, 2016. 388 с.
71. Економіка підприємства / за ред. С. Ф. Покропивного. Київ : КНЕУ, 2000. 528 с.
72. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький та ін. Київ: Правова єдність, 2009. 544 с.
73. Економічна безпека підприємств реального сектору економіки в умовах вартісно-орієнтованого управління: монографія / за заг. ред. С. В. Філіппової. Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2015. 196 с.
74. Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності в умовах глобальної фінансової кризи: монографія / О. А. Кириченко, М. П. Денисенко, В. С. Сідак [та ін.]; заг. ред. О. А. Кириченко. Київ: КРОК, 2010. 412 с.
75. Економічна енциклопедія / за ред. Л. М. Воронович. Тернопіль: Вид-во Тінь, 2012. 952 с.
76. Економічний енциклопедичний словник / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устинко, С. І. Юрій. ; за ред. С. В. Мочерного. Львів: Світ, 2005. 616 с.
77. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
78. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / за ред. Р. Дяківа. Київ : Міжнародна Економічна Фундація, 2000. 361 с.
79. Євдокимова Н. М. Економічна діагностика: навч.-метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 520 с.
80. Євтушенко С. В. Діагностика стану інвестиційної безпеки книжкової друкарні. *Ефективна економіка*. 2012. №5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1125> (дата звернення: 10.12.2022).
81. Єпіфанова І. Ю. Сутність інвестиційного потенціалу підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. №14. С. 39–42.

82. Єпіфанова І. Ю., Гладка Д. О. Управління інвестиційною привабливістю підприємств молочної галузі. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 64–69. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4611&i=10>. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.5.64.
83. Єпіфанова І. Ю., Гладка Д. О. Методичні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу підприємства. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 3. С. 152–158. URL: <https://ins.vntu.edu.ua/index.php/ins/article/view/56/91>. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2022.3.152.158>.
84. Єрмак О. О. Сучасні методи дослідження інвестиційної безпеки держави. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 1. С. 136–142.
85. Єрохін С. А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект): монографія. Київ: Світ знань, 2002. 528 с.
86. Єфімова Г. В., Марущак С. М. Систематизація та ідентифікація загроз діяльності підприємства як передумова управління його економічною безпекою. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 1. С. 77–84.
87. Ждаміров Є. Адаптивна система управління підприємством. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2011. №4. С. 189–192.
88. Журавка Ф. О., Могиліна Л. А. Сутність і роль фінансової безпеки суб'єкта підприємництва в контексті забезпечення його економічної безпеки. URL: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9401/1/Mohylina.pdf> (дата звернення: 29.08.2022)
89. Завадський Й. С. Управління сільськогосподарським виробництвом у системі АПК. Київ: Вища школа, 1992. 367 с.
90. Задорожнюк Н. Креативність як підґрунтя розвитку підприємства (на прикладі ІТ-сфери України). *Економічний форум*. 2019. №3. С. 162–165.
91. Зайченко В. В. Економічна безпека підприємства: сутність та основні складові. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2013. Вип. 23. С. 410–415.

92. Захаров О. І. Управління знаннями у системі економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2012. Вип. 1. С. 39–47.

93. Здреник В. С. Інвестиційний потенціал: сутність поняття та проблеми оцінки. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2016. Вип. 1(47). С. 363–367.

94. Зелінська О. М., Галазюк Н. М. Теоретичні засади визначення інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств в умовах сучасних євроінтеграційних процесів. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 48–51.

95. Злотенко О. Б., Рудніченко Є. М. Аналіз динаміки та структури інвестицій промислових підприємств в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 26. С. 65–70.

96. Зудова І. Ю., Щиголева А. В. Особливості формування чинників інвестиційного потенціалу підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 403–408.

97. Ілляшенко О. В. Механізм функціонування системи економічної безпеки підприємства: підхід до побудови. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2014. №26 (1). С. 160–168.

98. Ілляшенко С. М. Оцінка складових економічної безпеки підприємства. *Наук. пр. ДонНТУ*. 2002. № 48. С. 16–22.

99. Ілляшенко С. М., Прокопенко О. В. Формування ринку екологічних інновацій: економічні основи управління : монографія. Суми: Вид-во СумДУ, 2003. 266 с.

100. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, А. В. Шевченко та ін. ; за ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2013. 71 с.

101. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. Київ: СВОБОДА, 2005. 432 с.

102. Караєва Н., Межевич А. Теоретико-методологічні основи дослідження інвестиційної безпеки в системі антикризового управління. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2009. №9. С. 15–24.

103. Караїм М. М. Методичні засади реалізації пасивного та активного антикризового управління економічною безпекою машинобудівного підприємства. *Наук. зап. (Укр. акад. друкарства)*. 2014. №3. С. 17–23.

104. Карачина Н. П. Машинобудування України: сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку за умов економічної кризи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2009. № 647. С. 64–70.

105. Карачина Н. П., Вітюк А. В. Розвиток інвестиційних процесів як фактор зростання машинобудівної галузі. *Ефективна економіка*. 2011. №7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=627> (дата звернення: 16.05.2023).

106. Каркавчук В. В. Аналіз системи фінансової безпеки підприємства. *Вісник Львівського національного університету*. 2007. Вип. 38. С. 90–94.

107. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки: монографія. Київ: КНЕУ, 2005. 240 с.

108. Кириченко О. А., Кудря І. В. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 10. С. 22–26.

109. Кислова О. М. Багатовимірний аналіз соціологічної інформації: сутність, класичні методи та інтелектуальні технології. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2009. №881. С. 98–102.

110. Кліпкова О. І. Креативність та інноваційність як основні складові нового вектора в управлінні підприємством. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. 2015. Вип. 2(4). С. 76–79.

111. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади. *Теорія та практика державного управління*. 2006. № 1 (113). С. 15–25.

112. Ковальов Д., Сухорукова Т. Економічна безпека підприємства. *Економіка України*. 1998. № 10. С. 48–52.
113. Козаченко Г. В. Інвестиційний менеджмент: монографія. Луганськ: Вид-во СНУ, 1999. 156 с.
114. Козаченко Г. В., Ляшенко О. М., Ладко І. Ю. Управління великим підприємством: монографія. Київ: Лібра, 2006. 384 с.
115. Козаченко Г. В. Понамарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія. Київ: Лібра, 2003. 280 с.
116. Колесніченко Є. А. До питання про критерії економічної безпеки підприємства: методичні аспекти розробки. *Соціально-економічні явища і процеси*. 2012. Вип. 12. С. 126–132.
117. Колосок С. І. Організаційно-економічний механізм управління експортоорієнтованим портфелем продуктових інновацій. Суми: СумДУ, 2010. 230 с.
118. Кондратьєв М. Великі цикли кон'юнктури та теорія передбачення : вибрані твори. Київ : Економіка, 2002. 350 с.
119. Кононенко І. В. Управління розвитком підприємства: навч. посіб. Харків : НТУ «ХП», 2001. 134 с.
120. Копитко М. І., Літвін Н. М. Деструктивні чинники середовища функціонування соціально-економічних систем. *Вчені записки університету «Крок»*. 2017. №46. С. 4–15.
121. Копитко М. І. Маланчук А. Соціально-психологічне управління підприємством в умовах сталого розвитку та негативного впливу сучасних загроз. *Вісник науки і освіти*. 2024. №1(19). [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-1\(19\)-1576-1586](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-1(19)-1576-1586)
122. Корж І. Безпека: методологічні підходи до поняття. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2019. № 6. С. 69–75.

123. Корнієнко Т. О. Економічна безпека підприємства як категорія економічної науки. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2012. 4 (62). С. 68–75.

124. Коробчинський А. Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 4 (94). С. 41–45.

125. Корпоративне управління в системі економічної безпеки акціонерних товариств України: монографія. / Мігус І. П., Худолій Л. М., Денисенко М. П., Міхно С. П. Черкаси: ТОВ «Маклаут», 2012. 280 с.

126. Костирко Р. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Харків: Фактор, 2007. 784 с.

127. Кракос Ю. Б., Разгон Р. О. Управління фінансовою безпекою підприємств. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2008. № 1 (1). С. 86–97.

128. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 608 с.

129. Крюкова Д. До проблем удосконалення навчально-виховного процесу в навчальному закладі. *Рідна школа*. 2003. № 8. С. 10–11.

130. Кудрицька Ж. В. Система управління фінансовою безпекою підприємства. *Ефективна економіка*. 2012. № 1. URL: <http://www.economy-science.com.ua> (дата звернення: 15.09.2022).

131. Кузенко Т. Б., Полтініна О. П. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва на засадах контролінгу : монографія. Київ. НАУ, 2014. 228 с.

132. Кузенко Т. Б., Сабліна Н. В. Фінансова безпека підприємства. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 123 с.

133. Кузьмін В. П. Принцип системності. Київ : Політика і педагогічна система, 2009. 427 с.

134. Кузьмін М. Д. Еволюція поняття безпеки у соціокультурному середовищі. *Успіхи сучасної науки та освіти*. 2016. № 4. С. 139–142.

135. Кунєв Ю. Д. Безпека митної служби як складова безпеки держави. *Митна справа*. 2007. № 2. С. 3–8.
136. Кушнірук В. С., Єрмаков О. Ю., Шебаніна О. В. Організаційно-економічний механізм ефективного ведення садівництва в аграрних підприємствах регіону: монографія ; за ред. проф. О. Ю. Єрмакова. Миколаїв: МДАУ, 2009. 232 с.
137. Лаврова Ю. В. Фінансова безпека підприємства: класифікація загроз. *Економічний аналіз*. 2011. № 9. Ч. 2. С. 274–277. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2011_9_2/pdf/lavrova.PDF (дата звернення: 25.09.2022).
138. Лаговська О. А., Берляк Г. Сутність інвестиційної безпеки підприємства та її місце у системі економічної безпеки. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2013. № 4. С. 74–81.
139. Лазаришина І. Д. Джерела інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 38. С. 62–65.
140. Ланченко Є. О. Формування і реалізація інвестиційної політики в аграрному секторі економіки України. *Агроінком*. 2005. №11–12. С. 59–64.
141. Левковець Н. П. Стратегічні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємств. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2012. № 3(60). С. 93–98.
142. Лисачок А. Комплексна оцінка інвестиційної безпеки підприємства. *Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 10 березня 2020 р.). Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2020. С. 199–202.
143. Лисенко Ю. Теоретико-методологічні основи інвестування як фактора економічного розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. С. 72–78.

144. Литюга Ю. В. Розвиток інвестиційного потенціалу підприємства. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. 2010. №683. С. 51–60.
145. Лігоненко Л. О. Економіка торговельного підприємства: методика вирішення планово-економічних творчих задач. Київ : Вид-во КНТЕУ, 2005. 295 с.
146. Лігоненко Л. О. Методологія та інструментарій оцінювання інноваційності підприємства. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 3. С. 105–117.
147. Липич Л., Савчук Л. Індикатори інвестиційної безпеки держави. *Економічний форум*. 2019. № 1(3). С. 26–30.
148. Липкан В. А. Безпекознавство. Київ: Європ. ун-т, 2003. 208 с.
149. Локотецька О. В. Використання системного підходу при дослідженні економічної безпеки підприємства. *Технічний прогрес та ефективність виробництва*. 2011. №8. С. 197–202.
150. Лучик М. В. Економічна безпека аграрної галузі та її складові. URL:http://mevhnu.at.ua/load/2013/3_zabezpechennja_ekonomichnoji_bezpeki_-_virobnichikh_sistem_za_umov_rozvitku_konkurenciji/33-1-0-244 (дата звернення: 01.09.2022)
151. Люльов О. В. Формування стратегій розвитку підприємства в умовах незбалансованої економіки. Суми: Сумський Державний університет, 2011. 209 с.
152. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. Київ : НІСД, 2015. 348 с.
153. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність. Київ : ЦУЛ, 2003. 376 с.
154. Макарій Н. П. Оцінка інвестиційної привабливості українських підприємств. *Економіст*. 2001. № 10. С. 52–58.
155. Макаручук О. Г. Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного управління сільськогосподарським підприємством. *Науковий вісник НУБіП України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2013. № 181. С 54–59.

156. Макух А. Інвестиційна безпека України в системі світової економічної безпеки. URL: <http://intkonf.org/makuharusnakl-investitsiyna-bezpeka-ukrayini-v-sistemi-svitovoyi-ekonomichnoyi-bezpek/> (дата звернення: 02.09.2022).

157. Макух Т. О., Стечишин Т. О. Інвестиційний потенціал як фактор підвищення ефективності використання фінансових ресурсів. *Фінанси України*. 2009. № 9. С. 67–77.

158. Мала Н. Т. Креативність як складова ефективного управління. *Електронний науковий архів Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка»*, 2011. С. 18–23.

159. Мандзіновська Х. О. Механізм протидії загрозам фінансовій безпеці машинобудівного підприємства. *Наук. вісн. (Нац. лісотех. ун-ту України)*. 2015. №25.3. С. 273–278.

160. Мартюшева Л. С., Петровська Т. Е., Трихліб Н. І. Фінансова безпека підприємства. *Комунальне господарство міст*. 2006. Вип. 71. С. 235–238.

161. Математичне моделювання інформаційних систем / І. І. Обод, І. В. Свид, І. В. Рубан, Г. Е. Заволодько. Харків : Друкарня Мадрид, 2019. 270 с.

162. Меліхова Т. Економічна безпека промислових підприємств: теорія, методологія, практика: дис. докт. економ. наук: 08.00.04. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2018. 814 с.

163. Меліхова Т. О., Салига С. Я. Формування фінансової безпеки суб'єктів господарювання на основі аудиту податків : монографія. Запоріжжя, 2011. 272 с.

164. Мельник А. О. Становлення та розвиток поняття «адаптація підприємства». *Вісник Технологічного університету Поділля*. 2004. №1. С. 136–138.

165. Мельник С. І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: «Растр-7», 2020. 384 с.

166. Мельник С. І., Васильєва С. М. Інвестиційна безпека підприємств: інформаційна основа забезпечення. *Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення* :

матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 25–27 травня 2023 р.). Львів: Укр. акад. друкарства, 2023. С. 61–63.

167. Мельник С. І., Васильєва С. М. Інформаційне підґрунтя забезпечення інвестиційної безпеки машинобудівних підприємств. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2023. Вип. 2(39). С. 41–46. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.39-7>

168. Мельник С. І., Васильєва С. М. Сутність інвестиційної безпеки підприємства. *Наукові дослідження: парадигма, інноваційного розвитку*: матер. IV міжнар. наук. конф. (м. Прага, Чехія, 27 листопада 2020 р.). Прага: ГО МНЦРНТ, 2020. С. 28–31.

169. Мельник С. І., Васильєва С. М. Характеристика адаптивного управління інвестиційною безпекою підприємства. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. Вип. 1(29). С. 500–507. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-024-1\(29\)-50-507](https://doi.org/10.52058/2786-5274-024-1(29)-50-507)

170. Мещеряков А., Новікова Л. Інвестиційна безпека держави. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Економіка*. 2013. № 2. С. 23–29.

171. Мислителі Греції. Від міфу до логіки : твори / уклад. В. М. Шкода. Київ: ЕКСМО-Прес, 1998. 831 с.

172. Міждисциплінарний словник з менеджменту / за ред. Д. М. Черваньова, О. І. Жилінської. Київ : Нічлава, 2011. 624 с.

173. Міценко Н. Г. Діагностика дієвості економічного механізму торговельного підприємства. Львів: ЛКА, 2012. 320 с.

174. Міщук Є. В., Адамовська В. С. Аналіз загроз інвестиційній безпеці підприємства та інвесторів. *Економіка та держава*. 2015. №1. С. 30–32.

175. Моргачов В. Організаційно-економічний механізм управління ефективною діяльністю проектних організацій. *Схід*. 2006. № 5. С. 38–39.

176. Москаль І. І. Ризики і загрози фінансовій безпеці держави в інвестиційній сфері. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. Економіка. 2013. Вип. 23. С. 78-82.

177. Мошенський С. З. Фондовий ринок та інституційне інвестування в Україні: вплив на інвестиційну безпеку держави: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2008. 432 с.
178. Мунтіян В. І. Економічна безпека України. Київ : Вид-во КВІЦ, 1999. 464 с.
179. Мушнікова С. А. Трансдисциплінарна парадигма та інноваційні трансформації економічного середовища як фундаментальна основа управління безпекою розвитку металургійних підприємств. *Бізнес Інформ*. 2020. № 4. С. 446–452.
180. Наконечна О. С., Ніколаюк В. В. Інвестиційна безпека промислових підприємств: науково-методичні підходи до оцінювання. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. Вип.4. (4). С. 204–210.
181. Недашківський М. М. Інвестиційна безпека України в сучасних умовах. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 1. С. 274–280.
182. Нікіфоров П. О., Куперівська С. С. Сутність і значення фінансової безпеки страхової компанії. *Фінанси України*. 2006. № 5. С. 86–94.
183. Орлов П. І., Духов В. Є. Основи економічної безпеки фірми. Харків : ТОВ «Прометей-Прес», 2004. 284 с.
184. Основи теорії систем і системного аналізу / К. О. Сорока. Харків : ХНАМГ, 2004. 291 с.
185. Остапчук Д. О. Синергетичний підхід до дослідження інвестиційної безпеки України. *Право і Безпека*. 2012. № 5. С. 217–222.
186. Отенко І. П. Методологічні аспекти управління адаптивністю підприємства. *Наукові праці ДонНТУ. Серія економічна*. 2008. № 33–1. С. 35–39.
187. Павлюк Р. О. Віртуально-навчальне іншомовне середовище освітніх систем сучасного інформаційного суспільства. Київ, 2011. 183 с. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/6300/1/R_Pavliuk_monograph_FMLD_PI.pdf (дата звернення: 15.01.2024).

188. Павлюк У. Екологічна безпека великого міста (на прикладі м. Львова). *Схід*. 2011. № 1 (108). С. 125–127.
189. Пазєєва Г. М. Комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки підприємств (на матеріалах транспортно-експедиційних підприємств України). Київ : Університет економіки та права «КРОК», 2017. 291 с.
190. Пархоменко О. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення процесу прийняття рішень в системі науково-технічної інформації : дис. канд. екон. наук: 08.02.02. Київ : Український ін-т науково-технічної і економічної інформації (УкрІНТЕІ), 2006. 211 с.
191. Пахомова Т. Механізм управління ризиками та кризами в системі державного управління. *Юридичний вісник*. 2006. № 4. С. 123–127.
192. Пашнюк Л. О. Харчова промисловість України: стан, тенденції та перспективи розвитку. *Економічний часопис-XXI*. 2012. №9–10. С. 60–63.
193. Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми / О. М. Алимов, О. І. Амоша та ін.; за заг. ред. В. І. Ляшенка. Запоріжжя: КПУ, 2014. 798 с.
194. Петренко О. П., Шевченко А. А., Атамась Г. П. Інституційне забезпечення державного управління у сфері залучення інвестицій в національну економіку. *Економіка харчової промисловості*. 2021. № 13. С. 25–29.
195. Пластун О. Л. Система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2007. №1. С. 100–107.
196. Побережна Н. М. Інвестиційна складова економічної безпеки. *Вісн. Нац. технічного ун-ту «ХПІ». Сер. «Технічний прогрес та ефективність виробництва»*. 2013. № 67. С. 179–185.
197. Подлужна Н. О. Вибір критерію економічної безпеки підприємств. *Наукові праці ДДТУ*. 2002. №47. С. 10–16.
198. Пойда-Носик Н. Фінансова безпека акціонерних товариств: теоретико-методологічний та практичний аспекти системного підходу : монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2020. 280 с.

199. Пойда-Носик Н., Петришинець Л. В. Оцінка ефективності та оптимізації структури капіталу у системі фінансової безпеки підприємства. *Фінанси України*. 2010. №10. С. 100–112.
200. Полегенька М. А. Етимологія терміну «інновації» як економічної категорії. *Агросвіт*. 2016. №21. С. 57–61.
201. Поліщук О. Б. Адаптаційний потенціал як основа формування адаптивно-орієнтованої системи управління економічною безпекою підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2022. № 63. С. 82–87.
202. Поліщук О. Б. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 7. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/165/165>
203. Полозова Т. В. Особливості діагностики інноваційно-інвестиційної спроможності підприємства в контексті економічної безпеки. *Науковий вісник БДФЕУ*. 2015. Вип. 28. С. 88–91.
204. Пономаренко В. С., Пушкар О. І., Тридід О. М. Стратегічне управління розвитком підприємства. Харків: ХДЕУ, 2002. 640 с.
205. Пономаренко О. Е. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємств. *Економіка розвитку*. 2010. № 1 (53). С. 77–80.
206. Пономаренко Т. І. Управління відтворенням лісових біологічних активів: обліково-аналітичне забезпечення. Київ: НУБіП України, 2010. 217 с.
207. Правдивець О. Про сутність поняття система економічної безпеки держави. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. №3(67). С. 36–40.
208. Правдюк Н. Л., Ярославський А. О. Формування організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою зернопереробних підприємств. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. №4. С. 77–85.
209. Практичні елементи інформаційно-аналітичної роботи: метод. реком. / уклад.: С. О.Телешун, О. Р. Титаренко, І. В. Рейтерович, С. І. Вировий; за заг. ред. д-ра політ. наук С. О. Телешуна. Київ : Вид-во НАДУ, 2007. 60 с

210. Пригунов П. Я. Особливості використання сучасних концепцій управління в системі забезпечення економічної безпеки підприємств. *Європейські перспективи*. 2013. Вип. 11. С. 103–108.

211. Притис В., Гавловська Н., Рудніченко Є. Дослідження базових категорій безпекоорієнтованого підходу в управлінні підприємствами. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 2. С. 23–30.

212. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації : Наказ Міністерства фінансів України №49/121 від 26.01.2001 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01#Text> (дата звернення 24.08.2023)

213. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення 12.01.2024).

214. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення 02.09.2023).

215. Проблеми використання інвестиційних ресурсів підприємств та шляхи їх подолання в умовах кризи: науково-аналітична записка / Л. Г. Федулова та ін. Київ : Вид-во «Либідь», 2008. 115 с.

216. Промисловість України у 2016-2020 роках : статистичний збірник / за ред. І. Петренко. Київ : Державна служба статистики України, 2021. 296 с.

217. Прохорова В. В., Прохорова Ю. В., Кучеренко О. О. Управління економічною безпекою підприємств: монографія. Харків: УкрДАЗТ., 2010, 250 с.

218. Пугач А. О. Сутність процесу інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної виконавчої влади в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_8_6 (дата звернення: 09.09.2023).

219. Пухальська Г. В. Економічна безпека підприємства: суть та її складові. *Вісник Хмельн. нац. ун-ту. ек. наук*. 2008. № 6. С. 198–200.

220. Пушак Я. Я. Регіональні особливості формування інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку підприємництва: дис. канд. екон. наук: 08.10.01. Львів: ІРД, 2001. 183 с.

221. Радченко О. В. Категорія «механізм» у системі державного управління. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2001. Вип. 2. С. 10–25.

222. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства : методологія, механізм, моделі : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. 496 с.

223. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур. Львів: Знання, 2004. 195 с.

224. Розвиток: академічний тлумачний словник української мови (1970–1980). URL: <http://www.sum.in.ua/s/rozvytok> (дата звернення: 11.09.2022).

225. Ротар Н. Політична енциклопедія. Кейнс Джон Мейнард. Київ: Парламентське видавництво, 2011. 325 с.

226. Рудницька О. В. Антикризові заходи національних господарств та виклики для економіки України в посткризовий період. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_1/Rudnitskaia.pdf. (дата звернення: 25.08.2022).

227. Рудницький А. О. Економічна безпека та економічні інтереси України. *Культура народів Причорномор'я*. 2006. № 86. С. 48–55.

228. Рудніченко Є. М. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки підприємства. *Економіка, менеджмент, підприємництво*. 2013. №25. С. 188–195.

229. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства. Київ : Знання, 2005. 662 с.

230. Савіна С. Організаційно-економічний механізм управління підприємством молочної промисловості. *Збірник наукових праць ВНАУ*. 2012. № 3 (69). С. 162–167.

231. Саржан С. Л. Правова інформація як властивість юридичних фактів. *Правова інформатика*. 2013. 4(40). С. 35–41.

232. Сегедій О.М. Інформаційне забезпечення оцінки інвестиційного потенціалу підприємств. *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. 2004. Вип. 75. С. 165–169.

233. Семененко О. Г. Аналіз розвитку харчової промисловості України. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. 33/1. С. 168–182.

234. Семенів О. М., Грибик І. І., Буняк С. О. Формування адаптаційного потенціалу організації в сучасних умовах. *Проблеми економіки та управління*. 2004. № 507. С. 70–75.

235. Семенчук Л. І., Мороз С. О. Інвестиційна привабливість підприємства та методи її оцінювання. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 11. С. 898–901.

236. Силкін О. С. Аналіз фінансового стану підприємства як інформаційне підґрунтя забезпечення економічної безпеки. *Наукові записки. (Укр. акад. друкарства)*. 2016. № 1. С. 220–225.

237. Силкін О. С. Інформаційне підґрунтя для вдосконалення управління фінансовою безпекою машинобудівних підприємств України. *Формування ринкових відносин в Україні*. Київ. 2018. № 3. С. 107–113.

238. Ситник Г. П. Оцінка небезпек щодо реалізації національних інтересів у процесі державного управління. *Вісник НАДУ*. 2005. № 2. С. 495–503.

239. Сичевський М. П., Юзефович А. Е. Розвиток харчової промисловості: акценти державної політики. *Економіка АПК*. 2014. №7. С. 46–51.

240. Скворцов Д. І. Інновація, інноваційність та інноваційний розвиток з позиції економічної теорії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2013. № 776. С. 309–314.

241. Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 20.01.2024).

242. Стратегічне управління розвитком підприємства / В. С. Пономаренко, О. І. Пушкар, О. М. Тридід. Харків : ХДЕУ, 2002. 640 с.

243. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства. *Економічний простір*. 2008. № 9. С. 140–148.
244. Сусіденко В. Т. Концепція системи фінансової безпеки торговельного підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2015. Вип. 13. С. 190–193.
245. Сучасний тлумачний словник Української мови 100000 слів/ за заг. ред. В. В. Дубчинського. Харків: «ШКОЛА», 2008. 808 с.
246. Татаренко Н. О. Теорії інвестицій : навч. посіб. Київ: КНЕУ 2000. 160 с.
247. Телешун С. О. Політична аналітика в системі публічного управління. Київ : Промінь, 2008. 120 с., С. 38–41.
248. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія. Київ : КНЕУ, 2008. 272 с.
249. Терещенко Ю.В. COVID-19: Вплив на харчову промисловість та агробізнес. URL: https://www.agroperspectiva.com/actual_topic/teresh_04_2020/ (дата звернення 15.05.2023)
250. Тищенко О. С., Кушнір С. О. Інвестиційна характеристика підприємств харчової промисловості України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 30. С. 20–23.
251. Ткач В. О. Економічна безпека України в регіональному вимірі. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2011. № 1(4). С. 398–403.
252. Ткачук Г. Ю. Сутнісне наповнення поняття «економічна безпека». *Інноваційний розвиток та конкурентоспроможність підприємств і секторів економіки*. 2020. №5. С. 120–125.
253. Токар В., Ткаленко С. Інвестиційна безпека в умовах фінансової глобалізації. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. №1 (53). С. 201–211.
254. Трескунов О. Б. Теоретичні аспекти фінансової безпеки промислових підприємств. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 172. С. 111–115.

255. Труш В. Є., Яценко В. Ф. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою промислових підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 5. С. 10–13.

256. Турило А. М., Капітула С. В. Удосконалення класифікації та визначення економічної безпеки підприємства. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2007. Вип. 222. С. 671–680.

257. Туріяньська М. М. Інвестиційні джерела : монографія. Донецьк : Юго-Восток, Лтд. 2004. 317 с.

258. Федулова Л. І. Теоретичні конструкції креативної економіки. *Економічна теорія та право*. 2017. № 4 (31). С. 48–63.

259. Філософський енциклопедичний словник / НАН України. Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; ред. кол. В. І. Шинкарук (голова) та ін. ; наук. ред. Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук. Київ : Абрис, 2002. 747 с.

260. Фінансова безпека машинобудівного підприємства : методичні засади формування та забезпечення : монографія / Мандзіновська Х. О., Штангрет А. М., Котляревський Я. В., Мельников О. В. Львів : Укр. акад. друкарства, 2016. 226 с.

261. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / за ред. Т. Г. Васильціва. Львів: Ліга-Прес, 2012. 386 с.

262. Фішер С. Економіка. Київ: Справа, 2001. 864 с.

263. Франчук В. І. Теоретико-методологічні та управлінські засади розвитку безпекового середовища. *Науковий вісник ЛДУВС*. 2023. Вип. 2. С. 63–73.

264. Франчук В. І. Теорія безпеки соціальних систем. Львів; Одеса : Фенікс, 2020. 224 с.

265. Хвальчик І. Л. Волощук Л. О. Сутність інформаційно-аналітичного забезпечення управління підприємством. *Економіка: реалії часу*. 2020. № 1 (47). С. 84–90.

266. Хорунжий М. Й. Організація агропромислового комплексу. Київ: КНЕУ, 2001. 382 с.
267. Хрущ Н. А. Інвестиційна діяльність: сучасні стратегії та технології. Хмельницький: ХНУ, 2004. 309 с.
268. Чібісова І. В., Івашина Є. М. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/-2011_31/Chibis.pdf (дата звернення: 25.10.2022)
269. Чорна О. О. Особливості функціонування поняття «безпека / bezpečnost» в сучасній публіцистиці (на матеріалі української та чеської мов). *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*. 2012. Вип. 19 С. 161–167.
270. Чорна О. Ю. Основні функціональні складові економічної безпеки інтегрованої промислової структури. *Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2016. № 6 (230). С. 187–195.
271. Шарапов О. Д., Дербенцев В. Д., Семьонов Д. Є. Економічна кібернетика: Київ : КНЕУ, 2004. 231 с.
272. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства. *Наука молода*. 2010. № 10. С. 178–181.
273. Шира Т. Б. Корпоративна безпека підприємств: теоретичні та прикладні аспекти : монографія. Львів: Укр. акад. друкарства, 2020. 364 с.
274. Шира Т. Б. Формування та функціонування організаційно-економічного механізму забезпечення корпоративної безпеки промислових підприємств. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. №3(65). С. 171–176.
275. Шишкіна О., Панченко О. Страховий захист як визначальна складова фінансової безпеки підприємств. URL: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/7748/> (дата звернення 19.01.2024)
276. Штангрет А. М. Управління економічною безпекою підприємств авіаційної галузі : монографія. Львів: Укр. акад. друкарства, 2011. 270 с.
277. Щукін Б. М. Інвестування. Київ : МАУП, 2004. 216 с.

278. Юркевич О. М. Оцінка рівня інвестиційної безпеки в Україні. *Міжнародна економічна політика*. 2012. №2. С. 402–407.
279. Юрченко А. Формування організаційно-економічного механізму розвитку і безпеки регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2016. № 7. С. 198–201.
280. Ягупов В. В. Інформаційно-аналітична діяльність педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів : термінологічний словник. Київ : ІПТО НАПН України, 2014. 127 с.
281. Яковлева О. В. Інвестиційна складова економічної безпеки держави. *Актуальні питання фінансової безпеки держави: збірник Міжн. наук.-практ. інтер.-конф. (м. Харків, 21 лютого 2014 року)*. Харків: Лотос, 2014. 250 с.
282. Яркіна Н. М. Управління підприємством як економічна категорія (теоретичні аспекти). *Держава та регіони*. 2014. № 1 (76). С. 130–136.
283. Ячменьова В. М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств : монографія. Сімферополь : Доля, 2007. 523.
284. Amabile T. M. *Creativity in context: update to the social psychology of creativity*/ Boulder, Colo.: Westview Press, 1996. 336 p.
285. Aubert H. *Physiologie der Netzhout*. Breslau, 1865. 113 p.
286. Azzolini J. *Introduction to Systems Engineering Practices*. Scribd, 2000. 474 p.
287. Blakytta G., Ganushchak T. Enterprise financial security as a component of the economic security of the state. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. 15(2). P. 248–256. doi:10.21511/imfi.15(2).2018.22
288. Dehghani J. Economic evaluation & investment risk analysis in renewable projects: A case study of Iran. *Thesis, Iran University of Science & Technology*, 2017. 2(4). P. 24–29.
289. Feng Y. The Moderated Effect of Safety Investment on Safety Performance for Building Projects. *Architectural Science Review*. 2011. 54(1). P. 65–80.
290. Fisher D. Non-military aspects of security: A system approach / *UNIDIR. Aldershot etc. Dartmouth*. 1993. XV. P. 10–15.

291. Guilford, J. P. Cognitive psychology's ambiguities: Some suggested remedies. *Psychological Review*. 1982. №89. P. 48–59.
292. He Y., Chen C., Hu Y. Managerial overconfidence, internal financing, and investment efficiency: Evidence from China, *Res. Int. Bus. Finance*. 2019. 47. P. 501–510.
293. Kolegowicz K. The influence of investment decisions on changes in employment in production enterprises in poland. *Scientific papers of silesian university of technology organization and management series*. 2019. no. 138. P. 109–150.
294. Lubański M. O. Pojęciu informacji. *Studia Philosophiae Christianae*. 1974. № 10/1. P. 73–99.
295. Lucas F.J., Molina F., Toval A. A Systematic Review of UML Model Consistency Management. *Information and Software Technology*. 2009. 51(12). P. 1–15.
296. MacFarlane S., Yuen F. Human security and the UN: a critical history. United Nations intellectual history project (illustrated ed.). Indiana University Press, 2006, 560 p.
297. Maslow A. The Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 1943, Vol. 50#4. P. 370–396.
298. Mayer, R. J., Menzel, C. P., & deWitte, P. S. IDEF3 technical report. 1991, 150 p.
299. Melnyk S. I., Vasylieva S. M. The essence and place of investment security in the system of economic security. Scientific center of innovative researches. *International conference on economics, accounting and finance-2021*. URL: <https://conf.scnchub.com/index.php/ICEAF/ICEAF-2021/paper/view/302>
300. Miaoui, Y., Boudriga, N. Enterprise security investment through time when facing different types of vulnerabilities. *Inf Syst Front* 21, 261–300 (2019). URL: <https://doi.org/10.1007/s10796-017-9745-3>
301. Nasierowski W., Arcelus F.J. What is innovativeness: literature review. *Foundations of Management*. 2012. Vol. 4, No. 1. P. 120–128.

302. Stachowiak Z. Teoria i praktyka mechanizmu bezpieczeństwa ekonomicznego państwa. Akademia Obrony Narodowej, 2012. P. 220.

303. Stenmark D. Failures of reward-driven behaviour in industry: a case of systems, management and creativity. Proceedings of ECIS. Turku, Finland, June 14-16, 2004.

304. Sylkin O. S., Shtangret A. M. The Mechanism of formation and functioning the system of accounting and analytical support of financial management of the enterprise. *Соціально-правові студії. Науково-аналітичний журнал Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Вип. 1. С. 135–140.

305. The Committee on Economic Security (CES). *Reports & Studies*. URL: <https://www.ssa.gov/history/reports/ces/cesbasic.html> (дата звернення: 11.08.2022).

306. Torrance E. Can we teach children to think creatively? *Journal of Creative Behavior*. 1972. № 6. P. 114–143.

307. UNHCR. Ukraine refugee situation. URL : <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення 20.01.2024).

308. Yasinovska I., Sytnyk K., Actual problems of improving the investment attractiveness of Ukraine's economy. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. 2011. Vol. 21.12. P. 303–308.

309. Zahedani A. Investment security determinants. *Int. J. Nonlinear Anal. Appl.* 13 (2022) 2. P. 723–741.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Наукові погляди щодо сутності поняття «розвиток», сформовано автором

Автор наукового погляду	Сутність поняття «безпека»
Академічний тлумачний словник української мови	«процес, який направлений на трансформацію визначених об'єктів в напрямку їх вдосконалення та поліпшення» [3]
В. Пономаренко, О. Тридід, О. Пушкар, В. С. Пономаренко	«процес якісних та кількісних трансформацій в системі, внаслідок якого відбувається ускладнення її складу та структури, в результаті чого покращується її ефективність та здатність протистояти дестабілізуючим чинникам впливу екзогенного та ендогенного характеру» [204, с. 62]
О. Раєвська	«унікальний для кожної системи процес трансформації в просторі та часі, під час якого відбуваються зміни базових цілей функціонування системи, в результаті створення нової структури та складу її діяльності, а також внаслідок формування вектору її функціонування» [222, с. 108]
С. Єрохін	«якісні зміни зв'язків та способів реалізації системи та її складових» [85, с. 98]
І. Кононенко	«незворота, ціленаправлена та узгоджена зміна матеріальних та нематеріальних об'єктів, яка відбувається протягом певного періоду часу» [119, с. 6]
С. Мочерний, Я. Ларіна, О. Устинко, С. Юрій.	«закономірна, ціленаправлена якісна та кількісна трансформація об'єкта, внаслідок якого відбувається повна зміна його функціональних властивостей» [76, с. 419]

**Основні наукові погляди щодо сутності поняття
«економічна безпека підприємства», сформовано автором**

Вчений 1	Науковий погляд 2
Т. Кузенко	«стан ефективного використання його ресурсів і існуючих ринкових можливостей, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечувати його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії» [131, с. 14]
З. Варналій	«забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів суб'єкта господарювання для запобігання загрозам і створення умов для стабільного функціонування основних його елементів» [25, с. 328]
Н. Євдокимова	«стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого діючі та/або можливі збитки виявляються нижчими за встановлені підприємством межі» [79, с. 65]
В. Ортинський, І. С. Керницький	«захищеність потенціалу підприємства (виробничого, організаційно-технічного, фінансовоекономічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення» [72, с. 34]
Z. Stachowiak	«захищеність його діяльності від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також здатність адаптуватися до існуючих умов, які не впливають негативно на його діяльність» [302, с.19]
Г. Козаченко, В. Пономарьова, О. Ляшенко	«міра гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства» [115, с. 26]
Н. Подлужна	«це характеристика системи, що самоорганізовується та саморозвивається, стан, за якого економічні параметри дозволяють зберегти основні її властивості: рівновагу і стійкість за мінімізації загроз» [197, с. 8]
В. Мунтіян	«такий стан юридичних, виробничих відносин і організаційних зв'язків, матеріальних та інтелектуальних ресурсів, при якому забезпечується стабільність його функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток» [178, с. 261]
С. Довбня	«здатність підприємства до ефективного функціонування (тепер) і успішного розвитку (в майбутньому) при найефективнішому використанні ресурсів, що перебувають у розпорядженні підприємства, а також відповідності напряму розвитку суб'єкта господарювання основним тенденціям зовнішнього середовища» [65, с. 25]
Д. Ковальов, Т. Сухорукова	«це захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усувати різноваріантні загрози або пристосовуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності» [112, с. 50]
Т. Васильців	«стан функціонування, за якого підприємство і його продукція є конкурентоспроможними на ринку та одночасно гарантується: найбільш ефективне використання ресурсів, інтелектуального та кадрового потенціалу; стабільність функціонування, стійкість та прогресивність розвитку; можливість протидіяти негативним впливам зовнішнього і внутрішнього середовища його функціонування» [37, с. 58]
Л. Воронович	«стан незалежності суб'єктів підприємницької діяльності від недоброчесної конкуренції підприємств-монополістів, непередбачуваних договорами дій підприємств-постачальників і торговельних організацій, від нераціональної економічної та правової політики держави та інших чинників, що дає змогу привласнювати більшу частину законних прибутків» [75, с. 531]
К. Горячева	«стан економіки підприємства (економічної системи), який можна характеризувати збалансованістю і стійкістю до негативного впливу будь-яких загроз, її здатністю забезпечувати на основі власних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток» [55, с. 14]

продовження таблиці А.2

1	2
І. Шевченко	«сукупність чинників, які забезпечують незалежність, стійкість, здатність до прогресу в умовах дестабілізуючих факторів» [272, с. 179]
С. Дубецька	«стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору його стійкості (самовиживання) та розвитку в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз, непередбачуваних дій та складно прогнозованих факторів» [68, с. 150]
О. Рудницька	«комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості суб'єктів господарювання за умов ринкової економіки та захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів» [226]
Р. Дацків	«такий стан економічного розвитку суб'єктів господарювання (особи, держави, організації), який забезпечує йому гармонійний розвиток та ефективне використання шансів і усунення загроз оточуючого середовища» [61, с. 148]
М. Камлик	«стан розвитку суб'єкта господарювання, що характеризується стабільністю економічного та фінансового розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів і протидією їх впливу на всіх стадіях» [101, с. 38]
Н. Вітка	«властивий подвійний характер: з одного боку, вона забезпечує можливість власного функціонування, з іншого — є частиною (елементом) економічної безпеки системи вищого рівня і суб'єктом, що забезпечує виконання функцій регіоном, державою» [42, с. 2]

Таблиця А.3

Основні наукові погляди щодо переліку основних складових економічної безпеки підприємства, сформовано автором

Складові	Науковий погляд авторів									
	Т. Меліхова	О. Чорна	В. Зайченко	С. Філіппова	І. Клопов	Н. Подлужна	С. Глуценко	М. Лучик	Т. Давидюк	А. Турило і С. Капігула
Фінансова безпека	+	+	+	+	+	+	+		+	+
Ринкова безпека	+						+			
Кадрова безпека	+		+	+	+	+		+	+	
Технічна безпека	+	+		+	+	+			+	
Екологічна безпека	+	+	+	+		+		+	+	
Політико-правова безпека	+	+	+	+		+		+	+	
Інформаційна безпека	+	+	+	+	+	+	+		+	
Силова безпека	+	+	+	+						
Інтерфейсна безпека	+									
Інтелектуальна безпека	+	+	+	+		+		+	+	
Виробнича безпека	+						+			+
Ресурсна безпека	+					+				
Соціальна безпека	+					+		+		
Культурна безпека							+			
Кримінальна безпека						+				
Інноваційна безпека	+							+		
Зовнішньоекономічна безпека		+								
Інвестиційна безпека	+	+						+		+

**Основні наукові погляди щодо сутності поняття
«фінансова безпека підприємства», сформовано автором**

Вчений	Науковий погляд
1	2
С. Покропивний	«складова економічної безпеки, яка полягає у найефективнішому використанні корпоративних ресурсів» [71, с. 57]
О. Судакова	«важлива складова частина економічної безпеки підприємства, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансів підприємства, яка відображається через систему критеріїв і показників його стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових резервів, фінансову стабільність» [243, с. 142]
В. Ортинський, І. Керницький, З. Живко	«стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій, послуг, котрі використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів» [72, с. 71]
О. Барановський	«ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин або рівень забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами достатніми для задоволення його потреб і виконання існуючих зобов'язань» [12, с. 33]
М. Бердар	«здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, в тому числі й фінансову діяльність, ефективно і стабільно протягом невизначеного періоду часу шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають забезпечити належний рівень ресурсів та нівелювати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища» [15, с. 74]
З. Васильченко, І. Васильченко	«захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин» [38, с. 38]
С. Мельник	«стан фінансової системи, за якого зберігається фінансова рівновага та здійснюється протидія загрозам, внаслідок чого забезпечується її стійкість, стабільність та надійність, що сприяє досягненню визначених цілей та стратегії розвитку» [165, с. 122]
Л. Мартюшева, Т. Петровська, Н. Трихліб	«кількісно та якісно детермінований рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначається на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному та перспективному періодах» [160, с. 236]
В. Каркавчук	«динамічна ознака фінансового стану підприємства, яка відображає його стійкість від внутрішніх та зовнішніх загроз, здатність до сталого і збалансованого розвитку та захисту фінансових інтересів» [106, с. 92]
Ю. Лаврова	«система, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропорцій розвитку підприємства, які формують захищеність його фінансових інтересів у балансі з фінансовими інтересами його економічних агентів» [137]
І. Чібісова, Є. Івашина	«складова економічної безпеки підприємства, яка полягає у наявності такого його фінансового стану, який характеризується: збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг; стійкістю до загроз» [268]
Н. Реверчук	«захист від можливих фінансових витрат і попередження банкрутства підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів» [223, с. 29]
Ж. Кудрицька	«збалансований стан його елементів та підсистем як окремої економічної системи, що можуть бути виражені кількісними чи якісними показниками та характеризується стійкістю до негативних впливів внутрішнього та зовнішнього середовища, здатністю забезпечити її ефективне функціонування, стабільність розвитку та економічного зростання» [130]

продовження таблиці А.4

1	2
О. Журавка, С. Бондаренко	«здатність здійснювати свою й фінансову діяльність шляхом використання сукупності взаємопов'язаних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів» [88]
О. Нікіфоров, С. Куперівська	«виважений і оптимальний підхід до використання й управління своїми фінансовими ресурсами, чіткий їх контроль, оперативне реагування на будь-які загрози, внутрішні чи зовнішні, з метою їх мінімізації або уникнення шкоди для загальної діяльності» [182, с. 88]
Ю. Кракос, Р. Разгон	«здатність підприємства самостійно розробляти й проводити фінансову стратегію відповідно до цілей корпоративної стратегії в умовах невизначеного й конкретного середовища» [127, с. 90]
О. Ареф'єва, Т. Кузенко	«стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління та використання основних і оборотних коштів, структури його капіталу, норми виплат за цінними паперами підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства й перспектив його технологічного та фінансового розвитку» [9, с. 99]
О. Пономаренко	«визначений якісно та кількісно рівень фінансового стану підприємства та діяльність, спрямована на досягнення даного стану, який характеризується збалансованістю та якістю використання фінансових інструментів економічної системи, забезпечує її здатність реалізувати свою місію й забезпечувати стабільний розвиток, витримуючи негативний вплив зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих факторів» [205, с. 78]

Таблиця А.5

Основні наукові погляди щодо переліку основних складових фінансової безпеки підприємства, сформовано автором

Складові	Науковий погляд авторів									
	С. Мельник	О. Силкін	О. Малик	Л. Лавренко, Л. Томаневич	А. Вергун К. Стріжко	О. Гапонюк	І. Бланк	М. Єрмошенко	Х. Мандзіновська, А. Штангрет, Я. Котляревський О. Мельников	Т. Меліхова С. Саліга
Інвестиційна безпека	+		+	+	+		+	+	+	
Фондова безпека	+	+	+	+	+	+		+	+	+
Страхова безпека	+	+	+	+	+	+		+	+	+
Грошово-кредитна безпека	+	+	+	+		+		+	+	
Грошова безпека					+					+
Кредитна безпека					+		+			+
Валютна безпека					+	+		+		+
Податкова безпека										+
Бюджетно-податкова безпека		+	+	+						
Інноваційна безпека	+						+		+	
Банківська безпека	+			+	+			+	+	
Зовнішньоекономічна безпека				+					+	
Бюджетна безпека	+				+	+		+	+	
Інноваційно-інвестиційна безпека		+								
Боргова безпека						+				
Емісійна безпека							+			

**Ключові групи класифікаційних ознак поняття «інвестиції», сформовано
автором**

Група	Класифікаційна ознака
Залежно від середовища	<ol style="list-style-type: none"> 1. Внутрішні інвестиції 2. Зовнішні інвестиції
Залежно від форми власності	<ol style="list-style-type: none"> 1. Приватна форма інвестування 2. Державна форма інвестування 3. Змішана форма інвестування
Залежно від території знаходження	<ol style="list-style-type: none"> 1. Національні інвестиції 2. Міжнародні інвестиції
Залежно від форми тривалості	<ol style="list-style-type: none"> 1. Короткострокова форма інвестування 2. Середньострокова форма інвестування 3. Довгострокова форма інвестування
Залежно від форми інвестиційного ризику	<ol style="list-style-type: none"> 1. Форма низького рівня ризику 2. Форма середнього рівня ризику 3. Форма високого рівня ризику
Залежно від використання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Первинні інвестиції 2. Реінвестиції 3. Дезінвестиції
Залежно від форми участі	<ol style="list-style-type: none"> 1. Пряма форма інвестування 2. Непряма форма інвестування
За формою активу	<ol style="list-style-type: none"> 1. Фінансові інвестиції 2. Інтелектуальні інвестиції 3. Реальні інвестиції
За формою відтворення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Чисті інвестиції 2. Валові інвестиції

Основні наукові погляди щодо сутності поняття «інвестиційна безпека підприємства», сформовано автором

Вчений	Науковий погляд
1	2
О. Барановський	«досягнення такого рівня інвестицій, що дозволяє оптимально задовольняти поточні інвестиційні потреби за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються» [12, с. 49]
О. Яковлева	«стан захищеності інвестицій від внутрішніх і зовнішніх загроз, який запобігає їх втратам та зменшенню реальних грошових потоків у обсягах і строках в умовах допустимого рівня ризикованості» [281, с. 67]
І. Москаль	«такий вид безпеки, що дає змогу оптимально задовольняти поточні потреби економічної системи в капітальних вкладеннях за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання коштів» [176, с. 79]
О. Єрмак	«такий збалансований рівень (обсяг) власних та іноземних інвестицій, який стане основою для довгострокової позитивної динаміки економіки; зможе забезпечити достатній рівень фінансування науково-технічної бази; дозволить створити та розвивати інноваційні процеси та механізми» [84, с. 138]
М. Крупка	«забезпечення такого рівня інвестицій, які (за обсягом і структурою) відповідають поточним потребам економічної системи» [128, с. 77]
І. Губенко	«такий стан організації інвестиційних процесів, за якого забезпечується оптимальне задоволення поточних потреб в вкладеннях за обсягом і структурою, досягнення оптимального співвідношення між розмірами інвестицій» [57, С. 80]
О. Власюк	«такий рівень інвестування економічної системи, який забезпечував би її розширене відтворення, реструктуризацію та технологічне переозброєння» [43, с.12]
В. Кириленко	«здатність підтримувати виробничі нагромадження та вкладення капіталу на рівні, що забезпечує необхідні темпи розширеного відтворення, реструктуризацію та технологічне переозброєння економіки» [107, с. 56]
Г. Данилюк	«вид безпеки, що забезпечується за умов дотримання граничної норми інвестування, яка дає можливість підтримувати виробничі нагромадження і капітальні вкладення на рівні, який гарантують необхідні темпи розширеного відтворення, реструктуризацію та технологічне переозброєння економічної системи» [60, с. 95]
А. Мещеряков, Л. Новікова	«стан ефективного використання його ресурсів та ринкових можливостей для запобігання погроз зовнішнього та внутрішнього середовища, які виникають у процесі інвестиційної діяльності підприємства, що сприяє його стійкому розвитку» [170, с. 26]
М. Недашківський, К. Подгорна	«відображає здатність економічної системи залучати та найбільш ефективно розподіляти й використовувати фінансові ресурси, що формуються в процесі інвестування з метою забезпечення стабільного розвитку та за необхідності структурної перебудови економічної системи залежно від умов сучасності» [181, с. 276]

1	2
С. Мошенський	«економічна безпека в процесі здійснення інвестиційних проектів, а економічна безпека інвестиційного проекту — це міра узгодження економічних підприємства як суб'єкта інвестиційного проекту із суб'єктами зовнішнього середовища проекту, за якої в умовах загроз інвестиційний проект в довгостроковому періоді не переходить в кризовий стан, який загрожує збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності підприємства, здійсненню виробничо-господарської діяльності в нормальному режимі» [177, с. 67]
О. Юркевич	«захищеність інтересів у сфері інвестування (зростання виробництва, підвищення його технічного та технологічного рівня, недопущення морального і фізичного зносу основних засобів), яка забезпечується створенням належних умов для формування інвестиційних ресурсів та їх ефективним використанням» [278, с. 405]
Д. Остапчук	«здатністю до інвестування в достатньому обсязі для відтворення й оновлення основних фондів та продукції, можливості нівелювання ризиків в інвестиційній сфері» [185, с. 218]
А. Макух, Л. Руснак	«процес забезпечення такого стану інвестиційної сфери, за якого економічна стратегія розвитку підприємства здатна зберігати і підтримувати достатній рівень інвестиційних ресурсів в умовах дії внутрішніх і зовнішніх загроз, що є необхідним для забезпечення стійкого розвитку та економічної стабільності, і як результат, зростання конкурентоспроможності національної економіки та добробуту населення» [157]
Н. Караєва, А. Межевич	«це і стан, і процес: з одного боку, вона характеризує досягнутий рівень використання інвестиційних ресурсів в економічній політиці суб'єкта господарювання, а з іншого — визначає процес та напрями ефективного їх використання» [102]
О. Анісімова, О. Картечева	«міра узгодження довгострокових економічних інтересів підприємства як суб'єкта інвестиційної діяльності із суб'єктами зовнішнього середовища, за якої в умовах загроз підприємств у довгостроковому періоді не переходить в кризовий стан, який загрожує збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності, порушенням нормального режиму господарської діяльності» [7, с. 294]
О. Кириченко, М. Денисенко, В. Сідак	«стан підприємства як суб'єкта інвестиційної діяльності, за якого довгострокові економічні інтереси підприємства є узгодженими із впливом суб'єктів зовнішнього середовища» [74, с. 90]
Н. Побережна	«підсистема економічної безпеки, що забезпечує попередження загроз негативного впливу зовнішнього середовища та можливість ефективного вкладу інвестицій для стабільного економічного розвитку та захищеності підприємства як об'єкта інвестування, а також захищеності інвестора та стейкхолдерів» [196, с. 77]
О. Лаговська, Г. Берляк	«створення єдиного механізму, що, з одного боку, постійно залучає гроші, а з іншого боку, забезпечує постійний відбір, підготовку і реалізацію нових інвестиційних проектів та забезпечує мінімізацію ризиків від їх реалізації» [138, с. 84]

Основні наукові погляди щодо сутності поняття «система економічної безпеки підприємства», сформовано автором

Вчений	Науковий погляд
1	2
О. Ілляшенко	«комплекс керованих організаційних, економічних, правових тощо процесів, явищ та дій, що у сукупності та взаємозалежності регулюються, координуються та скеровуються на захист об'єктів безпеки підприємства з метою забезпечення їхньої захищеності» [97, с. 162]
В. Прохорова, Ю. Прохорова, О. Кучеренко	«сукупність взаємопов'язаних елементів, що складають єдине ціле. Вона містить такі складові елементи: суб'єкти безпеки, об'єкти безпеки, механізм забезпечення економічної безпеки» [217, с. 24-25]
В. Вовк	«структурований комплекс стратегічних, тактичних та оперативних заходів, спрямованих на захищеність підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз та на формування унікальних здатностей протистояти їм в майбутньому» [44]
П. Пригунов	«організаційна підсистема підприємства, що складається з сукупності організаційних, управлінських, технічних, правових і інших заходів, сукупності сил і засобів, направлених на забезпечення безпеки підприємства, захисту законних інтересів його керівництва й інвесторів, сприяння забезпеченню стійкого розвитку підприємства» [210, с. 105]
О. Захаров	«сукупність внутрішніх і зовнішніх суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства, що мають спільні цілі, наділені відповідними функціями і правовими повноваженнями, що мають необхідну матеріально-технічну базу, підготовлений персонал, механізми управління і взаємодії, що володіють технологіями, формами і методами визначення, зниження рівня та протидії небезпекам і загрозам у сфері економіки» [92, с. 41]
І. Мігус, Л. Худолій, М. Денисенко, С. Міхно	«сукупність взаємопов'язаних елементів, які дозволяють здійснювати управління діяльністю акціонерного товариства шляхом мінімізації впливу на нього внутрішніх і зовнішніх загроз та досягнення ним поставленої стратегічної мети» [125, с. 22]
Т. Адаменко	«одночасно є способом її забезпечення і формою діяльності щодо такого забезпечення» [2, с. 266]
Г. Єфімова, С. Марущак	«управління економічною безпекою й процес її забезпечення» [86, с. 78]
Н. Левковець	«призначена на основі ефективного використання корпоративних ресурсів створити умови для успішного функціонування бізнесу, своєчасно знайти і максимально послабити дію різних небезпек і загроз в умовах конкуренції і господарського ризику» [141, с. 94]
А. Коробчиський	«сукупність спеціальних структур, засобів, методів і заходів, які забезпечують безпеку бізнесу від внутрішніх і зовнішніх загроз» [124, с. 42]

продовження таблиці А.8

1	2
Г. Пухальська	«комплекс режимних, технічних і профілактичних заходів, спрямованих на якісну реалізацію захисту пріоритетних інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз» [219, с. 199]
О. Локотецька	«комплекс взаємопов'язаних заходів різноманітного характеру, які мають здійснюватися з метою захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз» [149, с. 198]
П. Орлов, В. Духов	«сукупність об'єкта, засобів захисту, нормативної бази та організаційних структур її здійснення» [183, с. 114]
М. Камлик	«комплексне поняття, до складу якого входять суб'єкти, об'єкти та механізм реалізації безпеки на підприємстві» [101, с. 15]

Основні наукові погляди щодо сутності поняття «система фінансової безпеки підприємства», сформовано автором

Вчений	Науковий погляд
В. Сусіденко, О. Сусіденко	«сукупність взаємопов'язаних елементів (спеціальних структур, засобів, методів і заходів), здатних забезпечити безпеку ведення бізнесу від внутрішніх і зовнішніх загроз» [244, с. 191]
Х. Мандзіновська, А. Штангрет, Я. Котляревський	«сукупності взаємопов'язаних заходів, спрямованих на забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності, ліквідності й незалежності підприємства як соціально-економічної системи шляхом захисту від можливих зовнішніх та внутрішніх загроз для найефективнішого використання ресурсів для досягнення фінансових інтересів» [260, с. 28]
Т. Ганущак	«сукупність її суб'єктів, яких об'єднує одна спільна мета, завдання та методи» [47, с. 15]
Т. Васильців, В. Волошин, О. Бойкевич, В. Каркавчук	«сукупність функціональних підсистем, взаємодія яких забезпечує реалізацію мети системи за допомогою спеціальних інструментальних засобів» [261, с. 45]
О. Пластун	«сукупність взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища» [195, с. 102]
Н. Пойда-Носик	«сукупність процесів компанії, які формуються на етапі фінансового та бізнес-інжинірингу, що передбачає опис і моделювання рівня фінансової безпеки в залежності від впливу різних факторів з метою вироблення фінансової стратегії на майбутнє» [198, с. 100]
О. Шишкіна, О. Панченко	«комплекс заходів, спрямованих як на прогнозування та попередження можливих загроз і протидію їх реалізації, так і на створення найбільш ефективних з фінансової точки зору механізмів подолання виникаючих ризикових ситуацій» [275]
К. Горячева	«сукупність взаємопов'язаних між собою заходів, які дозволяють створити умови, при яких кожна проведена операція буде супроводжуватись належним рівнем безпеки» [55, с. 66]

Таблиця А.10

**Основні наукові погляди щодо розуміння та сутності поняття
«інформаційно-аналітичне забезпечення», сформовано автором**

Автор	Визначення
1	2
Коваль Р.	«процес створення оптимальних умов задля задоволення інформаційних потреб та реалізації посадових обов'язків органів державної влади на основі формування та використання інформаційних ресурсів» [111, с.78]
Пугач А.	«взаємозалежна та відповідним чином сформована сукупність організаційних, організаційно-правових, методичних, програмно-технологічних компонентів, що забезпечує необхідну якість прийнятих управлінських рішень за рахунок раціонального використання інформаційних ресурсів та інформаційних технологій» [218]
Телешун С.	«особливий напрям інформаційної діяльності, пов'язаний з виявленням, опрацюванням, збереженням та поширенням інформації переважно у сфері управлінської, політичної та економічної діяльності» [247, с. 38]
Хвальчик І. Волощук Л.	«взаємопов'язану логічну систему відбору та систематизації інформації про стан об'єкта управління з метою оцінки та діагностики відповідних даних для прийняття своєчасних ефективних управлінських рішень» [265, с. 85]
Телешун С., Титаренко О., Рейтерович І., Вировий С.	«сукупність технологій, методів збирання та обробки інформації, що характеризує об'єкт управлінського впливу, специфічних прийомів їх діагностики, аналізу синтезу, а також оцінки наслідків прийняття різних варіантів політичних рішень» [209, с. 13]
Пархоменко О.	«система взаємопов'язаних методів, заходів і засобів, які реалізують створення і функціонування технології процесу збирання, передачі, переробки, зберігання та видачі (відображення), а також використання інформації з метою здійснення ефективної діяльності в тій чи іншій сфері» [190, с. 21]
Пушак Я.	«органічна сукупність вихідних даних, показників та методів їх визначення і аналітичної оцінки, що може бути науково-методичною передумовою для прийняття регіональними органами управління відповідних рішень під час визначення ефективних напрямків розвитку підприємництва» [220, с.48]
Макарчук О.	«процес задоволення потреб користувачів у інформації, необхідній для обґрунтування і прийняття стратегічних рішень» [155]
Волощук Л.	«один з видів забезпечення процесів управління, що включає в себе сукупність інформаційних ресурсів, засобів, методів і технологій збору, обробки та видачі інформації, використовуваної в інтересах організації» [45, с. 330]

продвження таблиці А.10

1	2
Дурдинець В.	«діяльність, яка, використовуючи можливості інформаційно-аналітичних служб, активно оперуючи інформаційними продуктами і послугами, спрямована на виконання завдання якісно-змістовного перетворення інформації, функціонально перетинаючись у цьому плані з науковою (виробництво нового знання) і управлінською (розробка варіантів рішень, сценаріїв) діяльністю» [69, с. 91]
Лазаришина І., Оренчин О.	«система, яка повинна об'єктивно відображати стан підприємства на будь-який момент часу і з будь-яким рівнем деталізації, а також враховувати можливі загрози з боку зовнішнього середовища» [139, с. 65]
Ягупов В., Савченко І.	«система інформаційно-аналітичних заходів, яка спрямована на задоволення інформаційних потреб користувачів інформації шляхом її підготовки та доведення до споживачів» [280, с. 55]
Пономаренко Т., Савчук В.	«поеднання всієї використовуваної інформації, специфічних засобів і методів її аналітичної обробки, а також діяльності фахівців з її ефективного удосконалення та використання» [206, с.17]

Таблиця А.11

Ітераційна таблиця для визначення другого рівня ієрархічної впорядкованості зовнішніх загроз для інвестиційної безпеки підприємств машинобудівної та харчової промисловості, розраховано автором

Z_i	$S(z_i)$	$P(z_i)$	$S(z_i) \cap P(z_i)$
2	2, 4	2, 3, 7	2
3	2, 3, 4, 6, 8, 9	3	3
4	4	2, 3, 4, 5	4
5	4, 5	5, 6, 9	5
6	5, 6	1, 3, 6, 8, 9	6
7	2, 7	7	7
8	6, 8, 9	3, 8	8
9	5, 6, 9	3, 8, 9	9

Таблиця А.12

Ітераційна таблиця для визначення другого рівня ієрархічної впорядкованості зовнішніх загроз для інвестиційної безпеки підприємств машинобудівної та харчової промисловості, розраховано автором

Z_i	$S(z_i)$	$P(z_i)$	$S(z_i) \cap P(z_i)$
2	2, 4	2, 3, 7	2
3	2, 3, 4, 6, 8, 9	3	3
4	4	2, 3, 4, 5	4
5	4, 5	5, 6, 9	5
6	5, 6	3, 6, 8, 9	6
7	2, 7	7	7
8	6, 8, 9	3, 8	8
9	5, 6, 9	3, 8, 9	9

Таблиця А.13

Ітераційна таблиця для визначення третього рівня ієрархічної впорядкованості зовнішніх загроз для інвестиційної безпеки підприємств машинобудівної та харчової промисловості, розраховано автором

Z_i	$S(z_i)$	$P(z_i)$	$S(z_i) \cap P(z_i)$
2	2, 4	2	2
4	4	2, 4, 5	4
5	4, 5	5, 6, 9	5
6	5, 6	6, 8, 9	6
8	6, 8, 9	8	8
9	5, 6, 9	8, 9	9

Таблиця А.14

Ітераційна таблиця для визначення четвертої рівня ієрархічної впорядкованості зовнішніх загроз для інвестиційної безпеки підприємств машинобудівної та харчової промисловості, розраховано автором

Z_i	$S(z_i)$	$P(z_i)$	$S(z_i) \cap P(z_i)$
4	4	4, 5	4
5	4, 5	5, 6, 9	5
6	5, 6	6, 9	6
9	5, 6, 9	9	9

Таблиця А.15

Ітераційна таблиця для визначення п'ятого рівня ієрархічної впорядкованості зовнішніх загроз для інвестиційної безпеки підприємств машинобудівної та харчової промисловості, розраховано автором

Z_i	$S(z_i)$	$P(z_i)$	$S(z_i) \cap P(z_i)$
4	4	4, 5	4
5	4, 5	5, 6	5
6	5, 6	6	6

Таблиця А.16

Ітераційна таблиця для визначення другого рівня ієрархічної впорядкованості внутрішніх загроз для інвестиційної безпеки підприємств машинобудівної та харчової промисловості, розраховано автором

V_i	$S(z_i)$	$P(z_i)$	$S(z_i) \cap P(z_i)$
1	1, 6	1, 4	1
2	2	2, 7	2
3	3, 6	3	3
4	1, 4, 6	4	4
6	6	1, 3, 4, 6, 7	6
7	2, 6, 7	7	7

Таблиця А.17

Ітераційна таблиця для визначення третього рівня ієрархічної впорядкованості внутрішніх загроз для інвестиційної безпеки підприємств машинобудівної та харчової промисловості, розраховано автором

V_i	$S(z_i)$	$P(z_i)$	$S(z_i) \cap P(z_i)$
1	1, 6	1	1
2	2	2	2
6	6	1, 6	6

ДОДАТОК Б
СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА
СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Васильєва С. М. Теоретичні засади забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 9. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/564/571>. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.9.39>.

2. Васильєва С. М. Аналіз сутності системи інвестиційної безпеки підприємства. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. Вип. 3 (03). С. 3–7. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/94/88>. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.3-1>.

3. Мельник С. І., Васильєва С. М. Інформаційне підґрунтя забезпечення інвестиційної безпеки машинобудівних підприємств. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2023. Вип. 2 (39). С. 41–46. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/39_2023/9.pdf. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.39-7>.

Особистий внесок здобувачки: охарактеризовано інформаційне підґрунтя для подальшого розроблення адекватних й результативних заходів зі сторони суб'єктів безпеки.

4. Васильєва С. М. Дослідження характеризуючих структурних елементів інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. Вип. 12 (26). С. 181–188. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/6706/6741>. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12\(26\)-181-188](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12(26)-181-188).

5. Мельник С. І., Васильєва С. М. Характеристика адаптивного управління інвестиційною безпекою підприємства. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. Вип. 1 (29). С. 500–507. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/8465>. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-1\(29\)-500-507](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-1(29)-500-507)

Особистий внесок здобувачки: визначено основні завдання й функції адаптивного управління інвестиційною безпекою підприємства.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Мельник С. І., Васильєва С. М. Сутність інвестиційної безпеки підприємства. *Наукові дослідження: парадигма, інноваційного розвитку*: матер. IV міжнар. наук. конф. (м. Прага, Чехія, 27 листопада 2020 р.). Прага: ГО МНЦРНТ, 2020. С. 28–31.

Особистий внесок здобувачки: виділено основні рівні інвестиційної діяльності.

7. Васильєва С. М. Деструктивний вплив явищ і процесів при реалізації інвестиційної безпеки підприємств. *Механізм функціонування громадянського суспільства (осінні читання)*: матер. Всеукр. наук. конф. (м. Львів, 19 листопада 2021 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2021, С. 51–53.

8. Melnyk S.I., Vasylieva S.M. The essence and place of investment security in the system of economic security. Scientific center of innovative researches. *International conference on economics, accounting and finance-2021*. URL: <https://conf.scnchub.com/index.php/ICEAF/ICEAF-2021/paper/view/302>.

Особистий внесок здобувачки: проаналізовано різні нормативні акти щодо сутності інвестиційної безпеки.

9. Васильєва С. М. Сучасні підходи у розумінні інвестиційної безпеки підприємств. *Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 20-22 травня 2022 р.). Львів: УАД, 2022. С. 119-122.

10. Васильєва С. М. Пріоритети в забезпеченні інвестиційної безпеки підприємства. *Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни (осінні читання)*: матер. Всеукр. наук. конф. здобувачів вищої освіти (м. Львів, 18 листопада 2022 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2022. С. 50–52.

11. Васильєва С. М. Пріоритетність формування системи інвестиційної безпеки підприємства. *Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні*: матер. VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24–26 листопада 2022 р.). Львів: УАД, 2022. С. 24–26.

12. Васильєва С. М. Загрози інвестиційній безпеці підприємства: теоретичні засади визначення. *Modern research in world science*: матер. XII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 26–28 лютого 2023 р.). Львів. 2023. С. 810–813.

13. Васильєва С. М. Інвестиційний потенціал як об'єкт в процесі забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Соціально-економічний розвиток і безпека України: стан та перспективи*: матер. міжвузів. наук.-практ. конф. здобув. вищої освіти і молодих вчених. (м. Львів, 23 березня 2023 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2023. С. 23–25.

14. Мельник С. І., Васильєва С. М. Інвестиційна безпека підприємств: інформаційна основа забезпечення. *Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи вирішення*: матер. X Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 25–27 травня 2023 р.). Львів: УАД, 2023. С. 61–63.

Особистий внесок здобувачки: розглянуто абсолютні та відносні показники, що визначають динаміку капітальних інвестицій в Україні.

15. Васильєва С. М. Основні аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матер. XXXVII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ольборг (Данія) 07 жовтня 2023 р.). Київ: ГО «ВАДНД», 2023. С. 234–236.

16. Васильєва С. М. Сутність адаптивного підходу до забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні*: матер. IX Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 23–25 листопада 2023 р.). Львів: УАД, 2023. С. 37–38.

ДОДАТОК В

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

1. IV Міжнародна наукова конференція «Наукові дослідження: парадигма, інноваційного розвитку» (м. Прага, Чехія, 27 листопада 2020 р.).
2. Всеукраїнська наукова конференція «Механізм функціонування громадянського суспільства (осінні читання)» (м. Львів, 19 листопада 2021 р.).
3. International conference on economics, accounting and finance-2021 «Scientific center of innovative researches» (м. Таллін, Естонія, 05 листопада 2021 р.).
4. IX Всеукраїнська науково-практична конференція «Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення» (м. Львів, 20–22 травня 2022 р.).
5. Всеукраїнська наукова конференція здобувачів вищої освіти «Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни (осінні читання)» (м. Львів, 18 листопада 2022 р.).
6. VIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні» (м. Львів, 24–26 листопада 2022 р.).
7. XII Міжнародна науково-практична конференція «Modern research in world science» (м. Львів, 26–28.02.2023 р.).
8. Міжвузівська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Соціально-економічний розвиток і безпека України: стан та перспективи» (м. Львів, 23 березня 2023 р.).
9. X Всеукраїнська науково-практична конференція «Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення» (м. Львів, 25–27 травня 2023 р.).
10. XXXVII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Ольборг, Данія, 07 жовтня 2023 р.).
11. IX Всеукраїнська науково-практична конференція «Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні» (м. Львів, 23–25 листопада 2023 р.).

ДОДАТОК Д**Приватне Підприємство «Градiєнт Плюс Буд»**

79037, м. Львів вул. Творча 12/53 р/р UA913257960000026009301304291 в філії ЛОУ АТ «Ощадбанк» МФО
325796, Код ЄДРПОУ 36659620, Платник єдиного податку за ставкою 3%

12.02.2024 № 21/2024
На № _____ від _____

ДОВІДКА**щодо використання результатів дисертаційної роботи****Васильєвої Соломії Миколаївни****«Інноваційні підходи у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств»**

Даним підтверджується, що складові дисертаційної роботи Васильєвої Соломії Миколаївни щодо покращення рівня теоретичних розробок в сфері забезпечення інвестиційної безпеки підприємств впроваджені в діяльність ПП «Градiєнт ПлюсБуд». Запропонований авторкою науково-практичний підхід до формування інноваційно-орієнтованої системи інвестиційної безпеки підприємства був взятий за основу при здійсненні трансформацій в безпековій діяльності, виходячи із актуальності гнучкішого реагування на нестабільність інвестиційного клімату в національній економіці. Підтримка ініціативності в діях суб'єктів безпеки забезпечила зростання результативності їх дій, що загалом сприяло покращенню рівня інвестиційної безпеки підприємства.

Реалізація наукових напрацювань Васильєвої Соломії Миколаївни дала змогу отримати необхідний, в умовах високого рівня невизначеності середовища, соціально-економічний ефект.

Директор

Галина Щерба

Товариство з обмеженою відповідальністю «ВІФА» Проект Буд»

м. Львів вул. Зубрівська, 11/90 р/р UA 9032579600000 26004301304285 в філії ЛОУ АТ
«Ощадбанк» МФО 325796, Код ЄДРПОУ 32638853

№ 09/01

21.02.2024 року

ДОВІДКА

щодо використання результатів дисертаційної роботи

Васильєвої Соломії Миколаївни

«Інноваційні підходи у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств»

Даним підтверджується, що результати дисертаційного дослідження Васильєвої Соломії Миколаївни щодо формування інноваційних підходів у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств є актуальними і такими, що заслуговують особливої уваги та практичного застосування. Розроблений авторкою організаційно-економічний механізм забезпечення інвестиційної безпеки підприємства сформований із чітким виділенням необхідних складових, тобто організаційної й економічної, що дало змогу у встановлені терміни здійснити необхідні зміни в організаційній структурі служби безпеки та її ресурсному забезпеченні. Отримані результати дозволили покращити рівень інвестиційної безпеки підприємства завдяки посиленню контролю за ходом реалізації інвестиційних проектів.

Реалізація наукових напрацювань Васильєвої Соломії Миколаївни дозволяє отримати соціально-економічний ефект.

Директор
ТЗОВ «ВІФА Проект Буд»

Остап Караїм

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор

Львівського державного

університету внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

Ольга БАЛИНСЬКА

2024

АКТ

04.05.2024

м. Львів

№ 3

**Впровадження результатів дисертації
ВАСИЛЬСВОЇ Соломії Миколаївни на
тему: «Інноваційні підходи у
забезпеченні інвестиційної безпеки
підприємств» в у наукову діяльність
ЛьвДУВС**

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- начальника відділу організації наукової роботи кандидата юридичних наук майора поліції Людмили ПАВЛИК;
- завідувача відділення організації освітньо-наукової підготовки (докторантура та аспірантура (ад'юнктура)) кандидата юридичних наук підполковника поліції Тетяни КОХАНЮК;
- директора Інституту управління, психології та безпеки доктора філософських наук, професора В'ячеслава БЛІХАРА;
- завідувача кафедри фінансів та обліку Інституту управління, психології та безпеки доктора економічних наук, професора Степана МЕЛЬНИКА;
- завідувача кафедри соціально-поведінкових, гуманітарних наук та економічної безпеки Інституту управління, психології та безпеки, керівника теми науково-дослідної роботи з державною реєстрацією «Економічна безпека соціально-економічних систем: проблеми теорії та практики» (номер державної реєстрації 0121U112498, 2021–2024 р.) доктора економічних наук, професора Марти КОПИТКО;
- директора загальної бібліотеки Ірини КРАВЕЦЬ.

Комісія відповідно до Положення про порядок впровадження результатів наукових робіт в освітній процес, наукову, практичну, законотворчу діяльність та їх облікування у ЛьвДУВС, затвердженого наказом ЛьвДУВС від 16.08.2023 року № 270, розглянула й узагальнила основні положення і результати дисертації

Соломії ВАСИЛЬЄВОЇ «Інноваційні підходи у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств», а також проаналізувала основні публікації, які відображають результати дослідження.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що дисертація Соломії ВАСИЛЬЄВОЇ «Інноваційні підходи у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств» містить науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання у науковій діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ, зокрема:

1) проведення подальших наукових досліджень з проблем: формування теоретичного базису забезпечення інвестиційної безпеки підприємства; розроблення комплексної теоретичної моделі системи інвестиційної безпеки підприємства; обґрунтування концептуальних засад забезпечення інвестиційної безпеки підприємства; розроблення методичних засад формування й розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства; розроблення технології оцінювання інвестиційної безпеки підприємства; створення адаптаційної моделі забезпечення інвестиційної безпеки підприємства; розроблення організаційно-економічного механізму забезпечення інвестиційної безпеки підприємства;

2) підготовки наукового звіту за темою науково-дослідної роботи, з державною реєстрацією «Економічна безпека соціально-економічних систем: проблеми теорії та практики» (номер державної реєстрації 0121U112498, 2021–2024 р.);

3) виконання наукових робіт, цитування результатів наукової роботи, підготовки наукових доповідей та фахових статей, які презентують вже отримані результати або присвячені подальшій розробці теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо інноваційних підходів у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств.

Члени комісії:

	Людмила ПАВЛИК
	Тетяна КОХАНЮК
	В'ячеслав БЛІХАР
	Степан МЕЛЬНИК
	Марта КОПИТКО
	Ірина КРАВЕЦЬ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Львівського державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, професор

Тарас СОЗАНСЬКИЙ

2024

АКТ

02.08. 2024

м. Львів

№ 04

**Впровадження результатів дисертації
ВАСИЛЬЄВОЇ Соломії Миколаївни на
тему: «Інноваційні підходи у забезпеченні
інвестиційної безпеки підприємств» в
освітній процес ЛьвДУВС**

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- начальника відділу забезпечення якості освіти та методичної роботи кандидата юридичних наук, доцента Руслана СТРОЦЬКОГО;
- начальника відділу організації наукової роботи кандидата юридичних наук майора поліції Людмили ПАВЛИК;
- директора Інституту управління, психології та безпеки доктора філософських наук, професора В'ячеслава БЛІХАРА;
- завідувача кафедри фінансів та обліку Інституту управління, психології та безпеки доктора економічних наук, професора Степана МЕЛЬНИКА;
- директора загальної бібліотеки Ірини КРАВЕЦЬ.

Комісія відповідно до Положення про порядок впровадження результатів наукових робіт в освітній процес, наукову, практичну, законотворчу діяльність та їх облікування у ЛьвДУВС, затвердженого наказом ЛьвДУВС від 16.08.2023 року № 270, розглянула й узагальнила основні положення і результати дисертації Соломії ВАСИЛЬЄВОЇ «Інноваційні підходи у забезпеченні інвестиційної безпеки підприємств», поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент», а також проаналізувала публікації, які відображають результати дослідження.

Проаналізовано основні результати дослідження ВАСИЛЬЄВОЇ С. М., зокрема, наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

1. Васильєва С. М. Теоретичні засади забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 9. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/564/571>. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.9.39>.

2. Васильєва С. М. Аналіз сутності системи інвестиційної безпеки підприємства. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. Вип. 3 (03). С. 3–7. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/94/88>. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.3-1>.

3. Мельник С. І., Васильєва С. М. Інформаційне підґрунтя забезпечення інвестиційної безпеки машинобудівних підприємств. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2023. Вип. 2 (39). С. 41–46. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/39_2023/9.pdf. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.39-7>.

Особистий внесок здобувачки: охарактеризовано інформаційне підґрунтя для подальшого розроблення адекватних й результативних заходів зі сторони суб'єктів безпеки.

4. Васильєва С. М. Дослідження характеризуючих структурних елементів інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. Вип. 12 (26). С. 181–188. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/6706/6741>. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12\(26\)-181-188](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12(26)-181-188).

5. Мельник С. І., Васильєва С. М. Сутність інвестиційної безпеки підприємства. *Наукові дослідження: парадигма, інноваційного розвитку*: матер. IV міжнар. наук. конф. (м. Прага, Чехія, 27 листопада 2020 р.). Прага: ГО МНЦРНТ, 2020. С. 28–31.

Особистий внесок здобувачки: виділено основні рівні інвестиційної діяльності.

6. Васильєва С. М. Деструктивний вплив явищ і процесів при реалізації інвестиційної безпеки підприємств. *Механізм функціонування громадянського суспільства (осінні читання)*: матер. Всеукр. наук. конф. (м. Львів, 19 листопада 2021 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2021, С. 51–53.

7. Васильєва С. М. Сучасні підходи у розумінні інвестиційної безпеки підприємств. *Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення*: матер. Всеукр. наук.-прак. конф. (м. Львів, 20-22 травня 2022 р.). Львів: УАД, 2022. С. 119-122.

8. Васильєва С. М. Пріоритети в забезпеченні інвестиційної безпеки підприємства. *Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни (осінні читання)*: матер. Всеукр. наук. конф. здобувачів вищої освіти (м. Львів, 18 листопада 2022 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2022. С. 50–52.

9. Васильєва С. М. Пріоритетність формування системи інвестиційної безпеки підприємства. *Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні*: матер. VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24–26 листопада 2022 р.). Львів: УАД, 2022. С. 24–26.

10. Васильєва С. М. Загрози інвестиційній безпеці підприємства: теоретичні засади визначення. *Modern research in world science*: матер. XII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 26–28 лютого 2023 р.). Львів. 2023. С. 810–813.

11. Васильєва С. М. Інвестиційний потенціал як об'єкт в процесі забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Соціально-економічний розвиток і безпека України: стан та перспективи*: матер. міжвузів. наук.-практ. конф. здобув. вищої освіти і молодих вчених. (м. Львів, 23 березня 2023 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2023. С. 23–25.

12. Мельник С. І., Васильєва С. М. Інвестиційна безпека підприємств: інформаційна основа забезпечення. *Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи вирішення*: матер. X Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 25–27 травня 2023 р.). Львів: УАД, 2023. С. 61–63.

Особистий внесок здобувачки: розглянуто абсолютні та відносні показники, що визначають динаміку капітальних інвестицій в Україні.

13. Васильєва С. М. Основні аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матер. XXXVII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ольборг (Данія) 07 жовтня 2023 р.). Київ: ГО «ВАДНД», 2023. С. 234–236.

14. Васильєва С. М. Сутність адаптивного підходу до забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. *Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні*: матер. IX Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 23–25 листопада 2023 р.). Львів: УАД, 2023. С. 37–38.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що праці ВАСИЛЬЄВОЇ С. М. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання в освітньому процесі Львівського державного університету внутрішніх справ, зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Основи безпекознавства», «Фінансова безпека» та «Бюджетно-податкова безпека», під час підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Члени комісії:

Руслан СТРОЦЬКИЙ

Людмила ПАВЛИК

В'ячеслав БЛІХАР

Степан МЕЛЬНИК

Ірина КРАВЕЦЬ